

APORTACIONES
A LA HISTORIA
DEL MOVIMIENTO
OBRER

**FRIEDRICH
ENGELS**

llibres
a l'abast

Friedrich Engels
APORTACIONS A LA HISTÒRIA
DEL MOVIMENT OBRER

Antologia d'escrits (1844-1895)
a cura de W. O. Henderson

José Antz

Impress a Flamma, Pallars 164, Barcelona.
edicions 62, barcelona
Casanova 71, Barcelona.
selecció i el disseny de la coberta) d'Edicions 62 s.p.a.
Propietat d'aquesta edició (inclouent-hi la traducció, la
Primera edició: novembre de 1968.
Coberta de Jordi Fornas
impres a Ària, Av. Lloper Varea 202, Barcelona.

L'edició original anglesa de la present antologia fou publicada per Penguin Books Ltd, Middlesex, amb el títol *Engels: Selected Writings* © W. O. Henderson, 1967.

Traducció de Jordi SOLÉ-TURA.

Introducció

Friedrich Engels va ésser el primer i el més gran dels deixebles de Karl Marx. Lenin va escriure, sobre llur col·laboració de quaranta anys: «En la història antiga hi ha molts exemples emocionants d'amistat. El proletariat europeu pot dir que la seva ciència ha estat creada per dos pensadors i lluitadors, la relació personal dels quals supera les més emotives històries d'amistat humana entre els antics.» Marx i Engels eren homes d'extraordinària capacitat i força de caràcter, però des del primer moment Marx va dirigir i Engels va seguir. El mateix Engels va declarar: «Marx s'elevava més amunt, veia més lluny i tenia un cop d'ull més ampli que tots nosaltres. Marx era un geni. La resta érem, en el millor dels casos, homes de talent.» La relació precisa entre els dos homes escapa potser a les possibilitats de l'anàlisi, però junts formaven una poderosa associació intel·lectual que ha influït enormement en els afers de tot el món. Llurs obres han estat la força generadora d'unes doctrines explosives que han somogut el món. A Marx i Engels es deu principalment l'aparició d'un nou socialisme que ells van anomenar comunisme per a diferenciar-lo del vell socialisme de Robert Owen, Saint-Simon, Fourier i Weitling. Llurs activitats polítiques van estimular el desenvolupament dels partits socialistes nacionals i del moviment socialista internacional.

Marx i Engels van col·laborar estretament en llur obra literària. Van escriure conjuntament *Die heilige Familie* (La sagrada família) i *Die deutsche Ideologie* (La ideologia alemanya) durant la dècada de 1840. Molts articles publicats amb la firma de Marx al «New York Daily Tribune» cap als anys 1850 eren escrits per Engels o per Marx i Engels conjuntament. A l'obra d'Engels *Anti-Dühring* hi ha un capítol de Marx. Però llur

Coberta de Jordi Fornas
impresa a Aria, Av. López Varela 205, Barcelona.

Primera edició: novembre de 1968.
Propietat d'aquesta edició (incloent-hi la traducció, la selecció i el disseny de la coberta) d'Edicions 62 s/a., Casanova 71, Barcelona.

Imprès a Flamma, Pallars 164, Barcelona.
Dip. legal: B. 40.990-1968

col·laboració va ésser especialment íntima en la redacció de *Zur Kritik der politischen Ökonomie* —la primera gran obra de Marx— i del primer volum de *Das Kapital*. Marx vivia a Londres i Engels a Manchester quan van ésser redactades aquestes obres. Les nombroses cartes de la correspondència Marx-Engels que es refereixen a *Das Kapital* mostren fins a quin punt Marx confia en el consell i judici d'Engels en totes les fases de l'obra. Engels sempre estava disposat a comentar les teories econòmiques de Marx —sobre la plus-vàlua, la renda, les crisis comercials, el patró or, etc.— i a posar a disposició del seu amic el seu profund coneixement de la indústria del cotó. El març de 1858, per exemple, Marx va demanar a Engels informació sobre la vida de les màquines cotoneres a la fàbrica d'Ermen and Engels de Manchester. Que Marx —un erudit que treballava hores i hores a la biblioteca del British Museum— tingués un coneixement tan notable dels afers pràctics del món dels negocis es deu en gran part, sens dubte, a la informació que li subministrava el seu amic de Manchester. Quan es va publicar el primer volum de *Das Kapital* l'any 1867, Engels es proposà d'assenyalar-lo a l'atenció del públic publicant articles sobre l'obra als principals periòdics anglesos i alemanys. També va decidir el seu amic Samuel Moore de Manchester a traduir l'obra a l'anglès, però Moore (associat més tard amb E. A. Aveling) necessità més de vint anys per a completar la tasca.

Engels ajudà Marx encara d'una altra manera. Per a Marx —com recordava més tard la seva filla Eleanor—, les dècades de 1850 i 1860 van ésser «anys d'horrible misèria». Marx no guanyava prou com a periodista lliure per a mantenir la seva família i, malgrat les horribles estretors financeres, mai no va intentar seriosament de trobar una feina fixa i segura. Afirmava: «Haig d'arribar al meu objectiu costi el que costi i no permetré que la societat burgesa em converteixi en una màquina de fer diners.» Engels va acceptar, doncs, una feina d'empleat a l'empresa cotonera de

Manchester, Ermen and Engels (de la qual el seu pare era un dels socis) per tal de guanyar prou diners per mantenir-se ell i ajudar Marx. Aquesta ajuda és la que va permetre a Marx de realitzar les seves investigacions a la biblioteca del British Museum. A Engels li desagradava profundament el treball en una oficina i no se sentia satisfet a Manchester, però decidí de sacrificar les seves pròpies ambicions literàries per a permetre a Marx d'escriure *Das Kapital*. A la correspondència Marx-Engels hi ha dotzenes de cartes en què Marx demana a Engels diners per pagar el lloguer i el compte del botiguer. Engels cobrava de primer 200 lliures anuals, quantitat que no li permetia d'ajudar Marx tant com hauria volgut, bé que complementés l'ajuda escrivint articles per a la «New York Daily Tribune» amb la firma de Marx, és a dir, articles que cobrava aquest. Cap a 1860, però, Engels guanyava més de 1.000 lliures anuals i l'any 1864 va esdevenir soci de l'empresa. Això li va permetre d'ajudar Marx de manera més generosa. Però Marx encara no podia arribar bé a fi de mes. En un sol mes de 1868, Engels envià a Marx deu lliures per evitar que li embarguessin els béns per deutes, quinze lliures per pagar el compte del gas i quaranta lliures per a despeses relacionades amb el casament d'una de les seves filles. Quan Engels es va retirar dels negocis l'any 1870 va assignar al seu amic una quantitat de 350 lliures anuals. Marx apreciava enormement tot el que Engels feia per ell. Quan acabà el primer volum de *Das Kapital*, va escriure al seu amic: «He enllestit el volum. Si l'he acabat, t'ho dec a tu i només a tu. Sense el teu sacrifici mai no hauria aconseguit d'acabar la immensa quantitat de treball que contenen els tres volums. T'abraço amb tot el meu agraïment.»

El segon i el tercer volums de *Das Kapital* no van ésser publicats en vida de Marx. Van ésser escrits en els anys 1860 i 1870, però Marx mai no pogué fer la revisió final necessària per a enviar els volums a l'impresor. En morir Marx, Engels va abandonar novament

els seus projectes literaris personals i dedicà la major part del seu temps a l'hercúlia tasca de posar en ordre els manuscrits de Marx i de preparar-los per a la publicació. Engels havia estat tan íntimament associat amb Marx durant quaranta anys que es trobava, evidentment, en millor posició que ningú per a decidir la forma definitiva que havien de prendre el segon i el tercer volums. Era, a més, una de les poques persones que entenien l'escriptura de Marx, molt difícil de llegir. El segon volum de *Das Kapital* es va publicar l'any 1885 i el tercer (en dues parts) l'any 1894. Engels va acabar, doncs, la tasca de posar a disposició del públic tota l'obra mestra de Marx uns quants mesos abans de la seva pròpia mort.

Marx i Engels no sols van col·laborar en la redacció de llibres i articles que analitzaven diversos problemes de l'economia, la història, la filosofia i la política des del punt de vista del materialisme dialèctic. També van col·laborar com a agitadors revolucionaris per posar llurs idees en pràctica. Engels estigué sempre al costat de Marx en les seves nombroses activitats polítiques. L'any 1846 es traslladà a París com a agent del Comitè de Correspondència Comunista de Brussel·les, el primer organisme que va fundar Marx per a la propagació de les seves idees. En una carta del 23 d'octubre de 1846, Engels informava el Comitè de Correspondència que havia aconseguit de convèncer un petit grup d'emigrats socialistes alemanys perquè abandonessin les concepcions de Proudhon i s'adherissin a les de Marx i acceptessin la seva pròpia definició del comunisme. La definició era la següent:

- a) Imposar els interessos de proletariat contra els de la burgesia;
- b) aconseguir-ho amb l'abolició de la propietat privada i amb la substitució d'aquesta per la comunitat de béns;
- c) no reconèixer cap més mitjà per a dur a terme aquests objectius que una revolució democràtica amb ús de la força.

Anys més tard, Lenin afirmà que la reunió en què van ésser acceptats els principis d'Engels es podia considerar l'acte fundacional del Partit Socialista Alemany.

Engels exposà també les concepcions ideològiques de Marx en una conferència de la Lliga dels Justos celebrada a Londres l'estiu de 1847. Marx era absent perquè no tenia diners per a pagar-se el viatge des de Brussel·les. En aquesta conferència, la Lliga dels Justos —que era fins aleshores una societat revolucionària secreta— es va reorganitzar en forma d'associació pública amb el nom de Lliga dels Comunistes. Engels se sentia satisfet de la seva feina en la conferència, perquè havia estat acceptada la seva definició dels objectius. Arribaren a l'acord que la Lliga treballaria per l'abolició del capitalisme i l'establiment d'una societat sense classes. En el curs del mateix any es va celebrar una segona conferència. Aquesta vegada hi assistiren Marx i Engels. Engels va actuar de secretari. La conferència aprovà una nova constitució, acceptà la ideologia marxista i autoritzà Marx i Engels a preparar la versió final de la declaració política de la Lliga.

Abans de la conferència, Engels ja havia preparat un esborrany del *Manifest Comunista* i havia escrit a Marx des de París:

«Pensa una mica en la Confessió de Fe. Donem-li el títol de "Manifest Comunista" i abandonem la idea de redactar-lo en forma de catecisme. Hi haurem d'incloure una part històrica —més o menys llarga— i per això crec que en la seva forma actual el document és inapropiat. Duré un esborrany que he preparat. Està redactat en forma narrativa simple, però el vocabulari és pobre i la redacció massa apressada. Començo dient: "¿Què és el comunisme?" i passo de seguida al tema del proletariat, la història dels seus orígens i la diferència entre el proletariat modern i els obrers d'altres temps. Després examino l'antítesi entre el proletariat i la burgesia, analitzo les crisis comercials i faig un resum general. En el curs del treball tracto tota mena de qüestions secundàries i acabo examinant la políti-

ca del Partit Comunista, en la mesura que cal fer-la pública.»

Es evident que Engels va tenir una important participació en la redacció del *Manifest Comunista*, en totes les seves fases.

L'any següent esclatava la revolució a Alemanya. Engels es traslladà a Colònia, el centre de l'agitació política a Renània, on Marx havia fundat la «*Neue Rheinische Zeitung*». Engels es va convertir en un dels redactors del periòdic i va escriure molts editorials i articles sobre qüestions militars i de política internacional. Més tard va dir que «cap periòdic no ha electrilitzat tant els obrers com ho va fer el nostre». En triomfar la reacció, l'any 1849, Engels es traslladà a Londres, després del breu interludi de la insurrecció de Baden. A Londres es reuní amb Marx i altres exiliats del continent. Però, aviat es posava a treballar a Manchester per tal de guanyar diners per a ell i Marx. Va perdre una mica el contacte amb els revolucionaris de 1848 i va participar escassament en les baralles internes de la Lliga dels Comunistes, que en provocaren la dissolució. Durant vint anys participà poc en l'agitació política revolucionària —llevat de la redacció ocasional d'algun pamflet. No participà en la fundació de l'Associació Internacional de Treballadors, l'any 1864. No actuà en el Consell de la Primera Internacional fins que no es va retirar dels negocis i es va traslladar a Londres, l'any 1870. Quan aquesta organització es va desintegrar, Engels no va tenir una participació gaire activa en la política, però mantingué un contacte molt estret amb els líders socialistes de molts països. Entre el final de la Primera Internacional i la fundació de la Segona Internacional, Marx i Engels —i Engels sol després de la mort de Marx— van constituir un vincle vital entre els partits socialistes de tot el món. La facilitat d'Engels per a les llengües l'ajudava enormement a mantenir la seva voluminosa correspondència.

Engels no sols col·laborà amb Marx en l'agitació política per a l'enderrocament del sistema capitalista sinó

també en nombroses controvèrsies amb els reformistes que propugnaven polítiques distintes de les dels peoners del moviment marxista. Cap als anys 1840 van atacar els joves hegelians amb *Die heilige Familie* i els socialistes utòpics amb *Die deutsche Ideologie* i el *Manifest Comunista*. Cap als anys 1860 van seguir amb gran desconfiança l'agitació de Lassalle entre els obrers alemanys. Llurs temors estaven justificats perquè els socialistes alemanys es dividiren durant un temps en lassalleans i marxistes. Quan es van tornar a unificar l'any 1875, Marx i Engels criticaren vigorosament les concessions fetes als lassalleans. Mentrestant, Marx i Engels havien sostingut una dura controvèrsia amb l'anarquista Bakunin —baralla que contribuï a l'esfondrament de la Primera Internacional. Hi hagué després les controvèrsies amb els socialistes alemanys que es desviaven de les teories marxistes estrictes. Engels atacà el doctor Mülberger en una sèrie d'articles sobre la qüestió de l'habitatge el 1872-73. Uns anys després va atacar el doctor Dühring perquè intentava de revisar la ideologia de Marx. I quan es promulgà la llei contra els socialistes a Alemanya, Engels i Marx van criticar els militants tous que estaven disposats a sotmetre's a Bismarck i a acceptar la dissolució de llur partit sense oferir resistència. Quan els socialistes alemanys van mostrar prou valor per a desafiar Bismarck, trobaren el suport d'Engels, el qual col·laborà regularment en llur periòdic «*Der Sozialdemokrat*». En els seus darrers anys —sobretot després de la mort de Marx— Engels es va mantenir sempre vigilant per a censurar tots els líders socialistes que s'apartessin del recte camí marxista.

Fóra, però, un error considerar Engels simplement com l'*alter-ego* de Marx. Els dos homes cooperaren íntimament durant molts anys per elaborar les doctrines marxianes sobre la política, l'economia, la història i la filosofia i mai no deixaren de fomentar el desenvolupament d'organitzacions nacionals i internacionals dedicades a lluitar per l'enderrocament del capitalisme i l'establiment del socialisme, però Engels sempre va te-

nir una vida pròpia i va fer contribucions personals a la causa socialista. No cal ignorar els resultats a què va arribar el jove Engels —abans del llarg període de col·laboració amb Marx. En un notable article publicat als «Deutsch-Französische Jahrbücher» l'any 1844 Engels criticava agudament les doctrines econòmiques liberals aleshores vigents i propugnava l'abolició de la propietat privada, la qual era, per a ell, l'arrel de tots els mals socials que afligien la societat capitalista. Quinze anys més tard, Marx considerava encara l'article com un «brillant esbós» del tema. En aquell assaig juvenil ja eren formulats alguns dels principis de l'economia marxiana; semblantment, a l'obra d'Engels *Die Lage der arbeitenden Klasse in England*, publicada el 1845, ja es trobaven les doctrines del materialisme històric i de la lluita de classes. Marx va lloar molt aquest llibre i Engels va fer-se una gran reputació com a teòric i pensador entre un petit cercle de socialistes revolucionaris. Però fins al cap de molts anys no es va conèixer àmpliament l'obra i se la va considerar com una anàlisi clàssica —bé que unilateral, fins a un cert punt— dels efectes de la revolució industrial sobre els obrers fabrils.

Die Lage der arbeitenden Klasse in England era un pasquí polític de molta força. La vivor del llenguatge amb què són denunciats els mals socials donà al llibre un lloc en la literatura alemanya comparable al del pamflet de Thomas Carlyle sobre el cartisme, a Anglaterra. La denúncia dels mals socials de la societat industrial a mitjan segle XIX per part d'Engels era molt més efectiva que la de qualsevol altre escriptor alemany anterior. A més, Engels va anar directament al cor mateix de molts problemes econòmics i socials que els seus contemporanis tractaven superficialment. Mentre els economistes ortodoxos discutien els problemes de la renda, dels preus, i de l'ús racional dels recursos escassos, Engels dirigí l'atenció del públic cap al problema fonamental del desenvolupament econòmic. Va ésser un dels primers economistes que analitzà el cicle

econòmic i que oferí una explicació del fenomen. Va comprendre la significació del desenrotllament de les grans empreses a costa de les petites. Marx analitzà més a fons aquests temes uns anys més tard, però veure'n l'existència i analitzar-los l'any 1845 era ja una important demostració d'aptitud. A més, el capítol d'Engels sobre les grans ciutats tocava problemes de planificació urbana des d'un angle molt avançat per a l'època. Engels va copsar la veritable significació dels factors que transformaven la societat industrial de la seva època i per això el seu llibre encara es pot llegir, quan tants dels seus contemporanis han caigut en l'oblit.

Les experiències d'Engels en la revolució de 1848-49, particularment la seva participació en la breu campanya de Baden, desvetllaren el seu interès pels afers militars. Va escriure un relat de la insurrecció de Baden que el seu biògraf Gustav Mayer ha qualificat d'«obra mestra de la prosa descriptiva alemanya». A Manchester, cap als anys 1850, començà d'estudiar seriosament l'art de la guerra. Va veure que els exèrcits professionals rarament havien tingut dificultats per a reprimir les revoltes populars de 1848-49 i que tota revolta futura del proletariat s'hauria de desenrotllar i dirigir de manera diferent. Al cap de poc temps, Engels va escriure articles per al «New York Daily Tribune» i altres periòdics sobre temes militars i es convertí en una autoritat reconeguda sobre la qüestió. En un dels articles analitzava la tècnica de la revolució amb un passatge que va influir poderosament en Lenin. Engels escriví:

«La insurrecció és un art, com ho és la guerra o qualsevol altre activitat d'aquest tipus, i està subjecta, doncs, a determinades regles que si són negligides causaran la derrota dels qui no les tinguin en compte. Aquestes regles, conseqüències lògiques del caràcter dels bàndols en lluita i de les circumstàncies de cada cas, són tan senzilles i simples que la breu experiència de 1848 ha permès als alemanys de familiaritzar-s'hi

força. En primer lloc, cal no jugar mai amb la insurrecció si no s'està preparat per a enfrontar-se amb totes les conseqüències del foc. La insurrecció és un acte d'una magnitud molt indefinida, el valor de la qual pot variar cada dia; les forces amb què ens trobem tenen els avantatges de l'organització, la disciplina i l'autoritat habitual; si no tenim cartes molt fortes contra elles serem derrotats. En segon lloc, una cop iniciada la causa insurreccional, cal actuar amb la més gran determinació, sempre a l'ofensiva i a la defensiva, fins a mort de tota revolta armada; no es pot abans d'enfrontar-se amb l'enemic. Cal sorprendre als adversaris quan les seves forces estan escampades; cal obtenir victòries noves cada dia, però petites, que siguin cal mantenir l'ascendent moral que dona el primer èxit de l'aixecament; cal anir a la pròpia causa els elements vacil·lants que sempre segueixen l'impuls més fort i que sempre tenden a posar-se al costat més segur; cal obligar els enemics a retirar-se abans d'oprir les seves forces contra nosaltres; cal per dir-ho amb les paraules de Danton, el mestre més gran de política revolucionària, que ha existit fins ara de l'antiga època: *de laudace est toujours de laudace*. En què consistia? Durant la dècada de 1870, el millor treball d'Engels va ésser la seva aguda resposta a les noves concepcions socialistes del doctor Dühring. L'*Anti-Dühring* d'Engels va ésser escrit a petició de Marx. Engels és queixava a Marx: «Tú pots estar ben calent al llit i estudiar la ronda de la terra en general o la situació agrària de Rússia en particular, sense res que et destorbi, si jo canvi, haig de seure en una cadira dura, beure vi fred, i, de sobte, tots els meus treballs s'han dedicat a caçar la cabelleria de l'avortat Dühring.» L'obra va ésser publicada com un atac contra la fatua pseudo-ciència de Dühring, però es convertí en un brillant resum de les teories filosòfiques i econòmiques de Marx. L'obra, a aquest *Das Kapital*, era per a especialistes. Els obrers no podien llegir-la i per això llur coneixement del marxisme era de segona mà. L'*Anti-Dühring* s'ha espatat per

primera vegada a l'abast del públic, amb una prosa senzilla que tothom podia seguir i entendre, l'essencial de les doctrines que Marx i Engels havien elaborat penosament en el curs dels anys. Tres capítols de l'obra es van publicar en forma separada i se'n van vendre ràpidament 10.000 exemplars a Alemanya. Se'n van publicar traduccions en molts idiomes. Tota una generació de joves socialistes van tenir el primer contacte amb la ideologia marxiana a través de l'opuscle d'Engels.

Avui, només els especialistes de la literatura marxiana tindrien la paciència de llegir les obres completes d'Engels. Alguns dels seus escrits eren de caràcter efímer — articles escrits de premsa per a procurar alguns diners a Marx. D'altres eren de caràcter polèmic i tractaven de baralles fa temps oblidades entre els primers socialistes, singularment inclinats a la disputa. En canvi, alguns dels assaigs d'Engels sobre temes militars — com el viu relat de la insurrecció de Baden de 1849 — sempre interessaran els historiadors. I les seves obres històriques, com l'assaig sobre la Guerra dels Pagesos a Alemanya, tenen un interès especial com a primers exemples de l'enfocament marxista de l'estudi de la història. Dues de les obres d'Engels han suportat la prova del temps. Més d'un segle després d'haver estat escrita, la seva obra juvenil *Die Lage der arbeitenden Klasse in England* encara ocupa sòlidament un lloc entre els clàssics socialistes. I el seu *Anti-Dühring* és encara una de les exposicions més clares de la filosofia i l'economia marxianes.

W. O. HENDERSON

Primera part
ENGELS I ELS OBRERS ANGELESOS

Engels es va establir permanentment a Anglaterra a partir dels trenta anys i sempre es va interessar vivament per la fortuna dels moviments obrers al seu país d'adopció. En la seva primera visita a Manchester (1842-1844) va dedicar el temps lliure «gairebé exclusivament a conversar amb els obrers». Ben aviat va descobrir signes generalitzats del descontentament obrer. Per exemple, l'excitació provocada pels avalots de la Conspiració de les Clavilles —els calderers de les fàbriques cotoneres havien hagut de parar perquè els obrers treien sistemàticament totes les clavilles— encara no s'havia calmat. Les seves visites a les fàbriques i als barris dels districtes obrers del nord van subministrar-li una gran part del material per al seu llibre *Die Lage der arbeitenden Klasse in England* (La situació de la classe obrera a Anglaterra), obra que els socialistes van acabar considerant com una exposició clàssica del destí dels obrers en una societat industrial. El seu capítol sobre les grans ciutats és un dels més vivids del llibre i la seva anàlisi dels moviments obrers anglesos demostra que coneixia a fons el socialisme owenista, el sindicalisme, el cartisme i tota l'agitació a favor de la Llei de les Deu Hores i contra la nova Llei de Pobres. Durant cinc anys —entre 1845 i 1850—, Engels es va dedicar a propagar el comunisme al continent europeu i va prendre una part activa en la revolució alemanya de 1848-49, però va trobar temps per a acabar *La situació de la classe obrera a Anglaterra* i per a escriure articles i opuscles sobre diversos aspectes del moviment obrer, tals com la vaga dels treballadors de la construcció a Manchester, de 1845, i la Llei de les Deu Hores.

Engels va escriure relativament poc sobre el moviment obrer anglès durant els vint anys que va viure a

Manchester, però hi ha referències en la seva correspondència amb Marx que demostren que de cap manera no havia oblidat els homes i les dones que treballaven a les fàbriques i a les mines. Marx i Engels es van sentir desorientats i desil·lusionats pel fracàs del proletariat industrial anglès en l'acompliment del seu paper de direcció dels obrers de tot el món en l'assalt contra els opressors capitalistes. Segons la teoria marxista, Anglaterra —el país que primer havia conegut l'experiència de la revolució industrial— hauria d'haver estat el primer a veure el col·lapse del sistema capitalista. Però el capitalisme anglès va sobreviure a les crisis comercials de 1847 i 1857 i al malestar social provocat per la Fam del Cotó. Marx i Engels van intentar d'encoratjar Julian Harney i Ernest Jones en llurs esforços per a fer reviure el cartisme, però sense èxit. En els anys 1850 i 1860 no es va formar cap partit obrer capaç d'enfrontar-se directament amb els tories i els whigs. En allò que concernia Anglaterra, la fundació de l'Associació Internacional de Treballadors a Londres, el 1864, va tenir un efecte immediat ben escàs sobre l'apatia amb què els obrers industrials consideraven les perspectives d'una acció concertada —que no fos l'activitat purament sindical— per a posar remei a llurs mals. El comentari d'Engels sobre els resultats de les eleccions generals de 1868, que van donar el poder a Gladstone, és una mostra de la seva angoixa davant el persistent fracàs de les seves profecies sobre la pròxima fi de l'ordre establert a Anglaterra. Mentrestant, les seves visites a Irlanda, li van permetre de forjar-se una nova idea de les pèssimes condicions en què vivia una pagesia empobrida.

A l'època de la primera visita d'Engels a Anglaterra —els anys 1840— el centre de l'activitat sindical i del moviment cartista es trobava als districtes industrials del nord. Però, quan es va retirar dels negocis i es va establir a Londres l'any 1870, el focus del moviment obrer s'havia traslladat a la capital. L'organització dels obrers no qualificats en nous sindicats i la fundació de

la Social Democratic Federation, de la Fabian Society i de l'Independent Labour Party eren signes d'un nou avanç dels obrers, tant en el front industrial com en el polític. Malgrat les seves ocupacions, Engels va col·laborar als periòdics anglesos d'esquerra i les seves cartes a corresponents socialistes de l'estranger demostren que seguia amb viu interès els avatars dels obrers anglesos. Va atribuir la lentitud del progrés del moviment obrer a Anglaterra en part a les divisions entre els diferents grups obrers i en part al fet que algunes engrunes dels enormes beneficis de l'explotació colonial anaven a parar als obrers i els impedièren de veure els defectes del sistema capitalista. Una de les últimes cartes d'Engels sobre la política de la classe obrera anglesa —escrita a Schlüter l'any mateix de la seva mort— acabava amb una nota pessimista, perquè veia pocs signes favorables per a la creació d'un autèntic partit obrer, capaç d'enfrontar-se amb èxit amb els conservadors i els liberals.

I. La situació de la classe obrera a Anglaterra (1844)¹

A) Manchester l'any 1844

Manchester està situat al peu del vessant meridional d'una cadena de turons que va d'Oldham fins a Kersal Moor, després de travessar les valls de l'Irwell i del Medlock; Kersal Moor és, alhora, l'hipòdrom i el *Mons Sacer*² de Manchester. Manchester pròpiament dita es troba a la riba esquerra de l'Irwell, entre aquest riu i dos afluents més petits, l'Irk i el Medlock. Salford es troba a la banda dreta de l'Irwell, en un meandre del riu, i Pendleton una mica més avall, cap a l'oest. Higher Broughton i Lower Broughton estan situats al nord de l'Irwell, i Cheetham Hill al nord de l'Irk. Hulme és al sud del Medlock i Chorlton-on-Medlock més cap a l'est. Més enllà de Chorlton-on-Medlock, a l'est de Manchester, hi ha Ardwick. El conjunt d'aquesta àrea edificada s'anomena habitualment Manchester, i conté uns 400.000 habitants. Aquesta xifra és més aviat inferior que superior a la xifra real.³ A causa de la curiosa disposició

1. Selecció del capítol «Les grans ciutats» de l'obra de F. ENGELS, *La situació de la classe obrera a Anglaterra*, segons la traducció anglesa de W. O. HENDERSON i W. H. CHALONER (1958); *The Condition of the Working Class in England*. La primera edició alemanya es va publicar l'any 1845. L'edició alemanya *standard* es troba a *Marx-Engels Gesamtausgabe*, part I, volum 4, pp. 5-282. [Les paraules i les frases entre parentèsis al text i les notes a peu de pàgina entre claudàtors han estat afegides per l'editor anglès.]

2. [El *Mons Sacer* era un turó proper a Roma on, segons la l'escenari de nombrosos mitings polítics radicals i cartistes a començaments del segle XIX.]

3. [El districte municipal de Manchester havia estat creat l'any 1838. El seu nucli era l'antiga ciutat de Manchester, al qual havien estat afegides les ciutats de Hulme, Chorlton-upon-

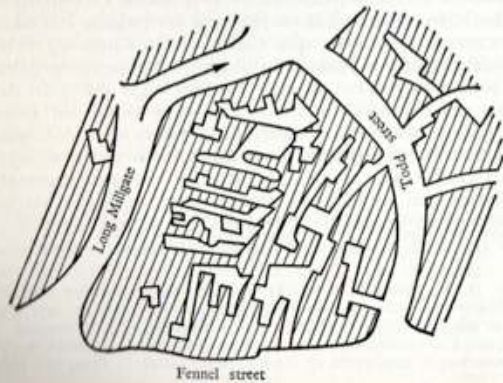
de la ciutat, es pot viure a Manchester i anar diàriament a la feina sense veure durant anys cap barri obrer ni entrar en contacte amb un artesà. La persona que visita Manchester per qüestions de negocis o per plaer no té per què veure els barris baixos, perquè els districtes obrers i els burgesos estan totalment separats. Aquesta divisió es deu, en part, a una política deliberada i, en part, a un acord instintiu i tàcit entre els dos grups socials. A les zones on els dos grups socials arriben a entrar casualment en contacte entre si, les classes mitjanes ignoren beatament l'existència de llurs veïns menys afortunats. Al centre de Manchester hi ha un gran districte comercial, d'unes dimensions aproximades de mitja milla de longitud i mitja milla d'amplitud. Aquest districte està dedicat, gairebé del tot, a oficines, botigues i magatzems. Es pot dir que el districte a penes té habitants permanents i de nit queda desert: només uns quants policies patrullen pels seus carrers foscos i estrets, amb llurs llanternes. Aquest districte és travessat per uns quants carrers principals, pels quals passa un volum de trànsit enorme. Les plantes baixes dels edificis són ocupades per botigues de gran luxe i esplendor. Alguns dels pisos superiors d'aquests edificis són ocupats com a habitatges i els carrers presenten una relativa animació fins ben entrat el vespre. Al voltant d'aquest barri comercial hi ha un cinturó edificat, d'una amplitud aproximada d'una milla i mitja, ocupat enterament per habitatges de la classe obrera. Aquesta zona d'habitatges obrers engloba tot Manchester prò-

Medlock, Ardwick i Cheetham i el districte de Beswick. L'antiga *parroquia eclesiàstica* de Manchester tenia, naturalment, molta més extensió: encloua 30 ciutats. L'any 1844, el Consell del Districte Municipal de Manchester va declarar que la població del districte era de 235.139 persones. Vegeu A. RIMFORD i I. S. RUSSELL, *History of Local Government in Manchester*, Vol. 2 (1940), p. 67, i el mapa de la pàg. 00. L'estimació de 400.000 persones, feta per Engels, es refereix segurament a una àrea edificada que inclou, no sols el districte municipal de Manchester, sinó també el de Salford i altres ciutats adjacents.]

piament dit, llevat del centre, tot Salford i Hulme, una part important de Pendleton i Chorlton, dues terceres parts d'Ardwick i algunes zones de Cheetham Hill i Broughton. Més enllà d'aquest cinturó de cases obreres hi ha els districtes habitats per les classes mitjanes i superiors. Les primeres es troben habitualment en carrers d'estructura recta i regular, a prop dels districtes de classe obrera —a Chorlton i a les parts més allunyades de Cheetham Hill. Les torres habitades per les classes superiors estan rodejades de jardins i es troben a les zones més allunyades i altes de Chorlton i Ardwick i a les airejades altures de Cheetham Hill, Broughton i Pendleton.⁴ Les classes superiors gaudeixen de l'aire sa del camp i viuen en cases luxoses i confortables unides al centre de Manchester per omnibusos, amb una freqüència de quinze o trenta minuts. En la construcció de Manchester s'ha tingut tant en compte la conveniència dels rics que aquests plutòcrates poden anar de llurs cases a llurs llocs de treball i d'activitat, situats al centre de la ciutat, per les rutes més curtes, a través dels districtes obrers, sense ni adonar-se de la proximitat de la misèria i la brutícia en ambdós costats dels carrers per on passen. Per això, els carrers principals que surten de la Borsa en totes direccions, cap a fora de la ciutat, estan ocupats gairebé ininterrompudament per botigues, els amos de les quals són els membres de les classes mitjanes inferiors. Per llur propi interès, aquests botiguers estan obligats a mantenir l'exterior de llurs botigues amb un aspecte net i respectable, i així ho fan efectivament. Aquestes botigues han estat, naturalment, molt influïdes pel caràcter de la població de la zona que tenen al darrera. Les botigues situades en la proximitat dels districtes

4. [L. M. HAYES va escriure: «A Manchester, a partir de 1840, les classes mitjanes es van començar a adonar que la vida a la ciutat no era gaire desitjable i les famílies van començar a emigrar i a establir-se als diversos suburbis.» *Reminiscences of Manchester and some of its local surroundings from the year 1840* (1905), p. 51.]

residencials de la burgesia o dels districtes comercials són més elegants que les que serveixen de façana per a tapar les miserables barraques dels obrers. Tanmateix, fins i tot les botigues menys pretensioses serveixen adequadament llur objectiu d'ocultar als ulls de les dames i dels cavallers rics, amb estòmacs forts i nervis flacs, la misèria i la immundícia que constitueixen una part inseparable de llur riquesa i de llur luxe. Deansgate, per exemple, canvia de caràcter a mesura que s'avança cap al sud, venint d'Old Church. De primer, trobem magatzems i fàbriques. Després vénen botigues de caràcter una mica inferior. Quan deixem el barri comercial, cap al sud, trobem botigues cada vegada pitjors i els carrers són més i més bruts i comencen a sovintejar les tavernes. Al final del carrer, l'aparença de les botigues no deixa cap dubte: només els obrers poden pensar a freqüentar-les. Market Street, que segueix una direcció sud-est a partir de la Borsa, té les mateixes característiques. De primer, és ple de botigues de luxe, i als pisos superiors hi ha oficines i magatzems. Market Street arriba a Piccadilly, amb els seus grans hotels i

magatzems, però després de Piccadilly, quan ja porta el nom de London Road, i segueix el curs del riu Medlock, té una aparença molt distinta. Hi trobem fàbriques, blocs de cases i botigues que satisfan les necessitats de les classes mitjanes inferiors i dels treballadors. Quan arriba a Ardwick Green, el carrer canvia de caràcter novament i és flanquejat de residències ocupades per les classes superiors i mitjanes. Més enllà d'Ardwick Green hi ha els grans jardins i les grans torres dels fabricants i dels comerciants més rics. La persona que conegui Manchester pot, doncs, judicar el caràcter social de cada districte observant, simplement, l'aparença dels edificis que delimiten el carrer per on passa. Alhora, l'aspecte del carrer no permet de formar-se una imatge *veritable* de les condicions dels districtes obrers, situats immediatament darrera la façana dels carrers principals.

Sé molt bé que aquesta hipòcrita planificació urbana és compartida, més o menys, per totes les grans ciutats. Sé, també, que a causa del caràcter de llurs negocis, els botiguers cerquen inevitablement d'establir-se als carrers principals. Sé que en aquests carrers hi ha més cases en bon estat que cases en mal estat i que el valor de la terra és més elevat en la proximitat d'un carrer important que en els carrers d'ordre inferior. Però, a parer meu, Manchester és única per la forma sistemàtica en què les classes treballadores han estat allunyades dels carrers principals. En cap altre lloc no s'ha posat tanta cura a no ofendre la delicada susceptibilitat dels ulls i dels nervis de la burgesia. Ara, Manchester és una ciutat on l'edificació s'ha fet de qualsevol manera, sense cap pla i sense cap interferència de les autoritats. Quan la burgesia proclama amatent que les classes treballadores estan molt bé, no puc deixar de pensar que els industrials políticament «progressius», els «grans senyors» de Manchester no són pas tan in-

5. [A la primera edició alemanya de 1845 Engels va escriure «big Whigs» en anglès, és a dir, els «grans liberals». En aquest context tant sentit té una expressió com l'altra.]

nocents com pretenen d'aquesta vergonyosa manifestació de planificació urbana.

Cal dir, de passada, que gairebé tots els establiments industrials estan situats a les ribes dels tres rius o dels diversos canals que tallen la ciutat.

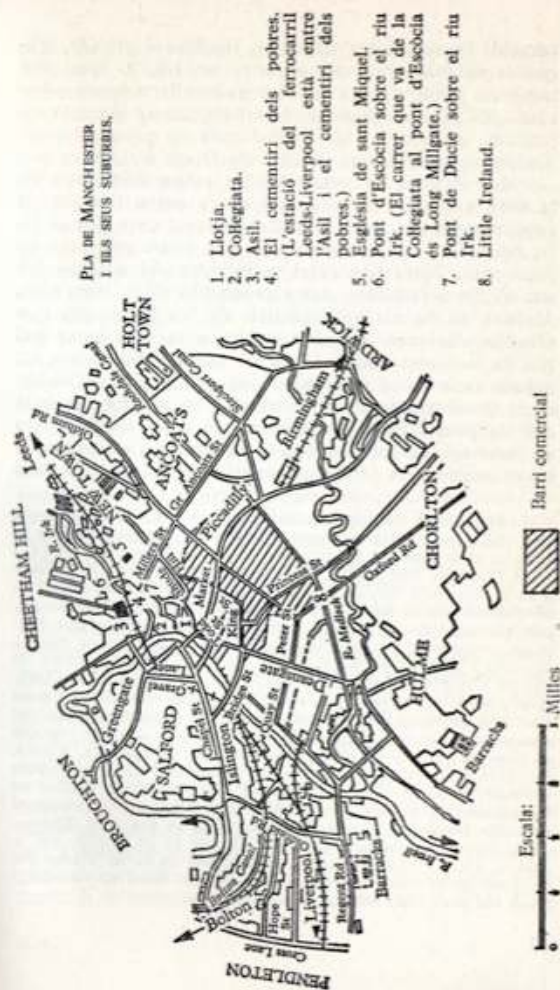
Ara descriuré els districtes obrers de Manchester. El primer és el d'Old Town, situat entre el límit septentrional del barri comercial i el riu Irk. Els carrers, fins i tot els millors, com Todd Street, Long Millgate, Withy Grove i Shudehill, són estrets i tortuosos. Les cases són brutes, velles i desmanegades. Els carrers laterals han estat construïts de manera deplorable. Quan s'entra en el districte pròxim a Old Church i se segueix Long Millgate avall, hom veu immediatament a la banda dreta una fila de cases antiquades, en les quals no hi ha cap façana que s'aguanti dreta. Són una reminiscència del vell Manchester, abans que la ciutat s'industrialitzés. Els habitants originaris i llurs descendents es van traslladar a cases millors d'altres districtes i els habitatges de Long Millgate, que ja no els satisfien, van ésser deixats a una població obrera en la qual hi havia un fort contingent irlandès. És un districte abandonat enterament a les classes treballadores; els botiguers i els taverners de Long Millgate ni tan sols no fan cap esforç per a donar a llurs establiments una aparença de netedat. La situació d'aquest carrer pot ésser deplorable, però no pas tant com la dels carrers i patis que hi ha al darrera, i als quals només es pot arribar per uns passatges coberts, tan estrets que no hi poden passar dues persones alhora. Qui no hagi visitat mai aquests racons no es pot ni formar una idea de la fantàstica forma en què han estat amuntegades les cases en un desordre i una confusió que constitueixen un impúdic desafiament a tots els principis raonables de planificació urbana. I el mal no consisteix únicament en la supervivència de les velles propietats de períodes anteriors de la història de Manchester. La política d'acumular el màxim nombre de cases en un mínim d'espai ha arribat fa molt poc al seu punt cul-

minant. El resultat és que avui no resta ni una polzada d'espai lliure entre les cases, i tota nova edificació és físicament impossible. Per a demostrar el que dic reproduïxo una petita parcel·la del mapa de Manchester. No és pas el pitjor barri de la ciutat i no cobreix ni una dècima part de la superfície total de Manchester.

N'hi haurà prou, tanmateix, per a il·lustrar la insensata disposició de tot el districte que voreja el riu Irk. En aquest punt, hi ha una forta davallada de 15 a 30 peus fins a la riba sud de l'Irk. En aquest pendent hi han estat acumulades tres files de cases. La fila inferior ha estat edificada directament en la riba del riu i les façanes de la fila superior toquen la cresta del talús a Long Millgate. A més, a les ribes del riu hi ha moltes fàbriques. En fi, a la part superior de Long Millgate, en el punt més alt de la pujada, les cases estan disposades de manera tan desordenada i congestionada com en la part baixa del carrer. A esquerra i dreta, un cert nombre de passatges coberts permeten d'anar de Long Millgate a una sèrie de petits patis interiors (*courts*), on el grau de brutícia i immundícia supera tot el que es pugui trobar a qualsevol altre lloc. Els pitjors patis són els que duen cap a l'Irk: allí hi ha els habitatges més terribles que he vist mai. En un d'aquests patis, just a l'acabament del passatge cobert, hi ha una comuna amb una porta. La comuna és tan bruta que els habitants del pati només poden entrar-hi o sortir-ne si estan disposats a enfangar-se en l'orina i els excrements. Qui vulgui confirmar aquesta descripció no ha de fer sinó anar al primer pati de la vora de l'Irk, damunt Ducie Bridge. A la mateixa riba del riu hi ha diverses blanqueries, les quals omplen el barri amb la pudor de la putrefacció animal. L'única manera d'entrar als patis situats més avall de Ducie Bridge és baixant per unes escales brutes, fastigoses i estretes, i només es pot entrar a les cases enfilant-se per piles d'escombraries i d'immundícies. El primer pati que es troba avall de Ducie Bridge es diu Allen's Court. Quan hi va haver l'e-

pidèmia de còlera (1832), l'estat d'aquest pati era tan deplorable que els inspectors de sanitat (del Departament de Sanitat local) van fer evacuar els habitants, i van ordenar que el pati fos netejat i desinfectat amb clor. En el seu fulletó, el doctor Kay dona una descripció horrible de la situació del pati en aquella època. Des que Kay va escriure la seva relació, sembla que el pati ha estat demolit i reconstruït en part. Si mirem riu avall des de Ducie Bridge, veiem algunes parets en ruïnes i grans piles d'enderrocs, al costat d'algunes cases de construcció recent. El panorama des d'aquest pont, sortosament ocult a la vista dels mortals —llevat dels més alts— per un gran parapet, ens dona una imatge característica de tot el districte. Als nostres peus flueix l'Irk o, més ben dit, s'estanca. És un riu estret, negre, fètid, ple de brutícia i de rebuigs, que diposita a la riba dreta, més baixa. En èpoques de sequedat, aquesta riba presenta l'espectacle d'una sèrie de basses de fang negre-verdós, de les profunditats de les quals surten bombolles de gasos pestilents, que fan irrespirable l'atmosfera fins i tot per als qui passen pel pont, a uns quaranta o cinquanta peus per damunt del nivell de l'aigua. A més, el corrent del riu és interromput continuament per nombroses rescloses, darrera les quals s'acumulen i es podrien grans quantitats de fang i de deixalles. Més amunt de Ducie Bridge hi ha algunes blanqueries i més amunt encara hi ha tintorereries, fàbriques de gas, tallers de tri-

6. Doctor J. P. KAY, *The Moral and Physical Condition of the Working Classes employed in the Cotton Manufacture in Manchester*, segona edició ampliada, 1832. [Engels hi va afegir aquest comentari: «És una obra excel·lent, bé que l'autor confongui els obrers industrials amb les classes treballadores en general.» La descripció d'Allen's Court és a les pàgines 38-40 de la segona edició de l'opuscle de Kay. A la primera edició no hi havia cap referència a Allen's Court. L'any següent (1833), un altre metge de Manchester, Henry GAULTER, va publicar una descripció igualment revoltant d'Allen's Court a *The Origin and Progress of the Malignant Cholera in Manchester*, 1833, pp. 50-51. Vegeu també les pp. 44-49, 114 i el pla de la pàg. 206.]

turació d'ossos. I les deixalles, líquides i sòlides, d'aquests establiments van a parar a l'Irk, el qual rep també el contingut de les clavegueres i comunes adjacents. És fàcil d'imaginar el caràcter de la brutícia dipositada en aquest riu.⁷ Considerant les piles d'escombraries acumulades al dessota de Ducie Bridge es pot calcular el grau de brutícia i de ruïna dels patis de la vora esquerra del riu. Les cases estan literalment amuntegades les unes sobre les altres i com que la riba del riu és molt escarpada es pot veure una part de cada casa. Totes han estat ennegrides pel sutge, totes són velles i ruïnoses, totes tenen finestres trencades. Al fons, hi ha els vells edificis de les fàbriques, que semblen casernes. A l'altre costat, a la riba baixa del riu, es veu una llarga filera de cases i fàbriques. La segona casa no té teulada, és una ruïna plena d'enderrocs; la tercera ha estat construïda en un lloc tan baix que la planta baixa és inhabitable i no té ni portes ni finestres. Al fons es veu el cementiri dels pobres i les estacions dels ferrocarrils de Liverpool i Leeds. Més

7. [Les vives descripcions del Medlock i de la confluència dels rius Irwell i Irk per part d'Engels han fet oblidar que la brutícia dels rius de Manchester no és uniforme. Sir JOHN i Lady CLAPHAM han escrit: «Des del racó més brut de la més gran d'elles (és a dir, de les noves ciutats), el racó de Manchester-Salford que hi ha a la conjunció de l'Irwell i l'Irk, on Engels va veure l'any 1844 "els habitatges més horribles que hagi pogut veure mai", dues milles i mitja de turó suau us duen a la sorra i al bruc de Kersal Moor, on se celebraven curses de cavalls a la Pentecosta, fins a 1846, i mitings cartistes, més tard. (L'any següent, les curses de cavalls van ésser traslladades a un lloc més pròxim.) Riu amunt, una milla i quart després del racó sutzós, el petit burgès dels anys quaranta considerava que el bany de riu era excel·lent; coneixia "una platja neta, bonica, de sorra groguenca on ens podíem estendre i eixugar després del bany, sota el càlid sol estiuenc". Allí —o prop d'allí— es va celebrar la primera regata Manchester-Salford, el setembre de 1842.» Sir JOHN i Lady CLAPHAM, «Life in the New Towns», *Early Victorian England 1830-1865*, ed. per G. M. YOUNG, vol. I, 1934, p. 228. La citació dels Clapham prové de L. M. HAYES, *Reminiscences of Manchester and some of its local surroundings from the year 1840, 1905*, pp. 61-62.]

enllà d'aquests edificis hi ha el taller dels pobres, la Bastilla de Manchester de la Llei de Pobres. El taller ha estat construït en un turó i amb les seves altes parets sembla amenaçar tot el barri obrer adjacent, com una fortalesa.

Més amunt de Ducie Bridge, la riba esquerra de l'Irk s'empetiteix i la riba dreta es fa més abrupta; la situació de les cases a ambdós costats empitjora, doncs, en comptes de millorar. Girant a mà esquerra a partir del carrer principal, que encara és Long Millgate, el visitant es pot perdre fàcilment. Vagabundeja sense nord d'un pati a l'altre. Gira una cantonada darrera l'altra, travessa innombrables carrerons i passatges, tots bruts, i al cap d'uns minuts ha perdut tot sentit d'orientació i no sap cap on anar. Tota la zona és plena d'edificis arruïnats o semiarruïnats. Alguns d'ells estan deshabitats, i això és molt significatiu en aquest barri de la ciutat. A les cases, rarament es veu un trespol de fusta o de pedra; les portes i les finestres estan gairebé totes trencades i ajusten malament. I no parlem de la brutícia. Pertot arreu es veuen munts d'enderrocs, escombraries. En comptes de canals hi ha basses estanques i la pudor és tan forta que cap ésser humà, ni que sigui per civilitzar, no pot suportar de viure en aquell districte. La recent ampliació del ferrocarril de Leeds, que travessa l'Irk en aquest punt, ha eliminat alguns d'aquests carrerons i patis, però n'ha deixat d'altres plenament oberts a la curiositat pública. Així, sota el pont del ferrocarril es pot trobar un pati més brut, pudent i revoltant que tots els altres. Abans era tan amagat i apartat que només s'hi podia arribar amb grans dificultats i, en canvi, ara és exposat a l'ull humà. Jo creia que coneixia bé el districte, però mai no hauria trobat aquest pati si el viaducte del tren no hagués obert una bretxa en el punt precís del barri. Hi ha un camí molt dolent que segueix la vora del riu; entre cordes i pals per a estendre la roba, s'arriba a un caòtic grup de petites cabanes d'un sol pis i una sola habitació. A la majoria d'elles, el trespol és de terra i tot

es fa a la mateixa habitació: treballar, viure i dormir. En un d'aquells forats, de sis peus de llarg per cinc d'ample, hi vaig veure dos llits —i quins llits!— que omplien l'habitació; només deixaven lloc per a la vora del foc i l'entrada. Pel que jo vaig poder veure, moltes d'aquelles cabanes eren completament buides de mobiliari, però les portes eren obertes i llurs habitants es recolzaven en el marc de la porta. Davant les entrades s'acumulaven les deixalles i la immundícia. Era impossible de veure el paviment, però sabia que n'hi havia perquè de tant en tant el meu peu el sentia, el gratava. Aquells estables per a éssers humans estan rodejats de cases i fàbriques per dos costats; en un tercer costat hi ha el riu. Només hi ha dos camins per arribar-hi. L'un és l'estret camí que segueix la vora del riu. L'altre es un corriol que duu a una lludriguera humana, les condicions de la qual són tan pèssimes com les de la que acabo de descriure.

Prou d'això! Els barris d'aquesta mena abunden al llarg de l'Irk. Hi ha una aglomeració fortuïta i caòtica de cases, la majoria de les quals són més o menys inhabitables. La brutícia dels interiors d'aquests habitatges correspon perfectament a la brutícia que les envolta. Com pot anar neta la gent que les habita! No hi ha ni tan sols instal·lacions adequades per a les necessitats quotidianes més naturals. Hi ha tan poques comunes que, o s'omplen totalment cada dia, o estan massa lluny dels qui les han d'utilitzar. ¿Com es pot rentar aquesta gent si de tot el que disposen és de l'aigua bruta de l'Irk? Les bombes i l'aigua canalitzada només són als districtes habitats per les classes superiors. De fet, ningú no pot blasmar aquests ilotes de la civilització moderna si llurs cases no són més netes que les corts de porcs. Hi ha propietaris que no s'avergonyixen de llogar habitatges com els que es poden trobar sota Scotland Bridge. Al costat del moll, a una distància de sis peus de la vora de l'aigua, hi ha una filera de sis o set soterranis, el trespol dels quals es troba a dos peus per sota del nivell de l'aigua de l'Irk. ¿Què es pot dir

del propietari de la casa que fa cantonada —situada a la riba oposada del riu, més amunt de Scotland Bridge—, que lloga els pisos superiors malgrat que la planta baixa sigui inhabitable i no ha intentat ni tan sols de tapar els forats deixats per la desaparició de les portes i finestres? Aquesta mena de coses no són pas infreqüents en aquella part de Manchester. Afegirem que per la manca d'instal·lacions higièniques, el veïnat usa sovint les plantes baixes abandonades, com a latrines.

Deixarem ara l'Irk per tal de veure la situació dels estatges obrers a l'altra banda de Long Millgate. És una zona de construcció més recent. Va des de St. Michael's Church fins a Withy Grove i Shudehill. Malgrat tot, en aquesta zona la construcció sembla més planificada. En comptes de la disposició caòtica que acabem de descriure, veiem que tant els carrers llargs com els carrerons sense sortida són rectes. Els patis, construïts segons un pla, són normalment quadrats. A l'altra banda de Long Millgate ni una sola casa no ha estat construïda seguint un pla. A la zona on ens trobem ara, les cases formen part d'una norma general, però els carrers i els patis han estat construïts de manera irregular i no sistemàtica. Els carrers són rectes, però canvien de direcció abruptament, de tal manera que el foraster confiat es troba continuament en un carreró sense sortida o en un carrer que el duu directament al punt d'on ha sortit uns moments abans. Només els qui coneixen aquest laberint poden sortir-ne fàcilment. La ventilació d'aquests carrers i patis —si podem utilitzar tal paraula en una zona com aquesta— és tan inadequada com en el districte de la vora de l'Irk. El districte de què ara parlem és, en cert sentit, millor que el de la vall de l'Irk —si més no, les cases són més noves i els carrers tenen, a vegades, clavegueres—, però cal dir que aquí pràcticament totes les cases tenen un estatge subterrani. A la vall de l'Irk en canvi, és rar de trobar un estatge subterrani, perquè les cases són més velles i el mètode de construcció és més barroer. Els enderrocs, els pilots de rebuigs i

de cendra i les basses de brutícia són comuns als dos districtes. Però, en la zona de què ara parlem hi ha una sèrie de circumstàncies addicionals que empitjoren la higiene pública. Hi ha una gran quantitat de porcs, alguns dels quals corren lliurement pels carrers estrets, furgant entre els pilots d'escombraries; d'altres estan tancats en corrals improvisats al mig dels patis. En aquesta zona, com en la majoria dels districtes obrers de Manchester, els criadors de porcs lloguen els patis i hi construeixen els corrals. Gairebé a tots els patis hi ha un o més corrals d'aquesta mena, plens de porcs. Els habitants del pati hi aboquen les escombraries. Això permet d'engreixar els porcs, però té també el desagradable efecte d'impregnar l'aire —ja pudent perquè no hi ha ventilació i resta confinat entre quatre parets— amb la desagradable olor de la matèria animal i vegetal en descomposició. En aquesta zona s'ha construït un carrer ample i bastant decent, Miller's Street, cosa que ha permès d'ocultar més o menys a la mirada pública les pitjors parts del barri. Ara, si algú té la curiositat de deixar el carrer gran i ficar-se per algun dels múltiples carrerons que duen als patis, topará amb porcs i amb piles de fems cada vint passes.

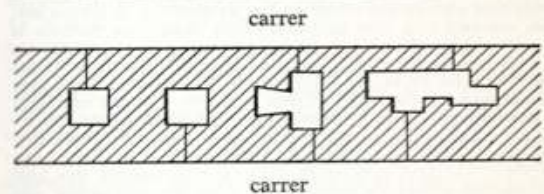
Aquesta és, doncs, la ciutat vella de Manchester. Re llegint la meua descripció haig d'admetre que, lluny d'haver exagerat, no he escrit amb prou vigor per a impressionar el lector amb una imatge fidel de la brutícia i la ruïna d'un districte absolutament inadequat per a l'habitatge humà. La vergonyosa disposició de la ciutat vella impossibilita els seus dissortats habitants de gaudir de la netedat, de l'aire fresc i de la bona salut. I aquest districte, poblat com a mínim per vint o trenta mil habitants, es troba al centre mateix de la segona ciutat d'Anglaterra, la ciutat fabril més important del món. Aquí podem veure el poc espai que els éssers humans necessiten per a moure's, l'escàs aire —i quin aire!— que necessiten respirar per a existir, i l'escassa quantitat d'elements d'higiene i de civilització que són realment necessaris per a sobreviure. És cert

que es tracta de la *ciutat vella*: els habitants de Manchester ho subratllen quan algú els crida l'atenció sobre el caràcter revoltant d'aquest infern en la terra. Però no és pas una bona defensa. Tot allò que provoca el nostre disgust i la nostra indignació en aquest districte és d'origen relativament recent i pertany a l'era industrial. Les dues o tres-centes cases que sobreviuen d'un període anterior de la història de Manchester, ja fa temps que han estat abandonades per llurs habitants originaris. És la indústria la que hi ha acumulat l'enorme quantitat d'obrers que ara hi viuen. És la moderna era industrial la que ha edificat tot el terreny que quedava lliure entre les velles cases per a ficar-hi les masses immigrades del camp i d'Irlanda. És l'era industrial la que ha permès als propietaris d'aquestes barraques, aptes únicament per al bestiar, de llogar-les a un preu molt elevat com a habitatges humans. És la indústria moderna la que permet a aquests propietaris d'aprofitar-se de la misèria dels obrers, de minar la salut de milers de persones per a enriquir-se ells. Només la indústria ha permès que uns obrers que a penes havien sortit de l'estat de servitud tornessin a ésser tractats novament com a bestiar i no com a éssers humans. Els obrers han estat engabiats en uns habitatges tan ruïnosa que ningú més no hi viuria, i paguen una elevada quantitat pel privilegi de veure com s'esfondren davant seu aquelles cabanes destrossades. Només la indústria és responsable d'aquesta situació; però la indústria no podria florir sense degradar i explotar els obrers. És cert que aquest barri de la ciutat va ésser construït en una zona pèssima, que oferia ben poques perspectives per a un desenvolupament satisfactori. Però, ¿es pot dir que els propietaris dels terrenys o les autoritats han fet res per a millorar la situació quan s'han erigit nous edificis? Lluny d'adoptar aquesta política, els responsables del desenvolupament recent han edificat cases a tots els racons i bretxes. Els passatges que no eren absolutament indispensables han estat tallats i el terreny així obtingut s'ha aprofitat per a la construcció.

El valor de la terra ha pujat amb l'expansió de la indústria. I com més pujava aquest valor, més furiosa era la recerca de nous terrenys per a edificar. Hom ha ignorat totalment la salut i el confort dels habitants, perquè l'única preocupació dels propietaris era embutxacar-se els màxims beneficis. Per pèssima que sigui la cabana, sempre hi haurà un obrer disposat a llogar-la perquè és massa pobre per a trobar un estatge millor. Però la burgesia salva la seva consciència argüint que les coses van així perquè es tracta de la ciutat vella. Caldrà veure, doncs, què ofereix la ciutat nova.

La ciutat nova, coneguda també amb el nom d'Irish Town (ciutat irlandesa), és a l'altra banda de la ciutat vella, en el sòl argilenc del pendent que hi ha entre l'Irk i St. George's Road. Aquest districte no fa la impressió de formar part d'una gran ciutat. La ciutat nova es compon de files úniques de cases i de grups de carrers que podrien ésser molt bé petits pobles, edificats sobre una terra argilènca que no produeix ni un bri d'herba. Les cases —o, més ben dit, les cabanes— es troben en un estat deplorable perquè mai no són reparades. Són brutes i tenen habitatges subterranis, humits i sutzosos. Els carrers, sense pavimentar, no tenen clavegueres ni desguassos. El districte és infestat de ramats de porcs; alguns romanen tancats en petits corrals, als patis; d'altres, vagabundegen lliurement pel turó veí. Els camins d'aquest districte són tan bruts i plens de rebuigs que només en temps molt sec és possible d'arribar-hi sense enfonsar-se fins a mitja cama a cada pas. Prop de St. George's Road aquests grups aïllats de cases formen illes més compactes, amb un veritable laberint de camins, carrerons sense sortida, passatges i patis. Com més ens acostem al centre de la ciutat, més apinyades són les cases i més irregular és el traçat dels carrers. En canvi, en aquest punt els carrers són, sovint, pavimentats o, si més no, tenen voreres i clavegueres. Però la immundícia i les pèssimes condicions de les cases, sobretot dels soterranis, no canvien gens ni mica.

Arribats en aquest punt, cal fer algunes observacions generals sobre la disposició normal dels barris obrers i sobre el pla normal d'edificació dels habitatges obrers a Manchester. Ja hem vist que a la ciutat vella no hi ha hagut cap planificació sistemàtica i que l'emplaçament de les cases és purament fortuït. Els constructors que van edificar les noves cases no van tenir cap mena de consideració per la situació de les edificacions veïnes, ja existents. Els diminuts espais que han quedat entre casa i casa reben el nom de «patis», per manca d'un nom més adient. Tampoc no hi ha cap signe de planificació als sectors més recents de la ciutat vella i a d'altres districtes obrers que daten de les primeres fases de la revolució industrial. Els espais entre els blocs d'habitatges consisteixen aquí en patis regulars —generalment quadrats— als quals s'arriba des del carrer mitjançant passatges coberts (com es pot veure en el diagrama que reproduïm). Des del punt

de vista de la salut dels obrers amuntegats en aquests estatges, aquest tipus de disposició regular amb una ventilació totalment inadequada és pitjor, encara, que els carrers irregulars i fortuïts de la ciutat vella. L'aire no pot circular i l'únic corrent que es pot obrir per a fer sortir dels patis l'aire estancat és a través de les xemeneies de les cases —quan s'hi fa foc.¹ A més,

8. I, tanmateix, un dels savis liberals anglesos afirma al

les cases que rodegen aquests patis es toquen normalment pel darrera, amb una paret comuna,⁹ i amb això ja n'hi ha prou per a impedir una bona circulació de l'aire, i com que la policia no es preocupa de l'estat d'aquests patis,¹⁰ tot allò que hi és llençat s'hi pot quedar indefinidament; no és estrany, doncs, de trobar-hi pilots d'escombraries, de cendra i de rebuigs. He tingut ocasió de visitar alguns dels patis de Miller's Street i he comprovat que el nivell del terra era sis polzades més baix que el del carrer principal i, tanmateix, no hi havia cap canal ni cap sistema de drenatge per a extreure l'aigua que s'hi acumula quan plou.

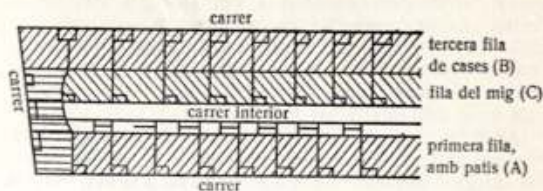
Més tard es va introduir un nou mètode de construcció de les cases obreres, però no s'ha generalitzat. Les cases dels obrers difícilment es construeixen ara aïllades, sinó en gran quantitat —una dotzena i fins i tot seixanta alhora. Un sol contractista pot construir

Report de la Comissió sobre el Treball dels Infants que els patis com aquests són obres mestres de planificació urbana perquè són com una sèrie de petits espais oberts que faciliten la ventilació i la circulació de l'aire. L'aire circularia, efectivament, si cada pati tingués dues o quatre entrades descobertes, oposades les unes a les altres. En canvi, aquests patis no n'hi tenen cap: només disposen d'entrades estretes i cobertes. [Es una referència a una afirmació de R. D. GRAINGER sobre les fàbriques de Birmingham, a l'Appendix to the 2nd. Report of the Children's Employment Commission, part I, p. F. 23, paràgraf 212. Grainger va escriure: «El gran nombre de patis (a Birmingham), uns 2.030 fa cinc anys, han de fomentar la salut general, perquè són com moltes places petites escampades per la ciutat.»]

9. [El lector comprovarà que al diagrama publicat per Engels no es percep aquest fet.]

10. [La força de policia de la Corporació de Manchester no s'ocupava d'aquestes qüestions perquè no era la seva funció. En aquella època els patis eren considerats de propietat privada. El professor RIEFORD diu: «Les lleis locals no facultaven per a obligar a treure les piles d'escombraries dels patis, passatges i solars... només es podia aconseguir la neteja amb procediments legals enutjosos i costosos.» A. RIEFORD i I. S. RUSSELL, *History of Local Government in Manchester*, vol. 2, p. 148. Tanmateix, l'any 1844 es va aprovar la llei de policia de Manchester, la qual donà poders considerables als inspectors locals d'higiene.]

un o dos carrers sencers alhora. El diagrama que reproduïm a continuació mostra la forma en què són construïdes aquestes cases:

Les cases que donen al carrer (al peu del diagrama) són d'una categoria més alta (classe A) i tenen prou sort per a disposar d'una porta posterior i d'un petit pati. El lloguer és el més elevat. Darrera la paret posterior dels patis hi ha un estret carreró que s'anomena carrer interior, tancat en ambdós extrems. L'accés en aquest carrer interior és a través d'una petita entrada o d'un passatge cobert. Les cases que donen en aquest carrer interior (classe C) són les de lloguer més baix i, de fet, són les més descuidades. Tenen una paret mitgera en comú amb la tercera fila de cases, les quals donen al carrer (al punt superior del diagrama). Aquesta tercera fila de cases (classe B) paguen un lloguer més baix que les de la classe A i més alt que les de la classe C. Aquest mètode de construcció assegura que la primera fila de cases (A) tindrà una bona ventilació. La ventilació de les cases de la tercera fila (B) no és pas pitjor que les dels habitatges construïts amb el vell estil (amb una façana que dona al carrer). En canvi, la fila C té una ventilació tan dolenta com la de les velles cases amb façana sobre els patis interiors. Als carrers interiors de les noves cases s'hi acumula tanta brutícia com als patis. Els contractistes prefereixen la nova disposició, no sols perquè estalvia espai sinó també perquè els dona l'ocasió d'explotar els obrers més ben pagats, els quals estan disposats a pagar llo-

guers més alts per les cases que donen al carrer (A i B). Aquest mètode de construcció dels habitatges obrers en tres files es pot trobar per tot Manchester i, de fet, arreu de Lancashire i Yorkshire. A vegades es troben els dos mètodes de construcció —el vell i el nou— l'un al costat de l'altre, però, en general, es localitzen a diferents parts de la ciutat, de tal manera que es pot distingir sense dificultat els districtes obrers més vells dels districtes més nous.

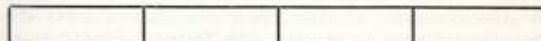
Hi ha encara un tercer sistema de construcció d'habitatges obrers, que podem anomenar tipus de passadís interior. Aquest sistema predomina gairebé del tot al barri obrer d'Ancoats, a l'est de St. George's Road, a ambdós costats d'Oldham Road i de Great Ancoats Street. És també el mètode de construcció més freqüent als districtes obrers de Manchester i dels seus suburbis.

Al gran districte que acabem de mencionar, conegut amb el nom d'Ancoats, hi ha la majoria de les fàbriques de Manchester —i les més grans. Estan situades sobre els canals i són de dimensions colossals: edificis de sis i set pisos que destaquen, amb llargues xemeneies, sobre els diminuts habitatges dels obrers. Els habitants d'aquest districte són, en la gran majoria, obrers industrials, bé que als pitjors carrers hom hi trobi també teixidors manuals. Els carrers més pròxims al centre de la ciutat són els més vells i, per tant, els pitjors, malgrat que siguin pavimentats i tinguin clavegueres. Incloc en la meua descripció alguns carrers paral·lels a Oldham Road i Great Ancoats Street, que no pertanyen pròpiament a Ancoats. Cap al nord-est hi ha alguns carrers de construcció recent. Les cases hi tenen una aparença neta i pulcra; les portes i els marcs de les finestres han estat pintats de nou i les habitacions han estat blanquejades. Els carrers són més airejats i els espais buits entre les cases són més amples i freqüents que als districtes vells. Però aquestes observacions només són aplicables a un nombre relativament reduït d'habitaclles, perquè gairebé totes les

cases tenen soterranis habitats i molts carrers estan sense pavimentar i no disposen de clavegueres. Però cal dir sobretot que l'agradable aparença d'aquestes cases no és més que això, una aparença, perquè d'aquí a deu anys haurà desaparegut totalment.¹¹ No és únicament el traçat dels carrers allò que cal condemnar sinó també la construcció mateixa de les cases. Quan fa poc que han estat construïdes tenen un aspecte agradable i fan la impressió d'ésser sòlides i ben fetes. Llurs massives parets de maó poden enganyar l'observador. Qui observi una fila d'estatges obrers de construcció recent sense examinar els carrerons interiors o la construcció de les cases pot inclinar-se a acceptar les afirmacions dels fabricants «progressius»,¹² quan diuen que enlloc els obrers no estan tan ben allotjats com a Anglaterra. Una inspecció més detallada revela aviat, però, que les parets d'aquestes cases són extremament primes. Les parets exteriors dels soterranis, que aguanten el pes de la planta baixa i de la teulada, només tenen l'espessor d'un maó. Generalment, els maons són col·locats en sentit vertical i l'aspecte de la paret des de fora es pot representar així:

Ara, jo he vist moltes cases de la mateixa alçada —algunes d'elles estan encara en període de construcció— on l'espessor de la paret és únicament de mig maó. Això és perquè els maons són disposats horitzontalment, es toquen per les puntes i la paret exterior té aquesta aparença:

11. [Engels sembla donar per suposat que ningú no es devia preocupar de repintar els edificis.]

12. [Engels va emprar la frase *liberale Fabrikanten*.]

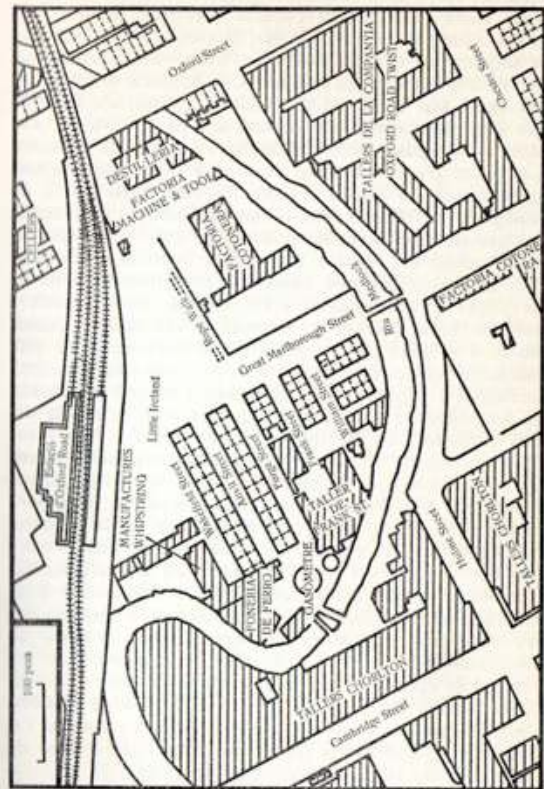
Aquest mètode de construcció és adoptat en part per estalviar material i, en part, perquè el constructor no és mai el propietari de la terra on són edificades les cases. El costum anglès és de llogar el terreny per a la construcció durant vint, trenta, quaranta, cinquanta o noranta-nou anys. Quan s'acaba aquest termini, la terra i allò que hi ha estat edificat passen a mans del propietari del terreny, el qual no ha de pagar cap compensació per les millores. Per tant, el constructor edifica unes cases que no durin més del termini de lloguer del terreny. I puix que alguns lloguers només són per vint o trenta anys, és fàcil de comprendre que els constructors no estiguin disposats a dedicar gaire capital a les cases que hi construeixen. A més, els propietaris de les cases, que són contractistes, fusters o propietaris de fàbriques, no estan, en general, disposats a despendre gaires diners per a reparar i conservar llur propietat. Això és degut, en part, al fet que no estan disposats a sacrificar ni una engruna de llurs beneficis i, en part, al sistema d'arrendament del terreny, que acabem de mencionar. Quan augmenta el nombre d'obres sense feina en èpoques de crisi, files senceres de cases queden buides i ben aviat resulten totalment inhabitables. En general, es calcula que un habitatge obrer és habitable, com a mitjana, durant quaranta anys. És un càlcul sorprenent si tenim en compte la massiva aparença exterior dels murs de les noves cases. Qualsevol creuria que han estat concebudes per a durar segles sencers. El fals estalvi en el moment de la construcció, la incapacitat de conservar la propietat en bon estat, els freqüents períodes de desocupació: aquestes són algunes de les raons que expliquen que al cap de quaranta anys els habitatges obrers es trobin en estat ruïnós. Cal recordar, a més, que la casa és particularment abandonada i descurada durant els deu darrers anys de la seva vida. Durant aquest període, els llogaters, que són generalment irlandesos, utilitzen tota la fusta disponible com a llenya. El districte d'Ancoats s'ha desenvolupat des de la primera ex-

pansió de la manufactura i la majoria de les cases han estat construïdes durant els primers anys del segle actual (és a dir, del segle XIX). Tanmateix, es veuen ja moltes cases velles i desmanegades, una gran part de les quals seran totalment inhabitables dintre de poc. Quin error, malbaratar tant de capital d'aquesta manera! Només que s'hi hagués despès una mica més de diners quan les van construir i que haguessin estat reparades amb una certa regularitat, aquestes cases s'haurien conservat netes, respectables i en condicions d'habitabilitat durant molts anys. En canvi, la situació és la que acabo de descriure i no crec pas que hi pugui haver un sistema d'allotjament obrer més escandalós i desmoralitzador que aquest. L'obrer està obligat a viure en aquestes cases tan deplorables perquè no es pot permetre el luxe de pagar lloguers més elevats o perquè no hi ha cases disponibles prop de la fàbrica on treballa. En alguns casos l'habitatge és propietat de l'empresari i l'obrer troba feina a condició de llogar la casa. Naturalment, als districtes més cèntrics, on els lloguers són més alts, els habitatges obrers no es deterioren tan ràpidament. En aquestes zones de la ciutat sempre hi ha la possibilitat de trobar nous llogaters de seguida que l'ocupant de la casa se'n va; l'interès del propietari és, doncs, de conservar la casa en bones condicions durant un període més llarg. Però, fins i tot en aquests casos, les obres de conservació són mínimes i algunes de les cases reparades són de les pitjors del país. A vegades, l'amenaça d'una epidèmia desvetlla la consciència, normalment molt adormida, de les autoritats sanitàries i llavors s'observen signes d'una activitat insòlita a tot un districte obrer. Hom arriba a tancar files senceres de cases i soterranis; prop d'Oldham Road se'n veuen moltes, d'aquestes cases tancades. Els efectes d'aquesta acció aviat desapareixen. Els habitatges condemnats troben de seguida nous llogaters i els propietaris estan en condicions avantatjoses quan en busquen, de nous llogaters, perquè

tothom sap que les autoritats sanitàries ja no es preocuparan d'aquestes cases durant molt de temps.

Els districtes est i nord-est de Manchester són els únics en què la burgesia no ha construït cap habitatge per a ella. La causa d'això és que durant deu o onze mesos de l'any el vent que bufa de l'oest i del sud-oest porta sempre el fum de les fàbriques situades en aquesta part de la ciutat —i n'hi ha moltes. Només els obrers estan condemnats a respirar aquesta atmosfera contaminada.

Al sud de Great Ancoats Street, en un terreny pelat i accidentat, està sorgint un gran barri obrer. Hi han estat edificades algunes files irregulars de cases amb els corresponents patis quadrats; entre fila i fila hi ha extensions de terra fangosa, on no creix ni un bri d'herba. Quan plou és gairebé impossible de travessar aquests espais oberts. Les cases són velles i brutes. Sovint, han estat construïdes al peu de les depressions naturals del sòl i recorden moltíssim els habitatges obrers de la ciutat nova. La zona que travessa el ferrocarril de Birmingham és la de més densitat de cases i, per tant, la pitjor de tot el districte. El Medlock hi flueix amb interminables giragonses i forma una vall que es pot comparar amb la de l'Irk. Des de la seva entrada a Manchester fins a la confluència amb l'Irwell, aquest riu negre com el carbó, estancat i fètid, és delimitat en ambdós costats per un ample cinturó de fàbriques i d'habitatges obrers. Totes les cases es troben en un estat lamentable. Els marges del Medlock, igual com els de l'Irk, són en general baixos i els edificis arriben fins a la vora de l'aigua. El traçat dels carrers i de les cases és tan pèssim a la banda de Manchester com a l'altre costat del riu, on hi ha els districtes d'Ardwick, Chorlton i Hulme. Aquest llibre no s'acabaria mai si hagués de descriure en detall tots els sectors d'aquest districte, però diré que el més repugnant de tots és un que es troba a la banda de Manchester. Està situat al sud-oest d'Oxford Road i duu el nom de Little Ireland. Es troba en una depressió natural, en un dels mean-

LITTLE IRELAND (1849)

dres del riu, i està totalment rodejat d'altres fàbriques, o de ribes i terraplens coberts d'edificis. Hi ha dos grups d'unes dues-centes cases, la majoria de les quals es toquen per la part posterior, amb una paret comuna. Té uns quatre mil habitants, la majoria irlandesos. Les cases són molt petites, velles i brutes; els carrers són desiguals, sense pavimentar en part, amb un sistema de desguàs molt rudimentari i plens de roderes. Els pilots d'escombraries, residus i fems coexisteixen amb basses de líquid estancat. L'atmosfera put i és ennegrida pel fum espès d'una dotzena de xemeneies de fàbrica. Una allau de dones i de criatures esparracades omple els carrers, amb tanta brutícia al damunt com la dels porcs que vagabundegen lliurement entre els pilots d'escombraries i les basses. Aquest petit i horrible barri ofereix un espectacle tan odiós i repulsiu com el dels pitjors patis de la vora de l'Irk. Els habitants viuen en cases ruïnoses, amb les finestres trencades i tapades amb hule. Les portes i els marcs de les entrades són també trencats i corcats. Els éssers humans que habiten aquestes cases i fins i tot llurs soterranis foscos i humits, entre aquella brutícia i respirant aquell aire fètid —que no hi ha manera de ventilar a causa de l'altura dels edificis del voltant— viuen, sens dubte, en el nivell més baix de la humanitat. Aquesta és la conclusió a què ha d'arribar el visitant, encara que es limiti a donar un cop d'ull exterior, sense entrar a les cases. Però el seu horror augmentaria si descobria que a cadascuna d'aquelles cases —compostes de dues habitacions, unes golfes i un soterrani— hi viuen vint persones, com a mitjana. Un excusat és compartit per una mitjana de cent vint persones —i cal dir, encara, que és normalment inaccessible. Malgrat els advertiments dels metges i malgrat l'alarma de les autoritats sanitàries davant la situació de Little Ireland durant l'epidèmia de còlera, la situació del barri és, el 1844, la mateixa que l'any 1831. El doctor Kay diu que no sols els soterranis, sinó també les plantes baixes de totes les cases del barri eren plenes

d'humitat. Afirma que hi va haver un moment en què molts soterranis van ésser tapats amb terra, però hom els va anar buidant gradualment i tornen a ésser habitats per irlandesos. Un dels soterranis es trobava per sota del nivell de l'aigua i estava contínuament inundat: l'aigua es filtrava per un forat que havia estat tapat amb argila. El teixidor manual que hi vivia, havia de netejar i assecar el soterrani cada matí i buidar l'aigua al carrer.¹³

El districte de Hulme es troba riu avall, al marge esquerre del Medlock i és realment un gran barri obrer. La situació a Hulme és pràcticament idèntica a la d'Ancoats, que acabem de descriure. A les parts de Hulme on les cases són més apinyades, els habitatges es troben, en general, en un estat deplorable. A les parts menys densament poblades, les cases són de construcció més moderna i més ben ventilades, però la majoria estan rodejades d'escombraries. En general, els habitatges són humits i llur disposició, amb carrerons interiors i soterranis habitats, és similar a la d'Ancoats.

A l'altra banda del Medlock, a Manchester pròpiament dit, hi ha un segon gran districte obrer: està situat a ambdós costats de Deansgate i arriba fins al barri comercial de la ciutat. En aquest districte hi ha sectors tan pèssims com els de la ciutat vella. Així s'esdevé, per exemple, a l'àrea compresa entre Quay Street, Bridge Street, Princess Street i Peter Street, molt a prop del centre comercial de Manchester. La forma en què han estat erigits els edificis, tocant-se entre ells, és encara pitjor que als patis més estrets de la ciutat vella. Hi ha un veritable laberint de carrerons estrets i llargs que uneixen els diminuts patis i passatges. Les sortides i les entrades dels patis i passatges són tan

13. [Doctor J. P. KAY, *The Moral and Physical Condition of the Working Classes...* etc., pp. 35-36. Kay no va conèixer directament el cas del teixidor que havia d'eixugar cada matí el seu soterrani, sinó que el va treure d'un informe presentat als magistrats de Manchester per un subcomitè del Departament de Sanitat local el 19 de desembre de 1831.]

irregularment disposades que el visitant del laberint corre el perill de perdre's i de trobar-se en un carreró sense sortida o en un passatge que duu en direcció totalment contrària. Només són capaços d'orientar-se degudament els qui coneixen tots els passatges i tots els patis. El doctor Kay diu que en aquestes cases, brutes i deplorables, hi habitaven les classes més degenerades de Manchester. Era el centre de les bandes de lladres i de les prostitutes, i tot sembla indicar que, en aquest sentit, la descripció del doctor Kay continua essent vàlida. Quan les autoritats sanitàries van intentar netejar el barri l'any 1831, van trobar que era tan brut com Little Ireland i els districtes de la vora de l'Irk. Van descobrir que a Parliament Street només hi havia un excusat per cada tres-centes vuitanta persones i que a Parliament Passage només n'hi havia un per a trenta cases, plenes d'éssers humans.¹⁴ Puc testificar que les coses no han millorat gens des de l'època del doctor Kay.

Si travessem l'Irk i ens fiquem a Salford, entrem en una ciutat construïda en una llengua de terra delimitada per un gran meandre del riu. La població és de 80.000 habitants. Salford és, en realitat, un gran barri obrer, travessat per un sol carrer principal. Hi va haver una època en què Salford era més important que Manchester: era la principal ciutat del districte, que encara duu el nom de Salford Hundred. Això explica que també a Salford hi hagi un barri força vell i, per tant, molt insà, brut i ruïnós, situat a l'altra banda de l'Old Church de Manchester. La situació d'aquest barri és tan pèssima com la de la ciutat vella de Manchester, a l'altra banda de l'Irwell. A una certa distància del riu hi ha una zona de construcció més recent, però ja té més de quaranta anys i, per tant, comença a entrar en la fase de ruïna. Salford consisteix en una sèrie de patis i carrerons tan estrets que em recorden els més estrets que he vist mai: els de Gènova. Des d'a-

14. [KAY, *op. cit.*, pp. 36-37.]

quest punt de vista, la disposició de Salford és, en general, pitjor que la de Manchester. A més, Salford és encara més brut que Manchester. A Manchester, les autoritats inspeccionen cada sis o deu anys els districtes obrers, fan tancar els pitjors estatges i intenten netejar els racons més pestilents d'aquestes estables d'Aúgias. Res d'això no sembla existir a Salford. Estic segur que els estrets carrerons i patis de Chapel Street, Greengate i Gravel Lane no han estat mai netejats des que van ésser construïts. El ferrocarril de Liverpool travessa ara el districte i la construcció de la línia ha permès d'eliminar algunes de les parts més sutzoses del barri. Però, de què ha servit? El viatger que passa pel viaducte pot veure encara una gran quantitat de brutícia i de misèria. Si es pren la molèstia de ficar-se per aquests carrerons i mirar a través de les portes i de les finestres obertes, cap a l'interior de les cases i dels soterranis, arribarà a la conclusió que els obrers de Salford viuen en cases on la netedat i el confort són totalment impossibles. Exactament el mateix es pot dir dels districtes que rodegen Salford —Islington, al llarg de Regent Road i darrera el ferrocarril de Bolton. El barri obrer situat entre Oldfield i Cross Lane —dividit per Hope Street— està compost d'innombrables patis i carrerons de condicions pèssimes. Aquest districte és tan brut i superpoblat com la ciutat vella de Manchester. Jo hi vaig trobar un home, d'uns seixanta anys, aparentment, que vivia en un corral de vaques. S'havia construït una mena de xemencia i la barraca no tenia rajoles, ni guix a les parets, ni finestres. S'havia instal·lat un llit i allí vivia, encara que la pluja entrés a raig fet per la teulada enrunada. L'home era massa vell per a treballar regularment, però es guanyava la vida transportant fems i rebuigs amb el seu carretó. Al voltant de la barraca hi havia grans basses d'immundícia.

Aquests són els districtes obrers de Manchester que jo he pogut visitar durant la meua estada de vint mesos a la ciutat. Puc resumir les impressions de les meves visites dient que els 350.000 obrers de Manchester

i dels districtes veïns, viuen, gairebé tots, en cases pèsimes, humides i brutes; que els carrers es troben, generalment, en un estat deplorable de brutícia i d'abandonament i que la disposició dels habitatges reflecteix, per la manca de ventilació, el mesquí afany de lucre dels constructors. En una paraula: els habitatges obrers de Manchester són bruts, miserables i totalment mancats de confort. En aquestes cases, només s'hi poden trobar bé criatures inhumanes i degenerades. No sóc l'únic que ho afirma. Ja he demostrat que les descripcions del doctor Kay coincideixen exactament amb les meves. Només afegiré un fragment d'un llibre de Nassau Senior, liberal i fanàtic adversari dels sindicats independents. Els grans fabricants tenen una gran consideració per les seves opinions i n'accepten l'autoritat. Nassau Senior escriu:

«Però quan vaig visitar llurs (és a dir, dels obrers de Manchester) habitatges a Irish Town, Ancoats i Little Ireland, em va meravellar que els habitants d'aquelles cases poguessin mantenir-se sans. Aquestes ciutats —perquè són ben bé ciutats per l'extensió i la població— han estat edificades per petits especuladors amb una total desconsideració per tot el que no fos el guany immediat. Un fuster i un paleta s'uneixen per a comprar un tros de terra¹⁵ i omplir-lo amb allò que ells en diuen cases. En un lloc vam veure tot un carrer que seguia el curs d'un parapet per tal de poder fer-hi soterranis més profunds (soterranis per a la gent no per als mals endreços) sense haver de despendre diners en l'excavació. *Ni una sola de les cases d'aquell carrer es va escapar de l'epidèmia de còlera.*¹⁶ En general, en tots aquests suburbis, els carrers estan sense pavimentar, amb un femer o una bassa al mig; les cases es toquen pel darrera, amb una paret comuna, sense ventilació

15. És a dir, el llogaven per un determinat nombre d'anys. [Inserit en el text per Engels.]

16. [Subratllat d'Engels.]

ni canalització. Cada racó dels soterranis o de les golfes és ocupat per una família sencera.»¹⁷

Ja he mencionat la inhabitual activitat de les autoritats sanitàries a l'època del còlera (1831-32). Quan es va declarar l'epidèmia, la burgesia de Manchester va sentir un terrible pànic. Va recordar, de sobte, l'existència dels insans habitatges dels pobres i la va alarmar molt la possibilitat que cadascun d'aquells barris es pogués convertir en un centre des del qual es propaguessin la mort i la destrucció en totes direccions, fins a arribar a les residències de les classes riques. Per això es va crear de seguida un Departament de Sanitat, encarregat d'inspeccionar els barris obrers i de presentar un detallat informe a les autoritats municipals.¹⁸

Les investigacions del nou organisme van cobrir tots els districtes policials de Manchester, llevat de l'onzè. El doctor Kay, que era membre del Departament, dona alguns extractes de l'informe.¹⁹ En total, van ésser inspeccionades 6.915 cases. Totes pertanyien a Manchester pròpiament dit (és a dir, a la ciutat) i no a Salford i d'altres districtes adjacents. D'aquestes 6.915 cases, 2.565 havien d'ésser emblanquinades a l'interior, 960 «eren impossibles de reparar»,²⁰ 939 mancaven d'un sistema de drenatge adequat, 1.435 eren humides, 452 tenien una ventilació deficient i 2.221 mancaven d'excusat. Dels 687 carrers inspeccionats, 248 eren sense pa-

17. W. NASSAU, senior, *Letters on the Factory Act, as it affects the cotton manufacture, adressed to the Right Honourable, the President of the Board of Trade*, 1837, pp. 24-25.

18. [El departament de Sanitat de la ciutat de Manchester va ésser creat el novembre de 1831. Informava els magistrats locals i tenia relacions intenses amb els comitès dels Comissaris de Policia de Manchester.]

19. [Vegeu KAY, *The Moral and Physical Condition of the Working Classes...* etc.]

20. [Engels cita aquestes paraules en anglès, «were out of repair». La taula preparada pel Departament de Sanitat de Manchester on es mostrava la classificació de les cases inspeccionades a la ciutat és reproduïda per KAY (*op. cit.*, p. 31) i per GASKELL (*The Manufacturing Population of England...*, 1833, p. 134). A

vimentar, 53 només ho eren parcialment, 112 tenien mala ventilació i 352 contenien «piles d'escombraries, basses estancades, enderrocs, etc.»²³ Naturalment, no calia ni pensar a netejar aquella quadra d'Augias abans d'acabar-se l'epidèmia de còlera. Tot el que es podia fer era netejar alguns dels carrers i cases més bruts. Llevat d'això, tot va quedar com abans. No cal dir tampoc que al cap d'uns mesos tots els llocs netejats tornaven a ésser tan bruts com abans. Little Ireland n'era un exemple. El mateix Departament de Sanitat va fer un informe sobre la situació dels interiors dels habitatges d'aquest barri i la investigació revelava unes condicions similars a les que ja hem descrit en relació a Londres, Edimburg i altres llocs. El doctor Kay va escriure:

«Sovint, tota una família (irlandesa) viu amb un sol llit i, a vegades, una pila de palla bruta i una vella tela de sac els oculten tots en un pilot indiscernible, igualment degradats per la penúria, per la manca de recursos i per les dissolutes habituds. Els inspectors van trobar freqüentment dues o més famílies amuntegades en un petit estatge de dues habitacions: a l'una, hi dormien tots, a l'altra, hi menjaven. Sovint també, dues o més famílies vivien en un soterrani humit, amb una sola habitació: en aquella atmosfera pestilent s'hi amuntegaven de dotze a setze persones. A aquelles fèrtils fonts de malaltia s'hi afegia a vegades la cria de porcs i altres animals en la mateixa casa, amb altres molèsties d'allò més revoltants.»²⁴

Podem afegir que moltes famílies que només dispo-

l'opuscle de Kay, la tercera columna de la taula diu l'encapçalament «Nombre de cases que cal reparar»; en canvi, al llibre de Gaskell el títol de la mateixa columna és «Cases impossibles de reparar». Això fa pensar que en escriure aquest passatge Engels va consultar el llibre de Gaskell.]

21. [KAY, *op. cit.*, p. 30, citat també per R. A. SLANEY, *State of the Poorer Classes in Great Towns*, 1840, p. 18.]

22. [KAY, *op. cit.*, p. 32. La traducció d'aquest fragment a l'alemany per Engels conté alguns petits errors i canvis.]

sen d'una habitació prenen dispesers i no és infreqüent que aquests —homes i dones— dormin en el mateix llit que llurs patrons casats. El *Report... on... the Sanitary Condition of the Labouring Population* esmenta una dotzena de casos a Manchester en què un home dormia, no sols amb la seva dona, sinó també amb la seva cunyada adulta.²⁵

Les cases de dispesa són també molt nombroses a Manchester. El doctor Kay afirma que l'any 1831 n'hi havia 267 a la ciutat de Manchester,²⁶ i d'aleshores ençà llur nombre s'ha incrementat, sens dubte, considerablement. Puix que cada dispesa allotja de vint a trenta persones, la xifra total de persones que hi dormen cada nit ha d'ésser de cinc a set mil. El caràcter d'aquestes dispeses i de llurs clients és el mateix que a d'altres ciutats. A cada habitació hi ha cinc o set llits sobre el terra mateix i en ells hi dormen indiscriminadament éssers humans d'ambdós sexes. No cal que entri en detalls sobre l'estat físic i moral d'aquests antres de vici. Cada casa d'aquestes és un focus de crims i l'escenari de conductes antinaturals i revoltants. Molts d'aquests delictes no s'haurien comès si llurs autors no haguessin anat a raure en una pensió, terreny adobat per al vici antinatural.

Gaskell calcula que a Manchester pròpiament dit vint mil persones viuen en soterranis.²⁷ Aquesta afir-

23. [Testimoniatge de James Riddal Woon, pp. 124-25: «He trobat casos d'un home, la seva dona i la germana de la seva dona que dormien en un mateix llit, junts. He conegut almenys mitja dotzena de casos d'aquests a Manchester; cal assenyalar que en tots ells la germana soltera era adulta.»]

24. [KAY, *op. cit.* Taula de «cases de dispesa pobres», p. 33.]

25. P. GASKELL, *The Manufacturing Population of England...* (1833). Aquest llibre és, essencialment, una descripció dels obrers de Lancashire. L'autor és liberal, però va escriure el llibre en una època que els liberals tenien el principi de lloar la «bona fortuna» dels obrers. En conseqüència, Gaskell és un observador objectiu i no ignora els mals del modern sistema fabril. Va escriure la seva obra, però, abans que hom conegués els resultats de les enquestes de la Comissió Reial sobre el Treball

mació és confirmada per un càlcul publicat al «Weekly Dispatch», provinent de «fonts oficials», segons el qual el 12 % dels obrers viuen en soterranis. El nombre total dels obrers es pot considerar de 175.000 i el 12 % fa 21.000.²⁶ Si tenim en compte que el nombre de soterranis als suburbis és tan elevat com a Manchester, la xifra total dels obrers que viuen en soterranis al Gran Manchester s'ha de calcular entre quaranta i cinquanta mil. Ja n'hi ha prou del tema dels habitacles obrers a les grans ciutats.

B) Els moviments obrers a Anglaterra (1844)²⁷

Encara que no hagués donat tants exemples sobre la condició de les classes treballadores a Anglaterra, seria evident que el proletariat difícilment es pot sentir feliç en l'actual situació. Em concedireu, sens dubte, que l'estat de coses que he descrit no és, precisament, un estat que pugui permetre a un individu o a una

dels Infants a les Fàbriques (1833). Va utilitzar, doncs, alguns materials poc dignes de confiança i fa formulacions que la Comissió Reial va contradir més tard. En allò que concerneix els detalls, l'obra de Gaskell s'hauria d'utilitzar amb certes precaucions, no sols per aquesta raó, sinó també perquè l'autor, igual com Kay, confon els treballadors industrials amb les classes treballadores en general. Amb aquestes reserves, el llibre de Gaskell es pot recomanar. Jo l'he utilitzat llargament per a escriure la introducció a aquesta obra. [A la p. 138, Gaskell afirma que «més de 20.000 individus viuen en soterranis, només a Manchester».]

26. [«Weekly Dispatch», núm. 2219, 5 de maig de 1844: article *Wild Beasts v. rational beings*. En aquest article es diu que la població total de Manchester és de 200.000 persones. La mateixa xifra havia donat el *Report of a Committee of the Manchester Statistical Society on the Condition of the Working Classes in an extensive manufacturing district in 1834, 1835 and 1836* (1838). Vegeu també, SLANEY, *State of the Poorer Classes in Great Towns*, 1840, p. 19.]

27. [Capítol IX de *Die Lage der arbeitenden Klasse in England*.]

classe social de pensar, sentir i viure civilitzadament. Els obrers s'han d'esforçar a sortir d'aquesta situació, que els degrada al nivell dels animals. Han d'intentar aconseguir una posició més humana. I només hi poden arribar si ataquen els interessos de les classes mitjanes, que viuen explotant-los. Ara, la burgesia defensa els seus interessos molt vigorosament. No sols disposa del poder de la propietat sinó també dels recursos de l'autoritat de l'Estat. Tots els intents de l'obrer d'alliberar-se de l'actual servitud topen amb l'hostilitat declarada de la burgesia.

A més, l'obrer comprova constantment que les classes mitjanes el tracten com si fos un objecte inanimat, una propietat i no un ésser humà; tan sols per això, és l'enemic declarat de la burgesia. Ja he donat un centenar d'exemples, i en podria haver donat cent més, per a demostrar que en les actuals circumstàncies l'obrer només pot conservar el respecte de si mateix rebel·lant-se contra la burgesia. És indubtable que l'obrer és capaç de protestar amb tota la fúria contra la tirania del capitalista, encara que només sigui per la forma en què ha estat educat —o, més ben dit, per la forma en què no ho ha estat. A més, el fet que en el proletariat anglès hi hagi ara un fort component irlandès, de sang calenta, contribueix també a estimular l'hostilitat dels obrers contra llurs opressors. L'obrer anglès d'avui ja no és un anglès de la vella escola. Ja no s'assembla al seu veí capitalista, ja no és, com ell, una simple màquina de fer diners. Ha desenrotllat la seva sensibilitat. Ha perdut la seva reserva nòrdica. Ha foragitat les seves inhibicions. Les seves passions, a brida abatuda, s'han pogut desenvolupar i ara poden estimular-lo a passar a l'acció. Entre les classes mitjanes, la importància atribuïda al cultiu de la facultat de raonament ha augmentat moltíssim la tendència a l'egoisme i ha elevat l'afany de lucre i l'avarícia a la posició de principi rector en la vida dels negocis. Per a la burgesia, l'amor pel diner s'ha convertit en la passió dominant de la vida. Tot això manca en l'obrer i, per aquesta raó, pot

donar lliure curs a unes passions tan fortes i desenfrenades com les de l'estranger. En el cor de l'obrer han estat esclafats tots els sentiments de patriotisme.

Hem vist que l'obrer només pot conservar l'amor propi, el respecte de si mateix lluitant contra el mode de vida que li ha estat imposat. És natural, doncs, que l'obrer anglès doni el màxim d'ell mateix quan passa a l'acció contra els seus opressors. És aleshores quan el veiem amb les seves millors qualitats: viril, noble i atractiu. Veurem que tot el vigor i tota l'activitat de l'obrer es concentren en aquesta lluita. Veurem que fins i tot els esforços per a cultivar la seva ment tenen una relació directa amb la seva lluita contra la burgesia. És cert que trobarem casos aïllats de violència i fins i tot de brutalitat. Cal recordar, però, que a Anglaterra s'ha declarat francament la guerra social. Hi ha moments en què la burgesia està interessada a lluitar amb les armes de la hipocresia, intentant de cobrir els fets amb la disfressa de la pau i fins i tot de la filantropia. En aquest cas, l'obrer només pot replicar esquinçant la màscara de la hipocresia per tal de revelar el veritable estat de coses. Els actes de violència comesos per les classes treballadores contra la burgesia i els seus esbirros són, simplement, una venjança franca i sense disfresses pels robatoris i les ofenses perpetrats per la burgesia contra els obrers.

Des que va començar, als primers temps de la revolució industrial, la revolta dels obrers contra la burgesia ha passat per diverses fases. No em proposo d'examinar aquí la significació d'aquestes fases en la història del poble anglès. Caldrà deixar aquesta tasca per a un estudi posterior. De moment, em proposo de relatar breument les principals manifestacions de l'hostilitat dels obrers contra la burgesia, per tal de mostrar quin efecte han tingut sobre el desenvolupament del proletariat anglès.

Les activitats criminals van ésser les primeres manifestacions d'aquesta hostilitat, les més elementals i menys efectives. L'obrer vivia en la misèria i veia que

altres persones vivien millor que ell. L'obrer no comprenia perquè ell, precisament, havia d'ésser qui carregués amb les penes i sofriments; al capdavant, ell contribuïa més a la societat que el ric ociós; la necessitat el va dur, doncs, a robar, malgrat el seu respecte tradicional per la propietat privada. Ja hem assenyalat que els delictes han augmentat a mesura que s'expandia la indústria. S'ha demostrat que hi ha hagut una relació constant entre el nombre de detencions i el consum de bales de cotó.

Ara, els obrers es van adonar aviat que el delicte no afavoria llur causa. Amb el robatori, els delinqüents només podien protestar individualment contra l'ordre social existent. Totes les grans forces de la societat eren dirigides contra el delinqüent individual i l'esclafaven amb llur poder total, aclaparador. A més, el robatori era la forma de protesta més cega i estúpida i, per tant, mai no va arribar a ésser l'expressió universal de la reacció dels obrers davant la industrialització, bé que molts obrers simpatitzessin en privat amb els qui infringien la llei. La primera resistència organitzada dels obrers, com a classe, contra la burgesia va ésser la violència associada als moviments contra la introducció de maquinària. Aquest tipus de resistència va manifestar-se ja a la primera fase de la revolució industrial. Hom va atacar fins i tot els primers inventors com Arkwright, i llurs màquines van ésser destruïdes. Posteriorment, hi va haver molts casos de destrucció de màquines. En general, seguien el mateix curs que els avalots dels impressors de Bohèmia, l'any 1844, amb la destrucció dels tallers i de les màquines.

Aquest tipus de protesta no era pas universal, ni de bon tros. Es limitava a certes localitats i a la resistència contra un aspecte determinat del canvi industrial. Si s'aconseguia l'objectiu immediat dels destructors de màquines, aquests, indefensos transgressors de la llei, s'havien d'enfrontar amb tota la fúria de l'ordre establert. Els delinqüents eren severament castigats i així va poder continuar, sense obstacles, la introducció

de nova maquinària. Els obrers van comprendre, doncs, clarament la necessitat de trobar un nou mètode per a expressar llur descontentament.

Els ho va facilitar una llei aprovada pel vell Parlament *tory*, oligàrquic i no reformat. Aquesta llei derogava les Lleis d'Associació, i segurament no hauria estat aprovada per la Cambra dels Comuns després de la Llei de Reforma de 1832, perquè la reforma del dret de sufragi va significar el reconeixement legal del conflicte entre la burgesia i el proletariat i va convertir la burgesia en classe dominant. La derogació de les Lleis d'Associació el 1824 anul·lava tota la legislació que prohibia als obrers d'unir-se per a la protecció de llurs interessos. Els obrers van poder gaudir del dret de lliure associació, limitat fins aleshores als membres de la burgesia i de l'aristocràcia.²⁸ Sempre hi ha hagut, naturalment, societats secretes entre els obrers però no han aconseguit mai res de substancial. Symons parla de l'existència de societats d'aquesta mena a Escòcia i menciona una associació secreta de teixidors de Glasgow que l'any 1812 va convocar una vaga general.²⁹ L'any 1822 hi va haver una vaga similar. Dos obrers que es negaven a unir-se a l'associació i eren considerats per llurs companys de treball com a traïdors a la classe, van ésser atacats amb àcid sulfúric i van perdre la vista.³⁰ L'any 1818 hi havia una associació de miners del

28. [La narració per Engels del procés de derogació de les Lleis d'Associació no correspon exactament als fets. Vegeu els dos articles de la senyora M. D. GEORGE a «Economic History» (suplement de l'«Economic Journal»), vol. I, núm. 2, maig 1927, pp. 214-28 i «Economic History Review», vol. 6, núm. 2, abril 1936, pp. 172-78.]

29. [Tot el que diu SYMONS és: «L'any 1812 hi va haver una vaga seriosa a Glasgow entre els teixidors i van ésser jutjats segons les lleis d'associació», J. C. SYMONS, *Arts and Artisans at Home and Abroad*, 1839, p. 143.]

30. Vegeu SYMONS, *op. cit.*, pp. 139-43. [Symons utilitza un material fornit per l'oficina del *Sheriff* de Glasgow. D'aquest material, en resulta que tres homes van ésser atacats d'aquesta manera en diferents ocasions: Wilkie, Armstrong i M'Callum. Sembla que només aquest darrer va perdre la vista.]

carbó, amb força suficient per a imposar una vaga general a tot Escòcia.³¹ Aquestes associacions obligaven llurs membres amb juraments de fidelitat i de respecte total del secret, duien llistes molt acurades dels membres, posseïen fons i comunicaven amb regularitat els estats de comptes. Van establir branques locals, però el secret amb què havien d'actuar frenava llur desenvolupament. Quan els obrers van obtenir el dret de lliure associació, l'any 1824, els sindicats es van propagar per tot Anglaterra i van adquirir molta força. Els obrers van fundar sindicats a totes les branques de la indústria, amb l'objectiu declarat de protegir els treballadors individuals contra la tirania i la indiferència de les classes mitjanes. Es proposaven de fixar els salaris negociant col·lectivament amb els patrons. Volien regular els salaris segons els beneficis dels empresaris. Volien fer augmentar els salaris allí on hi haguessin oportunitats favorables. Llur política era mantenir salaris uniformes a les diferents branques de tot el país. En conseqüència, els sindicats negociaven amb els capitalistes per tal d'assegurar uns índexs de salaris d'aplicació general i amenaçaven amb la vaga els empresaris que es negaven a pagar els salaris així establerts. Els sindicalistes van intentar de limitar el nombre d'aprenents en cada ram. Limitant, d'aquesta manera, l'expansió de la força de treball creien que podrien mantenir la competència entre els patrons per a l'ocupació dels obrers qualificats i, d'aquesta manera, els salaris continuarien a un nivell elevat. Els sindicalistes s'oposaven també vigorosament als intents de reduir els salaris amb mètodes indirectes, com la introducció de noves màquines i eines. Finalment, els sindicats ajudaven econòmicament els obrers sense feina, bé pagant-los una quantitat amb els fons del sindicat, bé lliurant

31. [Un dels documents posats a disposició de Symons per l'oficina del *Sheriff* de Glasgow deia: «El gener de 1818 vaig ésser cridat (diu el Fiscal) per protegir el senyor Dixon de la Calder Iron Works contra una alarmant associació dels miners de tot Escòcia...» (Vegeu, SYMONS, *op. cit.*, p. 137).]

a l'obrer desocupat una targeta que certificava que era membre del sindicat i, quan recorria el país a la recerca de treball, podia rebre ajuda econòmica i informació sobre els llocs vacants per part d'altres branques sindicals. Aquest segon tipus d'ajuda s'anomenava el «sistema errant» i els qui l'utilitzaven eren els «errants».³² Per tal de dur a terme llur política, els sindicats nomenen dos funcionaris amb sou: el president i el secretari. Cal pagar aquests funcionaris perquè cap empresari no els donarà feina. Els afers del sindicat són controlats per un comitè, que s'encarrega de recollir les quotes setmanals dels membres i de vigilar que els fons siguin utilitzats per al compliment dels objectius de l'associació. Si sembla que se'n poden obtenir avantatges reals, els obrers qualificats d'un districte miren d'unir-se amb els sindicats similars d'altres districtes i formar una federació, que celebra reunions regulars de delegats. Hi ha hagut alguns intents de celebrar conferències nacionals dels sindicats de rams concrets. En diverses ocasions —la primera, l'any 1830— s'han fet esforços per crear un sindicat general per a tot el país, amb convocatòria de delegats de tots els sindicats. Ara, aquests intents de formar associacions d'escala nacional no han donat, en general, cap resultat i fins i tot quan han tingut un començament prometedori mai no han durat gaire. Només si les circumstàncies provocaven una onada excepcional d'entusiasme podria ésser possible i reeixir un sindicat d'aquesta mena.³³

Els sindicats prenen les següents mesures per aconseguir llurs objectius: si un o més patrons es neguen a pagar els salaris exigits pel sindicat, una comissió va a entrevistar-se amb el patró i li lliura una petició. Aquest procediment demostra clarament que l'obrer s'adona del poder absolut de què gaudeix el fabricant

32. [Per a aquest sistema, vegeu E. J. HOBBSAWM, *The Tramping Artisan* («Economy History Reviews», segona sèrie, vol. 3, núm. 3, 1951, pp. 299-320).]

33. Vegeu G. D. H. COLE, *Attempts at General Union: a study in British Trade Union History, 1818-1834* (1953).]

en el seu petit reialme. Si no s'aconsegueix res amb aquests mètodes, el sindicat ordena als seus membres que abandonin el treball i se'n vagin a casa. Això s'anomena «atur» o vaga. Si l'acció afecta totes les empreses, la vaga és general. Si només alguns fabricants es neguen a pagar els salaris suggerits pel sindicat, es convoca una vaga parcial. Si s'avisava adequadament la intenció de fer vaga —i no sempre s'avisava— l'acció és legal. En el marc de la legalitat actual, no hi ha cap més manera de fer pressió sobre els patrons. Ara, aquests mètodes legals de resistència són massa febles per a poder ésser efectius, perquè hi ha obrers que, o no són membres del sindicat, o poden ésser subornats per la burgesia perquè abandonin el sindicat. Quan la vaga és parcial, el patró pot trobar fàcilment reemplaçants entre els obrers disposats a treballar per menys —els anomenats «esquirols»— i trencar així la resistència dels obrers que continuen fidels al sindicat. Normalment, els membres del sindicat amenacen els esquirols, els molesten, els colpegen. Fan tot el possible per a intimidar-los. Però si un dels esquirols atacats ho denuncia davant els tribunals i un dels sindicalistes és declarat culpable de ruptura de la pau i de l'ordre, el poder del sindicat en resulta molt disminuït. La burgesia legalista controla l'administració de justícia i assegura la derrota del sindicat.

La història del sindicalisme és la història de moltes derrotes dels obrers i d'unes quantes —molt poques— victòries aïllades. És evident que tots aquests esforços dels sindicalistes no poden modificar la llei econòmica de fixació dels salaris d'acord amb l'oferta i la demanda al mercat del treball. En conseqüència, els sindicats són impotents davant els grans factors de l'economia. Si hi ha una crisi, els sindicats han d'acceptar una reducció dels salaris o desaparèixer de l'escena. Semblantment, si la demanda de mà d'obra augmenta fortament, els sindicats no poden assegurar a llurs membres salaris més alts que els que aconseguiran en tot cas com a resultat de la lliure competència entre

els capitalistes per tal de trobar obrers especialitzats. En canvi, els sindicats poden exercir una influència considerable sobre els factors secundaris de l'economia. Si els fabricants no topeixin amb l'oposició massiva i organitzada dels obrers augmentarien sempre llurs beneficis a base de reduir contínuament els salaris. La competència entre els fabricants mateixos obligaria cada capitalista a rebaixar a un mínim els salaris dels seus obrers. Si no hi ha circumstàncies excepcionals, es pot dir que l'oposició unida dels obrers pot reduir les conseqüències perjudicials de la competència il·limitada entre els fabricants. Una cosa és que el fabricant redueixi els salaris quan altres fabricants fan el mateix perquè ho exigeix l'estat general de l'economia. I una altra cosa és que un patró intenti de reduir els salaris per compte propi, quan la situació econòmica no ho justifica. El fabricant que ho intenta sap que topará amb una vaga, la qual el perjudicarà molt perquè el capital restarà ocios i la maquinària es rovellarà. Sap que no està segur de poder imposar una reducció dels salaris; en canvi, està segur que si se surt amb la seva, el seu exemple serà seguit pels rivals. Això provocarà un descens del preu de les mercaderies que fabrica i el privarà aviat dels avantatges obtinguts amb la reducció original dels salaris. Els sindicats poden, també, després d'una crisi, aconseguir un augment dels salaris amb més rapidesa que si els obrers no estiguessin organitzats. El fabricant no té cap interès a elevar els salaris si no hi és obligat per la competència d'altres fabricants. De fet, els obrers demanen salaris més alts quan la situació econòmica millora i sovint poden obligar el fabricant a pagar-los amb l'amenaça d'una vaga. Si el fabricant va curt de mà d'obra no pot resistir aquesta exigència. Però, com ja hem assenyalat, els sindicats no poden modificar els factors que més influeixen en l'estat del mercat del treball. En aquestes circumstàncies, la fam obliga els treballadors a retornar a la feina en els termes dictats pel patró. Encara que sigui mínim el nombre d'obers que

tornin a treballar, el poder del sindicat s'enfonsa, perquè el treball dels esquirois i el fet que encara hi hagi béns al mercat permeten a la burgesia de superar les pitjors conseqüències de les perturbacions causades als negocis per la vaga. Els recursos del sindicat s'exhaureixen aviat si cal destinar grans quantitats a pagar els obrers en vaga. Els petits botiguers estan disposats a vendre a crèdit, amb un interès molt fort, però només durant poc temps. En conseqüència, la necessitat obliga l'obrer a tornar-se a posar sota el jou de la burgesia. Els obrers han comprovat que la majoria de les vagues fracassen. Per llur propi interès, els fabricants no volen rebaixar els salaris a menys que la reducció no sigui inevitable. Si els fabricants han adoptat aquesta política és, en realitat, per l'oposició organitzada dels obrers. Si cal reduir els salaris perquè ho exigeix l'estat general dels negocis, el nivell de vida dels obrers baixa. Hom es pot preguntar per què els obrers declaren una vaga quan és prou clar que amb ella no podran impedir una reducció dels salaris, inevitable per la crisi comercial. La resposta és, simplement, que els obrers han de protestar alhora contra la reducció dels salaris i contra les circumstàncies que fan necessària aquesta reducció. Han de proclamar que són éssers humans i que, com a tals, no estan disposats a sotmetre's a la pressió de forces econòmiques inexorables. Ben al contrari: exigeixen que les forces econòmiques s'adaptin a *llur* conveniència. Si els sindicalistes no manifestessin llur protesta amb la vaga, el silenci seria interpretat com una aquiescència al predomini de les forces econòmiques sobre el benestar humà. Aquesta aquiescència seria un reconeixement del dret de la burgesia a explotar els obrers quan els negocis van bé i a deixar que els obrers morin de fam quan els negocis van malament. Els obrers han de protestar contra aquest estat de coses mentre conservin un mínim de sensibilitat humana. L'ur protesta pren la forma de vagues perquè els anglesos són gent pràctica i creuen més en l'eficàcia dels fets que en la de les paraules.

No són teòrics alemanys, no se'n van, com aquests, a dormir alegrement quan llur protesta ha estat oficialment rebuda i arxivada en un forat qualsevol, on s'omplirà perpètuament de pols. La forma pràctica que revesteix la protesta de l'anglès ha contribuït a limitar fins a un cert punt la gasiveria de la burgesia. Ha mantingut viva l'oposició dels obrers a l'arrogant poder polític i social de la classe capitalista. Però els obrers aprenen també amb l'experiència pràctica que els sindicats i les vagues no basten per a esberlar el poder de la burgesia. La veritable importància dels sindicats és que constitueixen el primer intent dels obrers de posar fi a la competència entre ells. Es basen en el reconeixement del fet que el poder de la burgesia sobre els obrers es deu enterament a la competència entre els obrers mateixos, és a dir, a llur manca de solidaritat i a llurs rivalitats internes. Els sindicats han resultat tan perillosos per a l'ordre social existent perquè s'han oposat fermament —bé que en grau limitat— a la competència entre els obrers, pilar bàsic de la societat moderna. Els obrers no podien haver triat una esclatxa més vulnerable en l'armadura de la burgesia i de l'actual estructura social que l'organització de sindicats i de vagues. Si es posa fi a la competència entre els obrers i si tots els treballadors estan decidits a no deixar-se explotar per la burgesia, es posarà fi també al poder sobirà de la propietat. Els salaris depenen de la llei de l'oferta i la demanda i de l'estat del mercat del treball perquè fins ara els obrers s'han deixat tractar com un bestiar que es pot vendre i comprar. Tot el sistema modern de l'economia política, amb la seva llei dels salaris, s'esfondrarà quan els obrers decidiran de no deixar-se comprar i vendre passivament. El destí d'aquest sistema serà segellat quan els obrers actuïn com a éssers humans capaços de pensar i de treballar i demostrin llur determinació d'assegurar-se una part justa dels fruits de llur treball. És cert que la llei dels salaris tornarà a imposar-se si els obrers no van més enllà de la simple eliminació de la competència

entre ells. Una tal limitació de llurs objectius significaria la fi de l'actual moviment sindical i provocaria la reaparició de la competència entre els obrers. Però aquesta política queda descartada. La necessitat obligarà els sindicats a posar fi, no sols a un aspecte de la competència, sinó a tota la competència. I aquest resultat serà aconseguit. Els obrers comprenen cada dia millor fins a quin punt els perjudica la competència. Comprenen, fins i tot millor que la burgesia, que la competència entre els capitalistes és la causa de les crisis comercials, que tant de sofriments fan passar als treballadors. Els sindicalistes comprenen que cal abolir les crisis comercials i aviat descobriran la manera de fer-ho.

És evident que les activitats dels sindicats contribueixen substancialment a intensificar l'amargor i l'odi dels obrers contra la classe capitalista. Això explica per què, en èpoques d'excepcional intranquil·litat, els sindicalistes individuals, actuant amb el coneixement de llurs dirigents, o sense aquest, cometen actes que només es poden entendre per l'existència d'un odi nodrit en les profunditats de la desesperació i d'unes passions impossibles de controlar. Ja ho he il·lustrat quan he parlat dels casos de llançament de vidriol a la cara dels esquiroles; exposaré ara alguns exemples més. L'any 1831, en moments de gran inquietud laboral, el jove (Thomas) Ashton, (fill d'un) fabricant de Hyde, prop de Manchester, va ésser assassinat a trets un vespre, mentre travessava uns camps. Mai no es va descobrir cap rastre de l'assassí.³⁴ És indubtable que el delict

34. [Vegeu, *Annual Register*, 1831, Crònica, pp. 7-8. L'afirmació d'Engels que els assassins no van ésser detinguts és incorrecta. Tres anys després del crim, dos germans, Joseph i William Mosley, i William Garside van ésser jutjats a Chester Assizes per aquest assassinat. William Mosley va delatar els còmplices (les recompenses eren de 2.000 lliures) i els altres dos acusats van ésser declarats culpables i penjats a Londres. (*Annual Register*, 1834, Crònica, pp. 290-96.) L'error d'Engels pot ésser degut al fet d'haver-se basat en la narració del cas per P. GASKELL,

va ésser comès per obrers i inspirat pel desig de venjança. Hi ha hagut molts casos d'incendi provocat i molts intents de destrucció de fàbriques amb explosius. El divendres 29 de setembre de 1843, una explosió va provocar danys seriosos a la fàbrica de serres del senyor Padgin, a Howard Street, Sheffield. L'explosiu utilitzat va ésser un tub ple de pólvora i tapat en ambdós extrems.³⁵ L'endemà, el 30 de setembre, hi va haver un intent de sabotatge similar a la fàbrica de ganivets i llimes del senyor Ibbetson, a Shales Moor, prop de Sheffield. El senyor Ibbetson era particularment odiat pels obrers perquè havia pres una part activa en diversos moviments burgesos. A més, pagava salaris molt baixos, es negava a donar feina als sindicalistes i utilitzava en benefici propi el mecanisme de la Llei de Pobres. Quan va esclatar la crisi de 1842, va obligar els seus obrers a acceptar una reducció dels salaris a base de comunicar als Tutors (de la Llei de Pobres) els noms dels individus que es negaven a acceptar els termes que els proposava. D'aquesta manera eren declarats inaptes per a percebre ajuda, perquè havien refusat un treball que els era ofert. L'explosió va causar molts danys a la fàbrica del senyor Ibbetson. L'única lamentació dels obrers que van acudir a contemplar-ne els resultats va ésser que «era una llàstima que no hagués volat tot l'edifici».³⁶ El divendres 6 d'octubre de

a *The Manufacturing Population of England* (1833), pp. 299-300, quan els assassins encara no havien estat capturats.]

35. [«Northern Star», núm. 308, 7 d'octubre de 1843, p. 3, col. 2.]

36. [«Northern Star», núm. 308, 7 d'octubre de 1843, p. 3, col. 1. Engels sembla haver basat la seva opinió sobre Ibbetson en les observacions del «Northern Star»:]

«La causa de l'atemptat sembla misteriosa, bé que els rumors l'atribueixin a l'odi que desperta el senyor Ibbetson com a empresari. És un dels dirigents dels metodistes i el gran portaveu dels "fre-booters" (és a dir, dels lliurecanvistes); la seva fàbrica és un refugi per a tots els *mal'factors*, tots els qui no volen adherir-se al sindicat i treballen per salaris molt inferiors al salari general de la ciutat. També es diu que es va aprofitar

1843, hi va haver un intent d'incendiar la fàbrica d'Ainsworth i Crompton, a Bolton. No hi va haver cap dany. Era el tercer o quart intent de cremar aquesta fàbrica en molt poc temps.» En un míting celebrat el dimecres 10 de gener de 1844, la policia va mostrar al Sheffield Borough Council una bomba de ferro colat. Havia estat descoberta als tallers del senyor Kitchen, a Earl Street, Sheffield. Contenia quatre lliures de pólvora i anava equipada amb una espoleta. Era evident que l'espoleta havia estat encesa, però la flama s'havia apagat abans d'arribar a la pólvora.³⁷ El diumenge 21 de gener de 1844, hi va haver una explosió a la serradora dels senyors Bentley i White, de Bury, Lancashire. Va ésser provocada per una certa quantitat de pólvora, llançada dins el taller amb resultats desastrosos.³⁸ La fàbrica Soho (Grinding) Wheels, de Sheffield, va ésser incendiada i destruïda totalment el dijous, primer de febrer de 1844.³⁹ Aquests sis casos han ocorregut en un termini de quatre mesos i es deuen únicament a l'odi dels obrers contra llurs patrons. No cal pas insistir que són una clara demostració del pèssim estat actual de les relacions industrials. Aquests incidents demostren que a Anglaterra ha esclatat la guerra social i que els combats continuen lliurant-se sense fre, encara que el període sigui de prosperitat (com el de finals de 1843). Tanmateix, la burgesia anglesa sembla no veure el que està passant. El cas més colpidor, però, és el dels *thugs*

de la darrera crisi per a demanar al Consell de Tutors que els homes que percebien ajuda parroquial fossin obligats a treballar amb els salaris que ell els oferia o morir de fam en cas de negativa...»]

37. [«Manchester Guardian», 11 d'octubre de 1843, p. 6, col. 5.]

38. [«Northern Star», núm. 323, 20 de gener de 1844, p. 5, col. 2. Citació «The Times» del 13 de gener de 1844.]

39. [«Manchester Guardian», dimecres 24 de gener de 1844, p. 7, col. 2. Engels va donar, erròniament, la data del 20 de gener.]

40. [«Sheffield and Rotherham Independent», dissabte, 3 de febrer de 1844.]

de Glasgow,⁴¹ jutjats entre el 3 i l'11 de gener de 1838.⁴² L'acta del procés demostra que a Glasgow existia un sindicat de filadors de cotó des de 1816 (com a mínim);⁴³ demostra també que era un sindicat excepcionalment ben organitzat i poderós. Els membres s'obligaven, mitjançant un jurament, a acceptar la decisió de la majoria. Totes les vagues eren controlades per un comitè secret, la composició del qual era desconeguda per la majoria dels membres del sindicat. Aquest comitè controlava totalment les finances del sindicat. El comitè va posar preu als caps de tots els esquirols⁴⁴ i de tots els patrons particularment odiosos i va organitzar l'incendi deliberat de les fàbriques. Una de les fàbriques que van decidir cremar utilitzava dones com a esquirols: havien substituït els homes davant les màquines de filar. Una tal senyora MacPherson, mare d'una d'aquestes noies, va ésser assassinada i els culpables van poder fugir cap a Amèrica gràcies a l'ajuda del sindicat.⁴⁵ Ja l'any 1820 havia estat ferit a trets un esquirol anomenat M'Quarry. El sindicat havia recompensat amb quinze lliures esterlines l'autor de l'agressió.⁴⁶ Més tard va ésser assassinat a trets un home anomenat Graham i l'individu que el va matar va re-

bre una recompensa de vint lliures. Va ésser, tanmateix, detingut i sentenciat a deportació perpètua.⁴⁷ Finalment, el maig de 1837 hi va haver disturbis a Glasgow a causa de les vagues de les fàbriques cotoneres d'Oakbank i Mile-end; en el curs dels avalots, una dotzena d'esquirols van ésser durament maltractats. El juliol del mateix any, hi va tornar a haver avalots i un esquirol anomenat (John) Smith va morir dels cops que va rebre.⁴⁸ En aquest cas es va procedir a la detenció i al processament dels membres del comitè secret. El president i els membres principals del comitè van ésser declarats culpables de constitució d'associació il·legal, d'intimidació i agressió contra els esquirols i d'incendi de la fàbrica⁴⁹ de James i Francis Wood. Van ésser sentenciats a set anys de deportació.⁵⁰ ¿Què hi diuen a tot això els nostres bons alemanys?⁵¹

Els capitalistes i, sobretot, els propietaris de fàbri-

47. [*Annual Register*, 1838, p. 9 (testimoniatge de James Murdoch).]

48. [Engels utilitza la paraula *mishandled* (maltractat), però en realitat, Smith va morir d'un tret a l'esquena: *Annual Register*, 1838, pp. 10-11.]

49. [L'acusació diu «casa» i no «fàbrica»: *Annual Register*, 1838, p. 6.]

50. [El veredict va ésser de «falta de proves» en vuit dels dotze punts de l'acusació: *Annual Register*, 1838, pp. 6, 12.]

51. «Quina mena de "justícia salvatge" ha d'omplir els cors d'aquests homes per a decidir fredament, en conclave, de condemnar llur germà treballador, desertor de la seva ordre i de la causa d'aquesta, a morir com un traïdor i un desertor; i per a fer-lo executar, no per un jutge i un botxí públics, sinó per un botxí privat; la vostra antiga cavalleria *Femgericht* (sic) i el vostre antic Tribunal Secret reapareixen de sobte, sota aquesta estranya forma; apareixen novament davant l'ull astorat, no vestits amb cota de malla, sinó amb jaquetes de vellut; no es reuneixen als boscos de Westfàlia, sinó a la pavimentada Gallowgate de Glasgow! A aquests homes no els deu pas animar una obediència amant i lleial envers els superiors sinó un sentiment molt distint! Fa realment por. Aquest sentiment ha d'ésser molt estès, molt virulent en la majoria perquè pugui prendre aquesta forma extrema en una minoria.» T. CARLYLE, *Chartism*, 1839, p. 40.

41. Aquests obrers eren anomenats *thugs* per analogia amb la coneguda tribu índia que es dedicava a assassinar tots els estrangers que queien a llurs mans.

42. [Es pot trobar un relat del procés a Archibald SWINTON (ed.), *Report of the Trial of Thomas Hunter, Peter Hacket, Richard M'Neil, James Gibb and William M'Lean, operative cotton-spinners in Glasgow...*, Edimburg, 1838, i també a *Annual Register*, 1838, Crònica, pp. 6-12.]

43. [*Annual Register*, 1838, p. 7 (testimoniatge de James Moat) i p. 8 (testimoniatge de James Murdoch).]

44. [Engels empra la paraula *knobstick*, força corrent cap a l'any 1845, quan ell va escriure la seva obra.]

45. [*Annual Register*, 1838, p. 9 (testimoniatge de James Murdoch). De la relació d'aquest testimoniatge no es pot establir amb exactitud la data de l'assassinat de la senyora MacPherson; l'únic cert és que no va morir el 1837.]

46. [*Annual Register*, 1838, p. 9 (testimoniatge de James Murdoch).]

ques, que estan en contacte directe amb els treballadors, són adversaris radicals dels sindicats. Continuament intenten persuadir els obrers que aquestes associacions són inútils. En la mesura que els capitalistes apelen a la ciència de l'economia en suport de llur posició, semblen utilitzar arguments vàlids. Però pel fet mateix que llur posició té una base econòmica, només és una mitja veritat i no s'hi poden aplicar les veritables condicions dels obrers. El fet que la burgesia addueixi aquests arguments amb tant d'interès i zel demostra prou clarament que els consells que dona als obrers no són pas desinteressats. En canvi, és evident que una vaga perjudica la burgesia. També és evident que tot allò que s'embutxaquen els propietaris de fàbriques ha d'ésser sostret necessàriament de les butxaques dels treballadors. L'obrer sap que els sindicats poden, fins a un cert punt, aturar la insaciabile propensió dels patrons a retallar els salaris més que els competidors. Encara que els obrers no ho comprenguessin plenament, es veurien obligats a fer vaga simplement per l'esperança de ferir i perjudicar llurs enemics naturals, els propietaris de les fàbriques. En una guerra, ferir un bàndol significa un avantatge per al bàndol oposat i puix que entre els obrers i els patrons hi ha de fet una guerra declarada és natural que les classes treballadores adoptin la mateixa política que les Grans Potències quan esclaten les hostilitats entre elles. De tots els membres de les classes mitjanes, el nostre vell amic, el doctor Ure, és l'adversari més fanàtic de l'activitat sindical. Li surt bromera de la boca quan clama contra els «tribunals secrets» dels filadors de cotó, el sector més poderós del treball organitzat. Ure escriu:

«Es vanten de tenir un tribunal secret, que pot paralitzar totes les fàbriques els patrons de les quals no accedeixin als seus desigs, i pot, per tant, arruïnar l'home que els ha donat feina durant anys.»⁵²

52. [Dr. Andrew URE, *The Philosophy of Manufactures*, 1835, p. 282.]

Parla d'una època en què «la imaginació i el cor del comerç eren esclavitzats pels revoltosos membres de les classes inferiors...»⁵³ Quina llàstima que el bon doctor no pugui col·locar els seus contes de fades als obrers anglesos amb la mateixa facilitat que Menenius Agrippa prenia el pèl a la plebs, a l'època de l'antiga Roma! Finalment, el doctor Ure conta la següent història: en una ocasió, els filadors a selfactina productors de fil gruixut «van abusar de llur força més enllà del límit tolerable». Van percebre salaris més alts, però això no va desvetllar en ells cap sentiment de gratitud envers llurs patrons, ni els va induir a millorar llur esperit. Quan el doctor Ure parla de «millorament de l'esperit» vol dir, en realitat, que els obrers s'haurien d'ocupar d'estudis innocuos, susceptibles d'afavorir, en darrer terme, els interessos de llurs patrons. En molts casos, l'augment dels salaris va donar lloc a manifestacions d'orgull pecaminós. Els diners van ésser utilitzats per a donar suport a les vagues d'altres obrers refractaris. Un grup de patrons rera l'altre⁵⁴ va ésser víctima d'aquest arbitrari abús de poder. En una ocasió, quan aquestes dissortades disputes industrials van afectar Hyde, Dukinfield i els districtes veïns, els propietaris de les fàbriques, tement que els competidors francesos, belgues, i americans els desplaçarien del mercat, van demanar a la casa Sharp, Roberts and Company si el senyor (Richard) Roberts⁵⁵ no podria inventar una filadora automàtica «per tal d'emancipar la indústria de la irritant esclavitud i de la ruïna que amenaça...»⁵⁶ El senyor Roberts «...va produir en pocs mesos una màquina que semblava dotada del pensament, de la sen-

53. [*Ibid.* p. 282.]

54. [Engels va escriure «Fabrikanten» (és a dir, fabricants), però l'expressió utilitzada pel doctor Ure era «millowners» (propietaris de fàbriques i de tallers), *op. cit.* p. 366.]

55. [Engels dona el nom de Sharp en comptes del nom correcte, Roberts (URE, *op. cit.* p. 366). Sobre Richard Roberts, vegeu H. W. DICKINSON, *Richard Roberts, his life and inventions* («Trans: Newcomen Society», vol. 25, 1945-47, pp. 123-27).]

56. [URE, *op. cit.* p. 367.]

sibilitat i del tacte del treballador experimentat... *L'Home de Ferro*, com la van anomenar justament els treballadors, va sortir així de les mans del nostre modern Prometeu per ordre de Minerva, una creació destinada a restaurar l'ordre entre les classes industrials i a confirmar el predomini de Gran Bretanya en aquest ram. La notícia d'aquest prodigi herculi es va propagar de seguida per tot el Regne i fins i tot abans de sortir del bressol, per dir-ho així, ja va escanyar l'Hidra del desordre i la revolta.⁵⁷ El doctor Ure, continua afirmant que la invenció de les màquines d'imprimir teixits a quatre i cinc colors va ésser provocada per l'agitació regnant entre els (obrers) impressors d'indianes.⁵⁸ Ure dóna altres exemples per a il·lustrar la seva afirmació; entre ells, la instal·lació d'una nova aprestadora per a encolar ordit quan hi va haver símptomes d'insubordinació entre els obrers encoladors de fils.⁵⁹ I és el mateix autor que unes pàgines més amunt s'ha dedicat a explicar els grans beneficis que la maquinària aporta als obrers! Naturalment, el doctor Ure no és l'únic crític dels sindicats. En llur testimoniatge davant la *Factories Enquiry Commission*, diversos fabricants, entre ells el conegut industrial senyor (Henry) Ashworth, van aprofitar l'ocasió per a manifestar llur odi contra les associacions obreres.⁶⁰ Aquests intel·ligents representants de la burgesia —igual com certs governs (reaccionaris)— denuncien tots els moviments que no comprenen com a moviments inspirats per les maquinacions, de perversos agitadors, de persones de males inclinacions, de demagogs, de mals predicadors i de joves irresponsables. Proclamen que els agents pagats pels sindicats fomenten els desordres, perquè per a ells és la manera d'assegurar-se el pa. En realitat, és la burgesia mateixa

57. [URE, *op. cit.* p. 367.]

58. [URE, *op. cit.* p. 369.]

59. [URE, *op. cit.* p. 370.]

60. [First Report of the Central Board of the Factories Enquiry Commission, 1833, p. 50 i el testimoniatge E4-7. Vegeu el darrer paràgraf del testimoniatge.]

la que obliga els sindicats a mantenir funcionaris pagats, perquè els patrons es neguen a donar-los feina a les fàbriques.

La increïble freqüència de les vagues constitueix la millor prova de l'extensió que ha pres a Anglaterra la guerra social. No passa cap setmana —de fet, no passa cap dia— sense que esclati una vaga. Les causes de les parades de treball són diverses: reducció de salaris, negativa d'augmentar-los, ocupació de treballadors no sindicats, persistència dels abusos i de les males condicions de treball, introducció de noves màquines i cent causes més. Sovint, aquestes vagues no són res més que escaramusses en la guerra social, bé que a vegades es converteixin en topades més serioses. Però encara que siguin baralles menors, demostren de manera concloent que s'aproxima la batalla decisiva entre el proletariat i la burgesia. Les vagues són un entrenament per al proletariat industrial, una preparació per a la gran campanya que s'acosta inevitablement. Les vagues són els manifestos amb què els diversos grups de sindicalistes proclamen llur adhesió a la causa dels treballadors. El «Northern Star» és l'únic periòdic que publica informacions sobre tots els aspectes del moviment obrer. Qui examini els números publicats en el curs d'un any veurà que tant els obrers industrials urbans com els rurals s'han unit en sindicats i, de tant en tant, es llancen a protestar obertament contra la tirania de les classes mitjanes. El sindicalisme és una preparació ideal per a la guerra social. És en l'organització sindical on troba la millor expressió el coratge característic de l'anglès. Els observadors continentals argüeixen que els anglesos —particularment els obrers anglesos— no tenen valor per a reeixir com a revolucionaris perquè semblen acceptar sense queixes el domini de les classes mitjanes: diuen que, ben al contrari dels francesos, no sempre estan disposats a aixecar barricades en un tres i no res.⁶¹ Aquesta opinió és totalment errònia. Els

61. [Compareu amb els paràgrafs inicials del capítol III

obriers anglesos són tan coratjosos com els de qualsevol altre país. Llur descontentament és tan gran com el dels francesos, però llurs mètodes de lluita són diferents. Els obrers francesos duen la política a la sang i combaten els mals socials amb armes polítiques. Els obrers anglesos estan una mica al marge de la política perquè la consideren un simple joc en interès dels grups burgesos. Per tant, en comptes de lluitar contra el govern, s'enfronten directament amb llurs enemics burgesos i, de moment, es tracta d'una lluita que només pot dur-se a terme amb mitjans pacífics i no amb la violència. A França, la crisi comercial i el malestar social que en va resultar van provocar l'any 1834 una insurrecció armada dels treballadors de Lió a favor de la república. A Anglaterra, unes condicions similars van provocar l'any 1842 una vaga general a Manchester, en

(«Manchester Insurrection») de l'obra de Thomas CARLYLE *Past and Present*, 1843, pp. 14-15, edició Everyman, 1912:

«Blusterowski, Colacorde i d'altres profetes del moviment democràtic continental han vilipendiat en llurs articles la darrera insurrecció de Manchester; diuen que la insurrecció ha demostrat l'extrem endarreriment i la manca de fermesa dels revoltats en el combat; més encara, per a ell la insurrecció és una demostració que el poble anglès manca del coratge animal indispensable en aquesta època. Un milió de treballadors afamats es van aixecar en una protesta desesperada, paroxística contra llur destí, i Colacorde i companyia pregunten: Quants trets es van disparar? Molt pocs en proporció! Uns quants centenars de soldats van bastar per a derrotar aquella hidra de mil caps i per a entaforar-la novament en el seu cau subterrani, sense el més mínim alleujament ni l'esperança de tenir-ne, allí, novament, al cau per a reconsiderar la pròpia situació. Comparada amb les nostres revoltes de Lió, de Varsòvia i altres llocs, per no parlar de la incomparable ciutat de París, en el passat i en el present, quina insurrecció d'ovelles!

«L'autor no ha acudit davant els lectors per vindicar el caràcter de les insurreccions; no ens importa res que Blusterowski i tota la resta puguin considerar el poble anglès com un poble coratjós o no. Però, de passada, direm que per a nosaltres, la insurrecció de Manchester no va fracassar; al contrari, tal com van les insurreccions, podem dir que darrerament no n'hem sentit parlar de cap que reeixís tan bé.»]

suport de la Carta del Poble i d'un augment de salaris. No sols necessiten coratge els rebels armats sinó també els vaguistes. De fet, el vaguista necessita més coratge i més determinació que l'home de la barricada. No és pas fàcil per a l'obrer que coneix directament la misèria enfrontar-se amb la perspectiva de la fam i la penúria juntament amb la dona i els fills durant mesos sense cedir, ferm en la causa. La mort o la presó amenacen l'obrer francès que participa en una insurrecció armada. Però, ¿què és això comparat amb el destí del vaguista anglès que veu morir de fam la seva família i que sap que, a llarg termini, no podrà escapar a la venjança de la burgesia, decidida a esclafar-lo sota el jou capitalista? Més endavant citarem un exemple de l'esperit obstinat, irreductible dels obrers anglesos, els quals només es rendeixen davant una força superior quan la resistència és ja evidentment inútil i sense esperança. El caràcter de l'obrer anglès mereix el nostre respecte, quan veiem amb quina força i determinació suporta els seus sofriments en aquestes circumstàncies. La determinació del vaguista és posada a prova cent vegades cada dia i, malgrat tot, resisteix amb fermesa. Uns homes com aquests, disposats a sofrir tant per a vèncer la voluntat d'un sol i obstinat patró, seran capaços algun dia d'enderrocar el poder de tota la burgesia.

(Algú argüirà, potser, que el fracàs dels avalots del Complot de les Clavilles a Lancashire l'any 1842 va demostrar que els obrers anglesos no tenien prou valor per a sostenir llurs conviccions.) És fàcil, però, explicar les causes del fracàs d'aquest moviment. El conflicte va ésser plantejat en un mal moment, perquè els obrers van caure en la provocació de la burgesia i van iniciar l'acció prematurament. Els homes no veien gaire clares les raons de la vaga. I, per damunt de tot, els obrers no estaven units.

Però a part els fracassos com aquest, hi ha moltes proves del coratge dels obrers anglesos —sobretot quan lluiten amb objectius socials clarament definits. L'ai-

xecament de 1839 al País de Galles n'és un exemple típic.⁶² Vull analitzar amb més detall una vaga que va esclatar a Manchester el maig de 1834, mentre jo hi vivia, i la qual va acabar amb violència. Els senyors Pauling i Henfrey van decidir d'augmentar les dimensions dels maons que fabricaven en llur establiment. Naturalment, van apujar els preus dels maons però es van negar, en canvi, a clevar els salaris dels homes que els fabricaven. Van rebutjar la petició d'augment de salaris i els obrers es van declarar en vaga; el sindicat els va prestar suport, inscrivint l'empresa a la llista negra. Els senyors Pauling i Henfrey van aconseguir, amb grans dificultats, de trobar esquirols a Manchester i el seu districte. Els vaguistes van amenaçar amb la violència els qui persistissin a treballar per a l'empresa i llavors els senyors Pauling i Henfrey van llogar dotze homes, tots ex-soldats o ex-policies i els van armar amb rifles per a la defensa de la bòbila. Veient que no aconseguien d'intimidat els esquirols, els vaguistes van adoptar mesures més violentes. Un dia, a les deu del vespre, un grup disciplinat de vaguistes —la primera fila del qual anava armada amb trabucs— es va dirigir cap a la bòbila, situada a quatre-centes iardes d'una caserna d'infanteria.⁶³ Quan van veure els guàrdies, van disparar contra ells, van trepitjar els maons molls que s'estaven assecant, van esmicolar les piles de maons ja fets i van destruir tot el que van trobar en llur camí. Van entrar a la casa del director, van bastonejar la seva dona i van destruir el mobiliari. Mentrestant, els guàrdies havien aconseguit refugiar-se darrera un parapet i des d'allí van disparar contra els vaguistes. Aquests eren davant un dels forns de cocció dels maons i les siluetes es destacaven clarament contra les flames. Cada bala disparada pels guàrdies tocava, doncs, el fitó; en canvi, el foc dels vaguistes era

62. [Sobre la insurrecció de Newport, vegeu David WILLIAMS, *John Frost: a study in Chartism* (1959).]

63. [La bòbila era] a la confluència de Cross Lane i Regent Road.

totalment inefectiu. Els trets van continuar durant més de mitja hora, fins que es van acabar les municions. Però l'objectiu de l'atac —la demolició de tot allò que podia ésser destruït a la fàbrica— ja havia estat assolit. Quan van aparèixer els militars, els vaguistes es van retirar cap a Eccles, a unes tres milles de Manchester. Poc abans d'arribar a Eccles, van passar llista i es van dispersar, però no és d'estranyar que caiguessin immediatament en mans de la policia, que els encalçava pertot arreu. El nombre de ferits degué ésser considerable, però només uns quants van ésser detinguts. Un d'ells havia rebut tres bales, una a la cuixa, una altra al ventre de la cama i una tercera a l'espatlla; malgrat això, havia caminat quatre milles. És innegable que aquests vaguistes tenien tot el coratge que poden necessitar els revolucionaris i no van retrocedir davant el núvol de bales.⁶⁴ Les circumstàncies de les manifestacions de 1842 eren molt diferents. Les multituds desarmades, sense un objectiu clar, van ésser fàcilment reduïdes per un grapat de soldats i de policies a les places tancades dels mercats. Les forces de la llei i de l'ordre només van haver de bloquejar els pocs carrers que duïen als mercats. Els manifestants no mancaven pas de coratge, perquè haurien actuat de la mateixa manera encara que no haguessin fet llur aparició els esbirros de la burgesia. Quan els obrers tenen un objectiu clar, no manquen pas de coratge. Un exemple del que diem és l'avalot de la fàbrica de Birley, la qual va haver d'ésser protegida finalment per l'artilleria.⁶⁵

De passada, potser valdrà la pena dir una o dues paraules sobre la santedat de la llei a Anglaterra. Totes les classes mitjanes són partidàries de la santedat de la llei. No és pas estrany. Elles han fet la llei; elles

64. [Sobre l'atac de la bòbila vegeu «Northern Star», número 289, 27 de maig 1843, p. 5, col. 5: «A atrocious and Alarming Outrage».]

65. [Sobre l'avalot a la fàbrica de Birley, vegeu «Northern Star» núm. 248, 13 d'agost 1842, p. 5 col.]

l'aproven; elles en són protegides i se'n beneficien. La burgesia comprèn que, bé que alguna disposició legal particular pugui perjudicar els seus interessos, el conjunt de les lleis els protegeix. Les classes mitjanes saben molt bé que llur posició en l'ordre social és fermament consolidada pel principi de la santedat de la llei —principi establert per un acte de voluntat d'un sector de la societat i passivament acceptat per l'altre. Les classes mitjanes s'aferren a la santedat de la llei perquè creuen que aquesta ha estat feta, com llur Déu, segons llur imatge. Per això, la porra de la policia —llur pròpia arma en realitat— és un símbol tan tranquil·litzador de llur autoritat. Ara, l'obrer veu la llei de manera molt diferent. Sap per una llarga i amarga experiència, que la llei és una vara en mans de la burgesia, contra ell. L'obrer no té cap confiança en la llei i per poc que pugui evita de recórrer-hi. És ridícul de dir que els obrers anglesos tenen por de la policia. A Manchester, cada setmana hi ha policies bastonejats pels obrers i l'any passat aquests van intentar, fins i tot, assaltar una comissaria de policia protegida amb portes i porticons de ferro. Ja he assenyalat que la victòria de la policia en els avalots de les vagues de 1842 va ésser deguda, únicament, a la vacil·lació dels obrers.

Puix que els obrers no respecten la llei sinó que, únicament, s'hi sotmeten quan no són prou forts per a canviar-la, és natural que proposin noves lleis. És natural que es proposin canviar la llei de les classes mitjanes per la de les classes treballadores. La proposta de llei del proletariat és la Carta del Poble, un document purament polític en la seva forma externa que exigeix una Cambra dels Comuns plenament democràtica. El cartisme és l'expressió d'una política comuna que uneix sòlidament els obrers contra les classes mitjanes. Quan els obrers fan causa comuna en els sindicats o quan s'uneixen i fan vaga per lluitar contra les classes mitjanes, llur oposició té un caràcter purament local o fragmentari. Quan la lluita econòmica contra la burgesia s'ha dut a un front més ampli, difícilment es

pot atribuir a la intenció deliberada dels obrers. Allò que ha unit els obrers contra llurs opressors ha estat un moviment purament polític: el cartisme. Tota la classe obrera sosté el gran assalt cartista contra les classes mitjanes —sobretot, contra la fortalesa política i legal que la burgesia ha erigit per a salvaguardar els seus interessos. Els orígens del cartisme s'han de veure en la dècada de 1780, quan juntament amb l'augment del proletariat es va desenrotllar un partit democràtic. La Revolució francesa va impulsar aquest moviment democràtic, sobretot a Londres. En acabar les guerres napoleòniques l'any 1815, el moviment —conegut ja amb el nom de partit «radical»— era especialment fort a Birmingham i a Manchester. Els radicals es van aliar amb les classes mitjanes liberals per enderrocar el poder de l'oligarquia que dominava la Cambra dels Comuns, encara no reformada, i per assegurar l'aprovació de la Llei de Reforma. De llavors ençà, l'organització dels radicals ha millorat continuament i s'han desplaçat cap a l'esquerra per tal de convertir-se en un partit obrer, oposat a les classes mitjanes.

L'any 1838, la *Working Men's Association*, de Londres, sota la direcció de William Lovett va redactar la Carta del Poble.⁶⁶ Contenia sis punts: a) Tot home adult, de més de vint-i-un anys, d'intel·ligència normal i no convicte de cap delictes, havia de tenir dret de votar; b) el Parlament s'havia d'elegir cada any; c) els membres del Parlament havien de percebre un sou, de tal manera que fins i tot els més pobres poguessin ésser elegits a la Cambra dels Comuns; d) l'elecció dels membres del Parlament havia d'ésser amb sufragi secret, per tal d'impedir el suborn i la intimidació dels votants per part de les classes mitjanes e) els districtes electorals havien de tenir les mateixes dimensions, de tal manera que els membres del Parlament representessin el mateix nombre de votants; f) calia abolir la

66. [La Carta del Poble es va publicar per primera vegada el 8 de maig de 1838, no l'any 1835 com diu Engels.]

condició —clarament inefectiva— que els candidats a l'elecció haguessin de posseir propietats territorials d'una renda (anual) de tres-centes lliures.⁶⁷ Això permetria que tots els votants poguessin presentar-se com a candidats.

Tots sis punts es refereixen a la constitució i organització de la Cambra dels Comuns. Poden semblar innocents, però si fossin imposats minarien tota la constitució anglesa, incloent la posició de la reina i de la Cambra dels Lords. Els elements monàrquics i aristocràtics de la constitució només poden sobreviure perquè a les classes mitjanes els interessa de conservar la façana d'una monarquia i una aristocràcia postisses, cap de les quals no té ni una aparença d'autoritat. Però, quan l'opinió pública se situï sòlidament darrera la Cambra dels Comuns —és a dir, quan la Cambra representi els interessos de tot el poble i no sols de les classes mitjanes— aquest organisme esdevindrà omnipotent i la reina i els lords perdran fins i tot la darrera aparença d'autoritat. L'obrer anglès no sent cap respecte per la reina ni per la noblesa. Les classes mitjanes, en canvi, col·loquen la reina i la noblesa en un pedestal i els atorguen tota mena d'honors, bé que a la pràctica els treguin de les mans gairebé tot el poder efectiu. El cartista anglès és republicà, bé que no utilitzi el terme amb gaire freqüència —per no dir que mai. Prefereix de descriure's com un demòcrata, tot manifestant la seva simpatia per tots els partits republicans del món. De fet, és més que republicà, perquè la democràcia a què aspira no sols és política sinó també social i econòmica.

Tanmateix, cal dir que, bé que el cartisme hagi estat des del primer moment —1835*— un moviment

67. [Segons la llei de 1710, per a ésser candidat a un càrrec electiu del districte municipal calia tenir una renda territorial de 300 lliures anuals; en el cas dels càrrecs del comtat calia una renda de 600 lliures anuals.]

68. [L'origen de cartisme s'acostuma a situar a l'any se-

obrer, no s'ha diferenciat clarament del moviment radical, és a dir, d'un moviment que compta amb el suport de les classes mitjanes inferiors. El radicalisme obrer ha anat unit al radicalisme burgès. Els dos grups es mesclaven en llurs convencions nacionals i acceptaven els punts de la Carta com a objectius propis. En un moment determinat semblaven constituir un sol partit. Era el moment que les classes mitjanes inferiors se sentien fortament decebudes pels resultats de la Llei de Reforma i eren molt afectades per la crisi comercial de 1837-39. En conseqüència, se sentien molt bel·licosos i exaltades i es van llançar amb cos i ànima en el moviment cartista. A Alemanya és difícil d'entendre el vigor d'aquesta agitació. Els cartistes van incitar el poble a prendre les armes i a revoltar-se. Hom semblava reviure els dies de la Revolució francesa i tothom es dedicava a fabricar piques. L'any 1838, un pastor metodista anomenat Stephens va propugnar el recurs a la violència en un míting obrer celebrat a Manchester:

«No heu de témer el poder del govern. No heu de tenir por dels soldats, les baionetes i els canons amb què us amenacen els vostres opressors. Vosaltres teniu una cosa més poderosa que tots ells. Teniu una arma contra la qual són impotents les baionetes i els canons; una arma que pot fer servir una criatura de deu anys. Només cal que agafeu un grapat de palla, en feu una torxa i prengueu unes quantes cerilles a la mà, i ja veureu què fan el govern i els seus centenars de milers de soldats quan utilitzeu amb audàcia la vostra arma.»⁶⁸

güent, 1836, quan es va fundar la *London Working Men's Association* (Associació de Treballadors de Londres).]

69. Ja hem vist que els obrers es prenen aquest consell molt seriosament. [Aquesta nota va ésser omesa a la traducció anglesa de 1887, feta per la senyora F. K. Wischnewetzky. El discurs de Stephens ha estat retraduat de l'alemany. Sobre el rev. Joseph Rayner Stephens vegeu *Dictionary of National Biography*. Es poden trobar altres discursos seus, en els quals excitava els obrers a la violència, a l'obra de G. J. HOLYOAKE, *Life of Joseph Rayner Stephens, preacher and political orator*, 1881, cap. VII, pp. 112-131, i a la «Wigan Gazette», 16 de novembre

Alhora, es va demostrar clarament l'aspecte social característic que donava al moviment cartista el seu component obrer. El mateix Stephens va dir en una manifestació de 200.000 persones celebrada a Kersal Moor, el *Mons Sacer* de Manchester:⁷⁰

«La qüestió del Sufragi Universal no era, al capdavant, res més que una qüestió de ganivet i forquilla, una qüestió de pa i formatge, malgrat tot el que s'ha dit contra ella. Si preguntem a qualsevol individu què enten per Sufragi Universal, contestarà que tots els treballadors del país han de tenir dret a un bon abric, a una casa confortable on es puguin refugiar ell i la seva família, a un bon dinar a la taula, a no treballar més del necessari per a conservar la salut i a cobrar un salari pel seu treball que li permeti de viure sense penúria i gaudir de totes les bones coses de la vida que pot desitjar un home raonable. (*Grans aplaudiments*).»⁷¹

Les dues altres agitacions populars, íntimament relacionades amb el cartisme, van ésser la lluita contra la nova Llei de Pobres i l'acció a favor de la Llei de Deu Hores. El *tory* Oastler va participar activament en les manifestacions públiques en aquella època. La petició nacional a favor de la Carta del Poble va ésser adoptada a Birmingham, però hi van haver centenars d'altres peticions exigint diverses reformes socials en benefici dels obrers. Durant el 1839, l'agitació es va mantenir tan activa com l'any anterior. Però, cap a finals

de 1838. Sobre la tècnica de les processons amb torxes en aquella època, vegeu R. G. GAMMAGE, *The History of the Chartist Movement...*, part I, 1854, pp. 103-108.]

70. [A l'article de CROKER sobre l'agitació contra la Llei dels Cereals, publicat a «Quarterly Review», desembre de 1842, vol. 71, núm. CLXI, pp. 268, 275 hi havia ja dues referències a Kersal Moor com el *Mons Sacer* de Manchester.]

71. [«Northern Star», núm. 46, 29 de setembre de 1838, p. 6, miting celebrat a Kersal Moor el dilluns 24 de setembre. Engels dona una versió molt abreujada d'aquest conegut fragment del discurs. Sobre la significació del miting en què va ésser pronunciat aquest discurs, vegeu M. HOVELL, *The Chartist Movement*, 1918, pp. 118-19.]

de 1839, l'entusiasme dels obrers va semblar que s'apagava. Bussey, Taylor i Frost⁷² van planejar llavors unes insurreccions simultànies al nord d'Anglaterra, a Yorkshire i al País de Galles. Els plans de Frost van ésser traïts, la insurrecció va esclatar prematurament i va ésser fàcilment vençuda. Els confabulats del nord van saber a temps la notícia del fracàs de Frost i van anular llurs plans. Dos mesos més tard, el gener de 1840, van esclatar els anomenats «avalots dels espies» a Sheffield, Bradford i arreu del Yorkshire;⁷³ després d'això, el neguit i la inquietud es van anar calmant gradualment.⁷⁴

Mentrestant, l'atenció de les classes mitjanes es va dirigir cap a un pla més pràctic i avantatjós: la derogació de les Lleis dels Cereals. La Lliga contra les Lleis dels Cereals (*Anti-Corn Law League*) es va fundar a Manchester i va provocar un aflujament dels vincles que unien els elements radicals de la burgesia amb el

72. [Sobre Peter Bussey, el doctor John Taylor i els fets de 1839 vegeu Mark HOVELL, *The Chartist Movement*, 1918, cap. XI, «Sedition, Privy Conspiracy and Rebellion (1839-1840)». Sobre John Frost, vegeu més amunt, a la pàg. 78, la nota núm. 62.]

73. [Sobre aquests avalots menors vegeu HOVELL, *op. cit.*, pp. 186-87. En utilitzar els mots anglesos «spy-outbreaks», Engels sembla donar a entendre que les revoltes van ésser fomentades per agents provocadors.]

74. [L'exposició d'Engels sobre els orígens i el desenrotllament de la «Conspiració de les Clavilles» de 1842 es basa indubtablement en el relat que se'n fa a un article sobre l'agitació contra les Lleis dels Cereals a la «Quarterly Review» de desembre de 1842 (Vol. 71, núm. CXLI, pp. 244-314). L'autor, J. W. CROKER, un *tory* fanàtic i rabiós, atacava la Lliga sense cap mena d'escrúpul. Sobre la redacció d'aquest article per Croker vegeu *The Correspondence and Diaries of the late Rt. Hon. John Wilson Croker...* (ed. L. J. JENNINGS), vol. 2, 1884, pp. 388-93, i M. F. BRIGHTFIELD, *John William Croker*, 1940, pp. 433-453-458. Engels no va ésser, com afirma Halévy un «testimoni presencial» dels avalots (cf. E. HALÉVY, *The Age of Peel and Cobden: a History of the English People, 1841-1852*, 1947, p. 22). El material per a l'article de Croker li va ésser subministrat pel Secretari de l'Interior, Sir James Graham; el primer ministre Sir Robert Peel en va llegir personalment les proves d'impremta.]

proletariat. Els obrers es van adonar de seguida que obtindrien ben pocs beneficis amb la derogació de les Lleis dels Cereals i que, en canvi, aquesta derogació seria molt beneficiosa per a les classes mitjanes. En aquelles circumstàncies, els treballadors no estaven preparats per a participar en l'agitació contra les Lleis dels Cereals. L'any 1842, en moments de grans dificultats econòmiques i malestar social, l'agitació per la derogació de les Lleis dels Cereals va reprendre amb tant de vigor com l'any 1839. En aquesta ocasió, però, el principal suport del moviment eren els membres rics de les classes mitjanes que es dedicaven a la indústria, perquè la crisi comercial els havia afectats particularment.⁷⁵ La Lliga contra les Lleis dels Cereals —una federació de societats desenrotllada a partir de la l'associació original, fundada pels fabricants de Manchester—⁷⁶ va adoptar una actitud decididament radical i bel·licosa. Els diaris i els agitadors de la Lliga van adoptar un to francament revolucionari. Aquest canvi d'actitud dels dirigents de la Lliga es pot atribuir al fet que el govern conservador (de Peel) ocupava el poder des de 1841.⁷⁷ La Lliga va incitar els obrers a revoltar-se, gairebé igual com ho havien fet els cartistes uns anys abans. Mentrestant, els obrers no romanien pas inactius, perquè, al capdavant, eren ells els qui més havien sofert amb la crisi de 1842. Ho demostra el fet que aquest mateix any —1842— els cartistes haguessin elaborat una petició nacional que va recollir tres milions i mig de firmes. Les ales obrera i burgesa del partit radical s'havien separat una mica, però les circumstàncies les van tornar a unir l'any 1842. El 14 de febrer d'aquest any⁷⁸

75. [«Quarterly Review», desembre 1842, p. 270.]

76. [La Lliga contra les Lleis dels Cereals havia estat fundada l'any 1839.]

77. [«Quarterly Review», desembre 1842, pp. 254-58.]

78. [Engels va escriure el 15 de febrer, però vegeu el «Northern Star», núm. 223, 19 de febrer 1842, p. 3, col. 2, sota el títol de *The Chartists and the League*. L'escriptor de la «Quarterly Review» també donava el 15 de febrer com la data del míting (desembre 1842, p. 270).]

els liberals i els cartistes van celebrar un míting a Manchester i van arribar a un acord sobre els termes d'una petició que no sols exigia la derogació de les Lleis dels Cereals sinó també l'adopció de la Carta. L'endemà, ambdós partits van confirmar la decisió i van aprovar la petició. Durant la primavera i l'estiu de 1842 hi va haver molt malestar i molta inquietud. Les classes mitjanes estaven decidides a imposar la derogació de les Lleis dels Cereals aprofitant les favorables condicions —crisi econòmica, misèria social i malestar general. Els *tories* ocupaven el govern i per això les classes mitjanes van oblidar, durant un cert temps, el respecte normal per la santedat de la llei. Volien imposar llurs objectius amb mitjans revolucionaris i per a això els calia el suport de les classes treballadores. Els obrers havien de treure les castanyes del foc i cremar-se els dits en benefici de les classes mitjanes. A molts llocs revivia el pla formulat pels cartistes l'any 1839. El projecte duia el nom de «mes sagrat» i preveia la convocatòria d'una vaga general durant aquest període. Els fabricants volien tancar les fàbriques i deixar els obrers al carrer amb l'esperança que els homes sense feina se n'anirien de les ciutats i s'escamparien pel camp, per les hisendes de l'aristocràcia terratinent.⁷⁹ Els fabricants esperaven que amb això obligarien el govern i el Parlament *tory* a derogar les Lleis dels Cereals. Si el pla s'hagués posat en marxa hauria culminat, evidentment, amb una insurrecció obrera. Però les classes mitjanes es van mantenir prudentment en un segon terme, esperant l'èxit de les seves previsions. Si les coses anaven malament, les classes mitjanes no s'hi veurien compromeses. El juliol de 1842 els negocis van començar a millorar. Havia d'ésser llavors o mai (per al complot de les classes mitjanes). Bé que *els negocis ja comencessin a anar millor*,⁸⁰ tres empreses de

79. [«Quarterly Review», 1842, pp. 258, 271.]

80. Vegeu els informes comercials de Manchester i Leeds, des de finals de juliol fins a començaments d'agost (1842). [«Quarterly Review», desembre 1842, pp. 185-86, va publicar in-

Stalybridge van proposar de reduir els salaris dels treballadors. No gosaria dir si ho van fer per iniciativa pròpia o d'acord amb altres fabricants, particularment amb els membres de la Lliga contra la Llei dels Cereals. Dues de les empreses de Stalybridge van abandonar aviat la idea de reduir els salaris, però William Bayley and Brothers es va mantenir ferma en la seva decisió. Quan els obrers es van queixar, els dirigents de l'empresa van contestar que si no els agradava llur oferta «potser valdria més que pleguessin i se n'essin a jugar uns quants dies».⁸¹ La resposta volia ésser sarcàstica, però els obrers s'ho van prendre al peu de la lletra, van sortir de la fàbrica en sorollosa manifestació a través de Stalybridge i van cridar els obrers d'altres fàbriques a unir-se amb ells. En unes hores, totes les fàbriques de la ciutat van parar i els obrers es van dirigir en manifestació a Mottram Moor, per a celebrar-hi un míting. Era el 5 d'agost. Tres dies més tard, el 8 d'agost, cinc mil homes van manifestar-se des de Staleybridge fins a Ashton i Hyde. Això va provocar el tancament de totes les fàbriques i mines de les zones veïnes.⁸² En llurs mitings els obrers no exigien la derogació de les Lleis dels Cereals, com esperaven les classes mitjanes. Exigien «un salari just per a una jornada de treball justa».⁸³ El 9 d'agost la manifestació es va dirigir cap a Manchester. Les autoritats municipals, liberals, van permetre als manifestants l'entrada a la ciutat i quan hi van arribar totes les fàbriques van tancar les portes. Fins a arribar totes les fàbriques van tancar les portes. Fins a l'11 d'agost els manifestants no van trobar una primera resistència, en arribar a Stockport, i encara perquè van atacar el taller de pobres, el fill preferit de les classes

formacions del «Manchester Guardian» i del «Leeds Mercury» de juliol i agost de 1842 dient que els negocis començaven a anar millor als districtes tèxtils del nord.]

81. [«Quarterly Reviews», desembre de 1842, pp. 291-292.]

82. [«Quarterly Reviews», desembre de 1842, p. 293.]

83. [Ibid. desembre 1842, p. 293. El rev. J. R. Stephens ja havia utilitzat aquesta frase en un discurs pronunciat a Norwich el novembre de 1838: «Northern Star», 10 de novembre de 1838.]

mitjanes angleses.⁸⁴ Aquell mateix dia hi va haver una vaga general a Bolton, acompanyada d'una gran agitació, però les autoritats es van abstenir també de frenar els manifestants,⁸⁵ la revolta es va propagar aviat cap a tots els districtes industrials; tothom es va declarar en vaga, llevat dels qui treballaven en la collita o en la producció d'articles alimentaris. Els indignats vaguistes van demostrar una gran capacitat d'autocontrol. Havien estat ficats en aquella situació contra llur voluntat. Amb una sola excepció —(Hugh Hornby) Birley, el tory de Manchester—, els empresaris no havien ofert resistència a la vaga i això anava totalment en contra del costum normal.⁸⁶ Quan va esclatar l'agitació, els obrers no tenien cap objectiu definit,⁸⁷ però estaven si més no, units en un punt: estaven decidits a no deixar-se matar per a complaure llurs empresaris de la Lliga contra la Llei de Cereals.⁸⁸ Alguns esperaven imposar la Carta del Poble; d'altres creien prematura aquesta esperança i s'haurien acontentat de retornar als salaris de 1840.⁸⁹ Per això la insurrecció va fracassar completament; només podia haver reeixit si hagués estat des del primer moment una insurrecció obrera deliberada i curosament pensada. En canvi, grans masses d'obrers es van trobar al carrer per decisió de llurs patrons, tant si volien com no. No tenien cap objectiu concret i, per tant, no podien aconseguir res. Mentrestant, les classes mitjanes no havien mogut ni un sol dit per convertir en realitat l'aliança del 14 de febrer de 1842.⁹⁰ Els burgesos es van adonar aviat que no era possible d'utilitzar els obrers com a instrument: les classes mitjanes van

84. [«Quarterly Review», novembre 1842, pp. 301-303.]

85. [Ibid. desembre 1842, p. 300.]

86. [«Quarterly Reviews», desembre 1842, p. 295. Es pot trobar una narració recent d'aquest incident a G. Kitson CLARK, *Hunger and Politics in 1842*, «Journal of Modern History», vol. 25, núm. 4, desembre 1953, pp. 362-63.]

87. [«Quarterly Reviews», desembre 1842, pp. 293-294.]

88. [Ibid. desembre 1842, pp. 297-98.]

89. [Ibid. desembre 1842, p. 294.]

90. [Vegeu més amunt, a la pàg. 86 la nota núm. 78.]

comprendre que en apartar-se de llur funció normal de guardians de la llei i l'ordre havien posat en perill llur pròpia posició. Per això es van tornar a convertir de seguida en fermes sostenidors del principi de la santedat de la llei. Es van aliar amb el govern contra els obrers, després d'haver-los agitat i llançat al carrer. Juntament amb llurs esbirros particulars, es van convertir en policies especials. Fins i tot els mercaders alemanys de Manchester van dedicar-se a passejar per la ciutat en pla de policies especials, fumant grans cigars i amb estaques a la mà. A Preston, la policia especial va disparar contra la multitud. De sobte, els insurrectes sense objectiu es van trobar enfrontats, no sols amb les tropes del govern, sinó també amb totes les forces que els capitalistes podien mobilitzar en defensa pròpia. Els obrers que, com ja hem dit, no tenien cap objectiu comú, es van dispersar gradualment i la insurrecció es va calmar sense cap conseqüència seriosa. Aleshores, les classes mitjanes es van humiliar cometent un acte vergonyós rera l'altre i van intentar de netejar-se de tota culpa prenent que la violència popular els havia horroritzats. Aquesta actitud no corresponia gaire a llur inflammat llenguatge de la primavera. Les classes mitjanes atribuïen ara la culpa dels avalots als «agitadors» cartistes, bé que en fossin més responsables elles que ningú. Una vegada més, les classes mitjanes es van presentar com a campiones de la santedat de la llei. El desvergonyiment d'aquesta actitud era ben bé únic. Ja hem vist que els cartistes van tenir un paper ben escàs en l'avalot: l'únic que van fer va ésser aprofitar les oportunitats que oferia la situació. Les classes mitjanes haurien estat ben contentes de poder dir el mateix. Però hom va processar i castigar els cartistes, i en canvi ningú no va tocar ni un pèl a les classes mitjanes; al contrari: aquestes es van aprofitar de les vagues per a col·locar llurs *stocks* amb grans beneficis."

91. [«Quarterly Review», desembre 1842, pp. 304-305.]

El fracàs de la insurrecció va produir l'escissió completa entre els treballadors i la burgesia. Fins aleshores, els cartistes no havien ocultat mai que estaven disposats a utilitzar tots els mètodes —sense excloure els revolucionaris— per a aconseguir llurs objectius. Les classes mitjanes s'adonaven ara que l'avalot i la violència posaven en perill la pròpia posició i per això s'oposaven a la «força física». Per a l'obtenció de llurs objectius preconitzaven únicament l'ús de la força moral —com si això fos alguna cosa més que l'amenaça de recórrer eventualment a la força física d'una forma o altra. En aquell moment, dues qüestions fonamentals separaven els cartistes de les classes mitjanes. Una es referia als mèrits respectius de la força física i la força moral. Però aquesta diferència d'opinió es va resoldre quan els cartistes van proclamar que també ells s'oposaven fermament a l'ús de la força física —i els cartistes són tan dignes de crèdit com les classes mitjanes liberals. El segon punt de divergència —el més important— entre els cartistes i les classes mitjanes era la qüestió de la derogació de les Lleis dels Cereals; en aquest punt es posava plenament en relleu el contingut del moviment cartista. Les classes mitjanes tenien un interès directe en la derogació de les Lleis dels Cereals, les classes treballadores, en canvi, no. Per això els cartistes es van dividir en dos grups. Sobre el paper, llurs programes polítics semblaven idèntics, però de fet, els dos sectors rivals del moviment perseguïen objectius diferents i irreconciliables.

A la Convenció Nacional de Birmingham, celebrada el (desembre de 1842 i el) gener de 1843, Sturge, el representant de les classes mitjanes radicals, va suggerir que la paraula «Carta» fos eliminada dels estatuts de l'Associació. La raó en què fonamentava la seva proposta era que, a causa de la insurrecció popular de l'any anterior, la paraula «Carta» havia adquirit una significació sinistra i revolucionària. Podríem afegir que la paraula «Carta» ja feia anys que tenia aquesta significació, sense que el senyor Sturge hagués considerat

necessari de dir-hi res en contra. Els obrers es van negar a treure la paraula «Carta» i Sturge va ésser derrotat en la votació. Aquell digne quàquer va redescobrir de sobte la seva lleialtat, oblidada des de feia tant de temps, i va encapçalar una minoria de radicals de les classes mitjanes que van sortir de la sala per anar a fundar una Unió per al Sufragi Complet.⁹² Les classes mitjanes, infectades de jacobinisme fins feia ben poc, sentien ara tanta ànsia per oblidar-ho que van prescindir de l'expressió habitual, «sufragi universal», per a adoptar el terme ridícul de «sufragi complet». Els obrers van acollir la iniciativa amb riotes i van continuar tranquil·lament per llur propi camí.

A partir d'aleshores, el cartisme va ésser un moviment purament obrer, deslliurat de totes les traves de la influència burgesa. Els periòdics que donaven suport a la Unió per al Sufragi Complet —«Weekly Dispatch», «Weekly Chronicle», «Examiner», etc.— van caure gradualment en la somnolència típica de tots els periòdics liberals. Cada vegada tenien menys coses a dir sobre el radicalisme; es van declarar partidaris del Lliure canvi i van atacar la Llei de les Deu Hores i altres reformes que podien beneficiar les classes treballadores. La burgesia radical va fer causa comuna amb els liberals en l'atac contra els cartistes. El suport principal de llur plataforma era ara la derogació de la Llei dels Cereals, és a dir, una qüestió que per als anglesos s'identifica amb la de la competència lliure. El sector radical de les classes mitjanes va caure així sota el domini dels liberals i té ara un paper ben miserable en l'escena política.

D'altra banda, els obrers cartistes van recomençar la lluita de les classes inferiors contra les classes mitjanes en tots els aspectes. Detestaven el lliure canvi, que tanta misèria havia aportat al proletariat i per això els cartistes eren els enemics declarats de la burgesia, par-

92. [Vegeu Mark Hovell, *The Chartist Movement*, 1918, pp. 264-65.]

tidària d'un principi tan abominable. Si no hi havia d'haver cap límit a la llibertat de la competència, la posició dels obrers seria pitjor que mai. Entre les reformes exigides fins aleshores pels obrers hi havia la Llei de les Deu Hores, la protecció dels obrers contra els capitalistes, un salari just, seguretat del treball i la derogació de la nova Llei de Pobres. Totes aquestes propostes topen directament amb la lliure competència i el lliure canvi i són tan pròpies del cartisme com els «sis punts». No és d'estranyar, doncs, que els obrers no s'interessin per la lliure competència, pel lliure canvi o per la derogació de les Lleis dels Cereals. El destí de les Lleis dels Cereals els deixa completament indiferents, però, en canvi, detesten cordialment els partidaris de la derogació. Les classes mitjanes són totalment incapaces de comprendre l'actitud dels obrers davant aquestes qüestions. El tema de les Lleis dels Cereals és fonamental. Separa el proletariat de la burgesia i els cartistes dels radicals. Les classes mitjanes no poden copsar-ne la significació, perquè són incapaces de comprendre els treballadors.

Aquí està la diferència entre la democràcia cartista i totes les formes anteriors de democràcia política burgesa. *El cartisme és, essencialment, un moviment social.*⁹³ Els radicals de la classe mitjana consideraven els «sis punts» de la Carta com a començament i la fi del moviment, però els treballadors consideren que els «sis punts» i totes les reformes constitucionals que puguin provocar són, únicament, un mitjà per a un fi. El mot d'ordre que uneix els cartistes és: «el poder polític duu la felicitat social». La «qüestió de ganivet i forquilla» a què es referia el reverend (J. R.) Stephens l'any 1838 només era acceptada aleshores per un sector dels cartistes com a objectiu del moviment. L'any 1845 s'ha convertit en el *slogan* de tot el moviment. Ni un sol car-

93. [En aquest punt la senyora F. K. Wischnewetzky va afegir les paraules «un moviment de classe», que res no justifica a l'edició alemanya original de 1845. Però Engels va aprovar la traducció anglesa de 1887.]

tista no s'acontenta avui amb l'agitació pels objectius polítics dels «sis punts». És cert que el socialisme professat avui pels cartistes és rudimentari. És cert que el remei en què pensen els principals cartistes per a posar fi al malestar social és la creació de petites propietats, de parcelles de terra,⁹⁴ i que aquest remei constitueix un anacronisme perquè les petites propietats van desaparèixer amb el sorgiment de la indústria moderna. És cert que la majoria de les propostes pràctiques dels cartistes, tals com l'exigència de «protecció de l'obrer»,⁹⁵ poden semblar, a primera vista, un intent de retornar a la situació d'una època passada i ben passada. Tanmateix aquestes propostes dels cartistes no són tan impràctiques com poden semblar vistes superficialment. Aclareixen, si més no, la qüestió amb què s'enfronten les classes treballadores angleses. El proletariat es troba davant l'alternativa d'abandonar la lluita contra el poder de la competència i retornar a l'antiga servitud o de destruir radicalment el sistema de la competència. Cal dir que el cartisme es troba en un moment de fluïdesa: s'ha deslliurat dels partidaris que només el veien com un moviment purament polític i per això, el seu tret més significatiu està avui en els seus objectius socials. I és aquest l'aspecte del cartisme que s'ha de desenvolupar inevitablement en el futur. El cartisme no pot trigar a orientar-se cap al socialisme. És molt probable que aquest sigui el resultat de la pròxima crisi comercial a Anglaterra. Tenint en compte l'actual prosperitat de la indústria i el comerç, es pot esperar que la crisi esclatarà, com a màxim, l'any 1847.⁹⁶ És molt probable,

94. [Engels emprà l'expressió «*allotment system*» (sistema de lots), en anglès a la primera edició alemanya de 1845. Actualment, se sol conèixer amb el nom de sistema de petites parcelles. Per al pla agrari d'O'Connor, al qual es refereix, vegeu Mark Hovell, *The Chartist Movement*, 1918, pp. 267-84.]

95. [No queda clar el significat d'una frase tan vaga. Es pot referir a la protecció d'artesans com als teixidors manuals que lliuraven una batalla perduda contra les màquines.]

96. [A l'edició alemanya de 1892, Engels va afegir una nota triomfal a peu de pàgina: «Arribada puntualment.»]

fins i tot, que sacsegi l'economia l'any que ve (1846). La magnitud i la fúria d'aquesta crisi seran molt més grans que a totes les depressions anteriors. Quan esclati, els obrers en patiran tant que no tindran altra solució que exigir remeis socials radicals en comptes de mesures purament polítiques; és indubtable que els obrers aconseguiran, aleshores, d'imposar llur Carta.⁹⁷ Però, de moment, els obrers no tenen pas idees clares sobre allò que podran aconseguir quan la Carta sigui acceptada i caldrà que es dediquin a pensar intensament en aquesta qüestió: quan assoleixin finalment el poder polític han de saber què fer-ne. Mentrestant, l'agitació socialista progressa. Parlem del socialisme anglès, en la mesura que influeix en els obrers. Els socialistes anglesos exigeixen la creació gradual de «colònies interiors d'interessos units»,⁹⁸ formades per 2.000 i 3.000 persones. Aquestes comunitats es dedicaran a la indústria i a l'agricultura. Els membres gaudiran dels mateixos drets i (llurs fills rebran) la mateixa educació. Entre els objectius dels socialistes hi ha també la facilitació del divorci i la instauració d'un sistema de govern il·lustrat amb completa llibertat d'opinió. Els càstigs seran abolits i reemplaçats per un tractament més intel·ligent dels delinqüents. Aquestes són les propostes pràctiques dels socialistes. De moment, deixarem de banda els principis teòrics del socialisme anglès. El fundador del socialisme ha estat Robert Owen.⁹⁹ Era propietari d'una fàbrica i bé que les seves teories es basaven en el reconeixement d'un antagonisme entre les classes mitjanes i els obrers, les seves proposicions pràctiques afavorien indugudament la burgesia i sovint eren

97. [Engels no va fer cap comentari sobre l'incompliment d'aquesta profecia a les edicions ulteriors de l'obra.]

98. [Vegeu, per exemple, la utilització d'aquesta frase als estatuts originals de la *Rochdale Pioneers Society* de 1844, publicats per Bland, Brown i Tawney, *English Economic: Select Documents*, 1914, p. 643.]

99. [Sobre Robert Owen vegeu F. Podmore, *The Life of Robert Owen*, dos volums, 1906, i Margaret Cole, *Robert Owen of New Lanark*, 1954.]

injustes amb el proletariat. Els socialistes són moderats i totalment legalistes. Accepten les condicions existents, per dolentes que siguin, i es neguen a adoptar cap altre mètode de reforma que no sigui la persuasió pacífica de l'opinió pública. Però els arguments socialistes, mai no convenceran el públic perquè són presentats de forma massa abstracta. Al mateix temps, els socialistes anglesos es lamenten continuament de la desmoralització de les classes inferiors. Però no veuen que aquesta dissolució de l'ordre social és, de fet, un signe de progrés. No veuen que la desmoralització dels interessos privats i la hipocresia de les classes capitalistes són molt pitjors que les falles dels obrers. No comprenen la significació del desenvolupament històric. Volen realitzar immediatament l'ideal comunista i no veuen que la transició cap a aquest estat social només s'aconseguirà amb una acció política definida que culmini amb la dissolució de l'ordre social existent. És cert que comprenen la causa que les classes treballadores siguin les enemigues declarades de les classes mitjanes. Però, bé que aquesta enemistat sigui l'únic mitjà que permetrà als treballadors d'aconseguir llurs objectius, els moderns socialistes anglesos prediquen la doctrina, molt menys efectiva, de la filantropia i l'amor universal. Els socialistes només comprenen el desenvolupament psicològic de l'home i es preocupen del perfeccionament de la humanitat en abstracte. Aquest enfocament abstracte del problema no té en compte el fet que l'home modern ha estat forjat pel passat. En realitat, tot el món i tots els individus que l'habiten són un producte de les circumstàncies històriques. Els socialistes anglesos són, doncs, massa intel·lectuals i massa metafísics: la conseqüència d'això és que llurs resultats pràctics són insignificants. Han aconseguit un cert suport de les classes treballadores, però només una petita minoria del proletariat ha acceptat el credo socialista. Cal admetre, però, que aquesta minoria és formada pels obrers més educats i de caràcter més ferm. En la seva forma actual, el socialisme anglès no serà mai un mot d'ordre

capaç d'unir tots els obrers. Els socialistes hauran de baixar a la terra, encara que només sigui un moment, i adoptar com a objectiu pràctic el suport de la Carta. D'altra banda, els autèntics socialistes obrers, que han participat activament en un moviment cartista purgat dels seus elements burgesos, tindran, dintre de poc, un important paper en el desenvolupament polític del poble anglès. Ja n'hi ha molts, d'aquests socialistes obrers, i alguns d'ells han arribat al moviment a través del cartisme.¹⁰⁰ El socialisme anglès té una base més sòlida que el socialisme francès. En canvi, el socialisme francès ha progressat més que l'anglès. Els socialistes anglesos hauran d'aprendre de llurs camarades francesos per tal de poder fer, ells també, progressos importants. I no cal pas creure que, mentrestant, els socialistes francesos romandran immòbils, estancats.

Podem afegir que en les doctrines socialistes és on millor es veu la manca de creences religioses del proletariat. Això és especialment important si tenim en compte que, bé que els obrers anglesos rebutgen la religió en la pràctica, sense reflexionar-hi massa, sempre es resisteixen a reconèixer obertament llur manca de fe. Esperem, també, que la dura necessitat obligarà els obrers a abandonar llurs creences religioses i a fer-los veure cada vegada més clarament que aquestes creences només serveixen per a afeblir el proletariat i per a assegurar la seva obediència i fidelitat als vampirs capitalistes.

Hem vist que els cartistes i els socialistes són els dos grups principals en què es divideix el moviment obrer. Els cartistes són autèntics obrers, autèntics representants del proletariat, però llur política és molt menys madura que la dels socialistes. Els socialistes, en canvi, hi veuen més lluny i han fet propostes pràctiques per a remeiar la misèria i el malestar de la

100. [Engels va afegir una nota a peu de pàgina a l'edició alemanya de 1892: «Socialistes, naturalment, en el sentit general del terme, no en el sentit owenista.»]

classe obrera. Malauradament, quan va iniciar-se llur moviment, els socialistes no van poder unir-se al proletariat a causa de llur origen burgès. El pròxim pas serà unir el socialisme i el cartisme i donar un revestiment anglès als principis del comunisme francès. Aquest procés ja ha començat. I només quan sigui completat, les classes treballadores podran governar realment Anglaterra. Mentrestant, cal esperar que els canvis polítics i socials (que es poden preveure confiadament) afavoriran el creixement i l'evolució del moviment cartista.

Hem examinat tres aspectes del moviment obrer —el sindicalisme, el cartisme i el socialisme. Les característiques dels tres moviments són força distintes, bé que una part important dels membres respectius pertanyin a més d'un d'ells. Han divergit, molt sovint, en qüestions de política concreta. Tots tres han creat amb llurs propis recursos, escoles i biblioteques per a l'educació de llurs membres. Gairebé tots els grups socialistes i cartistes sostenen grups educatius d'aquest tipus. Molts sindicats locals i clubs obrers fan el mateix. Els fills hi reben una educació genuïnament proletària, lliure d'influències burgeses; les sales de lectura i biblioteques contenen pocs llibres i periòdics, llevat dels específicament dedicats als interessos de la classe obrera. Naturalment, les classes mitjanes observen aquestes institucions amb gran alarma i han reeixit a sostreure'n algunes a la influència dels obrers i a convertir-les en nous centres, anomenats Instituts de Mecànica. Aquestes noves institucions són òrgans de les classes mitjanes i llur objectiu és fomentar l'estudi d'aquelles branques del «coneixement útil» que l'obrer hauria de posseir en benefici de la burgesia.¹⁰¹ Els Instituts de Mecànica es dediquen a aquell tipus d'ensenyament científic que es considera més apte per a dissuadir els obrers de llur oposició a les classes mitjanes. La

101. Per a un exemple d'això als anys 1843-45, vegeu W. H. CHALONER, *The Social and Economic Development of Crews, 1780-1923*, 1950, pp. 234-35.]

burgesia espera, també, que en fomentar aquests estudis estimularà la capacitat inventiva dels obrers en benefici d'ella. De moment, els obrers no s'interessen per les ciències naturals. Viuen en grans ciutats i treballen moltes hores i, per això, tenen molt poques possibilitats d'obtenir un coneixement de primera mà de la natura. Els Instituts de Mecànica també ensenyen aquella economia política que considera la lliure competència com un veritable Déu. Els professors d'aquesta disciplina prediquen la doctrina que els obrers no poden canviar l'ordre econòmic existent. Diuen al proletariat que s'ha de resignar a morir de fam sense protestar. Als Instituts de Mecànica l'ensenyament manca d'inspiració, és fluix. Hom ensenya als estudiants a sotmetre's a l'ordre polític i social existent. L'únic que escolta l'obrer en aquestes escoles és un llarg sermó sobre l'obediència respectuosa i passiva, sobre l'acceptació del paper que li ha tocat en la vida.

La gran majoria dels obrers no volen saber res, naturalment, amb aquests instituts i assisteixen a les sales de lectura obreres, on poden formar grups i discutir les qüestions que afecten realment llurs interessos. Les pretensioses classes mitjanes entonen, doncs, un «*Dixi et salvavi*»¹⁰² i giren menyspreadorament l'esquena a uns obrers que «prefereixen les arengues de perversos demagogs als avantatges d'una sana educació». És indubtable que els obrers estan interessats a adquirir una sana educació, sempre que no sigui maculada per la «saviesa» dels professors burgesos, plens de prejudicis. Ho demostra la popularitat de les conferències sobre economia i sobre temes científics i estètics, tan freqüents als instituts obrers, sobretot als dirigits pels socialistes. Sovint, he trobat obrers, amb la jaqueta deslluïda i pelada, més ben informats sobre la geologia, l'astronomia i altres qüestions que més d'un membre educat de les classes mitjanes alemanyes. No hi ha cap de-

102. [La frase completa és: *Dixi et salvavi animam meam* (He parlat i he salvat la meua ànima).]

mostració més bona del grau en què els obrers anglesos han aconseguit d'educar-se que el fet que la majoria de les obres importants de la filosofia, la poesia i la política modernes només són llegides, en la pràctica, pel proletariat. Les classes mitjanes, esclavitzades per les influències de llur medi, són cegades pel prejudici. Els horroritza la idea de llegir alguna cosa realment progressiva. En canvi, les classes treballadores no tenen cap d'aquestes estúpides inhibicions i devoren les citades obres amb plaer i profit. En aquest sentit, cal dir que els socialistes han fet coses meravelloses: han promogut l'educació dels obrers traduint les obres dels grans filòsofs materialistes francesos, com Helvétius, Holbach i Diderot. Aquests llibres i altres d'anglesos han circulat àmpliament entre els obrers en edicions barates.¹⁰³ La *Vida de Jesús* de (D. F.) Strauss¹⁰⁴ i el llibre de (P. J.) Proudhon sobre la propietat¹⁰⁵ només són llegits a Anglaterra pels obrers. Són també els obrers els

103. [La col·lecció del periòdic de Robert Owen «The New Moral World» conté anuncis d'edicions populars de *Queen Mab* de Shelley i de traduccions del *Contracte Social* de Rousseau del *Sistema de la Natura* de Holbach.]

104. [En un article titulat *Die Lage Englands*, recensió de l'obra de Thomas CARLYLE *Past and Present*, publicada per primera vegada als «Deutsch-Französische Jahrbücher» (editats per Karl MARX i Arnold RUGE, París, 1844, parts I i II, pp. 86-114 pp. 181-182) i reeditada a *Gesamtausgabe...* part I, vol. 2, 1930, pp. 405-431, Engels afirmava que quan es va publicar el llibre de STRAUSS sobre Jesús cap persona «respectable» d'Anglaterra no es va atrevir a traduir-lo i cap llibreter «respectable» a vendre'l. Però, un «conferenciant socialista» el va traduir i es va vendre en fascicles a un penic cada un. Per això, «els únics lectors de Strauss a Anglaterra eren els obrers de Manchester, Birmingham i Londres»; *Gesamtausgabe*, part I, vol. 2; F. ENGELS, *Werke und Schriften bis Anfang 1844 nebst Briefen und Dokumenten*, Institut Marx-Engels-Lenin, 1930, pp. 407-408. El «conferenciant socialista» era Henry Hetherington (1792-1849), el qual va utilitzar, pel que sembla, la traducció francesa de LITTRÉ de 1839. La primera traducció autoritzada del llibre de STRAUSS es va publicar l'any 1846, en tres volums. La traductora era Mary Ann EVANS (George ELIOT).]

105. [La coneguda obra de PROUDHON *Qu'est-ce la Propriété?*, 1840, no es va traduir a l'anglès fins a 1876.]

qui millor coneixen la poesia de Shelley i Byron. El geni profètic de Shelley ha conquistat llur imaginació i Byron atreu llur simpatia pel seu foc sensual i per la virulència de la seva sàtira contra l'ordre social existent. En canvi, les classes mitjanes omplen llurs biblioteques amb edicions «familiars» expurgades d'aquests autors. Són edicions especialment adaptades a les hipòcrites normes morals de la burgesia.

Bentham i Godwin —sobretot el segon— són els dos grans filòsofs pràctics de la nostra època i es pot dir que només són estudiats pels obrers. És cert que Bentham té tota una escola de seguidors entre els radicals de la classe mitjana, però només els estudiosos obrers i els socialistes han estat capaços d'extreure una doctrina progressiva de les seves obres. Aquests són els fonaments en què les classes treballadores angleses estan edificant llur pròpia literatura. La podem trobar sobretot a les revistes i als pamflets i cal dir que el seu contingut és molt superior a tota la literatura de la classe mitjana. Més endavant analitzarem en detall aquesta qüestió.

Finalment, cal observar que el nucli més sòlid del moviment obrer és el constituït pels obrers industrials, particularment als districtes cotoners de Lancashire. Manchester és el centre dels sindicats més poderosos, el focus del cartisme i la fortalesa del moviment socialista. A mesura que les diverses branques de la indústria artesanal són transformades pel sistema fabril, augmenta el nombre d'obers que participen en els diversos moviments de la classe obrera. Com més gran és la separació entre els obrers i els capitalistes, més consciència de classe adquireix el proletariat. Els petits artesans independents de Birmingham, bé que sofrien tant com els obrers les conseqüències de les crisis, vacil·len entre el cartisme del proletariat i el radicalisme dels petits botiguers. En general, però, els obrers industrials donen suport a l'un o a l'altre dels tres moviments obrers principals i s'enfronten d'aquesta manera, amb els capitalistes i la burgesia. Se senten or-

gulosos d'anomenar-se «treballadors», el terme amb què s'acostuma a començar els discursos als mítings cartistes. Els obrers tenen consciència de formar una classe separada, amb interessos, opcions polítiques i punts de vista propis, oposats als dels propietaris capitalistes. Per damunt de tot, són conscients que el veritable poder de la nació i l'esperança del seu progrés futur descansen sobre llurs espatlles.

II. Irlanda l'any 1856¹

D'Engels a Marx (23 maig 1856)

Hem recorregut Irlanda de Dublín a Galway, a la costa occidental, i hem continuat cap a Limerick, a unes vint milles al nord; hem seguit després el riu Shannon, cap a Tarbert, Tralee i Killarney, fins a retornar a Dublín. En total, hem fet de 450 a 500 milles i hem vist unes dues terceres parts del país. Dublín té l'aparença d'una petita capital i els edificis tenen un caràcter totalment anglès. Comparar Dublín amb Londres seria com comparar Düsseldorf amb Berlín. Fora de Dublín, la resta d'Irlanda —especialment les ciutats— recorda França o el nord d'Itàlia, perquè hi ha una gran profusió de policies, sacerdots, advocats, funcionaris i propietaris rurals i una manca total d'indústria. Seria difícil entendre com viuen tots aquests paràsits, si la misèria dels pagesos no ens donés la resposta a la qüestió.

Les «mesures fortes» són visibles a tots els racons del país. El govern es fica en tot i no hi ha ni el més mínim signe de l'anomenat autogovern. Irlanda es pot considerar la primera colònia anglesa. A causa de la seva proximitat a la metròpolis, Irlanda és encara governada de manera tradicional. Aquí es pot veure clarament que l'anomenada llibertat dels ciutadans anglesos es basa en l'opressió de les colònies. Mai no he vist tants policies en un país. El tètric aspecte del policia prussià arriba a un grau de suprema perfecció entre els policies irlandesos, carregats de fusells, baionetes i manilles.

1. [Basat en la traducció publicada a Karl MARX i Friedrich ENGELS, *On Britain*, Publicacions en Llengües Estrangeres, Moscou, 1953, pp. 489-91.]

La característica del camp irlandès és l'abundància d'edificis enrunats. Els més antics daten dels segles v i vi; els més recents, del segle xix. Tots els períodes intermedis hi són representats. Les ruïnes més antigues són les de les esglésies. A partir de l'any 1100, hi ha ruïnes de castells i esglésies. Després de 1800, els edificis enrunats són els *cottages* dels pagesos. Tota la Irlanda occidental —especialment a les proximitats de Galway— és coberta de *cottages* enrunats. La majoria han estat abandonats fa poc, des de 1846. Mai no hauria cregut que la fam pogués tenir una expressió tan tangible. Pobles sencers han estat devastats. I entre les aldees desertes hi ha els delicats parcs dels terratinents menors —gairebé tots advocats—, que són els únics habitants de les contrades. Aquesta situació és deguda a la fam, a l'emigració i als embargaments. Als camps, no s'hi veu ni tan sols bestiar. La terra és deserta i ningú no la vol.

A County Clare, al sud de Galway, les condicions són una mica millors. Hi ha, si més no, bestiar. Els turons de la banda de Limerick són ben conreats; la majoria ho són per pagesos escocessos. En aquest districte, les ruïnes han estat netejades i el camp té un aspecte burgès. Al sud-oest hi ha moltes muntanyes i pantans, però també hi ha boscos d'una espessor notable. Més enllà —a Tipperary especialment, i cap a Dublín— hi ha prades riques i d'agradable aspecte, les quals van passant gradualment a les mans dels pagesos rics.

Irlanda ha estat arruïnada per les guerres de conquesta dels anglesos des de 1100 fins a 1850 —perquè és un fet que les campanyes de guerra i l'estat de setge han durat tot aquest temps. És indubtable que la majoria de les ruïnes han estat provocades per les guerres. El resultat és que malgrat llur fanàtic nacionalisme, els irlandesos no se senten a gust en llur propi país. Irlanda per als anglesos! Aquest mot d'ordre s'està convertint en una realitat. Els irlandesos saben que no poden competir amb els anglesos, molt més ben equipats en tots els sentits. L'emigració continuarà fins

que desaparegui del tot el caràcter gairebé exclusivament cèltic del poble. Cada vegada que els irlandesos han intentat de fer alguna cosa han estat esclafats, políticament i industrialment. La contínua opressió ha transformat artificialment els irlandesos en un poble empobrit; com tothom sap, llur funció actual consisteix a proveir Anglaterra, Amèrica i Austràlia de prostitutes, treballadors ocasionals, alcavots, lladres, estafadors, mendicants i altres tipus d'aquesta mena. També l'aristocràcia s'ha empobrit. Als altres països, els terratinents han estat absorbits per les classes mitjanes, però a Irlanda han estat reduïts a un estat de completa pobresa. Les residències campestres es troben al bell mig de parcs de grans dimensions i esplèndida bellesa, però les terres dels voltants estan sense cultivar. És impossible de saber com poden produir renda, aquestes terres. Els terratinents irlandesos són una gent ben còmica. Si els veïssis riuries a no poder més. La majoria són alts, forts, amables, duen uns bigotis enormes sota colossals nassos romans. Adopten l'aire falsament militar dels coronels retirats i recorren el país a la recerca de tota mena de plaers. Però, si investigues una mica sobre llur situació, veus que no tenen ni un penic, que estan fins al coll de deutes i que viuen constantment amb el temor del *Encumbered Estates Court* (Tribunal de les Hisendes Gravades). Si no véns aviat et tornaré a escriure i t'explicaré les mesures de corrupció i de repressió que utilitzen els anglesos per a governar Irlanda. Anglaterra ja va concebre aquests mètodes molt abans de Bonaparte!

III. Les eleccions generals de 1868¹

D'Engels a Marx (18 novembre 1868)

Què en dius, de les eleccions als districtes industrials? La classe obrera s'ha tornat a desacreditar terriblement. Manchester i Salford han elegit tres conservadors i dos liberals —incloent un home com Bayley, que no és ni carn ni peix. Bolton, Preston, Blackbur, etc. només han elegit, pràcticament, conservadors. A Ashton, sembla que Milner Gibson ha tingut moltes dificultats. Ernest Jones no es veu per enlloc, malgrat les aclamacions. A tot arreu, la classe obrera fa d'estofa, de xurma dels partits oficials, i si algun partit s'ha beneficiat dels nous vots és el conservador. Les ciutats petites, els burgs semipodrits són la salvació del liberalisme burgès. Ara s'invertiran els papers dels dos partits: els conservadors seran favorables a l'augment del nombre de membres per les grans ciutats i els liberals defensaran la representació desigual.

A Manchester l'electorat ha passat de 24.000 a gairebé 48.000 i els vots obtinguts pels conservadors han passat de 6.000 a 14.000-15.000. Els liberals n'han deixat escapar molts i el senyor Henry ha fet molt de mal. Però és innegable que l'augment dels votants obrers ha significat per als conservadors més que un simple augment proporcional. Han millorat llur posició relativa. En termes generals, podem dir que és bo que hagi estat així. Tot sembla indicar que Gladstone tindrà una *minsa* majoria i haurà de deixar que la pilota rodi i reformar la Llei de Reforma. Si comptés amb una gran

1. [Basat en la traducció publicada a Karl MARX i Friedrich ENGELS, *On Britain*, Publicacions en Llengües Estrangeres, Moscou, 1953, pp. 499-500.]

majoria ho deixaria tot, com sempre, en mans de la Providència.

Però l'episodi demostra la desastrosa incapacitat política de la classe obrera anglesa. El *clergue* té encara una força insospitada i el mateix es pot dir de la noció de respectabilitat. Ni un sol candidat obrer no ha estat elegit; en canvi, el senyor Tom Noddy o qualsevol altre esnob *parvenu* obtindrà els vots dels obrers a pler...

IV. El moviment obrer anglès el 1879¹

D'Engels a Bernstein (17 juny 1879)

Des de fa anys, el moviment obrer anglès es limita a organitzar vagues per l'augment dels salaris i la reducció de la jornada de treball. Les vagues són un fi en elles mateixes i no són un expedient ni un mitjà de propaganda. Els estatuts dels sindicats prohibeixen per principi l'acció política i d'aquesta manera, impedeixen al proletariat de participar com a classe en cap moviment obrer. Des del punt de vista polític, els obrers es divideixen en conservadors i en radicals liberals. Donen suport, o a un ministeri Disraeli, o a un ministeri Gladstone. A Anglaterra només es pot parlar de moviment obrer en la mesura que hi ha vagues. Però tant si es perden com si es guanyen, les vagues no fan avançar ni un sol pas el moviment. Durant les crisis dels últims anys, els capitalistes han fomentat expressament les vagues per tal de tenir un pretext per a tancar les fàbriques. Hi ha individus, com els que es troben darrera la *Freiheit* de Londres, que volen presentar aquestes vagues —que no permeten d'avançar gens ni mica el moviment obrer— com a lluites d'importància mundial. Això només pot perjudicar el nostre moviment. No s'ha d'amagar el fet que, de moment, Anglaterra no té cap moviment obrer en el sentit continental del terme. En aquestes circumstàncies, no crec, doncs, que perdís gran cosa si no reps cap informació sobre les activitats dels sindicats anglesos.

1. [Basat en la traducció publicada a Karl MARX i Friedrich ENGELS, *On Britain*, Publicacions en Llengües Estrangeres, Moscou, 1953, p. 510.]

V. Articles de «The Labour Standard», 1881

A) *Un salari just per una jornada de treball justa*¹

Aquest ha estat el mot d'ordre del moviment obrer anglès durant els darrers cinquanta anys. Va ésser força útil a l'època de la formació dels sindicats, després de la derogació de les infames Lleis d'Associació l'any 1824; més bon servei va fer encara a l'època del gloriós moviment cartista, quan els obrers anglesos eren els capdavanters de tota la classe obrera europea. Però els temps canvien i moltes coses desitjables i necessàries fa cinquanta o fins i tot trenta anys, resulten avui antiquades i totalment desplaçades. ¿Es pot dir això de la vella i honorable consigna?

Un salari just per una jornada de treball justa? Però, ¿què és un salari just i què és una jornada de treball justa? ¿Com són determinats per les lleis que regeixen l'existència i el desenvolupament de la societat moderna? Per a trobar una resposta no cal pas recórrer a la ciència de la moral o del dret i l'equitat ni a cap noció sentimental de la humanitat, la justícia o la caritat. Allò que és moralment just, fins i tot allò que és jurídicament just, pot no ésser-ho, ni de bon tros, des del punt de vista social. La justícia o la injustícia social només pot ésser calibrada i decidida per la ciència: per la ciència que tracta dels fets materials de la producció i de l'intercanvi, la ciència de l'economia política.

Ara, ¿què és per a l'economia política un salari just i una jornada de treball justa? Simplement, l'índex de salaris i la duració i la intensitat de la jornada de treball, els quals són determinats per la competència dels

1. [«The Labour Standard», 7 maig 1881.]

patrons i dels treballadors al mercat. I què són, un cop determinats d'aquesta manera?

En circumstàncies normals, un salari just és la quantitat requerida per a procurar al treballador els mitjans d'existència necessaris —segons el nivell de vida de la seva posició social i del seu país— per a mantenir-lo en condicions de treballar i de propagar la seva espècie. L'índex de salaris efectiu, amb les fluctuacions dels negocis, pot estar a vegades per damunt i a vegades per sota d'aquest nivell; però, en condicions normals, el nivell, l'índex ha d'ésser la mitjana de totes les oscil·lacions.

Una jornada de treball justa és la duració de la jornada i la intensitat del treball que suporta diàriament la capacitat laboral de l'obrer mantenint íntegra la mateixa capacitat per als dies següents.

La transacció es pot descriure, doncs, d'aquesta manera: l'obrer dona al capitalista tota la seva força de treball diària, és a dir, tota la que li pot donar sense impossibilitar la repetició contínua de la transacció. A canvi d'això, rep estrictament —i no pas més— els mitjans indispensables de subsistència que li permetran de repetir el tracte cada dia. L'obrer dona el màxim que permet la natura de la transacció; el capitalista, el mínim. Es tracta, doncs, d'una justícia molt peculiar.

Però aprofundim una mica més la qüestió. Puix que, segons els economistes, els salaris i la jornada de treball són fixats per la competència, la justícia sembla requerir que els dos bàndols parteixin de posicions iguals, en termes d'igualtat. Però no s'esdevé pas així. Si el capitalista no es posa d'acord amb el treballador, pot esperar i viure del seu capital. L'obrer, no. Només viu del salari i està obligat a acceptar el treball en el moment, en el lloc i en els termes en què el trobi. El punt de partença de l'obrer no és, doncs, just, igualitari. La fam constitueix un terrible handicap. En canvi, segons l'economia política de la classe capitalista, aquesta situació és la més justa de totes les justícies.

En realitat, és una pura broma. L'aplicació de la força mecànica i de la maquinària a noves branques i l'extensió i el perfeccionament de les branques ja mecanitzades, desplacen cada vegada més «mans» del treball. I les desplacen a un ritme molt més ràpid que el de la possible absorció de les «mans» sobreres per les fàbriques del país. Aquestes «mans» sobreres formen un veritable exèrcit industrial de reserva al servei del capital. Si els negocis van malament, els obrers sobrants poden morir de fam, mendicar, robar o anar al taller de pobres; si els negocis van bé, són disponibles per a l'expansió de la producció. I fins que el darrer home, la darrera dona o el darrer infant d'aquest exèrcit industrial de reserva no hagin trobat feina —cosa que només s'esdevé en moments de producció frenètica—, la competència que es fan entre ells mantindrà els salaris en un nivell baix; llur existència basta per a enfortir el poder del capital en la lluita contra el treball. A més de la terra, el treball és l'única font de riquesa; el capital no és més que el producte acumulat del treball. Els salaris del treball són pagats, doncs, amb el producte del treball mateix, l'obrer és pagat amb allò que ell mateix produeix. Segons allò que en podríem dir justícia de sentit comú, el salari del treballador hauria de consistir en el producte del seu treball. Però, això no seria just, segons l'economia política. Ben al contrari, el producte del treball obrer va a parar a les mans del capitalista i l'obrer només en percep l'estrictament necessari per a la seva subsistència. El final d'aquesta «justa» cursa de la competència és, doncs, que el producte del treball dels qui treballen efectivament s'acumula inevitablement en mans dels qui no treballen i en elles es converteix en el mitjà més poderós per a esclavitzar els mateixos homes que l'han produït.

Un salari just per a una jornada de treball justa! També podríem dir moltes coses sobre la jornada de treball justa, la justícia de la qual correspon perfectament a la del salari. Però ho haurem de deixar per a

una altra ocasió. Per tot el que hem dit es veu clarament que la vella consigna ha perdut validesa i difícilment pot tornar a servir. La justícia de l'economia política —tal com aquesta fixa les regles que regeixen efectivament la societat— se situa tota a un costat: el del capital. Enterrem, doncs, la vella consigna i substituïm-la per una altra:

LA POSSESSIÓ DELS MITJANS DE TREBALL —MATÈRIES PRIMERES, FÀBRQUES, MAQUINÀRIA— PER ALS TREBALLADORS!

B) *El sistema del salari*²

En un article anterior hem examinat el vell mot d'ordre «Un salari just per una jornada de treball justa», i hem arribat a la conclusió que en les actuals condicions socials el salari més just equival necessàriament a la més injusta distribució del producte del treballador: la porció més gran va a la butxaca del capitalista i el treballador s'ha d'accontentar amb la part que li permetrà únicament de continuar treballant i de propagar la seva espècie.

Es una llei de l'economia política o, més ben dit, una llei de l'actual organització econòmica de la societat, més poderosa que tot el dret comú i legislat (Common and Statute Law) de tot Anglaterra, incloent la Court of Chancery. Mentre la societat continuï dividida en dues classes oposades —d'una banda, els capitalistes, monopolitzadors de tots els mitjans de producció, de la terra, de les matèries primeres, de les màquines; d'altra banda, els treballadors, privats de tota propietat dels mitjans de producció, propietaris únicament de llur força de treball; mentre continuï existint aquesta organització, diem, la llei del salari serà omnipotent i forjarà cada dia les cadenes amb què l'obrer és es-

2. [«The Labour Standard», 21 maig 1881.]

clavitzat pel seu propi producte —monopolitzat pel capitalista.

Ja fa gairebé seixanta anys que els sindicats anglesos lluiten contra aquesta llei, ¿amb quin resultat? ¿Han aconseguit d'alliberar la classe obrera de l'esclavitud en què la manté el capital —el producte de les seves pròpies mans? ¿Han permès ni un sol sector de la classe obrera de superar la situació d'esclaus-assalariats, de convertir-se en propietaris dels propis mitjans de producció, de les matèries primeres, de les eines, de les màquines requerides per llur treball i convertir-se, així, en propietaris del producte del propi treball? És ben sabut que no sols no ho han aconseguit sinó que ni tan sols no ho han intentat.

No volem pas dir que els sindicats siguin inútils perquè no ho han aconseguit. Ben al contrari, a Anglaterra —igual com a tots els països industrials— els sindicats són una necessitat per a la classe obrera en la seva lluita contra el capital. El salari mitjà és igual a la quantitat de béns necessaris per a mantenir en vida i propagar els treballadors d'un país, d'acord amb el nivell de vida habitual en aquest país. El nivell de vida pot ésser molt diferent per a les diferents classes de treballadors. El gran mèrit dels sindicats en llur combat per elevar els salaris i reduir la jornada de treball, és que tendeixen a elevar el nivell de vida. Hi ha moltes fàbriques a l'East End de Londres on el treball és tan qualificat i dur com el dels paletes i els manobres; tanmateix, a penes s'hi guanya la meitat dels salaris d'aquests. Per què? Simplement perquè una organització poderosa permet els uns de mantenir un nivell de vida relativament elevat com a regla per a l'amidament de llurs salaris; en canvi, els altres, desorganitzats i impotents, s'han de sotmetre a la interferència dels patrons, interferència no sols inevitable sinó també arbitrària: llur nivell de vida és gradualment reduït i aprenen a viure amb salaris més i més baixos; llurs salaris baixen naturalment fins al nivell que ells mateixos han après a acceptar com a suficient.

La llei del salari no traça, doncs, una línia dura i contínua. No és inexorable, dintre certs límits. Per a cada ram, sempre hi ha (llevat dels moments de gran crisi) una certa latitud, dins la qual el nivell dels salaris pot ésser modificat per la lluita entre les dues parts contendents. En tot cas, el salari és fixat per una negociació, i en una negociació aquell qui resisteix millor i durant més temps té més possibilitats d'obtenir el màxim. Si l'obrer intenta de negociar aïlladament amb el capitalista és fàcilment vençut i s'ha de rendir incondicionalment; en canvi, si tots els treballadors d'un ram constitueixen una poderosa organització, recullen fons suficients per a poder desafiar llurs patrons en cas necessari i es col·loquen, d'aquesta manera, en condicions de tractar amb els patrons de poder a poder, llavors —i només llavors— tenen una possibilitat d'obtenir la porció que, d'acord amb la constitució econòmica de l'actual societat, es pot anomenar un salari just per una jornada de treball justa.

La llei del salari no és invalidada per les lluites dels sindicats. Al contrari, aquestes lluites l'imposen. Sense els mitjans de resistència dels sindicats, el treballador no percebria ni tan sols allò que li pertoca segons les regles del sistema del salari. Només el temor del sindicat pot obligar el capitalista a desprendre's del valor total de mercat de la força de treball dels seus obrers. ¿En voleu una prova? Només heu de veure els salaris pagats als membres dels sindicats més forts i els pagats als treballadors de les innombrables petites empreses en aquella bassa de misèria estanca da que és l'East End de Londres.

Els sindicats no ataquen, doncs, el sistema del salari. Però no és el nivell alt o baix dels salaris allò que provoca la degradació econòmica de la classe obrera; la degradació prové del fet que en comptes de rebre, a canvi del seu treball, el ple producte d'aquest, la classe obrera s'ha d'accontentar amb una porció del seu propi producte anomenada salari. El capitalista s'embutxaca tot el producte (amb el qual paga el tre-

ballador) perquè és el propietari dels mitjans de treball. No hi haurà, doncs, una veritable redempció de la classe obrera fins que no sigui propietària de tots els mitjans de treball —la terra, les matèries primeres, les màquines— és a dir, fins que no sigui propietària de: TOT EL PRODUCTE DEL SEU PROPÍ TREBALL.

C) Els sindicats (I) ³

Al darrer número vam examinar l'acció dels sindicats en la mesura que imposen la llei econòmica del salari contra els patrons. Avui tornarem a insistir en aquesta qüestió, perquè és molt important que els treballadors la comprenguin a fons.

Suposem que tots els treballadors anglesos actuals saben que l'interès del capitalista individual i de la classe capitalista en general és reduir els salaris tant com puguin. Com ha demostrat irrefutablement David Ricardo, el producte del treball es divideix, després de deduir les despeses, en dues parts: una constitueix els salaris dels treballadors; l'altra, els beneficis dels capitalistes. Ara, aquest producte net del treball és en cada cas particular una quantitat determinada; és evident, doncs, que la part anomenada beneficis no pot augmentar sense reduir la part anomenada salaris. Negar que els capitalistes estan interessats a reduir els salaris equivaldria a dir que no estan interessats a augmentar llurs beneficis.

Sabem que hi ha altres mitjans per a augmentar temporalment els beneficis, però no alteren la llei general i, per tant, no cal que ens hi aturem.

Ara, ¿com poden els capitalistes reduir els salaris quan l'índex de salaris és regit per una llei clara i ben definida de l'economia social? La llei econòmica del salari és real i irrefutable. Però, com ja hem vist, és elàstica, en dos sentits. L'índex de salaris pot ésser

3. [«The Labour Standard», 28 maig 1881.]

reduït en un ram particular, o directament, acostumat gradualment els treballadors d'aquest ram a un nivell de vida més baix, o indirectament, incrementant el nombre d'hores de treball diàries (o la intensitat del treball durant el mateix nombre d'hores) sense augmentar la retribució.

L'interès de tots els capitalistes a augmentar llurs beneficis reduint els salaris dels respectius treballadors és estimulat per la concurrència que es fan els empresaris d'un mateix ram. Cadascun d'ells intenta de vendre més barat que els competidors i si no està disposat a sacrificar els beneficis ha d'intentar de reduir els salaris. La pressió que exerceix sobre l'índex de salaris l'interès de cada capitalista és decuplicada per la concurrència entre ells. Allò que era una qüestió de més o menys beneficis es converteix en una qüestió de necessitat.

Contra aquesta pressió constant, en créixer el treball desorganitzat no té cap mitjà de resistència efectiu. Per tant, als rams on els treballadors no estan organitzats els salaris tendeixen constantment a baixar i l'horari de treball tendeix constantment a allargar-se. Aquest procés avança lentament però segurament. Els moments de prosperitat el poden interrompre, però quan els negocis van malament s'accelera. Els treballadors s'acostumen gradualment a un nivell de vida cada vegada més baix. La duració de la jornada de treball s'acosta més i més al màxim possible; en canvi, els salaris s'acosten més i més al mínim absolut —la quantitat per sota de la qual l'oubrer no pot viure ni reproduir la seva espècie.

A començaments de segle hi va haver una excepció temporal a aquest estat de coses. El vapor i la maquinària es van estendre molt ràpidament, però més ràpid va ésser encara l'augment de la demanda de llurs productes. En aquests rams, els salaris eren generalment alts llevat dels dels infants venuts pel taller de pobres als fabricants; els salaris dels obrers altament especialitzats i, per tant, imprescindibles, eren molt ele-

vats; les quantitats que cobraven els tintorers, els mecànics, els talladors de vellut, els filadors manuals ens semblen avui fabuloses. Alhora, els treballadors reemplaçats per la maquinària es morien lentament de fam i de misèria. Però de mica en mica es van anar inventant màquines per a reemplaçar aquells treballadors tan ben pagats; hom va inventar màquines per a fabricar màquines i el ritme d'invenció i de posta en funcionament dels nous ginys va ésser tan ràpid que l'oferta de béns de producció mecànica no sols va igualar sinó que va superar la demanda. En acabar la guerra, el 1815, i en tornar l'activitat econòmica al seu ritme normal i regular van començar les fluctuacions decennals entre la prosperitat, la superproducció i el pànic comercial. Tots els avantatges que els treballadors havien conservat de les èpoques de prosperitat —i fins i tot incrementat durant el període de frenètica superproducció— els eren retirats durant el període de mals negocis i de pànic; la població fabril d'Anglaterra aviat es va haver de sotmetre a la llei general abans enunciació: que els salaris dels treballadors no organitzats tendeixen constantment cap al mínim absolut.

Però mentrestant havien fet llur aparició els sindicats, legalitzats l'any 1824. Ja era hora. Els capitalistes sempre estan organitzats. En la majoria dels casos no necessiten cap associació formal, ni estatuts, ni funcionaris, etc. No ho necessiten perquè llur nombre es reduït, en comparació amb el dels treballadors; perquè formen una classe separada; perquè mantenen constants relacions socials i comercials. Només quan una branca dels fabricants ha pres possessió d'un districte, com ho han fet el cotoners a Lancashire, es fa necessari un sindicat capitalista formal. En canvi, els treballadors no poden fer res sense una forta organització, ben definida i estructurada per regles i estatuts, amb autoritat delegada als funcionaris i als comitès. La llei de 1824 va legalitzar aquestes organitzacions. A partir d'aquell moment els treballadors es van convertir en una força a Anglaterra. Va deixar d'existir la massa im-

potent, dividida contra ella mateixa. A la força donada per la unió i l'acció comuna, s'hi va afegir aviat la força d'una caixa ben plena —«fons de resistència», com diuen els nostres germans francesos. Les coses van canviar de dalt a baix. Per al capitalista, l'intent de reduir els salaris o d'allargar la jornada laboral es va convertir en una empresa arriscada.

Així s'expliquen les violentes explosions d'ira de la classe capitalista contra els sindicats. Aquesta classe considerava la pràctica tradicional d'explotació sense límits de la classe obrera com un dret propi i natural i com un privilegi legal. Ara calia, en canvi, posar-hi fre. No és d'estranyar que protestessin tan fort i que se sentissin tan lesionats en llurs drets i en llurs propietats com s'hi senten avui els terratinents irlandesos.

L'experiència de seixanta anys de lluita els ha tranquil·litzats, fins a un cert punt. Els sindicats són ara institucions acceptades i llur acció com a reguladors dels salaris és tan reconeguda com l'acció de les lleis de fàbriques en la regulació de l'horari de treball. Més encara: els cotoners de Lancashire han arrencat, fins i tot, un full del llibre del poble treballador i saben com organitzar una vaga —quan els convé— tan bé com qualsevol sindicat, i fins i tot més bé.

Es, doncs, a través de l'acció dels sindicats que la llei del salari és imposada contra els patrons; és gràcies a l'acció dels sindicats que els treballadors d'un ram ben organitzat poden obtenir, aproximadament si més no, el valor complet de la força de treball que ells lloguen al patró; és gràcies a aquesta acció —amb l'ajuda de les lleis de l'Estat— que l'horari de treball no ultrapassa gaire la duració màxima, més enllà de la qual la força de treball s'esgota prematurament. Ara, això és el màxim que poden obtenir els sindicats, tal com estan organitzats actualment, i encara amb una lluita constant, amb una immensa despesa d'energia i de diners. Les fluctuacions de l'economia, una vegada cada deu anys almenys, destrueixen temporalment allò que s'ha aconseguit i la lluita ha de tornar a començar.

Es un cercle viciós que no té sortida. La classe obrera roman allò que ja era, allò que els nostres antecessors cartistes no temien d'anomenar amb el seu nom: una classe d'esclaus assalariats. ¿Ha d'ésser aquest el resultat final de tants esforços, de tants sacrificis, de tants sofriments? ¿Ha d'ésser aquest per sempre l'objectiu suprem dels treballadors anglesos? ¿O ha d'intentar la classe obrera d'aquest país trencar el cercle viciós i trobar-ne la sortida amb un moviment per a L'ABOLICIÓ DEL SISTEMA DEL SALARI EN SI?

La setmana vinent examinaré el paper dels sindicats com a organitzadors de la classe obrera.

D) Els sindicats (II)

Fins aquí hem analitzat les funcions dels sindicats en la mesura que contribueixen a regular l'índex de salaris i a assegurar als treballadors alguns mitjans de resistència, com a mínim, en la seva lluita contra el capital. Però aquest aspecte no exhaureix el tema.

La lluita del treballador contra el capital, hem dit. Aquesta lluita és ben real, per molt que afirmen el contrari els apologistes del capital. Existirà mentre la reducció dels salaris sigui el mitjà més segur i fàcil d'augmentar els beneficis; més ben dit, mentre subsisteixi el sistema del salari. L'existència mateixa dels sindicats ho demostra suficientment; si no han estat creats per a lluitar contra l'acció del capital, per què ho han estat? No serveix de res d'assuaujar les paraules. Cap paraula dolça no pot ocultar que la societat actual es divideix principalment en dues grans classes antagòniques —els capitalistes, propietaris de tots els mitjans per a l'ocupació del treball, d'una banda; els treballadors, propietaris únicament de llur pròpia força de treball, d'altra banda. El producte del treball de la segona classe s'ha de dividir entre les dues i la lluita gira

4. [«The Labour Standard», 4 juny 1881.]

constantment entorn d'aquesta divisió. Cada classe intenta d'obtenir la part més gran possible; i l'aspecte més curiós d'aquesta lluita és que la classe obrera, mentre combat per obtenir una part, únicament, del seu propi producte és acusada sovint de robar el capitalista!

Però una lluita entre dues grans classes de la societat es converteix necessàriament en una lluita política. Així va passar amb la llarga batalla entre la classe mitjana o capitalista i l'aristocràcia terratinent; així passa també amb la lluita entre la classe obrera i aquests mateixos capitalistes. A totes les lluites de classe contra classe, l'objectiu immediat és el poder polític; la classe dominant defensa la seva supremacia política, és a dir, la seva segura majoria en el pla legislatiu; la classe subordinada lluita de primer per una part del poder i després per tot ell, per tal de poder canviar les lleis existents d'acord amb els propis interessos i exigències. Durant anys, la classe obrera de Gran Bretanya va lluitar ardentment i fins i tot violentament per la Carta del Poble, que li havia de donar aquest poder polític; va ésser derrotada, però la lluita va produir una impressió tan profunda en la classe mitjana victoriosa que, d'aleshores ençà, aquesta s'acontenta de comprar un armistici prolongat al preu de repetides concessions al poble treballador.

Ara: en una lluita política de classe contra classe, l'organització és l'arma més important. A mesura que l'organització cartista, merament política, s'esfondrava, l'organització sindical esdevenia més poderosa fins arribar a l'estat actual, amb una força que no iguala cap organització obrera de l'estranger. Uns quants sindicats de grans dimensions, on s'agrupen d'un a dos milions de treballadors, amb el suport de sindicats menors o locals, representen un poder que tots els governs de la classe dominant —siguin *whigs* o *tories*— han de tenir en compte.

D'acord amb les tradicions de llur origen i llur desenvolupament a Anglaterra, aquestes poderoses organit-

zacions s'han limitat fins ara, gairebé exclusivament, a participar en la regulació dels salaris i de l'horari de treball i a fer derogar les lleis clarament hostils als treballadors. Com ja he dit més amunt, han acomplert aquesta tasca amb tota l'eficàcia de què eren capaços. Però han aconseguit més: la classe dominant, que coneix llur força millor que elles mateixes, els ha fet concessions que van més enllà d'aquest propòsit. El sufragi familiar de Disraeli ha donat el dret de vot a la major part de la classe obrera organitzada. ¿L'hauria proposat si no hagués cregut que els nous votants actuarien amb una voluntat política pròpia, és a dir, que se sottraurien a la direcció dels polítics liberals de la classe mitjana? ¿Hauria estat capaç d'imposar-lo si els treballadors no haguessin demostrat, amb la gestió de llurs colossals sindicats, que estaven preparats per a les tasques administratives i polítiques?

La mesura va obrir una nova perspectiva a la classe obrera. Li va donar la majoria a Londres i a totes les ciutats fabrils i li va permetre de passar a la lluita contra el capital amb noves armes, enviant homes de la pròpia classe al Parlament. I aquí, ens sap molt de greu de dir-ho, els sindicats van oblidar llur deure d'avantguarda de la classe obrera. Ja fa més de deu anys que disposen de la nova arma i a penes l'han utilitzada. No haurien d'oblidar que no podran sostenir-se en la posició que ara ocupen si no puguen realment al carro de la classe obrera. No és pas natural que la classe obrera d'Anglaterra tingui la possibilitat d'enviar quaranta o cinquanta treballadors al Parlament i que, tanmateix, s'acontenti per sempre amb ésser representada pels capitalistes o per llurs empleats (advocats, directors de diaris, etc.).

Més encara: hi ha molts símptomes indicadors que la classe obrera anglesa comença a comprendre que durant un temps ha seguit una via equivocada; que l'actual moviment per l'elevació dels salaris i la reducció de la jornada laboral es mou en un cercle viciós, sense sortida; que el mal bàsic no és que els salaris siguin

baixos, sinó el sistema del salari en si. Quan aquesta consciència s'estenguí entre la classe obrera, la posició dels sindicats haurà de canviar considerablement. No tindran ja el privilegi d'ésser les úniques organitzacions de la classe obrera. Al costat dels sindicats de ram —o per damunt d'ells— ha de sorgir un sindicat general, una organització política de la classe obrera com un tot.

Hi ha, doncs, dos punts que els sindicats organitzats haurien de considerar: primer, que s'acosta ràpidament el moment en què la classe obrera d'aquest país reclamarà, amb una veu que no es prestarà a confusions, tota la seva representació al Parlament; segon, que s'acosta també ràpidament el moment en què la classe obrera comprendrà que la lluita per un salari més alt i una jornada més curta i tota l'acció dels sindicats, tal com ha estat duta fins ara, no constitueixen un fi en si mateixes, sinó un mitjà, molt necessari i efectiu, però només un dels diversos mitjans per a l'obtenció d'un fi superior: l'abolició del sistema del salari en si.

Per a la plena representació dels treballadors al Parlament i per a la preparació de l'abolició del sistema del salari caldrà posar en peu una sèrie d'organitzacions, no per rams sinó de tota la classe obrera. I com més aviat es faci això, millor. No hi ha cap poder al món capaç de resistir ni un sol dia l'empenta de la classe obrera britànica organitzada en un sol bloc.

E) *Un partit dels treballadors*⁵

Quantes vegades hem sentit el consell d'amics i de simpatitzants: «Manteniu-vos al marge de la política dels partits!» Tenen raó, almenys en allò que concerneix l'actual política dels partits anglesos. Un organisme treballista no ha d'ésser *whig* ni *tory*, ni conservador ni liberal, ni tan sols radical, en el sentit partidista del

5. [«The Labour Standard», 23 juliol 1881.]

mot. Els conservadors, els liberals, els radicals representen, tots ells, els interessos de les classes dominants i els diversos matisos d'opinió existents entre els terratinents, els capitalistes i els comerciants. No representen la classe obrera i per això es pot dir que la representen falsament. La classe obrera té interessos propis, tant polítics com socials. La història dels sindicats i del moviment per la reducció de la jornada laboral demostra quina ha estat l'actitud de la classe obrera davant allò que considera els seus interessos socials. En canvi, deixa els seus interessos polítics gairebé enterament en mans dels *tories*, dels *whigs* i dels radicals, homes de la classe alta; durant un quart de segle, la classe obrera d'Anglaterra s'ha limitat a formar, per dir-ho així, la cua del «Gran Partit Liberal».

Es una posició política indigna de la classe obrera més ben organitzada d'Europa. A d'altres països, els treballadors han estat molt més actius. A Alemanya ja fa més de deu anys que existeix un partit obrer (el partit social-demòcrata); posseeix deu llocs al Parlament i el seu creixement ha espantat de tal manera Bismarck que li ha fet promulgar les infames mesures de repressió de què ja hem informat en aquestes mateixes columnes.⁶ Però, malgrat les mesures de Bismarck, el partit obrer progressa contínuament; la setmana passada va obtenir setze llocs al consell municipal de Mannheim i un al Parlament de Saxònia. A Bèlgica, Holanda i Itàlia ha estat imitat l'exemple dels alemanys; a cadascun d'aquests països existeix un partit obrer, malgrat que els requisits exigits per a l'exercici del dret de vot no permetin als obrers d'enviar, de moment, diputats propis als legislatius. A França, el Partit dels Treballadors es troba en ple procés d'organització; ha obtingut la majoria a diversos consells municipals en les darreres eleccions i és indubtable que aconseguirà diversos llocs a les eleccions legislatives

6. [Referència a la Llei Excepcional contra els Socialistes, adoptada pel Reichstag alemany l'any 1878.]

generals del pròxim octubre. Fins i tot als Estats Units, on el pas de la condició d'obrer a la de granger, comerciant o capitalista és encara relativament fàcil, els obrers consideren necessari d'organitzar-se en un partit independent. A tot arreu els treballadors lluiten pel poder polític, per la representació directa de llur classe al Parlament —a tot arreu llevat de Gran Bretanya.

I tanmateix, mai no ha estat tan estès com ara a Anglaterra el sentiment que els vells partits estan condemnats, que les velles consignes han perdut llur sentit, que les velles panacees ja no serveixen. Els homes reflexius, de totes les classes, comencen a veure la necessitat de forjar una nova línia i comprenen que aquesta línia només pot anar en la direcció de la democràcia. Però a Anglaterra, on la classe obrera industrial i agrícola forma la immensa majoria de la població, la democràcia significa el domini de la classe obrera, ni més ni menys. Cal, doncs, que la classe obrera es prepari per a la tasca que l'espera: la direcció d'aquest gran imperi. Cal que compregui les responsabilitats que haurà d'assumir inevitablement. La millor manera de fer-ho és usar el poder de què ja disposa, la majoria efectiva que posseeix a totes les grans ciutats del regne, per a enviar al Parlament homes propis. Amb l'actual sufragi familiar, seria ben fàcil d'enviar quaranta o cinquanta obrers a St. Stephen, on fa realment molta falta aquesta infusió de sang nova. Només amb aquest nombre d'obriers al Parlament s'impediria que la Llei agrària irlandesa es convertís, com passa ara, en una Butlla agrària irlandesa és a dir, en una llei de compensació dels terratinents irlandesos;⁷ es faria impossible la resistència a tota una sèrie de reivindicacions: la redistribució dels llocs, la persecució i càstig del suborn, la de carregar les despeses electorals

7. [Engels fa aquí un joc de paraules amb les expressions angleses *Irish Land Bill* (llei agrària irlandesa) i *Irish Land Bull* (butlla agrària irlandesa). (Nota del traductor català.)]

sobre l'erari públic, com passa a tot arreu, llevat d'Anglaterra, etc.

A més, a Anglaterra un partit realment democràtic és impossible si no és un partit obrer. Els homes il·lustrats d'altres classes (que no en tenen pas tants com ens voldrien fer creure) podrien unir-se a aquest partit i representar-lo al Parlament després d'haver donat proves de llur sinceritat. Així s'esdevé a tot arreu. A Alemanya, per exemple, els representants dels treballadors no sempre són obrers. Però cap partit democràtic, a Anglaterra o a qualsevol altre país, no reeixirà si no té un caràcter clarament obrer. Prescindim d'aquest caràcter i no tindrem res més que una sèrie de sectes i de ficcions.

Això és especialment cert a Anglaterra. De sectes radicals, n'hem tingut, malauradament, una pila des de l'esfondrament del primer partit obrer que ha conegut el món: el partit cartista. Però els cartistes van ésser dispersats i no van aconseguir res. ¿Es veritat això? Dels sis punts de la Carta del Poble, dos —el vot secret i l'eliminació del requisit d'ésser propietari— han passat a formar part de la legislació electoral. Un tercer punt, el del sufragi universal, no s'ha aconseguit encara però ens hi hem acostat molt amb el sufragi familiar; un quart punt, el de la igualtat de les circumscripcions electorals, és una de les reformes promeses per l'actual govern. La derrota i la dispersió del moviment cartista ha donat, doncs, per resultat la realització de més d'una meitat del programa cartista. I si el simple record de l'organització política obrera del passat ha pogut produir aquestes reformes polítiques i una sèrie de reformes socials, ¿què no aconseguiria la presència efectiva d'un partit polític obrer, amb el suport addicional de quaranta o cinquanta representants al Parlament?

Vivim en un món en què tothom està obligat a prendre cura d'ell mateix. Però la classe obrera anglesa permet que el terratinent, el capitalista i el comerciant, amb llur sèquit d'advocats, periodistes, etc. s'ocupin

dels interessos d'ella. No és d'estranyar que les reformes que interessin el treballador es facin tan lentament i topin amb tan miserables obstacles. Els treballadors d'Anglaterra poden imposar les reformes socials i polítiques que exigeix llur situació només amb un esforç de voluntat. Per què no el fan?

F) *Les classes socials necessàries i les supèrflues*⁸

Sovint s'ha plantejat la qüestió de fins a quin punt les diferents classes de la societat són útils o fins i tot necessàries. La resposta ha estat, naturalment, distinta per a cadascuna de les èpoques històriques considerades. Hi va haver, indubtablement, una època en què l'aristocràcia territorial era un element inevitable i necessari de la societat. D'això fa, però, molt temps. Hi va haver després una època en què va sorgir, amb una necessitat igualment inevitable, una classe mitjana capitalista, una *bourgeoisie* com l'anomenen els francesos, una classe que va lluitar contra l'aristocràcia territorial, en va enderrocar el poder polític i es va convertir, al seu torn, en la classe econòmicament i políticament predominant. Però des que existeixen les classes, cap societat no s'ha pogut estar d'una classe treballadora. El nom, la posició social d'aquesta classe han canviat; el serf va reemplaçar l'esclau i aquest va ésser reemplaçat al seu torn pel treballador lliure —lliure de la servitud però també de tota possessió terrenal, llevat de la seva pròpia força de treball. És evident, doncs, que, siguin quins siguin els canvis produïts en els estrats socials superiors, no productius, la societat no pot viure sense una classe de productors. Aquesta classe és, doncs, necessària en totes les circumstàncies —bé que arribarà un temps en què no serà ja una classe sinó que comprendrà tota la societat.

8. [«The Labour Standard», 6 d'agost 1881.]

Ara, ¿fins a quin punt és necessària avui l'existència de cadascuna d'aquestes tres classes?

L'aristocràcia terratinent és, per no dir una altra cosa, econòmicament inútil a Anglaterra; a Irlanda i a Escòcia s'ha convertit en un positiu destorb per la seva tendència despobladora. Tot el mèrit que poden atribuir-se els terratinents irlandesos i escocesos és d'haver enviat els homes a l'altra banda de l'oceà o haver-los fet morir de fam per a reemplaçar-los per ramats d'ovelles o de cérvols. Si la concurrència dels productes alimentaris americans —vegetals i animals— augmenta una mica més, l'aristocràcia terratinent anglesa farà el mateix —o, si més no, ho faran els terratinents que s'ho poden permetre perquè tenen possessions prou grans a les ciutats per a recolzar-s'hi. La concurrència americana ens deslliurarà aviat dels terratinents restants. I benvingut sigui aquest deslliurament, perquè llur acció política, tant a la Cambra dels Lords com a la dels Comuns, és una veritable plaga nacional.

Però, ¿què podem dir de la classe mitjana capitalista, la classe il·lustrada i liberal que ha fundat l'imperi colonial britànic i ha establert la llibertat britànica? ¿De la classe que ha reformat el Parlament l'any 1832, ha derogat les Lleis dels Cereals i ha reduït un impost darrera l'altre? ¿De la classe que ha creat i dirigeix encara les gegantines fàbriques, la immensa flota mercant i el sistema de ferrocarrils, en contínua expansió, d'Anglaterra? Aquesta classe ha d'ésser, segurament, tan necessària com la classe obrera que dirigeix i encapçala en el continu avanç cap al progrés.

La funció econòmica de la classe mitjana capitalista ha de consistir, efectivament, a crear el modern sistema de les fàbriques i les comunicacions a vapor i a esclafar tots els obstacles econòmics i polítics que frenaven o impedien el desenvolupament d'aquest sistema. És indubtable que mentre la classe mitjana capitalista ha realitzat aquesta funció ha estat una classe necessària. Però ho és encara? ¿Continua exercint la seva funció

essencial de directora i fomentadora de la producció social en benefici de tota la societat? Examinem-ho.

Si comencem pels mitjans de comunicació, trobarem que els telègrafs són en mans del govern. Els ferrocarrils i una gran part de la flota a vapor són propietat, no de capitalistes individuals, sinó de societats anònimes dirigides per *empleats a sou*, per servidors que constitueixen, en tots els sentits, una categoria de treballadors superior i més ben pagada. Quant als directores i als accionistes, saben que com menys s'interfereixin els primers en la gerència i els segons en la supervisió, millor aniran les coses. De fet, l'única funció actual dels propietaris de les empreses és la d'exercir un control lax i superficial. Veiem, doncs, que els propietaris capitalistes d'aquests immensos establiments no tenen cap més tasca que la d'embutxacar-se els dividends. La funció social del capitalista ha estat transferida a uns empleats a sou; però el capitalista continua embutxacant-se els dividends, és a dir, la retribució d'unes funcions que ha cessat d'exercir.

Al capitalista —obligat a «retirar-se» de les tasques de gestió per les dimensions que han assolit les grans empreses— li resta, però, una altra funció: la d'especular amb les seves accions a la Borsa. Puix que no tenen res de millor a fer, els nostres capitalistes «retirats» o, més ben dit, sobrers, es dediquen a jugar alegrement en aquest temple de Mammó. Hi acudeixen amb la intenció deliberada d'embutxacar-se uns diners que pretenen de guanyar, tot afirmant que l'origen de la propietat és el treball i l'estalvi —l'origen potser sí, però no pas el fi. Quina hipocresia, això de fet tancar les petites cases de joc quan la nostra societat capitalista gira entorn d'una immensa casa de joc on es guanyen i es perden milions i més milions! L'existència de l'accionista «retirat» no és, doncs, supèrflua únicament, sinó que resulta un gravamen, un perfecte destorb.

El que hem dit dels ferrocarrils i de la navegació a vapor és cada dia més aplicable a totes les grans fàbriques i a tots els grans establiments comercials. La

transformació de les grans empreses privades en companyies de responsabilitat limitada ha estat l'ordre del dia durant els darrers deu anys. Des dels grans magatzems de la City de Manchester fins als tallers metal·lúrgics i les mines de carbó de Galles i del nord i les fàbriques de Lancashire, tot ha estat transformat en companyies de responsabilitat limitada. A Oldham no queda pràcticament cap fàbrica cotonera de propietat individual; fins i tot el comerç al detall és reemplaçat cada dia més per «magatzems cooperatius», la gran majoria dels quals només són cooperatius de nom —però, d'això, en parlarem en una altra ocasió. Veiem doncs, que el desenvolupament mateix del sistema de la producció capitalista desplaça el capitalista individual, el fa tan superflu com el teixidor manual. Amb una diferència, però: que el teixidor manual és condemnat a morir lentament de fam i el capitalista superflu, en canvi, ho és a morir lentament de massa tip. En canvi, l'un i l'altre coincideixen en un punt: que no saben què fer d'ells mateixos.

Veiem, doncs, que el desenvolupament econòmic de la nostra societat tendeix cada vegada més a concentrar, a socialitzar la producció en establiments immensos, els quals no poden ésser dirigits per un sol capitalista. Tot allò de «la vigilància de l'amo» i dels seus esplèndids resultats es converteix en pura absurditat quan l'empresa ateny unes determinades dimensions. Imaginem què donaria «la vigilància de l'amo» a la London and North Western Railway! Però allò que l'amo no pot fer, el treballador, el servidor assalariat de la companyia *ho pot fer*, i ho fa molt bé.

El capitalista ja no pot pretendre, doncs, que els seus beneficis són un «sou per la feina de supervisió», perquè no supervisa res. Cal recordar-ho, quan els defensors del capital trompetegin aquesta frase buida a les nostres orelles.

A l'article de la setmana passada vàrem intentar demostrar que la classe capitalista és incapaç, també, de dirigir l'immens sistema productiu d'aquest país; que,

d'una banda, augmenta la producció fins a inundar periòdicament els mercats amb articles sobrers i, d'altra banda, és cada vegada menys capaç de defensar-se contra la concurrència estrangera. Veiem, doncs, que no sols podem prescindir perfectament de la interferència de la classe capitalista en les grans indústries del país, sinó que aquesta interferència és cada dia més perjudicial.

Per això repetim: «Aparteu-vos! Doneu una oportunitat a la classe obrera.»

VI. Els obrers anglesos l'any 1895

*D'Engels a H. Schlüter*¹ (1 gener 1895)

Ací (a Anglaterra) les coses van si fa no fa com al vostre país.² L'instint socialista és cada vegada més fort entre les masses, però quan es tracta de traduir els impulsos instintius en reivindicacions i en idees clares, la gent comença d'estar en desacord. Alguns s'inscriuen a la Social-Democratic Labour Federation, d'altres a l'Independent Labour Party, d'altres a l'organització sindical, etc. En una paraula: moltes sectes i cap partit. Gairebé tots els líders són gent de poc fiar. Els candidats a la direcció són molt nombrosos, però no són gens aptes per als llocs que volen ocupar; i els dos grans partits burgesos s'ho miren tot amb la bossa a la mà, a l'aguait dels que es vulguin deixar comprar.

A més, l'anomenada «democràcia» és molt limitada per una sèrie de barreres indirectes. Un periòdic costa moltíssims diners i el mateix es pot dir d'una candidatura parlamentària i de l'exercici del càrrec de diputat, encara que només sigui per l'enorme correspondència que cal enviar. La comprovació de les llistes electorals, molt mal portades, costa molts diners i fins ara només s'ho han pogut permetre els dos partits oficials. Si no ets membre d'un dels dos partits tens, doncs, ben poques possibilitats de fer-te inscriure a la llista de candidats. En tots aquests aspectes, el poble anglès està, doncs, molt endarrerit respecte al Continent i ara comença a adonar-se'n. A més, no tenim aquí un segon torn electoral ni un sistema proporcional,

1. [De Karl MARX i Friedrich ENGELS, *On Britain*, Publicacions en Llengües Estrangeres, Moscou, 1953, pp. 537.]

2. [Els Estats Units de Nord-Amèrica.]

allò que diu els americans: que amb la pluralitat basta. El màxim que pot fer un tercer partit és inclinar la balança a favor d'un dels dos més forts, fins que sigui tan fort com ells... Ara, tant aquí com al vostre país, quan els obrers sàpiqueu el que volen, l'Estat, la terra, la indústria i tota la resta passaran a llurs mans.

Segona part

ENGELS I ELS OBRERS ALEMANYS

Engels era fill d'un fabricant cotoner de Barmen i des de molt petit va mostrar una gran sensibilitat davant els sofriments dels artesans i dels obrers industrials de la seva ciutat natal. En un dels seus primers articles, escrit als dinou anys, criticava violentament els fabricants de la vall del Wupper. L'any 1845 va horroritzar la seva família participant activament en la campanya de propaganda comunista de Moses Hess, a Elberfeld i a Barmen. Poc després va participar en activitats comunistes a Brussel·les i a París, però quan va esclatar la revolució a Alemanya l'any 1848 es va convertir, junt amb Marx, en un dels editors de la «Neue Rheinische Zeitung» a Colònia. L'any següent va retornar a Elberfeld per a compartir els avatars dels obrers revoltats. El Comitè de Salvació Pública local li va encarregar la defensa de la ciutat, però va haver d'abandonar-ho al cap de pocs dies perquè les classes mitjanes temien que no els organitzés una «república roja». Poc després, Engels va participar en una insurrecció fracassada a Baden. Quan el moviment revolucionari es va esfondrar, Engels va emigrar a Manchester. Durant el període de reacció, en la dècada de 1850, encara hi havia obrers a Elberfeld i a Solingen que consideraven Engels com a llur líder i esperaven el seu retorn a Alemanya.

En la dècada de 1860, el moviment obrer alemany va reviure, sota la inspiració dels discursos i els pamflets de Ferdinand Lassalle. Però molts dels vells revolucionaris de 1848 desconfiaven del nou líder socialista. Marx i Engels consideraven Lassalle com un pensador buit i com un brillant aventurer que utilitzava els obrers per a enfilarse políticament. No podien negar que en fundar la Unió General d'Obrers Alemanys, Lassalle

havia desvetllat els obrers d'un llarg son polític. Però les negociacions de Lassalle amb Bismarck van semblar confirmar llurs sospites. La carrera de Lassalle es va acabar de sobte l'any 1864, quan va morir en un duel. Aleshores, els socialistes alemanys es van dividir. Alguns eren marxistes, acceptaven el programa del Manifest Comunista i es van adherir a la Primera Internacional. D'altres eren partidaris del programa de Lassalle, un dels punts del qual era l'establiment de cooperatives industrials amb l'ajuda de l'Estat. Marx i Engels van pressionar els nous líders socialistes alemanys —Wilhelm Liebknecht i August Bebel— perquè només acceptessin la unificació amb els lassalleans sobre la base de la doctrina marxista, i es van indignar moltíssim per les substancials concessions fetes als partidaris de Lassalle quan els dos partits es van unificar l'any 1875 sota la bandera del Programa de Gotha.

L'any 1878 van oblidar les disputes, perquè la Llei contra els socialistes va declarar illegal el Partit Socialista Alemany. De primer, va semblar que Bismarck havia aconseguit d'esclafar els socialistes, perquè alguns de llurs dirigents eren partidaris de sotmetre's a la llei i de defensar llur causa únicament amb mitjans legals. Però després d'una conferència celebrada a Wyden (Suïssa), el Partit Socialista Alemany va decidir de combatre Bismarck «amb tots els mitjans». Desafiant la llei, cada setmana eren introduïts a Alemanya milers d'exemplars del «Sozialdemokrat», un nou periòdic socialista publicat de primer a Zúrich i després a Londres. Engels va col·laborar en aquest periòdic i va encoratjar els socialistes alemanys en la lluita contra la llei antisocialista. L'any 1890, després de la caiguda de Bismarck, la llei va perdre vigència. L'any següent, el nou Programa d'Erfurt del Partit Socialista Alemany es va basar fermament en les doctrines marxistes. «Tenim la satisfacció de veure que la crítica marxista s'imposa en tota la línia —va escriure a Sorge el 24 d'octubre de 1891—. Ha desaparegut fins i tot la darrera traça de lassalleanisme.»

I. Els obrers de Wuppertal, 1839¹

...A Elberfeld no hi ha cap signe d'aquell enèrgic afany de viure que es pot trobar gairebé arreu d'Alemanya. És cert que la primera impressió no sembla justificar aquesta apreciació, perquè cada vespre es poden veure grups d'alegres aprenents que passen pel carrer cantant. Però llurs cançons són cantarelles baixes i vulgars que surten de gorges inflamades pel vi i no les cançons populars alemanyes de què podem sentir-nos orgullosos. Les tavernes són sempre plenes, especialment els diumenges. Tanquen a les onze i els embriacs surten llavors a dormir la mona a la cuneta. Els pitjors de tots són els camàlics. Són gent completament degenerada, sense feina fixa ni domicili permanent. A trenc d'alba surten dels cataus on han passat la nit —herberes, pallers i fins i tot pollegueres de les portes i femers. Les autoritats intenten de resoldre el problema, fins a cert punt, limitant el nombre de camàlics.

El treball a les fàbriques és, evidentment, una de les raons principals d'aquest estat de coses. El confinament en un reduït espai i la inhalació de més pols i fum de carbó que oxigen —sovint des de l'edat de sis anys— destrueixen inevitablement la salut i la força dels obrers. Els teixidors que treballen a casa estan inclinats sobre els telers del matí al vespre i tenen l'esquena malalta per la calor de llurs estufes. Els qui no cauen en mans dels pietistes² cauen sota la influència de l'al-

1. [Selecció dels articles periodístics d'ENGELS «Briefe aus dem Wuppertal», reeditats a *Gesamtausgabe*, part I, vol. 2, 1930, i també a E. ENGELBERG. *Die Klassiker des wissenschaftlichen Kommunismus zur deutschen Arbeiterbewegung*, 1955, pp. 7-9.]

2. [El pietisme era una forma alemanya de puritanisme que va florir a Elberfeld i a Barmen a començaments del segle XIX.]

cohol. El pietisme floreix aquí d'una forma particularment impúdica i revoltant i és natural que provoqui manifestacions totalment oposades. Hi ha, doncs, un veritable abisme entre la «gent respectable» —els pietistes— i la multitud vulgar. Aquesta divisió— a part el caràcter dels dos grups— basta per a impedir el desenvolupament d'una societat sana; cal dir que la desaparició d'un dels grups no resoldria el problema perquè tots dos estan consumits. Les poques persones sanes que es troben a Elberfeld són alguns fusters o artesans que han emigrat d'altres punts del país. També hi ha alguns blanquers locals força sans, però al cap de tres anys de treball es troben físicament i mentalment exhausts. Tres de cada cinc persones moren per consumpció, de tant de beure alcohol.

Entre els factors que ho expliquen cal citar la forma despietada amb què els propietaris de les fàbriques exploten els obrers i l'existència d'una forma peculiar de pietisme que amenaça d'estendre encara més la seva influència. La situació és realment terrible entre les classes baixes, particularment entre els operaris fabrils de la vall del Wupper. La sífilis i les malalties del pit han atès unes proporcions increïbles. Només a Elberfeld, 1.200 d'un total de 2.500 infants d'edat escolar treballen i creixen a les factories, simplement perquè els mesquins empresaris s'estimen més de pagar mig salari a un infant que un salari complet a un adult. Els rics propietaris de fàbriques tenen una consciència molt elàstica i cap pietista no anirà a l'infern per haver destrossat la vida d'un infant o més —especialment si va a l'església un parell de vegades cada diumenge. Els propietaris de fàbriques pietistes són, indubtablement, els pitjors patrons. Recorren a totes les excuses per reduir els salaris, tot prenent que com menys diners té l'obrer a la butxaca menys en pot despendre en alcohol. Però quan es tracta d'elegir un nou pastor, els patrons pietistes són els primers que es llancen a subornar els obrers.

II. El comunisme a Elberfeld l'any 1845¹

D'Engels a Marx (22 febrer-7 març 1845)

... Elberfeld ha conegut una època de miracles. Ahir vàrem celebrar el tercer míting comunista a la sala més gran del millor hotel de la ciutat. Al primer míting hi havia quaranta persones; al segon, cent trenta, i al tercer, un mínim de dues-centes. Tot Elberfeld i tot Barmen hi eren representats, des de l'aristocràcia del diner fins al botiguer ordinari. Només van fallar els obrers. Hess² va fer un discurs i hom va recitar poemes de Müller, de Püttmann i de Shelley. També vàrem llegir un article del *Bürgerbuch*³ sobre les colònies comunistes. Les discussions van continuar fins a la una de la matinada.

La nostra propaganda fa extraordinaris progressos. La gent només parla del comunisme i cada dia reclutem membres nous. A la vall del Wupper, el comunisme és un fet —virtualment és ja una força. No et pots pas imaginar com és de favorable la situació. La gent més ignorant, més mandrosa i més filisteia, que fins fa poc no s'interessava per res del que passava, comença ara gairebé a vantar-se del seu comunisme. No sé quant temps durarà això. La policia es troba amb veritables dificultats i no sap què fer. El *Landrat*, el pitjor gos de la colla, es troba en aquest moment a Berlín. Però, si som

1. [Traduït de *Gesamtausgabe*, part III, vol. I, pp. 14-15.]

2. [Moses Hess era un dels principals agitadors comunistes a Elberfeld i a Barmen en aquella època. Tenia instal·lat el quarter general a l'hotel Stadt London de Barmen.]

3. [*Deutsches Bürgerbuch für 1845*, editat per PÜTTMAN i publicat a Darmstadt, 1845.]

declarats ilegals trobarem la manera de passar per sobre de la prohibició, i si no la trobem haurem remogut, si més no, la gent de tal manera que en el futur tot el que escriurem serà llegit amb avidesa.

III. La revolta d'Elberfeld 1849¹

La «Neue Rheinische Zeitung» ha estat representada a les barricades d'Elberfeld. Com que circulen alguns rumors falsos sobre la nostra participació en l'acció, donarem als nostres lectors una breu informació de com han anat realment les coses.

Friedrich Engels, redactor de la «Neue Rheinische Zeitung», es va traslladar a Colònia a Elberfeld el 10 de maig. En el camí, es va aturar a Solingen on va recollir dues caixes de municions de què s'havien apoderat els obrers locals quan van assaltar l'arsenal de Gräfrath. En arribar a Elberfeld, Engels va presentar un informe al Comitè de Salvació Pública local sobre la situació a Colònia i es va posar personalment a disposició de. Comitè. La Comissió Militar del Comitè de Salvació Pública va promulgar immediatament la següent ordre, on autoritzà Engels a supervisar les obres de defensa de la ciutat:

«La Comissió Militar del Comitè de Salvació Pública autoritza el senyor Friedrich Engels a inspeccionar totes les barricades de la ciutat i a completar les obres de defensa. Tots els piquets de les barricades han de prestar al senyor Engels l'ajuda que pugui necessitar. Elberfeld, 11 de maig de 1849. Signat, Hühnerbein, Troost.»

L'endemà, una altra ordre va posar l'artilleria a disposició d'Engels.

«El ciutadà F. Engels és autoritzat a instal·lar artilleria on li sembli més convenient. També és autoritzat a requisar els serveis dels treballadors que neces-

1. [Article publicat a la «Neue Rheinische Zeitung», el 17 de maig 1849; reeditat a Karl MARX i Friedrich ENGELS, *Die Revolution von 1848. Auswahl aus der «Neuen Rheinischen Zeitung»*, 1955, pp. 306-309.]

siti. Les despeses aniran a càrrec del Comitè de Salvació Pública.

Elberfeld, 12 de maig de 1849.

En nom del Comitè de Salvació Pública: signat, Pothmann, Hühnerbein, Troost.»

El mateix dia que va arribar a Elberfeld, Engels va organitzar una companyia d'exploradors i va reforçar les barricades a diversos punts de sortida de la ciutat. Va assistir a les reunions de la Comissió Militar, la qual va acceptar unànimement la seva proposta de nomenament del senyor Mirbach com a Comandant en Cap. L'endemà va continuar les seves activitats. Va canviar l'emplaçament de diverses barricades i piquets i va reforçar les companyies d'exploradors. Quan va arribar Mirbach, Engels es va posar a la disposició del Comandant en Cap i va participar als consells militars. Durant tota la seva estada a Elberfeld, Engels va gaudir de la completa confiança del batalló lliure i dels obrers armats de Berg i el Mark.

Immediatament després de l'arribada d'Engels, el senyor Riotte, membre del Comitè de Salvació Pública, li va preguntar per què havia anat a Elberfeld. Engels va contestar que perquè hi havia estat enviat des de Colònia i perquè creia que podia ésser útil a les tasques militars. A més, havia nascut a Berg i considerava com una qüestió d'honor lluitar al costat del poble de Berg la primera ocasió en què havia pres les armes. Engels va declarar que es volia dedicar enterament als seus deures militars i mantenir-se totalment al marge de l'aspecte polític del moviment. Era obvi que, de moment, a Elberfeld només era possible un moviment negre-roig-daurat² i que calia evitar tota oposició a la Constitució alemanya. El senyor Riotte va dir que la declaració d'Engels el satisfieia plenament.

Mentre Engels acompanyava Mirbach, el Comandant en Cap, en una inspecció general sobre l'Engeln-

2. [És a dir, un moviment en suport de la constitució alemanya elaborada per l'Assemblea Nacional de Francfort.]

berg el matí 14 de maig, se li va acostar el senyor Höchstler (un altre membre del Comitè de Salvació Pública), el qual va declarar que —bé que ell personalment no tingués res en contra de la conducta d'Engels— les classes mitjanes d'Elberfeld estaven molt alarmades per la seva presència a la ciutat. Temien que Engels no proclamés la república roja i esperaven que se n'aniria d'Elberfeld.

Engels va declarar que no es quedaria pas si no el volien, però que no estava disposat a abandonar el seu lloc covardament. Va demanar que fos el Comitè de Salvació Pública que li demanés d'anar-se'n per escrit i amb la signatura de tots els seus membres. El senyor Höchstler va plantejar la qüestió al Comitè de Salvació Pública aquell mateix dia. El Comitè va aprovar la següent resolució:

«Agraïm al ciutadà Friedrich Engels, de Barmen, resident des de fa poc a Colònia, els serveis prestats a la nostra ciutat. Però la seva presència a Elberfeld pot provocar incomprendiments sobre el caràcter del moviment i per això li preguem que abandoni la ciutat avui mateix.»

Abans d'aprovar-se la resolució, Engels havia declarat que només acceptaria la decisió del Comitè de Salvació Pública si Mirbach li ordenava directament que se n'anés d'Elberfeld. Ell havia suggerit el nomenament de Mirbach com a Comandant en Cap i no se n'aniria fins que Mirbach el rellevés dels seus deures.

L'endemà al matí, el 15 de maig, el Comitè de Salvació Pública va convèncer Mirbach de signar la seva resolució sobre Engels i va fer-ne afixar exemplars a tota la ciutat. El batalló lliure i els obrers armats es van indignar molt en conèixer la decisió del Comitè de Salvació Pública. Van exigir que Engels romangués a Elberfeld i es van declarar disposats a sacrificar llurs vides per protegir-lo. Engels es va dirigir als insurgents i els va calmar. Els va dir que es possessin sota les ordres de Mirbach, tot declarant que com que ell havia proposat el nomenament de Mirbach com a Co-

mandant en Cap i hi tenia plena confiança, no podia ésser el primer a desobeir-lo.

Després d'un darrer reconeixement del districte, Engels va posar el càrrec a mans del seu ajudant i va sortir d'Elberfeld. Els obrers de Berg i del Mark, que tanta lleialtat van demostrar envers el nostre redactor i li van donar un suport tan meravellós, poden tenir la seguretat que l'actual moviment no és més que la pujada del teló d'un nou moviment, ben diferent. Aquest nou moviment serà mil vegades més seriós que l'actual perquè girarà entorn dels veritables interessos dels obrers. La nova insurrecció revolucionària serà una conseqüència directa del moviment actual i els obrers poden tenir la certesa que quan esclatarà, Engels i tots els altres redactors de la «Neue Rheinische Zeitung» estaran al costat d'ells. Cap força del món no podrà impedir que ocupin els llocs que els pertoca.

IV. La insurrecció a Baden, l'any 1849¹

D'Engels a la senyora Marx (Vevey, 25 juliol 1849)

Tu i Marx us deveu preguntar per què no us escric des de fa tant de temps. Us ho explicaré. El mateix dia que vaig escriure a Marx des de Kaiserslautern, va arribar la notícia que els prussians havien ocupat Hamburg i que les comunicacions amb París havien estat tallades. No vaig poder, doncs, enviar la carta. Me'n vaig anar a veure Willich. A Kaiserslautern em vaig mantenir al marge de l'anomenada revolució, però quan van arribar els prussians no vaig poder resistir la temptació de participar en la campanya. Willich era l'únic oficial amb una certa capacitat; per això vaig anar-lo a trobar i em vaig convertir en el seu ajudant. Vaig participar en quatre combats, dos dels quals (particularment el de Rastatt) van ésser força importants. Vaig descobrir que el tan esventat coratge d'atacar sense repòs és cosa normal i ordinària. El xiulet de les bales no té cap transcendència. Vaig veure molta covardia en el curs de la campanya, però els casos efectius de covardia *davant l'enemic* no van arribar ni a una dotzena. Vaig veure, en canvi, molt de coratge, pròxim a la follia.

Me n'he sortit bé i ara que tot s'ha acabat estic content que un representant de la «Neue Rheinische Zeitung» participés en la campanya, perquè els repugnants demòcrates de Baden i del Palatinat es gloriaven ara d'una pila d'actes d'heroisme que mai no han fet. (Si no hi hagués hagut ningú de la «Neue Rheinische Zeitung») tindriem ara la mateixa història de sempre: els senyors de la «Neue Rheinische Zeitung» tenen por

1. [Traduït de *Gesamtausgabe*, part II, vol. I, pp. 109-10.]

de combatre. Ni un sol dels cavallers democràtes no va agafar les armes. En canvi, Kinkel i jo sí que les vàrem agafar. Kinkel es va unir al nostre batalló i com a fuseller es va distingir força. Al primer combat va rebre una ferida al cap i el van fer presoner. El nostre batallo va cobrir la retirada de l'exèrcit de Baden i vàrem passar la frontera, cap a Suïssa, vint-i-quatre hores més tard que tots els altres. Ahir vàrem arribar a Vevey...

V. Ferdinand Lassalle¹

D'Engels a Marx (7 març 1856)

...Lassalle.² Ho sento per l'home, perquè té moltes aptituds, però la cosa s'ha agreujat massa. Sempre hem hagut de vigilar-lo de prop. És un veritable jueu de la frontera eslava i sempre ha estat disposat a explotar les qüestions del partit per als seus fins particulars. A més, és desagradable veure com intenta sempre d'obrir-se pas en el món de les classes altes. És un jueu llardós disfressat amb brillantina i joies cridaneres. Això, significa simplement que l'hem de vigilar amb molta cura. Però si comença a fer coses que afecten directament el partit, ningú no pot retreure als obrers de Düsseldorf que l'odiïn. Aquest vespre veuré Lupus³ i discutiré l'assumpte amb ell. Mai no hem confiat en Lassalle, bé que l'hàgim defensat contra les follies de H. Bürger. Estic d'acord amb el consell que has donat als obrers de Düsseldorf. Si no fa res obertament contra el partit, ho arreglarem. De moment no ha passat els límits i no volem un escàndol, precisament ara...

D'Engels a Marx⁴ (20 maig 1863)

...L'agitació de Lassalle i el terrabastall que ha provocat a Alemanya comencen a constituir un obstacle

1. [Traduït de *Gesamtausgabe*, part III, vol. 2, p. 122.]

2. [Marx havia escrit a Engels, el 5 de març de 1856, que havia rebut queixes dels obrers de Düsseldorf sobre la conducta de Lassalle. Acusaven aquest d'haver-se girat contra els obrers i d'utilitzar el partit obrer per als seus fins personals. (*Gesamtausgabe*, part III, vol. 2, p. 118.)]

3. [Nom conspiratiu de Wilhelm Wolff.]

4. [Traduït de *Gesamtausgabe*, part III, vol. 3, pp. 140-41.]

per a nosaltres. És hora que acabis el teu llibre, encara que només sigui per a forjar nous deixebles (diferents de Lassalle) en la lluita contra les classes mitjanes. Des d'un punt de vista és bo que hàgim pres peu a Alemanya per a la nostra propaganda contra les classes mitjanes, però és un veritable infortuni que sigui Itzig⁷ qui ens l'hagi proporcionada, aquesta plataforma...

*D'Engels a Marx** (Manchester, 4 setembre 1864)

He estat ocupat en qüestions de negocis i per això encara no havia obert la teva carta quan m'ha arribat el teu telegrama. Ja pots imaginar la sorpresa que m'ha fet la notícia. Sigui el que sigui Lassalle com a persona, com a escriptor i com a pensador, és indubtable que com a polític és un dels tipus més importants d'Alemanya. Fins ara era un amic incert i tenfem gairebé la seguretat que en el futur seria el nostre enemic. Però és un veritable xoc veure com Alemanya destrueix tots els seus extremistes polítics dotats d'una certa capacitat. Quina alegria tindran els fabricants i els porcs del Partit Progressiu. Lassalle era l'únic tipus d'Alemanya que temien realment.

I quina manera tan extraordinària de morir! Un aspirant a Don Joan que s'enamora de veritat de la filla d'un ambaixador bavarès i s'hi vol casar. Topa amb un pretendent rebutjat de la dama —el qual resulta ésser un estafador romanès— i mor en el duel. Això només li podia passar a Lassalle, amb el seu caràcter únic —una part de jueu, una part de cavaller, una part de pallaso, una part de sentimental. ¿Com és possible que un polític de la seva talla es deixi matar per un aventurer romanès?

5. [Nom conspiratiu de Lassalle.]

6. [Traduït de *Gesamtausgabe*, part III, vol. 3, p. 188.]

*D'Engels a Marx** (Manchester, 27 gener 1865)

...Cada dia és més evident que el gran Lassalle no era més que un brivall ordinari. Sempre hem judicat la gent pels fets i no per les paraules i no veig per què hem de fer una excepció en favor del malaguanyat Itzig. Potser va arribar a justificar-se interiorment les seves accions de manera plausible perquè era un individu tan buit, però vist imparcialment cal dir que la seva conducta era una pura berganteria, una traïció a tot el moviment obrer davant els prussians. I el pitjor de tot és que l'estúpid va ésser incapaç d'obtenir un *quid pro quo* de Bismarck. No va aconseguir-ne cap promesa concreta ni cap garantia ferma. Semblava tan convençut que *havia* d'obtenir el màxim de Bismarck com que *havia* de matar Rakowitz.⁸

*D'Engels a Marx** (13 febrer 1865)

...Es evident que Itzig ha donat al moviment socialista un caire *tory*-cartista que costarà molt de destruir. Ha desviat el moviment obrer alemany cap a línies totalment noves. Pertot arreu veiem signes d'una desagradable submissió a la reacció. Això ens causarà dificultats. Recordat bé del que dic. Els filisteus diran: «Què vol Engels? Què ha fet fins ara? ¿Com pot parlar en el nostre nom i dir-nos què hem de fer? Tot el que fa és seure a Manchester i explotar els obrers.» Res d'això no m'importa un borrall, però ja veuràs com ens hi trobarem i n'hauré de donar les gràcies al baró Itzig.

7. [Traduït de *Gesamtausgabe*, part III, vol. 3, p. 218.]

8. [Rakowitz va matar Lassalle en un duel.]

9. [Traduït de *Gesamtausgabe*, part III, vol. 3, pp. 234-35.]

...Em dius que Bebel t'ha escrit que la manera com Marx va tractar Lassalle ha indignat els vells seguidors d'aquest. És possible. Aquesta gent no coneix la veritable història i no sembla pas que hagi passat res que els la pugui fer conèixer. No és culpa meua si no saben que la reputació de Lassalle es devia al fet que durant anys Marx li va permetre de presentar els resultats de les seves investigacions com si fossin de collita pròpia. A més, Lassalle tenia un coneixement molt deficient de l'economia i va deformar les concepcions de Marx. Però jo sóc el marmessor literari de Marx i tinc un deure a complir en aquesta qüestió.

Lassalle ha passat a la història des de fa vint-i-sis anys. Quan estava en vigor la llei contra els socialistes, vam posar sordina a la crítica històrica de Lassalle, però ara ha arribat el moment d'emprendre-la, aquesta crítica. Cal aclarir a fons la posició de Lassalle en relació a Marx. No podem permetre que la llegenda que glorifica Lassalle i amaga la veritat esdevingui un article de fe del Partit Socialista. Per molt importants que hagin estat els serveis de Lassalle al socialisme, el seu paper històric en el moviment és equivoc. El socialista Lassalle és constantment encaçat pel demagog Lassalle. A través del Lassalle agitador i del Lassalle organitzador polític es veu el Lassalle del cas Hatzfeldt.¹¹ Lassalle sempre es va comportar cínica-ment en l'elecció de les armes per obtenir allò que volia i va preferir de voltar-se d'individus dubtosos i corromputs, que podia utilitzar com a simples instruments, per abandonar-los quan ja no li servien. Fins a 1862, Lassalle no va ésser res més que un demòcra-

10. [Traducció basada en: Karl MARX i Friedrich ENGELS, *Selected Correspondence*, Publicacions en Llengües Estrangeres, Moscou, pp. 509-10.]

11. [Entre 1845 i 1854 Lassalle va dedicar la major part del seu temps als afers de la comtessa Hatzfeldt, la qual volia divorciar-se del seu marit.]

ta prussià vulgar amb fortes inclinacions bonapartistes: ho demostren clarament les seves cartes a Marx, que ara acabo de llegir. Després, per raons purament personals, va canviar d'orientació i va començar la seva agitació política. Al cap de dos anys el trobem aconsellant els obrers que facin de suport a la monarquia contra les classes mitjanes. Lassalle va intrigar amb Bismarck. Tant pel caràcter com per les concepcions generals, els dos homes tenien molt en comú. Les intrigues de Lassalle l'haurien dut indubtablement a traïr el moviment socialista, si no hagués estat occit a temps —afortunadament per a ell.

Als seus escrits polítics, tot allò que hi ha de correcte és copiat de Marx. Però aquests còpies es barregen amb els errors propis de Lassalle i és difícil de destriar la veritat de l'error. Els obrers que se senten ferits pel judici crític de Marx només coneixen Lassalle pels seus dos anys d'agitació política —i cal dir, a més, que aquests dos anys són vistos amb ulleres de color rosa. Però la crítica històrica no pot acceptar passivament aquests prejudicis. El meu deure és de passar finalment els comptes entre Marx i Lassalle. Això és el que ha fet i de moment no penso tornar-hi a insistir perquè tinc altres coses a fer. L'implacable judici de Marx sobre Lassalle que he fet imprimir produirà un cert efecte i donarà coratge a d'altres. I si em forcen la mà em veuré obligat a tornar-m'hi a ficar i a escombrar d'una vegada per sempre el mite de Lassalle.

VI. El programa de Gotha de 1875¹

D'Engels a Bebel (18-28 març 1875)

...Em preguntes quina és la nostra opinió —de Marx i meva— sobre la qüestió de la unificació dels partits socialistes alemanys. Malauradament ens trobem en la mateixa situació que tu. Ni Liebknecht ni ningú no ens n'ha dit res. Només sabem el que diuen els diaris, que no van donar cap informació fins fa uns vuit dies, quan es va publicar el projecte de programa. I cal dir que ens ha donat una sorpresa. En el passat, el nostre partit ha tendit sovint la mà de la reconciliació als seguidors de Lassalle. Si l'amalgama dels partits era impossible, oferíem una coalició. I cada vegada els Hasenclever, els Hasselmann i els Tölckes han rebutjat les nostres obertures. Un nadó pot veure que si aquests cavallers ens vénen ara amb una oferta de reconciliació és perquè es deuen trobar en una situació dolenta. Tinent en compte el caràcter d'aquests individus, el nostre deure és d'aprofitar-nos de llurs dificultats i insistir que ens donin totes les garanties possibles. És l'única manera d'assegurar-nos que aquesta gent no es tornarà a trobar mai en condicions d'estintolar la seva insegura posició davant els obrers alemanys. Caldria rebre'ls amb molta fredor i moltes precaucions. Caldria dir-los ben clar que si volen la unificació han d'abandonar els *slogans* sectaris i llurs demandes d'ajuda estatal per a les cooperatives industrials. Han d'estar disposats a acceptar el programa d'Eisenach de 1869 o una versió revisada d'aquest programa, d'acord

1. [Traduït d'E. ENGELBERG, *Die Klassiker des wissenschaftlichen Kommunismus zur deutschen Arbeiterbewegung*. 1955, pp. 161-65.]

amb les condicions actuals. El nostre partit *no té absolutament res a aprendre* dels seguidors de Lassalle en allò que concerneix els principis teòrics, i aquests són els principis que importen quan es tracta d'elaborar el programa d'un partit. En canvi, els lassalleans han d'aprendre molt de nosaltres. La primera condició de la unificació ha d'ésser que els lassalleans deixin d'ésser lassalleans sectaris. Han d'abandonar totalment la idea que l'ajuda de l'Estat a les cooperatives industrials és un remei màgic per a totes les malalties del món o, si més no, han de reconèixer que aquesta ajuda estatal no és res més que una mesura temporal i secundària —una de les moltes que es poden proposar. El programa de Gotha demostra que en allò que concerneix els arguments teòrics som cent vegades superiors als lassalleans. En canvi, els som molt inferiors en astúcia política. Una vegada més, les «persones honrades» han estat enganyades per gent deshonest.

En primer lloc, el programa de Gotha repeteix la pomposa —però històricament falsa— afirmació de Lassalle que «la societat es divideix en dos grups: la classe obrera i totes les classes restants, les quals formen una massa reaccionària». Aquesta afirmació només és correcta en alguns casos aïllats. Ho era, per exemple, a França a l'època de la *Commune* de París, és a dir, en un moment de revolució obrera. Ho seria, també, en un país on la burgesia hagués forjat l'Estat i la societat enterament a imatge d'ella tot encarregant-se els demòcrates petit-burgesos de dur aquest procés fins a la seva conclusió lògica. Si els demòcrates petit-burgesos d'Alemanya fossin realment una part d'una «massa reaccionària», ¿com hauria pogut el Partit Obrer Social-demòcrata col·laborar durant anys amb el *Volkspartei* (Partit Popular)? ¿Com podria el «Volkstaat»² seguir la línia política de la «Frankfurter Zeitung», re-

2. [«Volkstaat», editat per Wilhelm LIEBNECHT, va ésser l'òrgan del Partit Obrer Social-demòcrata Alemany entre 1869 i 1876.]

vista dels demòcrates petit-burgesos? ¿I com es podrien inserir en el programa de Gotha set reivindicacions preses, mot a mot, del programa del Partit Popular?...

En segon lloc, a efectes pràctics, el programa de Gotha nega completament el principi que el moviment obrer és un moviment internacional. I aquesta negació ha estat acceptada per les mateixes persones que han sostingut el principi de l'internacionalisme de la manera més honorable durant cinc anys, en les més difícils condicions. Els obrers alemanys estan avui al capdavant del moviment europeu, perquè durant la guerra franco-prussiana van adoptar una política autènticament internacionalista. Cap altra classe obrera no s'hauria comportat tan bé. I els obrers alemanys han de negar el principi que llur moviment és internacional en el precís moment en què els obrers estrangers resisteixen fermament els intents de llurs governants de reprimir aquest aspecte internacional de llur combat. ¿Què resta del moviment obrer internacional al programa de Gotha? ¿La perspectiva, per pàlida que sigui, de la col·laboració futura dels obrers europeus per a obtenir llur llibertat? En absolut. Se'ns promet, únicament, una futura «fraternitat internacional», uns «Estats Units d'Europa», és a dir, la política de la burgesa Lliga de la Pau.

En tercer lloc, s'ha obligat la nostra gent a empassar-se la «lleï de bronze del salari» de Lassalle. Aquesta «lleï» es basa en una teoria econòmica completament antiquada: la teoria que l'obrer només rep, com a mitjana, un salari *mínim* perquè (segons la teoria de la població de Malthus) sempre hi ha un excés de treballadors. Però Marx ha demostrat concloentment a *Das Kapital* que les lleis que regeixen el salari són molt complicades i que el nivell dels salaris es influït per diversos factors en circumstàncies distintes. Marx ha demostrat que les lleis del salari, en comptes d'ésser «lleï de bronze» són molt elàstiques i que Lassalle s'equivocava totalment quan creia possible de resoldre

un problema tan complex amb una fórmula atractiva...

En quart lloc, l'única reivindicació social contenida al programa de Gotha és la proposta de Lassalle de demanar l'ajuda de l'Estat per a les cooperatives industrials, en la seva forma més descarada —exactament tal com Lassalle la va prendre de Buchez. I això després d'haver demostrat Bracke la total inutilitat d'aquesta reivindicació.³ La consigna s'ha dut endavant malgrat que tots els oradors del nostre partit —o gairebé tots— l'han denunciada en atacar els seguidors de Lassalle. El nostre partit ja no pot caure més baix...

En cinquè lloc, al programa de Gotha no es diu res de l'organització dels obrers en sindicats. Es una qüestió molt important perquè els sindicats són els veritables òrgans de classe del proletariat. Els sindicats permeten als obrers de lluitar diàriament amb els capitalistes. Els sindicats són un terreny de preparació per als obrers. Els sindicats estan tan profundament arrelats que ni la més poderosa reacció —com la que pateixen actualment a París— no els pot destruir. Tenint en compte la força del moviment sindical a Alemanya, el programa de Gotha hauria d'esmentar els sindicats i hauria de preveure un lloc per a ells en l'organització del Partit Socialista.

Tot això s'ha fet per a complaure els lassalleans. ¿I què ens han donat ells, a canvi? La inserció al programa d'una pila de confuses reivindicacions *democràtiques*. Algunes estan actualment de moda, com la legislació popular, per exemple, existent a Suïssa en forma de referèndum, on hi fa més mal que bé. Seria millor l'*administració* popular. Tampoc no es diu res del requisit bàsic de totes les llibertats: que tots els buròcrates siguin responsables davant els tribunals ordinaris (d'acord amb les lleis generals) per llurs accions oficials envers tots els ciutadans. No comentaré el fet que el programa de Gotha inclogui, en canvi, l'exigència de llibertat acadèmica i de llibertat de cons-

3. [W. BRACKE, *Der Lassallesche Vorschlag*, 1873.]

ciència. Són principis que figuren a tots els programes liberals burgesos i semblen una mica desplaçats al nostre programa. L'«Estat popular lliure» s'ha convertit en l'«Estat lliure». Des d'un punt de vista gramatical, un «Estat lliure» és un Estat lliure en relació als seus propis ciutadans, és a dir, un Estat amb un govern despòtic. Caldria deixar de banda tota xerrameca sobre l'Estat, sobretot després de l'experiència de la *Commune* de París, que ja no era realment un Estat en el sentit corrent de la paraula. Els anarquistes ens han llançat a la cara el terme «Estat popular» fins a fer-nos-en fastiguejar. Però a l'obra de Marx contra Proudhon i al *Manifest Comunista* es diu ja clarament que l'Estat es dissol automàticament i s'esvaeix en instaurar-se una societat socialista. L'Estat és un mer fenomen temporal que els socialistes poden utilitzar en la lluita revolucionària. És totalment absurd, doncs, de parlar de l'«Estat popular lliure». De moment, el proletariat encara pot *necessitar* l'Estat per a sotmetre els seus enemics, però quan s'estableixi una autèntica llibertat, l'Estat com a tal cessarà d'existir. Suggerim que se substitueixi la paraula «Estat» al programa de Gotha per la paraula «comunitat» (*Gemeinwesen*), una bona i antiga paraula alemanya que es pot considerar equivalent a la paraula francesa *commune*.

«La supressió de totes les desigualtats socials i polítiques» en comptes de «la supressió de totes les diferències de classe» és una frase molt discutible. Sempre hi haurà *algunes* desigualtats en el nivell de vida dels diferents països, regions i ciutats. Aquestes desigualtats poden ésser reduïdes al mínim, però mai eliminades del tot. Els habitants de les regions de muntanya sempre viuran en condicions diferents de les dels habitants de les ciutats. La idea que la societat socialista és una ciutat d'*iguals* és una idea francesa unilateral, heretada de la vella consigna revolucionària: «Llibertat, igualtat, fraternitat.» Aquesta idea va tenir la seva raó d'ésser com a *fase necessària de desenvolupament* en el seu lloc i en el seu temps concrets.

Però —com totes les concepcions unilaterals de les anteriors escoles socialistes— la idea d'igualtat s'hauria de considerar avui antiquada perquè només és causa de confusió i impedeix un examen precís i acurat del problema.

Acabaré aquí, bé que tots els mots d'aquest programa, tan feble i mancat de vida, mereixin d'ésser criticats. Si s'adopta aquest programa, ni Marx ni jo no reconeixem mai el nou partit que s'hi fonamenti. I haurem de considerar molt seriosament l'actitud que haurem d'adoptar, en privat i en públic, envers el nou partit. Cal que us adoneu que fora d'Alemanya se'ns fa responsables de totes les manifestacions i accions del Partit Obrer Social-demòcrata Alemany. A la seva obra *Política i anarquia*, Bakunin ens fa responsables de totes les paraules irreflexives que ha pronunciat o ha escrit Liebknecht des de la fundació de la «*Demokratisches Wochenblatt*». La gent s'imagina que Marx i jo ho controlem tot de Londres estant. Saps tan bé com jo que ni Marx ni jo no ens hem interferit mai en els assumptes interns del partit alemany. I si hem intervingut ha estat únicament per intentar de corregir els errors que, a parer nostre, calia esmenar —i únicament quan es tractava d'errors relatius a la teoria del socialisme. Cal que vegis que el programa de Gotha pot precipitar una crisi. Marx i jo ens podríem veure obligats a declinar tota responsabilitat en relació a les accions del partit. El programa oficial d'un partit és, generalment, menys important que les seves accions. Però un nou programa és sempre una bandera públicament aixecada, amb la qual els forasters en judiquen el contingut. El nou programa de Gotha no hauria de representar un retrocés respecte al vell programa d'Eisenach. També cal considerar l'actitud probable dels obrers estrangers davant el nou programa. ¿Què pensaran de la manera en què el proletariat alemany s'inclina davant l'ombra de Lassalle?

VII. La llei alemanya contra els socialistes, 1879-1890¹

D'Engels a J. P. Becker (1 juliol 1879)

...És comprensible que la inoportuna docilitat de Liebknecht al *Reichstag*² hagi produït molt mala impressió a l'Europa llatina i entre tots els alemanys, es trobin on es trobin. Ja ho vàrem dir de seguida en la nostra carta. S'han acabat per sempre els bons temps de la fàcil agitació política a Alemanya —interrompuda de tant en tant per sis setmanes o sis mesos de pressó. Sigui quin sigui el resultat de l'actual conflicte, el nou moviment socialista haurà de partir d'una base més o menys revolucionària. La nova agitació haurà de tenir inevitablement un caràcter més resolut que no ha tingut la primera fase del nostre moviment, tot just acabada. El *slogan* sobre l'«obtenció pacífica» dels nostres objectius serà ja innecessari i, en tot cas, ningú no se'l prendrà ja seriosament. En fer aquest *slogan* impossible i en empènyer el moviment socialista cap a una direcció revolucionària, Bismarck ens ha fet un gran servei. Això compensa de molt el mal que hagi pogut fer a la nostra causa en prohibir la nostra propaganda...

1. [Basat en la traducció publicada a Karl Marx i Friedrich Engels, *Selected Correspondence*, Publicacions en Llengües Estrangeres, Moscou, p. 387.]

2. [En ésser declarat l'estat de setge a Berlín, Wilhelm Liebknecht va dir en un discurs pronunciat al *Reichstag* el 17 de març de 1879 que el Partit Socialista Alemany no era una organització revolucionària i que obeiria la Llei Antisocialista.]

*D'Engels a Bernstein*³ (30 novembre 1881)

Si alguna notícia pot restablir Marx és el resultat de les eleccions al Reichstag. Mai no ha actuat tan bé el proletariat. A Anglaterra, després de la catàstrofe de 1848, les classes treballadores van caure en l'apatia i es van deixar explotar per les classes mitjanes, bé que els sindicats lluitessin per millors salaris. A França, el proletariat va desaparèixer de l'escena després del cop d'Estat del 2 de desembre. A Alemanya el proletariat ha sofert tres anys de dura i contínua repressió. Cap organització obrera no ha pogut funcionar obertament. Però la nostra gent manté perfectament la vella seguretat, la vella energia, la vella confiança en si mateixa. Es pot dir, fins i tot, que és més forta que abans, en un sentit, perquè el centre de gravetat del moviment socialista s'ha traslladat de les zones semirurals de Saxònia a les grans ciutats industrials. La majoria dels nostres partidaris a Saxònia eren teixidors manuals, amenaçats pel teler mecànic. Han sobreviscut complementant llurs salaris de misèria amb el cultiu d'un hort o amb la fabricació de joguines. Aquesta gent es troba en una fase de desenvolupament econòmic endarrerida i llur tècnica de producció industrial està en plena decadència. No se'ls pot considerar com els representants naturals del socialisme revolucionari. En canvi, els obrers de les grans indústries de les ciutats són els representants naturals del socialisme revolucionari. Al contrari dels teixidors manuals anglesos, convertits en el nucli dels «treballadors conservadors», els teixidors de Saxònia no són reaccionaris, però tampoc no poden ésser a llarg termini els pilars fermes i incommovibles del socialisme. Es troben escampats per les zones rurals i viuen en la més abjecta misèria: per això poden sucumbir a la pressió política més fàcilment

3. [Traduït d'E. ENGELBERG, *Die Klassiker des wissenschaftlichen Kommunismus zur deutschen Arbeiterbewegung*, 1955, pp. 170-71.]

que els obrers de les grans ciutats. I cal admirar l'heroisme amb què molts d'aquests pobres diables resisteixen llurs opressors —només cal veure les pàgines del «Sozialdemokrat».

Tampoc no se'ls pot considerar com un nucli sòlid per a un gran moviment nacional. En determinats moments —entre 1865 i 1870, per exemple— la misèria i el malestar els han dut a les files del socialisme més fàcilment que els obrers de les grans ciutats. Però llur miserable nivell de vida els converteix en partidaris poc segurs de la nostra causa. L'home que s'ofega s'aferra a qualsevol tros de fusta i no pot esperar la barca que el salvarà. El tros de fusta és la tarifa duanera i el socialisme d'Estat; la barca és la revolució socialista. És significatiu que a les circumscripcions tradicionalment socialistes només els conservadors tinguin possibilitats reals contra nosaltres...

Les coses han canviat. Berlín, Hamburg, Breslau, Leipzig, Dresden, Mainz, Offenbach, Barmen, Elberfeld, Solingen, Nüremberg, Frankfurt del Main, Hanau, Chemnitz i el districte d'Erzgebirg: tot això ens dona una base molt distinta. La classe que constitueix el suport natural de la revolució, a causa de la seva posició econòmica, s'ha convertit en el nucli del nostre moviment. A més, aquest s'ha propagat uniformement cap a totes les regions industrials d'Alemanya. Abans, els suports socialistes es limitaven a uns quants centres locals; ara, en canvi, el socialisme és un moviment realment nacional. I això és el que més espanta les classes mitjanes.

Quant als diputats socialistes al Reichstag, cal esperar-ne el millor, tot i que jo tingui molts dubtes sobre alguns d'ells. Seria una desgràcia que Bebel no fos elegit. És l'únic que pot posar ordre entre els nou vinguts, que vindran carregats indubtablement de plans propis. Només Bebel pot impedir que facin bestieses...

...Ens ha encantat la manera com Grillenberger i el «Sozialdemokrat» han contestat a la hipocresia de Puttkamer.⁴ És tal com s'havia de fer. No t'has de doblegar quan l'enemic et colpeja. No t'has de queixar ni lamentar ni donar excuses ni dir que no tens cap intenció de fer mal. Hi ha encara massa socialistes que actuen així. Cal retornar els cops a l'adversari, donar-li'n dos o tres per cadascun dels seus. Sempre hem seguit una política agressiva i, fins ara, crec que gairebé sempre hem derrotat els nostres enemics. En una ordre als seus generals, el vell Fritz⁵ va dir: «El geni de les nostres tropes radica en l'atac i és molt bona cosa.» Però si Kayser⁶ es retira durant el debat al Reichstag sobre la llei contra els socialistes... i proclama en to de queixa que només som revolucionaris en sentit pickwickià, què cal pensar? Això és el que s'hauria d'haver dit: «El Reichstag i el Bundesrat deuen llur existència a una revolució. El vell Guillem⁷ era un revolucionari quan es va cruspitar tres corones i una ciutat lliure. La legalitat —la pretesa "base de la llei"— no és res més que el producte d'innombrables revolucions contra la voluntat del poble, dirigides contra el poble...»

4. [Basat en la traducció publicada a Karl Marx i Friedrich Engels, *Selected Correspondence*, Publicacions en Llengües Estrangeres, Moscou, p. 431.]

5. [Es refereix als atacs contra Puttkamer, el ministre prussià de l'Interior al moment de la renovació de la llei contra els socialistes.]

6. [Frederic el Gran.]

7. [Kayser era un diputat de l'ala dreta socialista al Reichstag.]

8. [Guillem I, el primer emperador del Reich unificat de 1871.]

...He tingut dues vegades l'honor i la sort d'escriure per a un periòdic en condicions molt favorables, perquè he gaudit dels dos avantatges més grans que pot desitjar un periodista: plena llibertat de premsa i la consciència que els meus articles eren llegits per les persones en qui jo volia influir, precisament.

La primera vegada va ésser els anys 1848-49, quan col·laborava a la «Neue Rheinische Zeitung». Eren temps de revolució i només per això m'encantava de treballar per a un diari. Podia veure l'efecte de totes les paraules que escrivia. I els nostres articles influïen en l'opinió pública com l'explosió d'una bomba.

La segona vegada va ésser quan vaig escriure per al «Sozialdemokrat». També era un període de revolució, perquè a la conferència de Wyden el Partit Socialista Alemany va retrobar la seva ànima i va decidir de reprendre la lluita «amb tots els mitjans» —legals i il·legals. El «Sozialdemokrat» era l'encarnació mateixa de la il·legalitat. Per al «Sozialdemokrat» no existien la constitució alemanya ni el codi penal alemany ni el dret comú prussià. Desafiant totes les lleis del Reich i dels Estats federals, el «Sozialdemokrat» s'obria camí a través de les fronteres del Sant Imperi Alemany. Els policies, els espies, els agents provocadors i els funcionaris de duanes doblaven i triplicaven la guàrdia a les fronteres. Però llurs esforços eren inútils. Els subscriptors rebien regularment el periòdic la data precisa, amb la mateixa certesa que una lletra de canvi. Cap Stephan⁹ no podia impedir que el servei de cor-

9. [Va ésser el darrer número del «Sozialdemokrat», l'òrgan del Partit Socialista Alemany durant el període de la Llei Antisocialista. El periòdic es va publicar de primer a Zúric i després a Londres, des d'on era introduït clandestinament a Alemanya. Els extractes de l'article d'Engels han estat traduïts d'E. ENGELMANN, *Die Klassiker des wissenschaftlichen Kommunismus zur deutschen Arbeiterbewegung*, 1955.]

10. [Heinrich von Stephan era el Director General de Correus d'Alemanya.]

reus alemany distribuís el periòdic. I teníem més de 10.000 subscriptors a tot Alemanya. A més, l'any 1848 els subscriptors burgesos rarament pagaven l'abonament dels periòdics prohibits; en canvi, els obrers pagaven els dotze mesos d'abonament al «Sozialdemokrat» amb una puntualitat exemplar. En la meua llarga experiència de revolucionari he fruit sovint davant la silenciosa eficiència de la cooperació entre els redactors, els distribuïdors i els subscriptors. M'encantava la manera com la tasca revolucionària era acomplerta una setmana rera l'altra, un any rera l'altre, amb estil d'homes d'empresa.

Les dificultats i els riscos que comportava la distribució del periòdic eren plenament justificats. L'alt nivell del «Sozialdemokrat» no es devia únicament que era l'únic periòdic socialista que gaudia d'una completa llibertat de premsa. Els principis del partit eren formulats amb una claredat i una precisió desacostumades, sense mai desviar-se'n. I mentre la premsa burgesa alemanya es caracteritzava per la seva increíble feixuguesa, el «Sozialdemokrat» reflectia el bon humor amb què els nostres obrers acostumen a prendre llurs combats amb la policia.

A més, el «Sozialdemokrat» era més que un simple portaveu dels diputats socialistes del Reichstag. Quan la majoria dels parlamentaris del partit van donar suport a la llei de subsidis a la flota de vapor l'any 1885, el «Sozialdemokrat» va adoptar un punt de vista oposat. La majoria dels diputats van aprovar una resolució on denunciaven el «Sozialdemokrat». Aquests diputats deuen considerar avui incompreensible d'haver arribat a prendre una tal decisió. La lluita va durar exactament tres setmanes. El 30 d'abril, el «Sozialdemokrat» va publicar una declaració conjunta dels redactors i dels diputats en què es deia clarament que els diputats havien renunciat a llur pretensió de dictar la línia política del periòdic...

El «Sozialdemokrat» era la bandera del Partit Socialista Alemany. El partit ha sortit ara victoriós d'una

lluita de dotze anys. La llei antisocialista ha desaparegut de l'escena. Bismarck ha perdut el poder. El poderós Reich alemany ha posat en marxa totes les seves forces contra nosaltres. El partit ha desafiat el Reich i aquest ha d'admetre ara la seva derrota. En el futur, el govern del Reich haurà de tractar amb nosaltres d'acord amb les lleis vigents al país. I nosaltres retornarem ara al camí de la legalitat. Sense oblidar, però, que la nostra victòria ha estat aconseguida lluitant durament amb armes il·legals...

Tercera part
L'HISTORIADOR

[The text in this section is extremely faint and illegible due to the quality of the scan. It appears to be the beginning of a chapter or section.]

Com a historiadors, Marx i Engels deuen molt a Hegel. En les seves conferències sobre la filosofia de la història, Hegel havia dit que els grans homes que, en el passat, havien canviat el curs dels esdeveniments mundials eren alguna cosa més que individus remarcables: eren l'encarnació de noves forces socials i de noves idees. Cada nova revolució en la història encarnava l'acció inconscient de l'Esperit Absolut, era un pas cap a la realització d'una Idea Divina. Marx i Engels van adoptar de Hegel la noció de progrés històric cap a un fi predeterminat. Però consideraven que per a descobrir la veritat del canvi històric calia examinar els factors purament materials i no els factors d'inspiració divina; creien que la humanitat no s'encaminava cap a la realització d'una Idea Divina sinó cap a l'establiment d'una societat comunista. Consideraven, a més, que les forces econòmiques i socials que estimulen els canvis revolucionaris són les lluites entre les classes rivals de la societat. Marx i Engels no eren historiadors professionals que investiguessin a partir de fonts originals. Utilitzaven les recerques històriques ja realitzades. Consideraven que havien descobert un nou enfocament de la història i que havien trobat una explicació convincent de tot allò que havia ocorregut en el passat. Llurs idees sobre la concepció materialista de la història ja van ésser clarament formulades l'any 1846 en llur treball conjunt La ideologia alemanya (la major part del qual no va ésser, però, publicat en vida de Marx i Engels). En aquesta obra van escriure: «és obvi que existeix, des del primer moment, una connexió material entre els homes, determinada per llurs necessitats i per llur mode de producció i tan vella com el temps. Aquesta connexió pren constantment

noves formes i presenta, doncs, una "història" al marge de les absurditats polítiques o religioses que pretesament mantenen units els homes.»

Els escrits històrics d'Engels es poden dividir en dos grups. Per a alguns dels seus treballs històrics va trobar la informació en les recerques d'especialistes ben coneguts, però va presentar als seus lectors una nova interpretació dels fets. En canvi, quan analitzava —sovint a periòdics i revistes— els fets recents era un autor independent que no es basava en les investigacions d'altres persones sinó que recollia el propi material i seleccionava ell mateix els fets que volia presentar al lector. Hi havia, tanmateix, un vincle vital entre els dos tipus de treball històric d'Engels: ambdós es basaven en una concepció materialista de la història, és a dir, en la teoria que el desenvolupament de l'home i de la societat només es pot entendre examinant la interacció de la política i de l'economia en el passat. Marx i Engels creien que la història de l'home només es podia entendre realment estudiant la interrelació contínua dels factors polítics i econòmics en el decurs dels segles. Sostenien que en el passat les condicions econòmiques havien controlat, en general, els canvis polítics, però que en la societat comunista del futur els factors polítics —la política d'un Estat poderós— controlarien el destí econòmic de l'home.

Abans de començar a col·laborar amb Marx, Engels ja havia escrit una breu introducció històrica al seu llibre *Die Lage der arbeitenden Klasse in England* (1845) (La situació de la classe obrera a Anglaterra), basat essencialment en l'obra de Peter Gaskell *The Manufacturing Population of England*. Engels va acceptar l'opinió de Gaskell que els yeomen i els artesans duïen una existència idíl·lica al segle XVIII, abans de l'aparició del sistema fabril. El Manifest Comunista de 1848 redactat conjuntament per Marx i Engels comença amb un capítol tallant on s'intenta explicar l'aparició de les classes burgesa i obrera en el context del desenvolupament econòmic d'Europa a l'època moderna. Poc

després va escriure una breu història de la Guerra dels Pagesos, que ell considerava com la primera erupció violenta de la lluita de classes a Alemanya. Es va basar molt en la narració de la Guerra dels Pagesos publicada per W. Zimmermann en tres volums, entre 1841 i 1843. Molts anys després —el 1884— va escriure *Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staates* (L'origen de la família, la propietat privada i l'Estat), basada en les investigacions de l'antropòleg nord-americà Lewis H. Morgan. Engels considerava que Morgan «havia redescobert a Amèrica i per compte propi la concepció materialista de la història, descoberta per Marx des de feia quaranta anys, amb la seva comparació entre la barbàrie i la civilització, i havia arribat, amb aquesta concepció, a les mateixes conclusions que Marx».

Els primers assaigs d'Engels sobre la història contemporània es van publicar a començaments de la dècada de 1850. Engels s'havia establert aleshores a Manchester i treballava en el ram del cotó. Va dedicar una part del seu escàs temps lliure a l'estudi de la història de la recent revolució alemanya, per tal de descobrir les causes del seu fracàs. Esperava que els futurs revolucionaris no repetirien els mateixos errors. Va publicar a la «*Neue Rheinische Zeitung*» alguns articles sobre les insurreccions a favor de la constitució alemanya, elaborada per l'Assemblea Nacional de Frankfurt. Engels va escriure sobre esdeveniments que coneixia personalment, perquè s'havia dedicat a activitats revolucionàries a Colònia i a Elberfeld l'any 1848 i havia servit després a l'exèrcit rebel durant la insurrecció de Baden de 1849. Més tard, va escriure una narració més general i popular de la revolució i de la contrarevolució subsegüent a Alemanya el 1848-49, en forma d'una sèrie d'articles publicats (amb la firma de Marx) a la «*New York Daily Tribune*». Poc després, Engels va centrar la seva atenció en l'estudi de la història de la guerra i es va crear una gran reputació com a crític i historiador militar. Va publicar articles sobre te-

mes militars en una enciclopèdia americana i va ésser corresponsal militar d'un diari de Londres a l'època de la guerra franco-prussiana. Als seus darrers anys, Engels va escriure introduccions a les noves edicions de dos dels assaigs de Karl Marx sobre la recent història francesa, i va posar en relleu la clarividència del seu company en l'explicació d'«una fase de la història contemporània a partir de la situació econòmica existent».

I. La formació de l'Estat entre els germànics¹

Segons Tàcit, els germànics eren un poble molt nombros. Cèsar ens dóna una idea aproximada de la força dels diferents pobles germànics. Segons ell, el nombre d'usípets i de tencters que van aparèixer a la riba esquerra del Rin era de 180.000, incloent-hi les dones i els infants. Per tant, corresponien gairebé 100.000 persones a cada poble, xifra molt més elevada, per exemple, que la de la totalitat dels iroquesos en els temps més pròspers, quan sense arribar als 20.000 van ésser el terror de tot el país, des dels Grans Llacs fins a l'Ohio i el Potomac. Si intentàvem d'assenyalar en un mapa l'emplaçament dels pobles de les ribes del Rin que millor coneixem pels relats que han arribat fins a nosaltres, veuríem que cadascun d'ells ocupava en el mapa, com a mitjana, la superfície d'un districte administratiu prussià, és a dir, uns 10.000 quilòmetres quadrats o 182 milles geogràfiques quadrades. La *Germania Magna* dels romans, fins al Vístula, abastava en xifres rodones 500.000 quilòmetres quadrats. Prenent com a mitjana per a cada poble la xifra de 100.000 individus, la població total de la *Germania Magna* s'elevaria a 5.000.000, xifra considerable per a un grup de pobles bàrbars, però extremament baixa per a les condicions actuals (10 habitants per quilòmetre quadrat o 550 per milla geogràfica quadrada). Ara: aquesta xifra no inclou tots els germànics que vivien aleshores. Sabem que al llarg dels Cárpat, fins a la desembocadura del Danubi, vivien pobles germànics d'origen gòtic, els bastarnes,

1. [Capítol VIII de l'obra d'ENGELS *Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staates*, Edició alemanya, 1884. Traducció anglesa, *The Origin of the Family, Private Property and the State*, segons l'edició publicada per Publicacions en Llengües Estrangeres, Moscou.]

els peuinis i d'altres. Eren tan nombrosos que Plini els considerava la cinquena gran tribu dels germànics; uns 180 anys a. C. aquests pobles servien ja com a mercenaris el rei macedoni Perseu i en els primers anys de l'imperi d'August van arribar prop d'Adriàpolis. Suposem que fossin un milió i tindrem que, a començaments de l'era cristiana, els germànics eren probablement no pas menys de 6.000.000.

Després d'establir-se a Germània (*Germanien*) la població degué augmentar amb una rapidesa creixent. El progrés industrial de què hem parlat més amunt basta per a demostrar-ho. Els objectes trobats als pantans de Schleswig són del segle III, si hem de judicar per les monedes romanes que s'hi han trobat. Veiem, doncs, que en aquella època ja hi havia a la zona del Bàltic una indústria metal·lúrgica i una indústria tèxtil desenvolupades, es realitzava un comerç actiu amb l'imperi romà i la classe rica gaudia d'un cert luxe: indicis, tots ells, d'una major densitat de la població. Però també en aquella època comença l'ofensiva general dels germànics seguint la línia del Rin de la frontera fortificada dels romans i del Danubi, des del mar del Nord fins al mar Negre, prova directa del constant augment de la població, que tendia cap a l'expansió territorial. La lluita va durar tres segles, en el curs dels quals totes les grans tribus dels pobles gòtics (llevat dels gots escandinaus i dels burgundis) van avançar cap al sud-est, formant l'ala esquerra de la gran línia d'atac, al centre de la qual els alts-alemanys (hermions) empenyien cap a l'alt Danubi, i a l'ala dreta els istevons, anomenats ara francs, avançaven seguint la línia del Rin. Als ingevons els va pertocar la conquesta de Gran Bretanya. A finals del segle V, l'imperi romà, exhaust, dessagnat i impotent, era obert a la invasió dels germànics.

En capítols anteriors ens hem acostat al bressol de l'antiga civilització grega i romana. Ara ens trobem al costat de la seva tomba. El ribot anivellador de la dominació mundial dels romans havia passat durant se-

gles per tots els països de la conca mediterrània. Allí on l'idioma grec no va oferir resistència, les llengües nacionals van obrir pas a un llatí corromput; van desaparèixer les diferències nacionals, i ja no hi havia gals, ibers, lígurs, nòrics: tots s'havien convertit en romans. L'administració i el dret romans havien dissolt a tot arreu els antics grups de *consanguinei* i havien esclafat les últimes restes d'independència local i nacional. La flamant ciutadania romana no podia compensar aquella pèrdua; no expressava cap nacionalitat sinó al contrari: expressava la pèrdua de la nacionalitat. Hi havia pertot arreu els elements per a la formació de noves nacions; els dialectes llatins de les diverses províncies es van anar diferenciant cada vegada més; les fronteres naturals que havien determinat l'existència d'Itàlia, la Gàlia, Espanya i Àfrica com a territoris independents subsistien i es feien sentir encara. Però enlloc no hi havia la força necessària per a formar amb aquells elements noves nacions; enlloc no hi havia cap traça de capacitat de desenrotllament, d'energia per a resistir, i molt menys encara de força creadora. L'enorme massa humana d'aquell immens territori només tenia un vincle per a mantenir-se unida: l'imperi romà, i aquest s'havia convertit, amb el temps, en el seu pitjor enemic i opressor. Les províncies havien arruïnat Roma; la mateixa Roma s'havia convertit en una ciutat provincial com les altres, privilegiada però ja no sobirana; no era ni el centre de l'imperi universal ni tan sols la seu dels emperadors i els governadors, els quals vivien a Constantinoble, Trèveris i Milà. L'Estat romà s'havia convertit en una màquina gegantina i complicada, amb el fi exclusiu d'explotar els súbdits. Els impostos, les prestacions a l'Estat i les taxes de tota mena enfonsaven cada vegada més la població en la misèria. Les exaccions dels governants, dels recaptadors d'impostos i dels soldats feien insuportable la pressió. Aquesta és la situació a què havia dut el domini de l'Estat romà sobre el món: basava el seu dret a l'existència en el manteniment de l'ordre a l'interior i en la

protecció contra els bàrbars a l'exterior, però el seu ordre era més perjudicial que el pitjor desordre i els bàrbars contra els quals pretenia de protegir els ciutadans eren esperats per aquests com a salvadors.

No menys desesperada era la situació social. Als darrers anys de la república, la dominació romana es basava ja en l'explotació despietada de les províncies conquerides. Els emperadors no havien abolit aquella explotació; al contrari, l'havien regulada. Com més de-queia l'imperi, més augmentaven els impostos i les prestacions i més gran era el desvergonyiment amb què els funcionaris robaven i saquejaven el poble. El comerç i la indústria mai no havien estat ocupacions dels romans, dominadors de pobles. Només en la usura van superar tot el que s'havia fet abans i tot el que es faria després d'ells. El comerç que van trobar i que s'havia pogut mantenir durant un cert temps, va ésser arruïnat per les exaccions dels funcionaris; si alguna cosa va sobreviure va ésser a la part oriental, grega, de l'imperi; però això ja escapa als límits del nostre estudi. Empobriment general; decadència del comerç, de l'artesania, de les arts i de la població; decadència de les ciutats; retrocés de l'agricultura a una fase inferior: aquest va ésser el resultat final de la supremacia mundial dels romans.

L'agricultura, la branca més important de la producció a tot el món antic, ho esdevingué més que mai. A Itàlia, els immensos agregats d'hisendes (*latifundia*) que cobrien gairebé tot el territori des del final de la república, havien estat explotats de dues maneres: com a pastures, on la població havia estat reemplaçada per ovelles o vaques, la cura de les quals només requeria un nombre reduït d'esclaus; o com a hisendes rurals, amb grans masses d'esclaus dedicats a l'horticultura en gran escala, en part per a satisfer l'afany de luxe dels propietaris, en part per a proveir els mercats urbans. Les grans pastures havien estat conservades i fins i tot esteses. Però les explotacions rurals i llur horticultura s'havien arruïnat a causa de l'empobriment de

llurs propietaris i de la decadència de les ciutats. L'economia dels latifundis, basada en el treball dels esclaus, ja no produïa beneficis, però en aquella època era l'única forma possible d'agricultura en gran escala. El cultiu en petita escala s'havia convertit novament en l'única forma d'explotació remuneradora. Les grans hisendes es van dividir l'una darrera l'altra en petites parcelles, llogades a arrendataris hereditaris, els quals pagaven una quantitat fixa, o a *partiaris*, més administradors que arrendataris, els quals percebien per llur treball la sisena o fins i tot la novena part del producte anual. Ara: les parcelles es donaven, preferentment, a *coloni*, els quals pagaven anualment una quantitat fixa, eren subjectats a la terra i podien ésser venuts amb la parcel·la. No eren esclaus, però tampoc no eren homes lliures; no podien casar-se amb ciutadans lliures i el matrimoni entre ells no es considerava un matrimoni vàlid sinó un simple concubinat (*contubernium*), com en el cas dels esclaus. Eren els precursors dels serfs medievals.

L'esclavitud de l'antiguitat era ja antiquada. Ni a les explotacions agrícoles en gran escala ni a les manufactures de les ciutats no donava ja un benefici que valgués la pena: havia desaparegut el mercat per als seus productes. L'explotació agrícola en petita escala i la petita indústria artesanal, a què s'havia reduït la gran indústria dels temps florents de l'imperi, no tenien lloc per a un gran nombre d'esclaus. A la societat només hi havia lloc per als esclaus domèstics i de luxe dels rics. Però la moribunda esclavitud encara tenia prou força per a fer aparèixer tot el treball productiu com un treball d'esclau, indigne d'un romà lliure —i tothom era aleshores un romà lliure. D'una banda, hi havia un augment del nombre d'esclaus superflus, que es convertien en una càrrega i eren emancipats; d'altra banda, augmentava el nombre de *coloni* i d'homes lliures depauperats (similars als «pobres blancs» dels antics estats esclavistes de Nord-Amèrica). El cristianisme no té res a veure amb aquesta desaparició gradual de l'an-

tic esclavatge. Durant segles, es va aprofitar dels fruits de l'esclavatge a l'imperi romà i posteriorment mai no va fer res per a impedir el comerç d'esclaus dels cristians, ni dels germànics al nord, ni dels venecians al Mediterrani, ni el comerç d'esclaus negres, més recentment. L'esclavitud ja no compensava i per això es va extingir. Però va deixar al darrera el seu fibló verinós, revestint d'una capa d'indignitat el treball productiu dels homes lliures. Aquest era el carreró sense sortida on es va trobar atrapat el món romà: l'esclavitud era econòmicament impossible, però el treball dels homes lliures era moralment proscribit. La primera no podia ésser la forma bàsica de la producció social; el segon encara no ho podia ésser.

Les coses no anaven pas millor a les províncies. La majoria de les notícies que posseïm es refereixen a la Gàl·lia. Al costat dels *coloni* existien encara petits pagesos lliures. Per tal de protegir-se contra les brutals exaccions dels funcionaris, dels jutges i dels usurers, es col·locaven freqüentment sota la protecció, el patronatge d'homes poderosos. I no ho feien individualment, sinó per comunitats senceres, de tal manera que al segle IV els emperadors van prohibir aquesta pràctica per decret. ¿De què servia aquesta mena de protecció? El patró imposava la condició que li transferissin el títol de propietat de llurs terres; a canvi d'això, els assegurava l'usdefruit perpetu de la terra —un truc que la Santa Església va recordar i va imitar amb zel durant els segles IX i X, per a la major glòria de Déu i l'eixamplament de les seves pròpies possessions terrenals. Tanmateix, en aquella època —cap a l'any 475—, el bisbe Salvianus de Marsella encara va denunciar amb vehemència l'expoliació i va relatar que l'opressió dels funcionaris romans i dels grans terratinents era tan intolerable que molts «romans» fugien cap als territoris ja ocupats pels bàrbars, i que els ciutadans romans que s'establien en aquests territoris res no temien tant com tornar a caure sota el domini de Roma. Era freqüent que els pares pobres venguessin els fills com

a esclaus: ho demostren les lleis dictades per a prohibir aquesta pràctica.

A canvi de deslliurar els romans de llur propi Estat, els bàrbars germànics es van apropiat de les dues terceres parts de la terra i se la van repartir entre ells. El repartiment es va fer d'acord amb el sistema gentilic; els conqueridors eren relativament poc nombrosos i per això van quedar grans territoris sense dividir, en part com a propietat de tot el poble i en part com a propietat de les tribus o *gens*. A cada *gens*, els camps i les prades eren distribuïts entre les famílies, en parts iguals, per sorteig. No sabem si posteriorment hi va haver noves distribucions. Si més no, aquesta pràctica va ésser abandonada aviat a les províncies romanes i el lot individual es va convertir en propietat privada alienable, l'*allodium*. Els boscos i les prades van continuar indivisos, per a l'ús comú. Aquest ús i el mode de cultivar la terra dividida eren regulats pel costum antic i per l'acord de la comunitat. Com més temps va durar la *gens* a l'aldea i com més es van mesclar els germànics i els romans en el curs del temps, més es va anar esborrant el caràcter consanguini dels vincles i més importància van anar adquirint els vincles territorials. La *gens* va desaparèixer en la marca, però s'hi podien observar encara senyals ben visibles del parentiu original dels membres. La constitució gentilícia, si més no als països on es van conservar les marques —al nord de França, a Anglaterra, a Alemanya i als països escandinaus—, es va transformar, doncs, imperceptiblement en una constitució territorial, i es va poder adaptar a l'Estat. Tanmateix, va conservar el caràcter democràtic natural que distingeix tot l'ordre gentilic i va conservar també una part de la constitució gentilícia —fins i tot en la seva degeneració forçada— i, amb ella, va deixar una arma en mans dels oprimits, apta per a ésser utilitzada fins i tot en èpoques modernes.

Si el vincle consanguini es va perdre ràpidament en la *gens* és perquè els seus organismes en la tribu i en

el poble van degenerar com a resultat de la conquesta. Sabem que dominar persones subjugades és incompatible amb l'ordre gentilici. Aquí ho podem comprovar en gran escala. Els pobles germànics, amos de les províncies romanes, havien d'organitzar llur conquesta. Però no podien absorbir les masses romanes en els òrgans gentilicis, ni dominar-les per mitjà d'aquestes. Al capdavant dels òrgans administratius romans, conservats de primer en llur gran majoria, calia col·locar-hi un substitutiu de l'Estat romà, un altre poder, i aquest només podia ésser un altre Estat. Els òrgans de la constitució gentilícia s'havien de transformar, doncs, ràpidament en òrgans de l'Estat, sota la pressió de les circumstàncies. Però el primer representant del poble conqueridor era el cap militar. La seguretat interior i exterior del territori conquerit exigia el reforçament del poder militar. Havia arribat l'hora de transformar el poder militar en monarquia i s'hi va transformar.

Prenguem el reialme dels francs. No sols els grans dominis de l'Estat romà sinó també les grans extensions de terra i les petites *Gau*² i marques, especialment els grans boscos, van anar a parar a mans dels salis vicinosos, com a possessió il·limitada. La primera cosa que va fer el rei dels francs, convertit de cap militar ordinari en veritable monarca, va ésser transformar la propietat del poble en propietat reial, robar-la al poble i donar-la o concedir-la en feu als membres del seu seguici. Aquest seguici, compost, de primer, per la seva guàrdia militar i per la resta de caps subalterns de l'exèrcit, va augmentar ràpidament, no sols amb l'addició de ciutadans romans —és a dir, gals romanitzats que ben aviat van resultar indispensables per llur coneixement de l'escriptura, per llur educació i per llur familiaritat amb el romanç vernacle, amb el llatí literari i amb les lleis del país—, sinó també amb l'addició dels esclaus, serfs i lliberts que constituïen la cort i entre els quals el monarca escollia els seus favorits. A tots ells els eren

2. [Regió administrativa.]

concedits lots de terra pública, de primer com a donacions i després en forma de beneficis —en la majoria dels casos mentre visqués el rei. Així es va formar la base d'una nova noblesa, a costa del poble.

Però això no era pas tot. L'extens imperi no es podia governar amb la vella constitució gentilícia. El consell de caps, encara que no hagués resultat antiquat, no es podia reunir i aviat va ésser reemplaçat pel seguici permanent del rei. La vella assemblea popular es conservava, però era, cada vegada més, una assemblea de caps militars subalterns i de la nova noblesa. Els pagesos lliures i propietaris de terra, la gran massa del poble franc, es trobava exhausta i reduïda a la penúria per les contínues guerres civils i les guerres de conquesta —aquestes, especialment, sota el regnat de Carlemany. Era la mateixa situació en què s'havien trobat els pagesos romans en el darrer període de la república. Aquests pagesos, que havien constituït originalment l'exèrcit i n'havien estat el nucli essencial després de la conquesta de les terres franques, es trobaven tan empobrits en començar el segle IX que a penes un de cada cinc disposava de l'equip necessari per anar a la guerra. L'antic exèrcit de pagesos lliures, cridats directament pel rei, va ésser reemplaçat per un exèrcit compost pels servidors dels nous magnats. Entre aquests servidors també hi havia vilans, els descendents dels pagesos que no havien conegut més amo que el rei i que, en una època anterior, no havien conegut cap mena d'amo, ni tan sols el rei. Sota els successors de Carlemany, la ruïna de la pagesia franca va ésser completada per les guerres internes, per la feblesa del poder reial i per la corresponent usurpació dels magnats, les filles dels quals van ésser incrementades amb els comtes dels *Gau*, creats per Carlemany i ansiosos de convertir llurs càrrecs en hereditaris, i finalment, per les incursions dels normands. Cinquanta anys després de la mort de Carlemany, l'imperi franc es trobava impotent als peus dels normands, igual com quatre-cents

anys abans l'imperi romà s'havia trobat als peus dels francs.

No sols hi havia la mateixa impotència exterior, sinó també el mateix ordre interior —o, més ben dit, el mateix desordre— de la societat. Els pagesos francs lliures es trobaven en una posició similar a la de llurs predecessors, els *coloni* romans. Arruïnats per la guerra i els saqueigs, havien de cercar la protecció dels nous magnats o de l'Església, perquè el poder reial era massa feble per a protegir-los; però era una protecció que els costava cara. Igual com els pagesos gals de segles abans, havien de transferir la propietat de llur terra als patrons i la rebien d'aquests com a arrendadors en diverses modalitats però sempre amb la condició de prestar serveis i de pagar uns drets. Un cop caiguts en aquesta forma de dependència, van perdre gradualment la llibertat personal: al cap d'unes quantes generacions, la majoria d'ells eren serfs. El cadastre de l'abadia de Saint Germain des Prés, prop (avui dins) de París, compost per Irminon mostra amb quina rapidesa es va produir aquesta degradació dels pagesos lliures. En vida de Carlemany, a les grans possessions de l'abadia hi havia 2.788 llars, gairebé totes compostes per francs de noms germànics; 2.080 eren *coloni*, 35 *liti*, 220 esclaus i només 8 propietaris lliures. El costum de transferir la terra dels pagesos al patró a canvi de l'usdefruit perpetu, aquell costum que Salvianus havia denunciat com a impiu, era ara practicat generalment per l'Església en els seus tractes amb la pagesia. La servitud feudal, cada dia més important, es basava en el model de les *angariae* romanes, prestacions obligatòries a favor de l'Estat, i en les prestacions dels membres de la marca germànica per a la construcció de ponts i camins i altres obres d'utilitat comuna. Semblava, doncs, que al cap de quatre-cents anys, la gran massa de la població hagués retornat al punt d'on havia partit.

Ara: això només demostrava dues coses: primera, que l'estratificació social i la distribució de la propie-

tat al decadent imperi romà corresponien plenament a la fase de la producció aleshores vigent en l'agricultura i la indústria, i que, per tant, eren inevitables; segona, que aquella fase de la producció no havia experimentat cap augment ni cap descens importants en el curs de quatre-cents anys i havia produït, per tant, la mateixa distribució de la propietat i la mateixa divisió de la població en classes. Durant els darrers segles de l'imperi romà, la ciutat va perdre la seva supremacia sobre el camp i no la va recuperar durant els primers segles del domini germànic. Això pressuposa un baix nivell de l'agricultura i de la indústria. Aquesta condició general provoca necessàriament l'aparició de grans terratinents dotats de poder i de petits pagesos dependents. Els extensos experiments de Carlemany amb les seves famoses hisendes imperials, que van passar sense deixar cap traça, demostren fins a quin punt era impossible d'empeltar en aquella societat l'economia latifundista romana, basada en el treball dels esclaus, o la nova agricultura extensiva, basada en el treball dels serfs. Aquests experiments només van ésser continuats pels monestirs i només per a ells van ésser remuneradors. Però els monestirs eren organismes socials anormals, basats en el celibat. Podien fer coses excepcionals, però per aquesta raó precisament, eren excepcions.

Tanmateix, en el curs d'aquells quatre-cents anys es va progressar. Tot i que al final trobem gairebé les mateixes classes que al començament, les persones que constituïen aquestes classes havien canviat. Havia desaparegut l'antiga esclavitud; també havien desaparegut els lliberts pobres, que menyspreaven el treball per la seva connotació esclavista. Entre el *colonus* romà i el nou serf hi havia hagut el pagès franc lliure. Les «inútils reminiscències i vanes lluites» del romanisme condemnat eren mortes i enterrades. Les classes socials del segle IX s'havien format, no rera l'espectre d'una civilització decadent, sinó amb els dolors del part d'una civilització nova. La nova raça, tant la dels amos com

la dels servidors, era una raça d'homens, en comparació amb els seus predecessors romans. La relació entre els poderosos terratinents i els pagesos que en depenien, relació que havia estat per als romans la forma de la decadència irremeiable del món antic, era per a les noves generacions el punt de partença cap a un nou desenvolupament. A més, per improductius que semblin aquests quatre-cents anys, han deixat un gran producte al darrera: les nacionalitats modernes, el remodelament i el reagrupament de la humanitat a l'Europa occidental per a la història futura. De fet, els germànics havien infós una nova vida a Europa; per això, la dissolució dels Estats en el període germànic no va acabar amb la submissió als normands i als sarraïns, sinó amb el desenvolupament dels beneficis reials i del patronatge (comenda) cap al feudalisme, i amb un augment tan gran de la població que el drenatge de sang provocat per les croades dos segles més tard es va poder resistir sense dany.

¿Quin era l'encantament misteriós amb què els germànics van infondre una nova vitalitat a la moribunda Europa? ¿Era el poder màgic innat de la raça germànica, com dirien els nostres historiadors xovinistes? De cap manera. Els germànics eren, evidentment, una tribu ària altament dotada, especialment en aquella època, i es trobaven en ple i vigorós desenvolupament. Però no eren llurs qualitats nacionals específiques les que van rejevenir Europa, sinó la barbàrie, la constitució gentilícia.

Llur eficiència i valor personals, l'amor per la llibertat i l'instint democràtic, tant en relació amb les qüestions públiques com amb les privades, és a dir, totes les qualitats que els romans havien perdut i que eren les úniques capaces de formar nous estats i de fer sorgir noves nacionalitats del llot del món romà, ¿què eren sinó els trets característics dels bàrbars en l'estadi superior, els fruits de llur constitució gentilícia?

Sí van transformar la forma antiga de la monogàmia, si van moderar el domini masculí a la família i van elevar la posició de la dona a un nivell molt superior

al del món clàssic, ¿què els ho permetia sinó la barbàrie, els costums gentilicis, l'heretatge viu de l'època del dret matern?

Si a tres, almenys, dels països més importants —Alemanya, el Nord de França i Anglaterra— van poder preservar i trasplantar en l'Estat feudal un fragment de l'autèntica constitució gentilícia en forma de marques i donar, així, a la classe oprimida —la dels pagesos— fins i tot en les més dures condicions de la servitud medieval, una cohesió local i uns mitjans de resistència que no han tingut ni els esclaus de l'antiguitat ni els proletaris moderns, ¿a què ho devien sinó a llur barbàrie, a llur sistema exclusivament bàrbar de colonització i d'establiment en *gens*?

I, finalment, si van poder desenvolupar i generalitzar la forma mitigada de servitud que havien practicat entre ells i que va desplaçar cada vegada més l'esclavitud a l'imperi romà —una forma que, com ho va assenyalar Fourier, donava per primera vegada als oprimits els mitjans per a una emancipació gradual com a classe (*fournit aux cultivateurs des moyens d'affranchissement collectif et progressif*) i és, per tant, molt superior a l'esclavitud, la qual només permet la manumissió immediata de l'individu sense cap fase transitòria (l'antiguitat no va conèixer cap abolició de l'esclavitud per una rebehió victoriosa) mentre que els serfs de l'Edat mitjana, pas a pas, es van emancipar com a classe—, ¿no es devia tot això a llur barbàrie, gràcies a la qual no havien conegut l'esclavitud completa, en la forma de l'antic treball esclau o en la de l'esclavitud domèstica oriental?

Tot allò de vital i d'energic que els germànics van infondre al món romà era barbàrie. De fet, només els bàrbars són capaços de rejevenir un món caigut en l'agonia d'una civilització moribunda. I l'estadi superior de la barbàrie, al qual es van elevar els germànics abans de l'emigració, era, precisament, el més favorable per a aquest procés. Això ho explica tot.

II. Luter i Münzer¹

Luter i Münzer representen plenament el partit respectiu, tant per la doctrina com pel caràcter i les accions.

De 1517 a 1525, Luter va experimentar els mateixos canvis que han experimentat els constitucionalistes alemanys actuals entre 1846 i 1849. Són els canvis per què passen tots els partits burgesos: durant un moment es troben al capdavant del moviment, però són superats pel partit plebeu-proletari, situat darrera d'ells.

Quan l'any 1517 Luter es va enfrontar per primera vegada amb els dogmes i els estatuts de l'Església catòlica, la seva oposició no tenia pas un caràcter definit. Mentre no va anar més enllà de les demandes de la primera heretgia burgesa no va admetre —ni podia admetre-la— cap tendència més avançada i radical. En aquella primera fase, calia unir tots els elements de l'oposició, calia desplegar l'energia revolucionària més agressiva i calia trobar un protagonista de totes les heretgies contra l'ortodòxia catòlica. La nostra burgesia liberal de 1847 era revolucionària de la mateixa manera, eridava al seu costat els socialistes i els comunistes i exigia l'emancipació de la classe obrera. La forta naturalesa pagesa de Luter es va manifestar de la forma més tempestuosa en aquell primer període de les seves activitats: «Si ha de continuar la follia (dels homes de l'Església romana), em sembla que el millor consell i remei contra ella és que els reis i els prínceps apliquin la for-

1. [La història de la Guerra dels Pagesos a Alemanya, per Engels (a la qual pertany aquest fragment sobre Luter i Münzer), es va publicar en forma d'articles a la «Neue Rheinische Zeitung» l'any 1850, i en forma de llibre l'any 1870. (Segons la traducció anglesa editada per Publicacions en Llengües Estrangeres, Moscou, 1956.)]

ça, s'armin, ataquin aquelles persones malignes que han emmetzinat tot el món i acabin amb aquest joc d'una vegada per sempre, *amb les armes, no amb paraules*. Si castiguem els lladres amb la corda, els assassins amb l'espasa i els heretges amb el foc, ¿per què no ens llançem contra aquests perversos mestres de perdició, contra aquests papes, cardenals i bisbes i tot el formiguer de la Sodoma romana, *amb les armes a la mà, i ens rentem les mans en llur sang?*»

Ara, aquesta empenta revolucionària es va acabar aviat. El llamp de Luter va caure en el fitó. Tot el poble alemany es va posar en moviment. D'una banda, els pagesos i els plebeus veien el senyal de la revolta en els seus clams contra la clerecia i en el seu sermó de la llibertat cristiana; d'altra banda, es van unir a la seva causa els burgesos moderats; i un important sector de la petita noblesa i fins tot dels prínceps es va llançar al remolí. Els primers creien que havia arribat el dia de venjar-se de llurs opressors; els segons només volien destruir el poder de la clerecia, la dependència de Roma, la jerarquia catòlica, i enriquir-se amb la confiscació de les propietats de l'Església. Els dos grups es van mantenir allunyats entre si i cadascun d'ells va trobar el seu portaveu. Luter va haver d'escollir. Ell, el protegit de l'Electeur de Saxònia, el reverenciat professor de Wittenberg, esdevingut poderós i famós de sobte, el gran home amb el seu seguici de criatures servils i llagoteres, no va vacillar ni un moment. Va abandonar l'element popular del moviment i es va posar al costat dels burgesos, de la noblesa i dels prínceps. Ja no es van sentir més les seves crides a la guerra d'exterminació contra Roma. Luter predicava ara *l'avanç pacífic* i la *resistència passiva*. Quan Hutten el va convidar a anar-lo a visitar, a ell i a Sickingen, al castell d'Ebern, el centre de la conspiració de la noblesa contra la clerecia i els prínceps, Luter va replicar: «No vull que l'Evangeli sigui defensat amb la força i el vessament de sang. El món va ésser conquerit amb la Paraula, l'Església és mantinguda amb la Paraula, la Paraula rege-

nerà l'Església, i l'Anticrist, que es va imposar sense violència, caurà sense violència.»

D'aquesta tendència o, més exactament, d'aquesta més definida delineació de la política de Luter, en va sortir tot aquell regateig sobre les institucions i els dogmes que calia conservar o reformar, totes les desagradables negociacions diplomàtiques, les conciliacions, les intrigues i els compromisos que van donar com a resultat la Confessió d'Augsburg,² els articles finalment formulats i imposats d'una església burgesa reformada. Era el mateix regateig repetit recentment *ad nauseam*, en forma política, a les assemblees nacionals alemanyes, a les reunions conciliadores, a les cambres de revisió i als parlaments d'Erfurt.³ El caràcter filisteu de la Reforma oficial era especialment evident en aquestes negociacions.

Hi havia bones raons perquè Luter, representant reconegut de la reforma burgesa a partir d'aleshores, prediqués el progrés dintre l'ordre i la llei. La majoria de les ciutats es van posar al costat de la reforma moderada, la petita noblesa s'hi va identificar més i més i un sector dels prínceps s'hi va incorporar també, mentre un altre sector vacil·lava. L'èxit estava pràcticament assegurat, almenys en una gran part d'Alemanya. Les altres regions no podien, a llarg termini, suportar la pressió de l'oposició moderada en cas d'un desenvolupament continu i pacífic. Tot conflicte violent havia de provocar la topada del partit moderat amb el partit extremista, plebeu i pagès, separar del moviment els prínceps, la noblesa i algunes ciutats, i deixar una alternativa única: que el partit burgès fos superat pels pagesos i els plebeus o que tot el moviment fos esclatat per la restauració catòlica. Hi ha hagut prou exemples posteriors de com els partits burgesos s'obren pas mitjan-

2. [Formulació de la doctrina luterana llegida a l'emperador Carles V a la Dieta Imperial d'Augsburg, l'any 1530.]

3. [Allusió al Parlament de representants dels Estats alemanys que comprenia la «Unió Alemanya» creada per Prússia, el qual es va reunir a Erfurt del 20 de març al 29 d'abril de 1850.]

çant el progrés legal entre l'Esciïa de la revolució i el Caribdis de la restauració, després d'obtenir la més mínima victòria.

En les condicions socials i polítiques generals d'aquella època, els resultats de qualsevol canvi eren necessàriament favorables als prínceps i augmentaven inevitablement llur poder. Per això, com més completament va caure la reforma burgesa sota el control dels prínceps reformats, més fortament es va separar dels elements plebeus i pagesos. El mateix Luter es va convertir cada vegada més en llur vassall i el poble sabia molt bé què feia quan l'acusava d'haver-se convertit, igual com els altres, en el lacai dels prínceps i quan el va apedregar a Orlamünde.

Quan va esclatar la Guerra dels Pagesos, Luter va voler adoptar una actitud mediatra a les zones on la noblesa i els prínceps eren catòlics en llur majoria. Va atacar resolutament els governs. Va dir que eren els culpables de la rebel·lió per llur caràcter opressiu; no eren els pagesos sinó Déu mateix qui se sollevava contra ells. Però, d'altra banda, va dir que la revolta anava contra Déu i els Evangelis. En conclusió, va cridar les dues parts a cedir i a arribar a un acord pacífic.

Però, malgrat aquells oferiments ben intencionats, la revolta es va estendre i va arribar a zones protestants dominades pels prínceps, les ciutats i els senyors luterans; la revolta va ultrapassar ràpidament la «circumspecta» reforma burgesa. La facció més decidida dels revoltats, sota la direcció de Münzer, es va establir a Turíngia, prop de Luter. Uns quants èxits més, i l'incendi cobriria tot Alemanya. Luter seria rodejat i potser executat com a traïdor i la reforma burgesa seria submergida per la marea de la revolució pagesa-plebea. Calia posar fi a la circumspecció. Tòtes les velles animositats es van oblidar davant la revolució. Comparats amb els escamots de pagesos, els servidors de la Sòdona romana eren innocents ovelles, dolços fills de Déu. Els burgesos i els prínceps, els nobles i els clergues, Luter i el Papa es van unir «contra les hordes pageses

que assassinen i saquegen».⁴ «Cal trossejar-los, escanyar-los, apunyalar-los, obertament o d'amagat, com si fossin gossos rabiosos —cridava Luter—. Per tant, senyors, mateu, estranguleu tots els que pugueu i si en la comesa perdeu la vostra vida, beneïts sigueu: millor mort no podríeu pas tenir.» No hi ha d'haver pietat per al pagès. Qui es compadeixi d'uns homes rebutjats per Déu, d'uns homes que Déu vol veure castigats i destruïts, és un rebel més. Els pagesos aprendran més tard a donar les gràcies a Déu quan hagin de deixar una vaca per a gaudir de l'altra en pau i els prínceps aprendran amb la revolució a conèixer l'esperit d'una multitud que ha d'ésser regida únicament amb la força: «L'home savi i prudent diu: *cibum, onus et virgam asino.*» Els pagesos no han de tenir res més que palla. No fan cas de la Paraula i són folls; han de fer cas, doncs, de la vara i del canó, i això els anirà bé. Hem de pregar perquè obeeixin. Quan no obeeixin, no hi ha d'haver pietat per a ells. *Que els canons tronin damunt d'ells*, altrament serà mil vegades pitjor.»

Es exactament el mateix que ha dit segles més tard la nostra burgesia socialista i filantròpica quan el proletariat ha reclamat la seva part de la victòria, després dels fets de març.

En traduir la Bíblia, Luter havia posat en mans del moviment plebeu una arma meravellosa. Gràcies a la Bíblia, els plebeus van poder comparar el cristianisme feudalitzat de llur època amb el cristianisme moderat del segle 1, i la decadent societat feudal, amb la imatge d'una societat que no conceixia la ramificada i artificial jerarquia del feudalisme. Els pagesos havien utilitzat intensament aquest instrument contra els prínceps, la noblesa i la clerecia. Ara Luter el girava contra ells, i extreia de la Bíblia un himne en honor de les autoritats posades per Déu, que cap encensador de la monar-

4. [Títol d'un pamflet contra el moviment pagès publicat per Luter el maig de 1525, al moment culminant de la Guerra dels Pagesos.]

5. [«Per a l'ase, menjar, càrrega i fuet.»]

quia absoluta no havia estat capaç d'igualar. El principat per la gràcia de Déu, l'obediència resignada, fins i tot la servitud, van ésser sancionats amb l'ajuda de la Bíblia. No sols va ésser desautoritzada la revolta pagesa sinó també la rebel·lió del mateix Luter contra l'autoritat religiosa i laica. No sols va ésser traït el moviment popular, sinó també el moviment burgès en benefici dels prínceps.

¿Cal que donem el nom dels burgesos que també ens han donat recentment exemples d'aquesta desautorització de llur propi passat?

Comparem ara el revolucionari plebeu Münzer amb Luter, el reformista burgès.

Thomas Münzer va néixer a Stolberg, a la regió de Harz, l'any 1498.⁶ Es diu que el seu pare va morir al patíbul, víctima de la crueltat del comte de Stolberg. Als quinze anys, Münzer va organitzar una associació secreta a l'escola de Halle contra l'arquebisbe de Magdeburg i l'Església romana en general. Els seus coneixements de la teologia de l'època li van permetre d'obtenir aviat el grau de doctor i un càrrec de capellà en un convent de monges de Halle. Allí va tractar els dogmes i els ritus de l'Església amb gran menyspreu. En celebrar la missa ometia les paraules de la transsubstanciació i menjava, com deia Luter, els déus totpoderosos sense consagrar. El tema principal dels seus estudis eren els místics medievals, i especialment les obres quiliastes de Joaquim el Calabrès. El mil·lenari i el Dia del Judici que havien de caure sobre aquella Església degenerada i aquell món corromput, tal com els descrivia aquest místic, li semblaven a Münzer imminents, amb la Reforma i la inquietud general de l'època. Va predicar per les comarques properes amb gran èxit. L'any 1520 va anar a Zwickau com a primer predicador evangelista. Allí va trobar una d'aquelles fanàti-

6. [Thomas Münzer va néixer cap a l'any 1490.]

ques sectes quiliastes que continuaven llur existència tranquil·la a molts llocs, i la humilitat i l'allunyament momentanis de les quals amagaven la creixent oposició dels estrats inferiors de la societat a les condicions existents; amb la creixent intranquil·litat, aquelles sectes apareixien a la llum del dia cada dia més agosaradament i persistentment. Era la secta dels anabaptistes, encapçalada per Niklas Storch. Predicaven la proximitat del Dia del Judici i del mil·lenari; tenien «visions, èxtasis i dons de profecia». Aviat van topar amb el Concili de Zwickau. Münzer els va defensar, tot i que mai no s'hi va unir incondicionalment i més s'hauria estimat posar-los sota la seva pròpia influència. El Concili va adoptar mesures dràstiques contra ells; van haver d'abandonar la ciutat i Münzer també. Això passava a finals de 1521.

Es va traslladar a Praga i va intentar de trobar una base sòlida unint-se a les restes del moviment hussita. Però la seva predicació només va tenir l'efecte d'obligar-lo a fugir també de Bohèmia. El 1522 el trobem de predicador a Allstedt, Turingia. Va començar reformant el culte. Abans que el mateix Luter gosés d'anar tan lluny, va abolir enterament el llatí i va ordenar que els fidels llegissin tota la Bíblia i no sols els evangelis i les epístoles prescrits. Al mateix temps, va organitzar la propaganda a la seva localitat. La gent hi acudí de tot arreu i Allstedt es va convertir aviat en el centre del moviment popular antisacerdotal de tot Turingia.

Münzer era encara un teòleg, per damunt de tot. Encara dirigia els seus atacs gairebé exclusivament contra els sacerdots. Però no predicava el debat tranquil i l'avanç pacífic, com ja havia començat a fer Luter, sinó que continuava el to dels primers i violents sermons d'aquest, dels sermons que cridaven els prínceps de Saxònia i el poble a aixecar-se en armes contra els sacerdots romans: «¿No diu Crist: "No he vingut a dur-vos la pau sinó l'espasa?" Què heu de fer vosaltres (els prínceps de Saxònia) amb l'espasa? Només una cosa, si voleu destruir els perversos que s'interposen en el ca-

mf de l'Evangeli. Crist va ordenar (Lc. 19, 27): "Quant als enemics que no voldrien que regnés sobre ells, dueu-los aquí i degolleu-los." No ens vingueu amb frases buïdes, dient que el poder de Déu ho farà tot sense l'ajuda de la vostra espasa, perquè aleshores es rovellarà en la seva beina... Aquells que s'interposen en el camí de la revelació de Déu han d'ésser destrossats sense pietat, igual com Ezequiel, Cirus, Josuè, Daniel i Elies van destruir els sacerdots de Baal; altrament, l'Església cristiana no retornarà mai al seu origen. A l'època de la collita, hem d'extirpar la mala herba de la vinya del Senyor... Déu ha dit en el Cinquè Llibre de Moisès⁷, "no tindreu pietat dels idòlatres, destruïreu llurs aïtars, trencareu llurs columnes i cremareu llurs imatges per tal d'evitar la meua ira".»

Però aquestes crides als prínceps no servien de res; en canvi, els sentiments revolucionaris del poble eren cada dia més forts. Münzer, les idees del qual van anar-se fent més i més definides i agosarades, va trencar resolutament amb la reforma burgesa i es va convertir en un agitador polític declarat.

La seva doctrina filosòfico-teològica atacava els punts principals, no sols del catolicisme sinó també del cristianisme en general. Sota la capa de les formes cristianes predicava una mena de panteisme, que s'assembla curiosament a la moderna contemplació especulativa⁷ i en alguns moments s'acosta a l'ateisme. Va repudiar la Bíblia com a única revelació i com a text infal·lible. La veritable revelació, la revelació viva —deia— és la raó, una revelació que existia i existeix en tots els pobles, a totes les èpoques. Brandar la Bíblia contra la raó, sostenia, era matar l'esperit amb la lletra, perquè l'Esperit Sant de què parla la Bíblia no existeix fora de nosaltres; l'Esperit Sant és la nostra raó. La fe no és res més que la raó que viu en l'home i, per tant, els pagans també poden tenir fe. A través d'aquesta fe,

7. [Engels es refereix a les concepcions dels filòsofs idealistes alemanys Strauss i Fuerbach.]

d'aquesta raó viva, l'home es divinitza i és santificat. El cel no pertany, doncs, a un altre món sinó que cal cercar-lo en aquesta vida; la tasca dels creients consisteix a establir aquest Cel, el regne de Déu, aquí a la Terra. Si no hi ha Cel en el Més Enllà, tampoc no hi ha Infern ni damnació. No hi ha diable: només hi ha la luxúria i les passions de l'home. Crist era un home com nosaltres, un profeta i un mestre i el seu sopar és un simple banquet commemoratiu on es consumeix pa i vi sense cap connotació mística.

Münzer predicava aquestes doctrines sota la capa de la fraseologia cristiana, embolcall amb què la nova filosofia es va haver d'ocultar durant un temps. Però la idea arxi-herètica fonamental es troba fàcilment en tots els seus escrits i és indubtable que si va adoptar la disfressa bíblica ho va fer molt més conscienciosament que més d'un deixeble modern de Hegel. I, tanmateix, tres-cents anys separen Münzer de la filosofia moderna.

La doctrina política de Münzer seguia molt de prop les seves concepcions religioses revolucionàries. I igual com la seva teologia va anar molt més enllà de les concepcions corrents de l'època, la seva doctrina política va anar molt més enllà de les condicions socials i polítiques prevalents. La filosofia religiosa de Münzer s'acostava a l'ateisme i el seu programa polític s'acostava al comunisme; i cal dir que a la vigília de la Revolució de febrer, més d'un dels actuals comunistes mancava d'un arsenal doctrinal tan ampli i comprensiu com el de Münzer al segle XVI. Aquest programa era menys una compilació de les exigències dels plebeus de l'època que una anticipació visionària de les condicions per a l'emancipació de l'element proletari que tot just havia començat a desenvolupar-se entre els plebeus. El programa exigia l'establiment immediat del reialme de Déu, del mil·lenari profetitzat, mitjançant la restauració de l'Església en la seva condició original i l'abolició de totes les institucions que topaven amb aquesta Església pretesament cristiano-primitiva però, de fet, molt actual. Per reialme de Déu, Münzer entenia una socie-

tat sense diferències de classe, sense propietat privada i sense una autoritat estatal independent dels membres de la societat i aliena a aquests. Totes les autoritats que es negaven a sotmetre's i a unir-se a la revolució havien d'ésser enderrocades; s'havia de posar en comú tot el treball i tota la propietat i introduir la igualtat completa. Calia fundar una associació per a dur a la pràctica aquest programa, no sols a tot Alemanya sinó a tota la cristiandat. Calia invitar els prínceps i els senyors a unir-se al moviment, però si ho refusaven, aquest havia de prendre les armes i enderrocar-los o occir-los a la primera ocasió.

Münzer va posar mans a l'obra de seguida per a organitzar l'associació. Els seus sermons van esdevenir encara més revolucionaris. Tronava contra els prínceps, la noblesa i els patricis amb una passió que igualava el fervor dels seus atacs contra la clerecia. Descrivia l'opressió existent amb colors vivíssims i la contrastava amb la visió d'un mil·lenari d'igualtat social i republicana. Va publicar un pamflet revolucionari darrera l'altre i va trametre emissaris en totes direccions, mentre ell es dedicava a organitzar personalment l'associació a Allstedt i als voltants.

El primer fruit de la seva propaganda va ésser la destrucció de la Capella de Santa Maria a Mellerbach, prop d'Allstedt, seguint el comandament de la Bíblia (Dt. 7, 5): «Destruïreu llurs altars, trencareu llurs columnes i cremareu llurs imatges.» Els prínceps de Saxònia van traslladar-se personalment a Allstedt per tal de calmar els esperits i van convidar Münzer a llur castell. Hi va pronunciar un sermó com no n'havien sentit mai cap a Luter, «aquell munt de carn de Wittenberg, de vida fàcil», com Münzer l'anomenava. Münzer sostenia que els governants impius, especialment els sacerdots i els monjos, que tractaven l'Evangeli com una heretgia, havien d'ésser occits, i adduïa el Nou Testament com a confirmació de les seves paraules. Els impius no tenien dret a viure, si no era per la bondat dels elegits de Déu. Si els prínceps no exterminaven els

impius, Déu els prendria l'espasa de les mans, perquè el poder de l'espasa pertanyia a tota la comunitat. Els prínceps i els senyors —deia— són els primers impulsors de la usura, del robatori; converteixen totes les criatures en possessió privada —els peixos de l'aigua, els ocells del cel i les plantes del sòl— i encara prediquen als pobres el comandament: «No robaràs», mentre ells s'apoderen de tot el que troben, roben i oprimeixen el pagès i l'artesà; en canvi, quan un d'aquests comet la més petita transgressió, el penegen i el doctor Lügner⁸ diu a tot això: amén. «Els amos tenen la culpa que el pobre esdevingui llur enemic. Si no eliminen les causes de la revolta, ¿com poden anar bé les coses? El Senyor castigarà tot això amb un fuet de ferro. Però per dir-ho com ho dic em consideren un rebel. Així sigui!»

Münzer va fer imprimir el sermó. El seu impressor d'Allstedt va ésser castigat amb la pena de bandejament pel duc Johann de Saxònia i els escrits de Münzer van haver de passar, d'aleshores ençà, per la censura del govern ducal de Weimar. Però ell no va obeir l'ordre. Sense perdre temps, va publicar un pamflet molt agosarat i incitador⁹ a la ciutat imperial de Mühlhausen, en el qual cridava el poble a «eixamplar el forat de tal manera que tot el món pugui veure i comprendre qui són els grans personatges que han convertit sacrílegament el nostre Senyor en un ninot pintat». El pamflet acabava amb les següents paraules: «Tot el món ha de sofrir una gran sacsejada. Els impius seran desallotjats de llurs setis i els oprimits s'alçaran.» Thomas Münzer, «l'home del martell», va inscriure aquesta consigna a la primera pàgina: «He posat les meves paraules en la teva boca, t'he posat sobre el poble i sobre

8. [Münzer es refereix a Luter, jugant amb el mot alemany *Lügner*, que significa «mentider».]

9. [El pamflet de Münzer *Oberta Negació de la Falsa Creença del Món Impiu en el Testimoniatge de l'Evangeli de Lluç, Presentada a la Miserable i Llastimosa Cristiandat en Memòria del seu Error*, publicat a Mühlhausen l'any 1524.]

l'imperi perquè puguis destruir, arrencar, dispersar i enderrocar i perquè puguis construir i plantar. Ha estat erigit un mur de ferro contra els reis, els prínceps, els sacerdots i contra el poble. Deixeu que lluitin, perquè la victòria provocarà la perdició dels tirans poderosos i impius.»¹⁰

La ruptura de Múnzer amb Luter i els seus partidaris ja feia temps que s'havia produït. Luter va haver d'acceptar algunes de les reformes eclesiàstiques introduïdes per Múnzer sense consultar-lo. Seguia les activitats de Múnzer amb la irritada desconfiança del reformador moderat davant el partit que es proposa objectius més avançats. Ja a la primavera de 1524, en una carta a Melancton, aquell model de filisteu hàctic d'estar per casa, Múnzer escrivia que ni ell (Melancton) ni Luter no entenien el moviment. Deia que intentaven d'ofegar-lo amb la lletra de la Bíblia i que llur doctrina era corrompuda: «Estimats germans —escrivia—, cesseu els vostres dubtes i vacil·lacions. Ja és hora. L'estiu truca a la porta. Trenqueu l'amistat amb els impius que impedeixen que la Paraula es manifesti amb tota la seva força. No aduleu els vostres prínceps, o morireu amb ells. I vosaltres, amables i llibrescos erudits, no us irriteu, perquè jo no puc fer res per canviar les coses.»

Luter havia desafiat més d'una vegada Múnzer a un debat públic. Però, aquest, sempre disposat a emprendre la batalla davant el poble, no tenia cap desig de deixar-se ficar en una picabaralla teològica davant el públic hostil de la Universitat de Wittenberg. No volia «dur el testimoniatge de l'Esperit exclusivament davant l'alta escola del saber». Si Luter fos sincer —deia—, utilitzaria la seva influència per a posar fi a les persecucions de què era objecte el seu impressor i faria aixecar la censura, de manera que llur controvèrsia es pogués airejar obertament als fulls impresos.

10. [Múnzer parafraseja paraules del Llibre del Profeta Jeremies.]

Però quan es va publicar l'esmentat pamflet revolucionari de Múnzer, Luter el va denunciar obertament. En la seva *Carta als Prínceps de Saxònia contra l'Esperit Rebel* diu que Múnzer és un instrument de Satan i demana als prínceps que intervinguin i expulsin del país els instigadors de la revolta, perquè no es limiten a predicar llur perversa doctrina sinó que inciten a la insurrecció, a l'acció violenta contra les autoritats.

El primer d'agost, Múnzer va ésser obligat a compareixer davant els prínceps al castell de Weimar, sota l'acusació d'incitació al motí. Hom adduïa contra ell una sèrie de fets comprometedors; hom seguia la pista de la seva associació secreta; es veia la seva mà en les societats de miners i de pagesos. El van amenaçar amb el bandejament. A penes retornat a Allstedt, va saber que el duc Georg de Saxònia demanava la seva extradició. Hom havia interceptat cartes de l'associació escrites personalment per ell, en les quals cridava els súbdits del duc a la resistència armada contra els enemics de l'Evangeli. El Consell hauria concedit la seva extradició si ell no hagués abandonat la ciutat.

Mentrestant, la creixent intranquil·litat entre els pagesos i els plebeus feia que la propaganda de Múnzer penetrés amb molta més facilitat. Per a aquesta causa, va trobar en els anabaptistes uns agents d'extraordinari valor. Aquesta secta, que no tenia un dogma definit, es mantenia unida per l'oposició comuna a totes les classes dominants i pel símbol comú del segon baptisme; els seus membres eren ascètics en el mode de vida, incansables, fanàtics i intrèpids en la realització de la propaganda, i s'havien agrupat estretament entorn de Múnzer. Sense casa, per les constants persecucions, els seus membres vagabundejaven per Alemanya i feien arribar a tot arreu la nova doctrina, amb la qual Múnzer els havia aclarit llurs propis desigs i llurs pròpies exigències. El nombre d'anabaptistes torturats, cremats o executats d'alguna altra manera va ésser incommptable, però el coratge i la capacitat de resistència d'aquells emissaris eren incommovibles i l'èxit

de llurs activitats enmig de la creixent inquietud del poble va ésser enorme. En fugir de Turíngia, doncs, Münzer va trobar el terreny preparat i adobat, passés per on passés.

Prop de Nüremberg, on Münzer es va traslladar de primer, una revolta pagesa havia estat esclafada en el riu, un mes abans.¹¹ Münzer va emprendre la seva propaganda en secret; aviat van sortir defensors de les seves proposicions teològiques més audaces sobre la no obligatorietat de la Bíblia i la manca de sentit dels sagraments; declarava que Crist era un simple home i que el poder de les autoritats laiques era impiu. «Satan ronda furtivament, és l'Esperit d'Allstedt», exclamava Luter. A Nüremberg, Münzer va fer imprimir la seva resposta a Luter.¹² L'acusava d'adular els prínceps i de donar suport als reaccionaris, malgrat la seva insípida moderació. Però el poble s'alliberarà malgrat tot —escrivia— i el doctor Luter es trobarà com una guineu captiva. El Consell va ordenar la confiscació del pamflet i Münzer va haver d'abandonar Nüremberg.

Va travessar Suàbia, en direcció a Alsàcia; va anar seguidament a Suïssa i d'allí novament a la Selva Negra superior, on havia esclatat una insurrecció feia uns mesos, precipitada en gran part pels seus emissaris anabaptistes. Aquest viatge propagandístic de Münzer va contribuir inqüestionablement i substancialment a la creació del partit popular, a la clara formulació de les seves demandes i a l'esclatament final de la insurrecció, l'abril de 1525. En el curs d'aquest viatge, apareix particularment pronunciat el doble caràcter de les

11. [Münzer va anar primer a la ciutat imperial de Mühlhausen, d'on va ésser bandejat el setembre de 1524 per haver participat en els avalots dels pobres de la ciutat. De Mühlhausen, Münzer es va traslladar a Nüremberg.]

12. [La rèplica de Münzer a Luter duia el títol de *Una Ben Fonamentada Defensa i Rèplica a la Impia Carn de Vida Fàcil de Wüttemberg, Que Ha Tacat Llastimosament la Infelíc Cris-tiandat amb la Desvergonyida Distorsió de la Sagrada Escritura.*]

activitats de Münzer: d'una banda, cap al poble, al qual es dirigia en l'únic llenguatge que podia comprendre aleshores, el de la profecia religiosa; d'altra banda, cap als iniciats, als quals podia revelar els seus veritables objectius. Ja abans d'emprendre el viatge havia reunit a Turíngia un cercle d'homes resoluts, reclutats entre el poble i la baixa clerecia, i els havia situat al davant de la seva associació secreta. Ara ell es convertia en l'ànima de tot el moviment revolucionari al sud-oest d'Alemanya, establia vincles entre Saxònia i Turíngia a través de Francònia i Suàbia, fins a Alsàcia i la frontera suïssa, i al sud d'Alemanya comptava entre els seus deixebles i dirigents de l'associació amb agitadors com Hubmaier de Waldshut, Conrad Grebel de Zürich, Franz Rabmann de Griessen, Schappeler de Memmingen, Jakob Wehe de Leipheim i el doctor Mantel a Stuttgart, la majoria d'ells sacerdots revolucionaris. Ell es va establir sobretot a Griessen, a la frontera de Schaffhausen, des d'on recorria Hegau, Klettgau, etc. Les sagnants persecucions empreses pels alarmats prínceps i senyors contra la nova heretgia plebea van contribuir molt a atiar l'esperit de rebel·lió i a consolidar els rangs de la societat. Münzer va realitzar la seva agitació durant cinc mesos a l'Alta Alemanya i va retornar a Turíngia, on s'apropava l'esclatament de la rebel·lió, perquè volia dirigir el moviment ell personalment. Allí el trobarem més endavant.

Podem comprovar fins a quin punt el caràcter i el comportament dels dos líders reflectia l'actitud de llurs partits respectius. La indecisió de Luter, el seu temor del moviment —que anava prenent proporcions molt serioses— i el seu covard servilisme envers els prínceps corresponia plenament a la política vacil·lant i ambigua dels burgesos; l'energia i la resolució revolucionàries de Münzer es reproduïen entre els sectors més avançats dels plebeus i dels pagesos. L'única diferència era que Luter es va limitar a expressar les concepcions i els desigs de la majoria de la seva classe i per això hi va adquirir una popularitat extremament

barata; en canvi, Münzer va anar molt més enllà de les idees i les exigències immediates dels plebeus i els pagesos i va començar organitzant un partit amb l'élite dels elements revolucionaris de l'època, els quals, en la mesura que compartien les seves idees i la seva energia, mai no van passar de constituir una petita minoria de les masses insurrectes.

III La revolució Alemanya de 1848¹

A) *La insurrecció de Viena*

El 24 de febrer de 1848, Lluís Felip va ésser expulsat de París i es va proclamar la República francesa. El 13 de març següent, el poble de Viena va enderrocar el príncep Metternich i el va fer fugir vergonyosament del país. El 18 de març, el poble de Berlín es va aixecar en armes i després d'una obstinada lluita de divuit hores va tenir la satisfacció de veure que el rei es rendia i es posava a les seves mans. A les capitals dels Estats més petits d'Alemanya hi van haver esclats simultanis, més o menys violents. El poble alemany no havia acomplert la seva primera revolució però s'havia llançat francament pel camí revolucionari.

No podem entrar aquí en els detalls de les diverses insurreccions: allò que hem d'explicar és llur caràcter i la posició que les diferents classes de la població hi van adoptar.

Es pot dir que la revolució de Viena va ésser obra d'una població gairebé unànime. La burgesia (amb l'excepció dels banquers i dels especuladors de borsa), la petita burgesia comercial, el poble treballador, tots es van aixecar alhora contra un govern universalment detestat, contra un govern tan odiat per tothom que la petita minoria de nobles i de senyors del diner que n'havien constituït el suport es van esfumar de seguida, en produir-se el primer atac. Les classes mitjanes havien estat mantingudes en una ignorància política tan profunda per Metternich, que les notícies que arribaven de

1. [Capítols de l'obra d'Engels *Revolution and Counter Revolution in Germany in 1848* (1891). Es van publicar originalment en forma d'articles al «New York Daily Tribune» els anys 1891-92.]

París sobre el regne de l'anarquia, del socialisme i del terror i sobre les lluites entre la classe dels capitalistes i la dels treballadors eren totalment inintel·ligibles per a elles. En llur innocència política, o no podien atribuir cap significat a aquestes notícies, o creien que eren pures invencions de Metternich, per tal d'espantar-les i reduir-les a l'obediència. A més, mai no havien vist els treballadors actuant com a classe o defensant llurs interessos de classe específica. Per llur experiència passada, no se'ls acudia la possibilitat que sorgissin diferències entre unes classes que tant de cor col·laboraven en l'enderrocament d'un govern odiat per tots. Veien que els treballadors estaven d'acord amb elles en tots els punts: una constitució, judicis amb jurats, llibertat de premsa, etc. El març de 1848 estaven, doncs, de cos i ànima amb el moviment i aquest, d'altra banda, les va convertir de cop (en teoria, si més no) en la classe predominant de l'Estat.

Ara: el destí de totes les revolucions és que aquesta unió de les diferents classes —unió que sempre és, fins a cert punt, la condició necessària de tota revolució— no pot subsistir durant molt de temps. A penes obtinguda la victòria sobre l'enemic comú, els vencedors es divideixen en camps diferents, i giren llurs armes els uns contra els altres. És aquest ràpid i apassionat desenvolupament dels antagonismes de classe allò que, als organismes socials vells i complicats, converteix la revolució en un agent tan poderós de progrés social i polític; és aquesta successió ràpida i incessant de nous partits en el poder allò que fa recórrer a una nació més terreny en cinc anys que no hauria recorregut en tot un segle, en circumstàncies ordinàries.

La revolució de Viena va convertir la classe mitjana en la classe teòricament predominant; és a dir, les concessions arrencades al govern eren de tal mena que un cop dutes a la pràctica i mantingudes durant un temps haurien assegurat inevitablement la supremacia de la classe mitjana. Però, a la pràctica, la supremacia d'a-

questa classe no havia pas estat establerta, ni de bon tros. És cert que amb la creació d'una guàrdia nacional —una forma de donar armes a la burgesia i als petits comerciants— aquesta classe va obtenir força i importància; és cert que amb la instal·lació d'un «Comitè de Salvació» va ésser col·locat en el cim del poder una mena de govern revolucionari, irresponsable, en el qual predominava la burgesia. Però, alhora, les classes treballadores també estaven parcialment armades; elles i els estudiants havien suportat el pes principal de la lluita, en la mesura que n'hi va haver, de lluita; i els estudiants, en nombre aproximat de quatre mil, ben armats i molt més disciplinats que la guàrdia nacional, constituïen el nucli, el poder real de la força revolucionària, i no estaven pas disposats a actuar com un mer instrument en mans del Comitè de Salvació. Reconeixien aquest Comitè i fins i tot n'eren els suports més entusiastes, però constituïen una mena d'organisme independent i força turbulent, que deliberava a part a l'«Aula» i mantenia una posició intermèdia entre la burgesia i les classes treballadores, i impedia, amb la seva constant agitació, que les coses tornessin a l'antiga tranquil·litat quotidiana i imposava, molt sovint, les seves pròpies solucions al Comitè de Salvació. D'altra banda, els treballadors, gairebé tots en atur forçós, havien d'ésser ocupats en les obres públiques, a càrrec de l'Estat, i els diners per a aquest propòsit s'havien de treure de la bossa dels contribuents o de la caixa de la ciutat de Viena. Res d'això no podia agradar als comerciants vienesos. Les manufactures de la ciutat, calculades per al consum de les riques i aristocràtiques corts d'un gran país, havien estat paralitzades per la revolució, per la fugida de l'aristocràcia i de la Cort; el comerç també estava paralitzat i la contínua agitació mantinguda pels estudiants i els treballadors no constituïa pas el millor mitjà per a «restaurar la confiança», segons l'expressió habitual. Aviat es va manifestar, doncs, una certa fredor entre les classes mitjanes, d'una banda, i els turbulents estudiants i

els obrers, de l'altra; i si durant molt temps aquesta fredor no es va convertir en hostilitat declarada va ésser perquè el ministeri i, particularment, la Cort, en llur impaciència per a restaurar el vell ordre de coses, justificaven constantment les sospites i l'activitat turbulenta dels grups més revolucionaris i feien aparèixer constantment, fins i tot davant els ulls de les classes mitjanes, l'espectre del vell despotisme de Metternich. El 15 i el 26 de maig hi va haver nous aixecaments de totes les classes a Viena, perquè el govern havia intentat atacar o minar algunes de les llibertats recentment conquerides; i a cada ocasió, l'aliança entre la guàrdia nacional —o classe mitjana armada—, els estudiants i els treballadors era consolidada durant un cert temps.

Quant a les restants classes de la població, l'aristocràcia i els senyors del diner havien desaparegut i la pagesia tenia molta feina a eliminar els darrers vestigis del feudalisme. Gràcies a la guerra d'Itàlia, i a la feina que Viena i Hongria donaven a la Cort, els pagesos tenien plena llibertat d'acció i per això a Àustria l'alliberament va ésser més complet que a qualsevol altra part d'Alemanya. La Dieta austríaca només va haver de confirmar les mesures que la pagesia ja havia pres en la pràctica, i per molt que pugui restaurar el govern del príncep Schwarzenberg, mai no podrà restaurar la servitud feudal de la pagesia. I si Àustria torna a ésser actualment un país relativament tranquil i fins i tot fort és, principalment, perquè la gran majoria de la població, els pagesos, han estat els veritables vencedors de la revolució; el govern restaurat ha atacat moltes coses, però no ha tocat fins ara els avantatges palpables, substancials, conquerits per la pagesia.

B) *La insurrecció de Berlín*

El segon centre de l'acció revolucionària va ésser Berlín; per tot el que hem dit als articles anteriors es

pot deduir que aquesta acció no va comptar, ni de bon tros, amb el suport unànime de totes les classes, com a Viena. A Prússia, la burgesia ja havia participat en lluites efectives contra el govern; el resultat de la Dieta Unida havia estat una ruptura; era imminent una revolució burgesa, una revolució que, en el primer esclat, podia haver estat tan unànime com la de Viena, si no hi hagués hagut la Revolució de febrer, a París. Aquesta ho va precipitar tot; però, la bandera sota la qual va ésser duta a terme era totalment diferent de la bandera amb què la burgesia prussiana es preparava a desafiar el seu govern. A França, la Revolució de febrer va enderrocar el mateix tipus de govern que la burgesia prussiana es disposava a instal·lar al seu propi país. La Revolució de febrer es va anunciar com la revolució de les classes treballadores contra les classes mitjanes, va proclamar la caiguda del govern de la classe mitjana i l'emancipació del treballador. Però la burgesia prussiana ja en tenia prou, d'agitació obrera al seu país. Un cop passat el primer terror dels avalots de Silèsia, la burgesia va intentar fins i tot d'aprofitar aquesta agitació en benefici propi, però sempre va conservar un saludable horror pel socialisme i el comunisme revolucionaris; per tant, quan va veure al davant del govern de París homes que considerava com els pitjors enemics de la propietat, l'ordre, la religió, la família i els restants *Penates* del burgès modern, el seu ardor revolucionari es va refredar de cop. Sabia que calia aprofitar el moment propici i que sense l'ajuda de les masses treballadores seria derrotada; però li mancava el coratge. Per això es va posar a costat del govern en produir-se els primers esclats a les províncies i va intentar que a Berlín el poble es mantingués quiet, un poble que durant cinc dies es va manifestar davant el palau reial per discutir les notícies i demanava canvis en el govern. Finalment, quan van arribar les notícies de la caiguda de Metternich i el rei va fer algunes concessions lleugeres, la burgesia va considerar que la revolució s'havia acabat i va anar a donar les gràcies

a Sa Majestat per haver donat satisfacció als desigs del poble. Però després d'això hi va haver els atacs dels militars contra la multitud, les barricades, la lluita i la derrota de la monarquia. Tot va canviar, llavors; les mateixes classes treballadores que la burgesia havia volgut mantenir en un segon pla, havien ocupat l'avantguarda, havien lluitat i vençut i havien pres consciència de llur força. Ja no eren possibles les restriccions del dret de sufragi, de la llibertat de premsa, del dret de formar part dels jurats, del dret de reunió —és a dir, les restriccions que tant haurien agradat a la burgesia perquè només afectaven les classes situades per sota d'ella. Hi havia el perill imminent de repetició de les escenes d'«anarquia» de París. Davant aquest perill, van desaparèixer les antigues diferències. Els amics i els enemics de tants anys es van unir contra l'obrer victoriós —bé que aquest encara no hagués demanat res d'específic per a ell— i l'aliança entre la burgesia i els partidaris del sistema enderrocat es va signar sobre les mateixes barricades de Berlín. Calia fer les concessions necessàries —però res més que les estrictament necessàries i inevitables—; es va haver de formar un ministeri amb els dirigents de l'oposició de la Dieta Unida i, a canvi dels seus serveis en la salvació de la Corona, aquest ministeri havia de comptar amb el suport de tots els pilars del vell govern: l'aristocràcia feudal, la burocràcia, l'exèrcit. Aquestes eren les condicions amb què els senyors Camphausen i Hansemann van emprendre la formació d'un govern.

Era tant fort el terror que provocaven en els nous ministres les masses revoltades, que per a ells tots els mitjans eren bons mentre enfortissin els somoguts fonaments de l'autoritat. Aquells pobres il·lusos creien que ja no hi havia perill de restauració del vell sistema i per això van utilitzar tota la vella maquinària estatal per a restaurar l'«ordre». No van destituir cap buròcrata ni cap oficial de l'exèrcit; no van introduir ni el més mínim canvi en el vell sistema burocràtic de l'administració. Aquells preciosos ministres constitucionals

i responsables fins i tot van restituir els càrrecs als funcionaris que el poble, en la primera empenta revolucionària, havia expulsat per llurs abusos burocràtics. Res no havia canviat a Prússia, llevat de les persones dels ministres. Ni tan sols no va ésser tocat el personal dels diferents departaments i tots els caçadors constitucionals de bones places, que havien constituït el cor dels nous dirigents amb l'esperança de participar degudament en la distribució del poder i dels càrrecs, van rebre, per tota recompensa, el consell d'esperar fins que la restauració de l'estabilitat permetés d'efectuar canvis en el personal burocràtic; en les condicions del moment, aquests canvis podien ésser perillosos.

El rei, totalment enfonsat després de la insurrecció del 18 de març, va descobrir aviat que era tan necessari per als ministres «liberals» com ho eren aquests per a ell. La insurrecció no havia tocat el tron; aquest era l'únic obstacle encara existent contra l'«anarquia»; la classe mitjana liberal i els seus dirigents que ocupaven ara el poder estaven, doncs, molt interessats a mantenir les millors relacions possibles amb la Corona. El rei i la camarilla reaccionària que el rodejava no van trigar gens a descobrir-ho i es van aprofitar de les circumstàncies per a frenar i obstaculitzar la marxa del ministeri, fins i tot en les mínimes reformes que s'intentaven de tant en tant.

La primera preocupació del ministeri va ésser de donar una certa aparença de legalitat als canvis violents. Malgrat l'oposició popular, va convocar la Dieta Unida per tal d'aprovar, com a òrgan legal i constitucional del poble, una nova llei electoral per a l'elecció d'una Assemblea, la qual s'havia de posar d'acord amb la Corona per a l'adopció d'una nova constitució. Les eleccions havien d'ésser indirectes; la massa dels votants havia d'elegir un cert nombre d'electors, els quals havien d'elegir els representants. Malgrat l'oposició, es va aprovar aquest sistema d'elecció indirecta. També es va demanar a la Dieta Unida un préstec de vint-i-cinc

milions de *thalers*; el partit popular s'hi oposava, però el préstec va ésser demanat i concedit.

Aquests actes del ministeri van provocar un desenvolupament rapidíssim del partit popular o, com s'anomena ara, del partit democràtic. Aquest partit, encapçalat per la classe dels petits comerciants i botiguers, unia sota la bandera d'aquests, en començar la revolució, la gran majoria dels treballadors; exigia el sufragi universal i directe (igual com a França), una sola Assemblea legislativa i el reconeixement total i franc de la revolució del 18 de març com la base del nou sistema governamental. La fracció més moderada es considerava satisfeta amb una monarquia «democratitzada» d'aquesta manera; la fracció més avançada exigia l'establiment de la república. Les dues fraccions estaven d'acord a reconèixer l'Assemblea Nacional Alemanya de Frankfort com l'autoritat suprema del país; en canvi, els constitucionalistes i els reaccionaris veien amb gran horror la sobirania d'aquest òrgan, el qual semblaven considerar com a profundament revolucionari.

A l'època de la revolució, el moviment independent de la classe obrera havia estat trencat per un temps. Les necessitats i les circumstàncies immediates del moviment no permetien de situar en un primer pla les demandes específiques del partit proletari. De fet, mentre el terreny per a l'acció independent dels treballadors no fos aclarit, mentre no hi hagués el sufragi universal i directe, mentre els trenta-sis Estats —més o menys grans— continuessin tallant Alemanya en innumbrables fragments, ¿què podia fer el partit proletari sinó seguir de prop el moviment de París —que tenia per a ell una importància màxima— i lluitar en comú amb els botiguers per a l'obtenció dels drets que li permetrien, després, d'emprendre la pròpia batalla?

Només hi havia tres punts, doncs, que diferenciessin en l'acció política el partit proletari de la classe dels petits comerciants o del partit anomenat demo-

cràtic: 1) el judici sobre el moviment francès: els demòcrates atacaven els extremistes de París i els revolucionaris proletaris els defensaven; 2) la proclamació de la necessitat d'una república alemanya, una i indivisible, quan els demòcrates més extremistes només gosaven parlar d'una república federal; 3) la demostració, en totes les ocasions, d'una audàcia revolucionària, d'una disposició per a l'acció que mai no tindrà un partit encapçalat i format especialment per petits comerciants.

El partit proletari —o, més ben dit, revolucionari— va aconseguir amb molta lentitud de sostreure la gran massa dels treballadors a la influència dels demòcrates, la cua dels quals formaven en començar la revolució. Però la indecisió, la feblesa i la covardia dels dirigents demòcrates van contribuir a completar el procés i ara es pot dir que un dels principals resultats de les convulsions de l'any passat és que allí on els treballadors estan concentrats en masses considerables s'han alliberat completament d'aquella influència demòcrata que els va dur a una inacabable sèrie d'errors i d'infortunis durant 1848 i 1849. Però val més que no ens anticipem; els esdeveniments d'aquests dos anys ens donaran moltes ocasions per a mostrar com operaven els senyors demòcrates.

La pagesia de Prússia és com la d'Austria, però menys enèrgica; en general, el feudalisme no la pressionà amb tanta força. Aquesta pagesia podia haver aprofitat la revolució per a alliberar-se definitivament de totes les traves feudals. Però per les raons ja dites, les classes mitjanes es van regirar de seguida contra ella, llur aliada més antiga i indispensable. Els demòcrates, tan espantats com la burgesia per allò que se'n deia els atacs contra la propietat privada, tampoc no li van prestar suport. Per això, després d'una emancipació que va durar tres mesos, després d'una sèrie de lluites sagnants i d'execucions, particularment a Silèsia, el feudalisme va ésser restaurat per obra d'una burgesia que es proclamava —fins al dia anterior— antifeudal. No

es pot fer contra ella cap acusació tan terrible i aclaparadora com aquesta. En tota la història no hi ha hagut una traïció semblant contra el millor aliat, contra un mateix; per moltes humiliacions i castracions que hagi de sofrir el partit de la classe mitjana, cal dir que les haurà ben merescudes totes, sense excepció.

C) *L'Assemblea Nacional de Francfort*

Com recordaran els nostres lectors, en els capítols precedents hem seguit el moviment revolucionari alemany fins a les dues grans victòries populars del 13 de març a Viena i del 18 de març a Berlín. Hem vist com s'installaven —a Àustria i a Prússia— governs constitucionals i com eren proclamats com a regles fonamentals de tota la política futura els principis liberals o burgesos; hem vist, també, que l'única diferència visible entre els dos grans centres d'acció era que a Prússia la burgesia liberal s'havia possessionat directament de les regnes del poder a través de dos rics mercaders, els senyors Camphausen i Hansemann; a Àustria, en canvi, on la burgesia era políticament molt menys educada, la burocràcia liberal s'apoderà de tots els càrrecs i pretenia d'exercir el poder en nom de la burgesia. Hem vist també que els partits i les classes de la societat, fins aleshores units en la comuna oposició al vell govern, es van dividir després de la victòria o fins i tot en plena lluita; i que la mateixa burgesia liberal que s'havia aprofitat exclusivament de la victòria, es va girar immediatament contra els aliats del dia anterior, va adoptar una actitud hostil contra totes les classes i tots els partits de caràcter més avançat i va practicar una aliança amb els vençuts interessos feudals i burocràtics. Des del començament del drama revolucionari era evident, de fet, que la burgesia liberal no podia conservar les posicions conquerides contra els partits feudal i burocràtic, vençuts però no destruïts, si no recorria a l'ajuda dels partits populars

i més avançats. Però també era evident que la burgesia liberal només podia resistir la torrentada d'aquestes masses més avançades amb l'ajuda de la noblesa feudal i de la burocràcia. Era, doncs, molt clar que la burgesia d'Àustria i de Prússia no tenia força suficient per a conservar el poder i per a adaptar les institucions del país a les pròpies necessitats i idees. El ministeri liberal burgès no era res més que un replà des del qual, segons les circumstàncies, el país aniria cap a una fase més avançada del republicanisme unitari o s'enfonsaria novament en el vell règim clerical-feudal i burocràtic. Tant en un cas com en l'altre, la lluita real, decisiva, encara no havia ocorregut; els fets de març només havien estat l'inici del combat.

Àustria i Prússia eren els dos Estats dominats d'Alemanya; per això, una victòria revolucionària radical a Viena o a Berlín hauria estat decisiva per a tot Alemanya. Efectivament, els fets de març de 1848 en aquestes dues ciutats van decidir la marxa dels afers alemanys. Sembla, doncs, superflu deturar-nos en els fets ocorreguts als Estats menors. Podríem, efectivament, limitar-nos a l'examen exclusiu dels afers austríacs i prussians si l'existència d'aquests Estats menors no hagués donat lloc a l'aparició d'un organisme que, per la seva mateixa existència, era la prova més colpidora de la anormal situació d'Alemanya i del caràcter parcial, incomplet, de la revolució. Un organisme tan anormal, tan ridícul i, malgrat tot, tan convençut de la seva pròpia importància que la història no donarà mai, probablement, res de comparable. Aquest organisme era l'anomenada Assemblea Nacional Alemanya de Francfort del Main.

Després de les victòries populars de Viena i de Berlín era evident que hi havia d'haver una Assemblea representativa per a tot Alemanya. Hom va elegir, doncs, l'assemblea, la qual es va reunir a Francfort, al costat de l'antiga Dieta Federal. El poble esperava que l'Assemblea Nacional Alemanya resoldria totes les qüestions disputades i actuaria com l'autoritat legislativa

superior de tota la Confederació Alemanya. Però, alhora, la Dieta que l'havia convocada no havia fixat en absolut les seves atribucions. Ningú no sabia si els seus decrets tindrien força de llei o si s'havien de sotmetre a la sanció de la Dieta o de cadascun dels governs. Enmig d'aquella perplexitat, si l'Assemblea hagués tingut un mínim d'energia hauria dissolt immediatament la Dieta —l'òrgan corporatiu més impopular d'Alemanya— i l'hauria reemplaçada per un govern federal, elegit entre els seus mateixos membres. S'hauria declarat l'única expressió legal de la voluntat sobirana del poble alemany i hauria donat, d'aquesta manera, validesa legal a tots els seus decrets. Per damunt de tot, hauria organitzat una força armada pròpia a tot el país, suficient per a derrotar la possible oposició dels governs. Cal dir que tot això era fàcil, molt fàcil en el primer període de la revolució. Però era esperar massa d'una assemblea composta, en gran majoria, d'advocats liberals i de professors doctrinals, una assemblea que pretenia d'encarnar l'essència de l'intel·lecte i de la ciència alemanys però que no era, en realitat, res més que un escenari on els vells i antiquats personatges polítics exhibien llur involuntària ridiquesa i llur impotència com a homes de pensament i d'acció davant els ulls de tot Alemanya. Des del primer moment, aquella assemblea d'ancianes porugues va tenir més por dels moviments populars, per petits que fossin, que de tots els complots reaccionaris de tots els governs alemanys junts. Deliberava sota els ulls de la Dieta, més ben dit, gairebé implorava la sanció de la Dieta per als seus decrets, perquè les seves primeres resolucions van haver d'ésser promulgades per aquest odiós òrgan. En comptes d'afirmar la seva pròpia sobirania, va evitar curosament la discussió d'un tema tan perillós. En comptes de rodejar-se d'una força popular, va ignorar totes les interferències violentes dels governs; sota els seus propis ulls, va ésser proclamat a Magúncia l'estat de setge, el poble va ésser desarmat i ella, l'Assemblea Nacional, ni es va bellugar. Més tard, va

elegir l'arxiduc Joan d'Àustria com a Regent d'Alemanya i va declarar que totes les seves resolucions (de l'Assemblea) havien de tenir força de llei; però l'arxiduc Joan només va ésser investit en la seva nova dignitat després d'obtenir el consentiment de tots els governs, i va ésser investit per la Dieta i no per l'Assemblea. Quant a la força legal dels decrets de l'Assemblea, cal dir que els governs més importants mai no la van reconèixer i ni l'Assemblea no la va imposar; va restar, doncs, en suspens. Hi havia l'estrany espectacle d'una Assemblea que pretenia d'ésser l'únic representant legal d'una gran nació sobirana però que no tenia ni la voluntat ni la força de fer reconèixer aquesta pretensió. Els debats d'aquest organisme, sense cap resultat pràctic, no tenien ni tan sols cap valor teòric; no feien més que reproduir els llocs comuns més banals d'escoles filosòfiques i jurídiques passades de moda; totes les frases pronunciades o, més ben dit, balbucejades en aquella Assemblea ja havien estat impreses abans mil vegades, i mil vegades millor.

La pretesa nova autoritat central d'Alemanya va deixar doncs les coses tal com les havia trobades. En comptes de realitzar la desitjada unitat d'Alemanya, no va destituir ni el més insignificant dels prínceps que la regien; no va enfortir els vincles d'unió entre les províncies separades; no va fer ni un sol pas per a destruir les barreres duaneres que separaven Hannover de Prússia i Prússia d'Àustria; ni tan sols no va intentar d'eliminar les odioses duanes que obstruïen la navegació fluvial a Prússia. Però, com menys feia l'Assemblea, més cridava. Va crear una flota alemanya —sobre el paper—; va anexionar Polònia i Schleswig; va permetre que Àustria declarés la guerra a Itàlia, però va prohibir als italians de seguir els austríacs quan es van retirar prudentment cap a Alemanya; va donar tres visques a la República francesa i va rebre ambaixades hongareses, les quals van retornar a Hongria, segurament, amb idees molt més confuses que abans sobre Alemanya.

Al començament de la revolució, aquesta Assemblea havia estat l'espantall de tots els governs alemanys. Comptaven que emprendria una acció molt dictatorial i revolucionària —precisament pel caràcter indefinit que s'havia considerat necessari de donar a la seva competència. Els governs van ordinar, doncs, un complicat sistema d'intrigues per tal d'afeblir la influència d'aquell terrible organisme; va resultar, però, que van tenir més sort que enginy, perquè l'Assemblea va fer l'obra dels governs molt millor que no l'haurien feta ells. El tret principal d'aquestes intrigues era la convocatòria d'Assemblees Legislatives locals; no sols van convocar llurs legislatures els Estats menors sinó que també Prússia i Àustria van convocar Assemblees Constituents. En aquestes, la classe mitjana liberal o els seus aliats, els advocats liberals i els buròcrates, tenien la majoria, igual com a la Cambra de Representants de Francfort; per això les qüestions hi van prendre el mateix to. L'única diferència era que l'Assemblea Nacional Alemanya era el parlament d'un país imaginari, perquè havia declinat la tasca de formar allò que constituïa la primera condició de la seva existència: una Alemanya unificada que discutís les mesures imaginàries i impracticables d'un govern imaginari de creació pròpia, i que aprovava resolucions imaginàries que no interessaven ningú. En canvi, a Àustria i a Prússia els organismes constituents eren, si més no, parlaments reals, que enderrocaven i creaven governs reals i imposaven, durant un temps almenys, llurs resolucions als prínceps amb els quals s'havien de barallar. També eren assemblees covardes, mancades d'una visió àmplia, incapaces de prendre resolucions revolucionàries; també elles van traïr el poble i van restituir el poder a les mans del despotisme feudal, burocràtic i militar. Però es veïen, si més no, obligades a discutir qüestions pràctiques d'interès immediat i a viure en la terra junt amb altres persones; en canvi, els farsants de Francfort mai no estaven tan contents com quan podien ficar-se en els «eteris reialmes del somni», *im Luftreich*

des Traums. Les actes de les Assemblees Constituents de Berlín i de Viena són una part important de la història revolucionària d'Alemanya; en canvi, les elucubracions de la colla d'ifusos de Francfort només interessaven el col·leccionista de curiositats literàries i d'antiguitats.

El poble alemany sentia profundament la necessitat d'eliminar la perjudicial divisió territorial, que dispersava i anihilava la força col·lectiva de la nació; durant un cert temps va creure que amb l'Assemblea Nacional de Francfort començava una nova època. Però la conducta infantil d'aquella colla de pedants va refredar ben aviat l'entusiasme nacional. La seva lamentable actitud en la qüestió de l'armistici de Malmö (setembre de 1848) va fer que la indignació popular esclatés contra un organisme del qual s'havia esperat que donaria a la nació un terreny d'acció ampli i clar i, en comptes d'això, endut per una covardia sense precedents, es va limitar a restaurar l'antiga solidesa dels fonaments de l'actual sistema contrarevolucionari.

D) *L'Assemblea Prussiana i l'Assemblea Nacional*

El primer de novembre va caure Viena i el 9 del mateix mes la dissolució de l'Assemblea Constituent de Berlín va demostrar fins a quin punt aquell fet havia elevat, de cop, l'ànim i la força del partit contrarevolucionari a tot Alemanya.

Els esdeveniments de l'estiu de 1848 a Prússia es poden explicar amb poques paraules. L'Assemblea Constituent —o, més ben dit, l'Assemblea elegida per a posar-se d'acord amb la Corona sobre l'adopció d'una constitució— i la seva majoria de representants dels interessos de la classe mitjana havien perdut des de feia temps l'estima popular en prestar-se a totes les intrigues de la Cort, per la por que els feien els elements més enèrgics de la població. Havien confirmat —o, més ben dit, restaurat— els odiosos privilegis del feudalisme

me, traint d'aquesta manera els liberals i la pagesia. No havien estat capaços d'elaborar una constitució ni d'esmenar la legislació general. S'havien dedicat gairebé exclusivament a fer belles distincions teòriques, simples formalitats, i a discutir qüestions d'etiqueta constitucional. De fet, l'Assemblea era més una escola de *savoir vivre* parlamentari per als seus membres que un organisme en què pogués interessar-se el poble. A més, les majories estaven molt ben equilibrades i gairebé sempre decidien segons les oscil·lacions d'uns centres que anaven de dreta a esquerra i viceversa i feien caure, de primer, el govern de Camphausen i després els de Auerswald i Hansemann. Però mentre els liberals deixaven, com a tot arreu, que les ocasions se'ls escapessin de les mans, la Cort reorganitzava els seus elements de força entre la noblesa i la part més inculta de la població rural i també entre l'exèrcit i la burocràcia. Després de la caiguda de Hansemann, es va constituir un govern de buròcrates i militars, tots profundament reaccionaris, però amb l'habilitat suficient per a fer veure que acceptaven les demandes del Parlament; l'Assemblea, que es regia pel còmode principi de «mesures», no «homes», s'enganyava aplaudint aquest govern, sense veure la concentració i l'organització de les forces contrarevolucionàries que duia a terme obertament. Quan la caiguda de Viena va donar el senyal, el rei va destituir els seus ministres i els va reemplaçar per «homes d'acció», sota la direcció de l'actual primer ministre, Manteuffel. L'adormida Assemblea es va desvetllar de cop; va aprovar una moció de censura contra el govern, a la qual es va replicar immediatament amb un decret que allunyava l'Assemblea de Berlín —on, en cas de conflictes, podia trobar el suport de les masses— i ordenava la seva instal·lació a Brandenburg, una petita ciutat provincial totalment sotmesa al govern. Però l'Assemblea va declarar que no podia ésser ajornada, desplaçada o dissolta si no era per consentiment propi. Mentrestant, el general Wrangel va entrar a Berlín al davant de quaranta mil soldats.

Els magistrats municipals i els oficials de la Guàrdia Nacional van decidir, en una reunió, no oferir resistència. I després d'això, quan la burgesia liberal, seguint l'exemple de l'Assemblea i els constituents, havia permès al partit reaccionari que ocupés totes les posicions importants i li tragués de les mans gairebé tots els mitjans de defensa, després d'això, diem, va començar la gran comèdia de la «resistència passiva i legal», amb la qual pretenien d'imitar gloriosament l'exemple de Hampden i les primeres proeses dels americans en la Guerra de la Independència. A Berlín va ésser declarat l'estat de setge i la ciutat no es va moure; la Guàrdia Nacional va ésser dissolta pel govern i els seus membres van lliurar les armes amb tota puntualitat. L'Assemblea va ésser foragitada, durant quinze dies, d'un lloc darrera l'altre; a cada ocasió era dispersada pels militars però els seus membres demanaven als ciutadans que no es moguessin, que estiguessin tranquils. Finalment, quan el govern va dissoldre l'Assemblea, els seus membres van aprovar una resolució declarant il·legal la percepció d'impostos i es van dispersar per tot el país per tal d'organitzar el tancament de caixes. Van descobrir, però, que s'havien equivocat profundament en la tria del mitjà de resistència. Després d'unes quantes setmanes d'agitació, seguides per severes mesures del govern contra l'oposició, tothom va abandonar la idea de negar-se a pagar els impostos per a complaure una Assemblea difunta que no havia tingut ni el valor de defensar-se.

Una qüestió que potser no es podrà resoldre mai és saber si a començaments de novembre de 1848 ja era massa tard per a intentar la resistència armada o si una part de l'exèrcit, en trobar una oposició seriosa, s'hauria posat al costat de l'Assemblea i hauria decidit la contesa a favor d'aquesta. Però, tant en la revolució com en la guerra, sempre cal presentar un front sòlid i l'avantatge és de qui ataca. Tant en la revolució com en la guerra, és absolutament necessari de jugar-s'ho tot en el moment decisiu, per dolentes que siguin les

cartes. Totes les revolucions reeixides de la història demostren la veritat d'aquests axiomes. Per a la revolució prussiana, el moment decisiu era novembre de 1848. Però l'Assemblea, que encapçalava oficialment tots els interessos revolucionaris, no va presentar un front sòlid —perquè retrocedia a cada avanç de l'enemic—, ni va atacar —perquè va escollir la defensa. I quan va arribar el moment decisiu, quan Wrangel, al davant de quaranta mil soldats, va trucar a les portes de Berlín, en comptes de trobar-se, com ho esperaven tant ells com els seus oficials, amb tots els carrers plens de barricades, totes les finestres convertides en espitlleres, va trobar les portes obertes i els carrers obstruïts únicament per una multitud de pacífics berlinesos enriolats amb la facècia que li havien fet en lliurar-se, lligats de peus i mans, als astorats soldats. És cert que l'Assemblea i el poble haurien estat derrotats si haguessin resistit; Berlín potser hauria estat bombardejada i molts centenars de persones haurien mort sense impedir la victòria final del partit reialista. Però això no era una raó per a rendir-se de seguida. Una derrota venuda ben cara té tanta importància revolucionària com una victòria fàcilment aconseguida. Les derrotes de París, el juny de 1848, i de Viena, a l'octubre, van contribuir molt més a revolucionar els esperits dels habitants d'ambdues ciutats que les victòries de febrer i de març. L'Assemblea i el poble de Berlín haurien compartit, probablement, el destí d'aquestes dues ciutats, però haurien caigut victoriosament i haurien deixat al darrera, en l'esperit dels supervivents, un desig de revenja, és a dir, un sentiment que en èpoques revolucionàries és un dels incentius més forts per a una acció enèrgica i apassionada. És evident que en tota lluita aquell qui accepta el desafiament corre el perill d'ésser derrotat; però, ¿és això una raó perquè s'hagi de confessar derrotat i sotmetre's al jou sense brandar l'espasa?

En una revolució, tots els qui comanden una posició decisiva i la rendeixen, en comptes d'obligar l'enemic

a llançar-se a l'assalt, mereixen invariablement que hom els tracti de traïdors.

El mateix decret del rei de Prússia que dissolia l'Assemblea Constituent promulgava també una nova constitució, basada en el projecte elaborat per un comitè d'aquesta Assemblea, però que ampliava en alguns punts els poders de la Corona i, en altres, anul·lava pràcticament els del Parlament. La nova constitució establia dues Cambres, les quals s'havien de reunir aviat per a confirmar-la i revisar-la.

No cal pas que ens preguntem on era l'Assemblea Nacional Alemanya durant la lluita «legal i pacífica» dels constitucionalistes prussians. Era, com sempre, a Francfort, dedicada a votar resolucions molt tímides i manses contra l'activitat del govern prussià i a admirar «l'important espectacle de la resistència passiva, legal i unànime de tot un poble contra la força bruta». El govern central va enviar emissaris a Berlín per intercedir entre el govern i l'Assemblea; però els va passar el mateix que a llurs predecessors a Olmütz: van ésser pòlidament expulsats. L'esquerra del govern central, és a dir, l'anomenat partit radical, també va enviar emissaris; però després d'haver-se convençut de la total impotència de l'Assemblea de Berlín i d'haver confessat llur pròpia impotència, van retornar a Francfort parlant del progrés i de l'admirable i pacífica conducta dels habitants de Berlín. Més encara, quan el senyor Bassermann, un dels enviats del govern central, va dir que les últimes mesures autoritàries dels ministres prussians tenien un cert fonament de causa, perquè darrerament s'havien vist pels carrers de Berlín molts tipus d'aspecte dubtós i salvatge, com els que sempre apareixen poc abans d'un moviment anàrquic (i que són coneguts, d'aleshores ençà, amb el nom de «tipus bassermànics»), aquells íntegres diputats de l'esquerra i enèrgics representants de la revolució, es van aixecar impetuósament per a jurar i testificar que no era veritat, que no es veien tipus d'aquella mena! En qüestió de dos mesos, quedava ben demostrada, doncs,

la total impotència de l'Assemblea de Francfort. No hi podia haver una demostració més clara de la incapacitat d'aquell organisme d'acomplir la seva tasca; més encara: era la demostració que no tenia ni la més remota idea de quina era aquesta tasca. El fet que a Viena i a Berlín s'hagués decidit el destí de la revolució, que en ambdues capitals es resolguessin les qüestions més importants i vitals sense tenir en compte per res l'existència de l'Assemblea de Francfort, només aquest fet, diem, basta per a demostrar que l'organisme en qüestió era un simple club de debats, compost d'una colla d'il·lusos, que permetien que els governs els utilitzessin com un ninot parlamentari, com un espectacle per als botiguers i els petits comerciants dels petits Estats i les petites ciutats, mentre es va considerar convenient de desviar l'atenció de tota aquesta gent. Fins a quin punt es va considerar convenient és cosa que veurem més endavant. Però és un fet digne d'atenció que entre tots els homes «eminentes» d'aquesta Assemblea no n'hi hagués cap que tingués la més mínima comprensió del paper que els pertocava i que encara avui, els ex-membres del Club de Francfort tinguin invariablement, uns òrgans de percepció històrica totalment peculiars.

E) *L'acabament de la insurrecció*

El sud i l'oest d'Alemanya estaven en plena insurrecció i els governs alemanys van necessitar més de deu setmanes —des de la ruptura de les hostilitats a Dresden fins a la capitulació de Rastatt— per a apagar la flamarada final de la primera revolució alemanya. Mentrestant, l'Assemblea Nacional desapareixia de l'escena política sense que ningú no se n'adonés.

Deixem l'august organisme de Francfort, perplex davant els insolents atacs dels governs contra la seva dignitat, davant la impotència i la negligència del Poder Central que ell mateix havia creat, davant l'aixe-

cament dels petits comerciants per a defensar-lo i de la classe obrera per a objectius més revolucionaris. Entre els seus membres regnaven la desolació i el desesper; els esdeveniments havien assumit de sobte una forma tan clara i decisiva que les il·lusions d'aquells erudits legisladors sobre llur poder real es van esfumar en pocs dies. Els conservadors, obeint un senyal dels governs, s'havien retirat d'un organisme que ja no podia existir gaire més temps, si no era desafiant les autoritats constituïdes. Els liberals van abandonar la comesa en plena desorientació i no van voler saber res de llurs càrrecs representatius. Centenars d'honorables cavallers van emprendre la fugida. Els vuit o nou-cents membres originals s'havien reduït tan de pressa que cent cinquanta —i al cap de pocs dies, cent— ja constituïen quòrum. I fins i tot els pocs que restaven eren difícils de reunir, bé que entre ells hi haguessin tots els representants del partit democràtic.

El curs que havien de seguir les restes d'un parlament era prou clar. Només tenien una possibilitat: col·locar-se obertament al costat de la insurrecció, donar-li tota la legalitat que li poguessin conferir i organitzar un exèrcit per a la pròpia defensa. Havien d'ordenar al govern central que posés fi immediatament a totes les hostilitats i si, com era de preveure, aquest poder no podia ni volia obeir, l'havien de depositar immediatament i reemplaçar-lo per un govern més enèrgic. Si no era possible de traslladar a Francfort tropes insurrectes (i cal dir que això era perfectament possible al començament, quan els governs dels Estats estaven mal preparats i vacilaven), l'Assemblea s'havia de traslladar de seguida al centre mateix del districte insurgent. Si ho hagués fet de seguida i amb decisió, no més tard del mes de maig, podia haver obert bones perspectives, tant per a la insurrecció com per a ella mateixa.

Però era inútil esperar una acció tan decidida per part dels representants dels botiguers alemanys. Aquells aspirants a estadista no es van pas alliberar

de llurs il·lusions. Els membres que havien perdut llur fe en la força i la inviolabilitat del Parlament ja s'havien fet escàpols. Els demòcrates que van restar no es decidien fàcilment a abandonar uns somnis de poder i de grandesa que havien cultivat durant dotze mesos. Fidels a l'orientació que havien seguit fins aleshores, es van abstenir de tota acció decisiva fins que totes les possibilitats d'èxit o totes les possibilitats de fracàs amb els honors de la guerra si més no, es van haver esfumat. Per tal de fer la impressió d'una activitat fictícia, atrafegada, la impotència radical i l'alta pretensió de la qual només podien provocar la compassió i el ridícul, van continuar trametent resolucions, missatges i peticions a un Lloctinent Imperial que els va ignorar totalment i a uns ministres obertament aliats amb l'enemic. I quan, finalment, Wilhelm Wolff, diputat per Striegan, redactor de la «Neue Rheinische Zeitung» i l'únic revolucionari autèntic de tota l'Assemblea va dir que si els diputats volien dir realment allò que deien farien millor de deixar la xerrameca i declarar el Lloctinent Imperial traïdor al país i criminal, aleshores tota la virtuosa indignació d'aquells cavallers parlamentaris, tant de temps comprimida, va esclatar amb una energia que mai no havien sabut trobar quan el govern els feia objecte d'un insult darrera l'altre.

S'entén: la proposta de Wolff era l'única cosa sensata que s'havia dit entre les parets de l'església de Sant Pau; era l'única cosa que s'havia de fer i un llenguatge tan clar i directe havia de sonar forçosament com un insult a les orelles d'uns sentimentals que només eren resoluts en la irresolució i que, massa covards per a passar a l'acció, estaven totalment convençuts que allò que calia fer era no fer res. Totes les paraules que aclarien, com el llamp, la infatuada però intencionada nebulositat de llurs ments, tot allò que els ajudés a sortir d'un laberint que s'entossuien a considerar definitiu, tota concepció clara de la situa-

ció real, efectiva, era, naturalment, un crim contra la majestat d'aquella Assemblea Sobirana.

Quan la posició dels honorables cavallers de Francfort va resultar insostenible, malgrat les resolucions, les apel·lacions, les interpellacions i les proclamacions, es van retirar; però no cap als districtes insurgents: hauria estat un pas massa decidit. Se'n van anar a Stuttgart, on el govern de Württemberg mantenia una mena de neutralitat expectant. Allí van declarar finalment que el Lloctinent de l'Imperi havia abusat del seu poder i van elegir entre els components de l'Assemblea una Regència de cinc persones. Aquesta Regència va promulgar de seguida una llei de milícies, i la va trametre a tots els governs d'Alemanya.

Hom ordenava als governs, els veritables enemics de l'Assemblea, que enviessin forces per a defensar-la! També va ésser creat —sobre el paper, naturalment— un exèrcit per a la defensa de l'Assemblea Nacional. Tot va ésser ordenat i regulat: divisions, brigades, regiments, bateries. No faltava res, llevat de la realitat, perquè aquell magnífic exèrcit, naturalment, no va arribar a existir mai.

A l'Assemblea General només li restava un recurs. La població democràtica de tot el país enviava comissions per a posar-se a disposició del Parlament i per a demanar-li que emprengués una acció decisiva. El poble, que coneixia les intencions del govern de Württemberg, implorava a l'Assemblea Nacional que obligués aquest govern a posar-se clarament al costat dels insurgents veïns. Però no. En traslladar-se a Stuttgart, l'Assemblea Nacional s'havia posat a la mercè del govern de Württemberg. Els diputats ho sabien i per això calmaven l'agitació del poble. Així van perdre les últimes restes d'influència que encara podient tenir. Van guanyar-se el menyspreu que mereixien. I el govern de Württemberg, pressionat per Prússia i pel Lloctinent Imperial, va posar fi a la farsa democràtica clausurant, el 18 de juny de 1849, la sala on es reunia el Parlament

i ordenant als membres de la Regència que abandonessin el país.

Es van traslladar, aleshores, a Baden, al camp de la insurrecció; però eren ja totalment inútils. Ningú no es va adonar de llur presència. Ara: la Regència, en nom del poble alemany sobirà va continuar salvant el país amb les seves gestions. Va intentar d'ésser reconeguda per les potències estrangeres lliurant passaports a tots els qui volguessin acceptar-ne. Va publicar proclamacions i va trametre emissaris per sol·licitar els mateixos districtes de Württemberg, l'ajuda activa dels quals havia refusat quan encara podia ésser útil; naturalment, no va aconseguir res. Tenim davant nostre un informe enviat a la Regència per un d'aquests emissaris, el senyor Rössler (diputat per Oels), el contingut del qual és característic. Porta data de Stuttgart, 30 de juny de 1849. Després de descriure les aventures de mitja dotzena d'aquests emissaris en una infructuosa recerca de diners, dóna excuses per no haver anat encara al lloc que li pertocava i es lliura a una sèrie de disquisicions, amb arguments de pes, sobre les possibles diferències entre Prússia, Àustria, Baviera i Württemberg i llurs possibles conseqüències. Després d'una profunda consideració del problema arriba, tanmateix, a la conclusió que no hi ha possibilitats de fer res. Seguidament, proposa la creació d'una xarxa d'homes de confiança per a la transmissió d'informes secrets i l'establiment d'un sistema d'espionatge per a conèixer les intencions del govern de Württemberg i els moviments de les tropes. Aquesta carta no va arribar mai al seu destinatari, perquè quan va ésser escrita la «Regència» ja s'havia traslladat en ple al «departament estranger», és a dir, a Suïssa. I mentre el pobre senyor Rössler s'esprenia el cervell per endevinar les intencions del formidable govern d'una potència de sisena fila, cent mil soldats prussians, bavaresos i hessians ja havien resolt l'assumpte en la darretera batalla davant els murs de Rastatt.

Així va desaparèixer el Parlament alemany i, amb

ell, la primera i última creació de la revolució. La seva convocatòria havia estat el primer signe que *hi havia hagut* efectivament una revolució al mes de gener; va existir mentre aquesta revolució, la primera revolució alemanya moderna, va durar. Elegit sota la influència de la classe capitalista per una població rural desmembrada, escampada, la major part de la qual tot just començava a desvetllar-se del silenci feudal, aquest Parlament va servir per a posar en l'escena política, en un sol bloc, tots els grans noms populars de 1820-48, per a arruinar-los tot seguit. Allí hi havia totes les celebritats del liberalisme burgès. La burgesia esperava meravelles i només va obtenir vergonya per a ella i per als seus representants. La classe capitalista industrial i comercial va ésser més severament derrotada a Alemanya que a qualsevol altre país. Va ésser de primer, vençuda, expulsada dels càrrecs que ocupava a tots els Estats alemanys i, després, desfeta, degradada i insultada al Parlament central alemany. El liberalisme polític, el govern de la burgesia, sota la monarquia o la república, és ja impossible per sempre a Alemanya.

En el darrer període de la seva existència, el Parlament alemany va servir per a enfonsar definitivament el sector que, des de març de 1848, havia encapçalat l'oposició oficial, és a dir, els demòcrates que representaven els interessos dels petits comerciants i, en part, de la pagesia. El maig i el juny de 1849, aquesta classe va tenir l'ocasió de formar un govern estable a Alemanya. Ja hem vist com va fracassar; no tant per les circumstàncies adverses com per la seva efectiva covardia en tots els moments decisius des del començament de la revolució; per haver actuat en política amb el mateix esperit curt de vista, pusillànim i oscil·lant que caracteritza les seves operacions comercials. El maig de 1849 ja havia perdut, naturalment, la confiança de la massa que lluita realment en totes les insurreccions europees: la classe obrera. Però encara tenia una bona oportunitat. Després de la retirada dels

reaccionaris i dels liberals, dominava totalment el Parlament alemany. La població rural li era favorable. Dues terceres parts dels exèrcits dels Estats més petits, una tercera part de l'exèrcit prussià, la majoria de la *Landwehr* (reserva o milícia) prussiana estaven disposats a unir-se-li: l'únic que havia de fer era actuar resoludament, amb el coratge que resulta d'una clara visió de les coses. Però els polítics que dirigien aquesta classe no tenien pas més claredat d'idees que la cohort de petits comerciants que els seguien. Van demostrar, fins i tot, que eren més fatuos, que estaven més sotmesos a unes il·lusions voluntàriament mantingudes, que eren més crèduls, més incapaços que els liberals d'enfrontar-se resoludament amb els fets. L'importància política ha baixat més avall del punt de congelació. Malgrat no haver posat en pràctica llurs banals principis, eren capaços, en circumstàncies molt favorables, d'una resurrecció momentània. Però fins i tot aquesta darrera esperança els va ésser arrabassada igual com els la va arrabassar a llurs col·legues de la «democràcia pura» a França el *coup d'état* de Lluís Bonaparte.

La derrota de la insurrecció del sud-oest d'Alemanya i la dispersió del Parlament alemany clouen la història de la primera insurrecció alemanya. Només ens resta donar un cop d'ull als membres victoriosos de l'aliança contrarevolucionària. Això és el que farem a la pròxima carta.

IV. Introducció a «Les lluites de classes a França»¹

El treball que ara reeditem fou el primer intent de Marx d'explicar mitjançant la seva concepció materialista una fase de la història contemporània, a partir de la situació econòmica existent. Al *Manifest Comunista* la teoria era aplicada en línies molt generals a tota la història moderna, i als articles publicats per Marx i per mi a la «*Neue Rheinische Zeitung*» era constantment utilitzada per a interpretar els esdeveniments polítics del moment. Aquí, en canvi, es tracta de demostrar la connexió causal interna en el curs d'un procés que va durar uns quants anys, un procés tan crític com típic per a tot Europa. És a dir, d'acord amb la concepció de l'autor, es tracta de reduir els esdeveniments polítics a efectes d'unes causes, en última instància, econòmiques.

En judicar els esdeveniments i les sèries d'esdeveniments de la història quotidiana, ningú no podrà remuntar-se mai fins a les causes econòmiques finals. Fins i tot avui, quan la premsa tècnica especialitzada forneix materials tan rics, a Anglaterra mateix és encara impossible de seguir al dia el moviment de la indústria i el comerç al mercat mundial i els canvis que ocorren en els mètodes de producció, fins al punt de poder extreure, en qualsevol moment, una conclusió general d'aquests factors complicats i sotmesos a canvis constants. Els més importants d'aquests factors operen, generalment, en secret durant un llarg temps, fins que apareixen a la superfície sobtadament i violentament. Una visió clara de la història econòmica

1. [Prefaci a la nova edició alemanya de l'obra de Karl Marx *Die Klassenkämpfe in Frankreich*. (Traducció anglesa a l'obra d'E. BURNS, *A Handbook of Marxism*, 1937, pp. 72-94.)

d'un determinat període mai no pot ésser contemporània, mai no pot aconseguir-se en el moment mateix; només es pot establir amb posterioritat, després d'haver recollit i filtrat els materials. Les estadístiques són indispensables i sempre van endarrerides. Per això, en la història contemporània corrent, cal, molt sovint, tractar el factor més decisiu com una constant, considerar la situació econòmica existent en començar el període en qüestió com a inalterable per a tot el període, o prendre només en consideració els canvis ocorreguts en aquesta situació que siguin clars i evidents, per derivar de fets també clars i evidents. El mètode materialista s'ha de limitar sovint, doncs, a reduir els conflictes polítics a les lluites entre els interessos de les classes i les fraccions de classes socials, determinades pel desenvolupament econòmic, i a mostrar els partits polítics particulars com l'expressió més o menys adequada d'aquestes mateixes classes i fraccions de classes.

Es indubtable que aquesta inevitable desestimació dels canvis contemporanis a la situació econòmica, de la base de tots els processos examinats, ha d'ésser una font d'errors. Però totes les condicions d'una exposició general i sintètica de la història diària impliquen fonts d'errors, la qual cosa no impedeix ningú, però, d'escriure la història contemporània.

Quan Marx va emprendre la redacció d'aquest treball, les fonts d'error esmentades encara eren més difícils d'evitar. Durant la revolució de 1848-49 era impossible seguir les transformacions econòmiques operades al mateix temps o, fins i tot, tenir-ne una visió general. El mateix passava durant els primers mesos de l'exili a Londres, a la tardor i l'hivern de 1849-50. Va ésser en aquesta època, justament, quan Marx va començar la seva obra. Ara, malgrat les desfavorables circumstàncies, el seu exacte coneixement de la situació econòmica de França i de la història política d'aquest país des de la Revolució de febrer, li va permetre de traçar un quadre dels fets i de revelar llurs conne-

xions internes d'una manera que ningú no ha superat d'aleshores ençà i que va resistir brillantment la doble prova a què la va sotmetre més tard el mateix Marx.

La primera prova va ésser quan, després de la primavera de 1850, Marx va poder tornar-se a dedicar als estudis econòmics i va emprendre, per començar, l'estudi de la història econòmica dels darrers deu anys. L'estudi dels fets li va revelar amb una claredat total allò que, fins aleshores, havia deduït mig *a priori* basant-se en un material deficient, és a dir, que la crisi comercial mundial de 1847 havia estat la veritable mare de les revolucions de febrer i març i que la prosperitat industrial que s'havia retrobat gradualment des de mitjan 1848 i que va arribar a l'apogeu els anys 1849 i 1850, era la força revivificadora que va donar una nova empenta a la reacció europea. Això era decisiu. Als tres primers articles (publicats als números de gener, febrer i març de la «Neue Rheinische Zeitung, politisch-ökonomische Revue», Hamburg, 1850) esperava encara un rebrot imminent de l'energia revolucionària, però el resum històric publicat per Marx i jo mateix al darrer número, de la tardor de 1850 (número doble, de maig a octubre), trenca definitivament amb aquestes il·lusions: «Una nova revolució només és possible com a resultat d'una nova crisi. Però és tan segura com aquesta.» Aquest era, tanmateix, l'únic canvi essencial a fer. No calia alterar absolutament res en la interpretació dels fets, tal com havia estat formulada als capítols anteriors, o en les connexions causals establertes, com ho demostra la continuació del relat des del 10 de març fins a la tardor de 1850, en el resum històric en qüestió. Per això he inclòs aquesta continuació en la present edició, com a quart capítol.

La segona prova encara fou més severa. Immediatament després del *coup d'état* de Lluís Bonaparte del 2 de desembre de 1851, Marx va sotmetre a un nou estudi la història de França des de febrer de 1848 fins a l'esdeveniment en qüestió, el qual conclouia de moment el període revolucionari (*Der achtzehnte Brumai-*

re des Louis Napoleon. El divuit Brumari de Lluís Napoleó), tercera edició, Meissner, Hamburg 1885. En aquest opuscle va tornar a tocar el període descrit en l'obra present, bé que amb més brevetat. Compareu aquesta segona producció, escrita a la llum dels fets decisius d'un any després, amb l'obra present i veureu que l'autor va haver de canviar ben poques coses.

Allò que encara dóna a la nostra obra una significació especial és que, per primera vegada, expressa la fórmula amb què, per acord comú, els partits obrers de tots els països del món resumeixen llurs exigències de reconstrucció econòmica: l'apropiació dels mitjans de producció per la societat. Al segon capítol, en connexió amb el «dret al treball», caracteritzat com «la primera fórmula, elementalment enunciativa, en què es resumeixen les aspiracions revolucionàries del proletariat», es diu: «Però darrera el dret al treball hi ha el poder sobre el capital; darrera el poder sobre el capital, l'apropiació dels mitjans de producció, llur subjecció a la classe obrera associada i, per tant, l'abolició del treball assalariat, del capital i de llurs relacions mútues.» És formulada, doncs, per primera vegada la proposició que diferencia el modern socialisme obrer de totes les formes de socialisme feudal, burgès, petit-burgès, etc., i també de la confusa comunitat de béns del comunisme obrer utòpic i espontani. Més tard, Marx va estendre la fórmula a l'apropiació dels mitjans de canvi, però aquesta ampliació, sobreentesa ja després del *Manifest Comunista*, no era sinó el corol·lari de la proposició principal. Alguns saberuts anglesos han afegit recentment que també caldrà posar en mans de la societat els «mitjans de distribució». Seria difícil per a aquests senyors explicar què són aquests mitjans econòmics de distribució separats dels mitjans de producció i de canvi, a menys que no es refereixin als mitjans de distribució polítics, com els impostos, la beneficència, encloent el *Sachsenwald*² i

2. [Finca rural de Bismarck, prop de Hamburg.]

altres dotacions. Ara: en primer lloc, aquests mitjans de distribució ja estan en poder de la collectivitat —de l'Estat o del municipi— i, en segon lloc, el que volem és, precisament, abolir-los.

Quan va esclatar la Revolució de febrer, tots nosaltres ens trobàvem, en allò que concerneix la nostra concepció de les condicions i del curs dels moviments revolucionaris, sota la fascinació de l'experiència històrica anterior; concretament, la de França. Aquest país havia dominat tota la història europea des de 1789 i d'ell havia partit novament el senyal d'un canvi revolucionari general. Era, doncs, natural i inevitable que les nostres concepcions de la natura i la marxa de la revolució «social» proclamada a París el febrer de 1848, de la revolució del proletariat, fossin molt influïdes pel record dels models de 1789 i 1830. A més, quan l'aixecament de París va trobar un eco en les victorioses insurreccions de Viena, Milà i Berlín; quan tot Europa, fins a la frontera russa, va ésser emportada pel moviment; quan a París hi va haver la primera gran batalla pel poder entre el proletariat i la burgesia; quan la victòria mateixa de la seva classe va somoure de tal manera la burgesia de tots els països que es va llançar novament als braços de la reacció monàrquico-feudal, tot just enderrocada; per a nosaltres era indubtable, en les circumstàncies del moment, que havia esclatat la gran lluita decisiva, una lluita que calia dur a terme en un sol període revolucionari, llarg i ple de vicissituds, però que només podia acabar amb la victòria final del proletariat.

Després de les derrotes de 1849, no vam compartir en absolut les il·lusions de la democràcia vulgar, agrupada al voltant dels futurs governs provisionals *in partibus*.³ La democràcia vulgar comptava amb una victòria ràpida, decisiva i definitiva del «poble» sobre els «usurpadors»; nosaltres preveïem una llarga lluita, des-

3. [*In partibus infidelium*, és a dir, al país dels infidels, a l'estranger, en país ocupat per l'adversari. Nota del traductor.]

prés de l'eliminació dels «usurpadors», entre els elements antagònics amagats sota l'expressió «el poble». La democràcia vulgar esperava que l'esclat es tornaria a produir d'un dia a l'altre; nosaltres ja vam declarar la tardor de 1850 que la primera etapa, si més no, del període revolucionari s'havia acabat i que no es podia esperar res més fins a l'esclatament d'una nova crisi econòmica mundial. Per aquesta raó, vàrem ésser excomunicats com a traïdors a la revolució per les mateixes persones que després, gairebé sense excepció, van fer les paus amb Bismarck —en la mesura que Bismarck va considerar que valia la pena de fer-les.

Però la història ens ha demostrat també que havíem errat i que el nostre punt de vista d'aleshores era una il·lusió. Més encara: no sols ha destruït el nostre error d'aleshores sinó que ha transformat completament les condicions en què ha de lluitar el proletariat. El tipus de lluita de 1848 és avui antiquat des de tots els punts de vista; és aquesta una qüestió que cal investigar amb més de deteniment.

Fins avui, totes les revolucions s'han reduït al desplaçament d'una classe dominant concreta per una altra; totes les classes dominants han estat fins avui petites minories, comparades amb la massa dominada del poble. Una minoria dominant era enderrocada; una altra minoria s'apoderava del timó de l'Estat i remodelava l'aparell estatal en funció dels seus propis interessos. En cada ocasió, aquest paper corresponia al grup minoritari capacitat per a la dominació i cridat a exercir-la pel grau de desenvolupament econòmic; per això, i només per això, la majoria dominada participava en la revolució al costat d'aquella o l'acceptava passivament. Però si prescindim del contingut concret de cada cas, la forma comuna de totes les revolucions era d'ésser la de revolucions minoritàries. Encara que la majoria hi participés, ho feia —conscientment o no— al servei d'una minoria únicament; però precisament per això, o per l'actitud passiva, no resistent, de la majoria,

aquesta minoria adquiria l'aparença de representant de tot el poble.

En general, després del primer gran èxit, la minoria vencedora es dividia: una part se sentia satisfeta amb allò que ja s'havia aconseguit; l'altra part volia anar més enllà i presentava noves reivindicacions, les quals, fins a un cert punt almenys, afavorien també els interessos reals o aparents de la gran massa del poble. En alguns casos concrets, aquestes reivindicacions més radicals s'aconseguien, però per poc temps; el partit moderat es tornava a imposar i allò que s'havia guanyat es tornava a perdre totalment o en part. Els vençuts s'escridassaven contra la traïció o atribuïen la derrota a la mala sort. Ara bé; en realitat, les coses anaven gairebé sempre així: les conquestes de la primera victòria només eren consolidades amb la segona victòria del partit més radical; un cop obtinguda aquesta, i, amb ella, allò que calia de moment: els radicals i llurs conquestes desapareixien novament de l'escena.

Totes les revolucions dels temps moderns, començant per la gran revolució anglesa del segle XVII, presentaven aquests trets, els quals semblaven inseparables de tota lluita revolucionària. Semblaven aplicables, també, a les lluites del proletariat per la seva emancipació, sobretot perquè l'any 1848 hi havia ben poques persones que tinguessin una idea clara de la direcció en què calia cercar aquesta emancipació. Les mateixes masses proletàries, fins i tot a París, després de la victòria, ignoraven totalment el camí que calia seguir. Tanmateix, el moviment estava en marxa, instintiu, espontani, irreprimible. ¿No era aquella, precisament, la situació en què una revolució havia de reeixir, dirigida certament per una minoria, però no ja en interès de la minoria sinó en interès autèntic de la majoria? Si en tots els períodes revolucionaris més prolongats era tan fàcil de conquerir les grans masses populars amb les simples promeses, plausibles i enganadores, de les minories ambicioses, ¿com podien ésser menys accessibles a unes idees que constituïen el

reflex autèntic de llur posició econòmica, que no eren més que l'expressió clara i comprensible de llurs necessitats, d'unes necessitats que encara no entenien completament, que només sentien vagament? És cert que aquest esperit revolucionari de les masses gairebé sempre anava seguit —i normalment molt de pressa— per una lassitud i fins i tot per una reacció en sentit contrari, quan les il·lusions s'evaporaven i es produïa el desencany. Però en aquest cas no es tractava de promeses enganyadores, sinó de la realització pràctica dels interessos especials de la gran majoria, interessos que en aquell moment encara no eren clars per a aquesta gran majoria però que ho havien d'ésser aviat en el curs de llur realització pràctica, per llur obvietat mateixa. A més, a la primavera de 1850, com ho demostra Marx al tercer capítol, l'evolució de la república burgesa, nascuda de la revolució «social» de 1848, havia concentrat la dominació efectiva en mans de la gran burgesia —d'inclinacions monàrquiques—, agrupant, en canvi, totes les classes socials restants, tant els pagesos com la petita burgesia, al voltant del proletariat, de tal manera que en la victòria comuna i després d'aquesta no eren elles sinó el proletariat, escarmentat per l'experiència, qui s'havia de convertir en el factor decisiu. ¿No hi havia, doncs, totes les perspectives per a la transformació de la revolució de la minoria en revolució de la majoria?

La història ens ha demostrat —i ha demostrat a tots els qui pensaven com nosaltres— que ens equivocàvem. Ha posat de manifest que en aquella època el desenvolupament econòmic no havia arribat a una fase prou madura al continent per a poder eliminar el capitalisme; ho ha demostrat amb la revolució econòmica que des de 1848 s'ha estès a tot el continent, fent arrelar per primera vegada la gran indústria a França, Àustria, Hongria, Polònia i, recentment, a Rússia, i ha fet d'Alemanya un veritable país industrial de primer ordre. I tot això, sobre una base capitalista, la qual cosa vol dir que l'any 1848 aquesta base tenia encara

una gran capacitat d'expansió. Ara: ha estat precisament aquesta revolució industrial la que ha aclarit a tot arreu les relacions de classe, la que ha eliminat una munió de formes intermèdies —llegades pel període de la manufactura i, a l'Europa oriental, fins i tot per l'artesanat gremial— i ha creat una autèntica burgesia i un autèntic proletariat industrial a gran escala i els ha col·locat en el primer pla del desenvolupament social. Però, amb això, la lluita entre aquestes dues grans classes, que l'any 1848 només existia —fora d'Anglaterra— a París i, com a màxim en alguns grans centres industrials, s'ha estès a tot Europa i ha adquirit una intensitat inconcebible el 1848. En aquella època regnava la multitud d'obscurs evangelis de les sectes, amb llurs panacees; avui hi ha una sola teoria, reconeguda per tots, clara i transparent, la teoria de Marx que formula d'una manera precisa els objectius finals de la lluita. En aquella època hi havia unes masses escindides i diferenciades segons les localitats i les nacionalitats, unides tan sols pel sentiment de les penalitats comunes, poc desenvolupades, sense saber quin partit havien de prendre en definitiva i caient ara en l'entusiasme, ara en la desesperació; avui hi ha el gran exèrcit internacional dels socialistes, un exèrcit que avança irresistiblement i augmenta cada dia en nombre, en organització, en disciplina, en claredat de visió i en seguretat de victòria. Si ni tan sols aquest poderós exèrcit no ha pogut aconseguir el seu objectiu, si, lluny de poder obtenir la victòria amb un gran atac decisiu ha d'avançar lentament, de posició en posició en una lluita dura, tenaç, això demostra d'una vegada per de poder obtenir la victòria amb un gran atac decisiu, sempre fins a quint punt era impossible l'any 1848 de conquerir la reconstrucció social amb un simple atac per sorpresa.

Una burgesia monàrquica escindida en dos sectors dinàstics però que, per damunt de tot, necessitava pau i seguretat per a les seves operacions financeres i, enfront d'ella, un proletariat vençut però encara amena-

çador, entorn del qual s'agrupaven més i més els petit-burguesos i els pagesos; l'amenaça constant d'un esclat violent que, malgrat tot, tampoc no obria la perspectiva d'una solució definitiva: aquesta era la situació, com feta d'encàrrec per al *coup d'état* del tercer, el pseudo-democràtic pretendent Lluís Bonaparte. El 2 de desembre de 1851, per mitjà de l'exèrcit, aquest va posar fi a la tensa situació i va assegurar a Europa la pau interior, per tal d'obsequiar-la amb la benedicció d'una nova era de guerres. El període de les revolucions des de baix s'havia acabat, de moment; començava el període de les revolucions des de dalt.

La reacció imperial de 1851 va constituir una nova prova de la immaturitat de les aspiracions proletàries de l'època. Però havia de crear les condicions sota les quals aquestes aspiracions madurarien. La tranquil·litat interior va assegurar el ple desenvolupament del nou *boom* industrial; la necessitat de tenir l'exèrcit ocupat i de desviar els corrents revolucionaris cap a l'exterior va produir una sèrie de guerres en les quals Bonaparte, amb el pretext d'afirmar el «principi de les nacionalitats», intentava d'anexionar territoris a França. El seu imitador Bismarck va adoptar la mateixa política per a Prússia; va fer el seu *coup d'état*, la seva revolució des de dalt l'any 1868 contra la Confederació alemanya i Àustria i també contra la *Konfliktskammer*. Però Europa era massa petita per a dos Bonapartes i la ironia de la història va voler que Bismarck enderroqués Bonaparte i que el rei Guillem de Prússia no sols proclamés el petit Imperi alemany sinó també la República francesa. Com a resultat general, tanmateix, a Europa va ésser un fet l'autonomia i la unitat interior de les grans nacions, amb l'excepció de Polònia. És cert que dins de límits relativament modestos, però, malgrat tot, a una escala suficient per a permetre el desenvolupament de la classe obrera sense topiar amb les complicacions nacionals com a obstacles seriosos. Els enterradors de la Revolució de 1848 s'havien convertit en els seus marmessors. I al costat d'ells es va

alçar amenaçador l'hereu de 1848, el proletariat, amb la Internacional.

Després de la guerra de 1870-71, Bonaparte desapareix de l'escena i Bismarck acaba la seva missió i pot tornar a la seva condició ordinària de *Junker*. El període es clou, però, amb la *Commune* de París. El subreptici intent de Thiers de robar a la Guàrdia Nacional de París els seus canons va provocar una insurrecció victoriosa. Es va demostrar, una vegada més, que a París ja només és possible la revolució proletària. Després de la victòria, el poder va caure per si mateix i sense que ningú no s'hi oposés, en mans de la classe obrera. I una vegada més, vint anys després de l'època descrita a l'obra present, es va demostrar la impossibilitat del govern de la classe obrera. D'una banda, França va deixar París a l'estacada, mirant com es dessagnava sota les bales de MacMahon; d'altra banda, la *Commune* es va consumir en una baralla estèril entre els dos partits que la dividien, els blanquistes (la majoria) i els proudhonistes (la minoria), cap dels quals no sabia què calia fer. La victòria de 1871, pràcticament regalada, va resultar tan infructuosa com l'atac per sorpresa de 1848.

Hom creia que amb la *Commune* de París s'havia enterrat definitivament el proletariat militant. Però ha resultat tot al contrari: el seu avanç més formidable s'ha produït després de la *Commune* i de la guerra franco-alemanya. El reclutament de tots els homes capaços de manejar les armes, llur organització en exèrcits de milions de membres i la introducció d'armes de foc, de projectils i d'explosius d'una eficàcia fins aleshores mai no somniada va provocar una completa revolució en l'art militar. D'una banda, això va posar fi bruscament al període bèl·lic bonapartista i va assegurar un desenvolupament industrial pacífic, perquè ja només eren possibles les guerres d'abast mundial, d'una crueltat inòida i d'unes conseqüències absolutament incalculables. D'altra banda, va fer augmentar les despeses militars en progressió geomètrica, la qual cosa va provocar

un augment exorbitant dels impostos i va precipitar les classes més pobres en braços del socialisme. L'anexió d'Alsàcia-Lorena —la causa més immediata de la folla cursa d'armaments— potser ha atiat l'enemistat i el rancor entre les xovinistes burgesies de França i Alemanya, però per als obrers d'ambdós països ha constituït un nou vincle d'unitat. L'aniversari de la *Commune* de París s'ha convertit en la primera festa universal de tot el proletariat.

La guerra de 1870-71 i la derrota de la *Commune* han desplaçat, de moment, el centre de gravetat del moviment obrer europeu de França a Alemanya, com ja ho va preveure Marx. A França li han calgut, naturalment molts anys per a recuperar-se de la sagnia de maig de 1871. En canvi, a Alemanya, on la indústria, impulsada (com una planta d'hivernacle) pel manà dels milers de milions d'indemnització pagats per França, es va desenrotllar amb una rapidesa creixent, la social-democràcia es va desenrotllar encara amb més rapidesa i persistència. Gràcies a la intel·ligència amb què els obrers alemanys van saber utilitzar el sufragi universal, implantat l'any 1866, el sorprenent creixement del partit apareix als ulls de tothom amb xifres indiscutibles. Els vots obtinguts pels social-demòcrates han estat: 1871, 102.000; 1874, 352.000; 1877, 493.000. Les autoritats van reconèixer aquest progrés amb la promulgació de la llei contra els socialistes; el partit va ésser temporalment disgregat i l'any 1881 el nombre de vots va baixar a 312.000. Però el mal moment va ésser ràpidament superat i malgrat l'existència de la llei d'excepció, sense premsa, sense organització legal i sense dret d'associació ni de reunió, va començar l'expansió realment ràpida: 1884, 550.000 vots; 1887, 763.000; 1890, 1.427.000. La mà de l'Estat va ésser, aleshores, paralitzada. Es va derogar la llei contra els socialistes i els vots obtinguts per aquests van pujar a 1.787.000, gairebé una quarta part de tots els vots dipositats. El govern i les classes dominants havien exhaurit tots els recursos, inútilment, sense objectiu i sense èxit. Les proves tangibles

de llur impotència, unes proves que totes les autoritats, des del vigilant nocturn fins al canceller imperial, s'havien d'empassar —i que venien dels menyspreats obrers— es comptaven per milions. L'Estat havia arribat al final dels seus recursos, els obrers tot just començaven a utilitzar els propis.

Els obrers alemanys van fer un primer gran servei a llur causa amb el simple fet de llur existència com el Partit Socialista més fort, més disciplinat i de creixement més ràpid. Però, a més, van fer un segon gran servei: van subministrar als camarades d'altres països una nova arma, una de les més esmolades, en ensenyar-los com cal utilitzar el sufragi universal.

A França ja fa temps que existeix el sufragi universal, però ha estat desacreditat per la forma abusiva amb què l'ha utilitzat el govern bonapartista. Després de la *Commune* de París, no hi ha hagut cap partit obrer per a aprofitar-lo. També a Espanya hi va haver sufragi universal des de la República, però a Espanya tots els partits seriosos de l'oposició han practicat sempre el boicot de les eleccions. L'experiència suïssa del sufragi universal també ha servit per a tot menys per a encoratjar un partit obrer. Els obrers revolucionaris dels països llatins s'han acostumat a considerar el sufragi com una burla, com un instrument d'engany en mans del govern. A Alemanya no ha estat així. El *Manifest Comunista* ja havia proclamat que la conquesta del sufragi universal, de la democràcia, era una de les primeres i més importants tasques del proletariat militant i Lassalle havia insistit en aquest punt. Quan Bismarck es va veure obligat a introduir el sufragi universal, com l'única manera d'interessar la massa del poble en els seus plans, els nostres obrers van prendre la qüestió molt seriosament i van enviar August Bebel com a diputat al primer *Reichstag* constituent. D'aleshores ençà, han utilitzat el sufragi universal d'una manera que ha multiplicat mil vegades llurs beneficis i ha servit de model per als obrers d'altres països. Per a dir-ho amb les paraules del programa marxista francès,

el sufragi universal ha estat transformat, *de moyen de duperie qu'il a été jusqu'ici, en instrument d'émancipation* —és a dir, ha estat transformat de mitjà d'engany, allò que era fins ara, en mitjà d'emancipació. I encara que el sufragi universal no hagués aportat cap més avantatge que el de permetre'ns de comptar-nos cada tres anys; que el d'augmentar, a la mateixa proporció, amb l'increment regular i inesperadament ràpid del nombre de vots, la seguretat dels obrers en la victòria i la desesperació de l'adversari, convertint-se així en el nostre millor mitjà de propaganda; que el d'informar-nos exactament sobre la nostra pròpia força i la de tots els partits hostils, fornint-nos d'aquesta manera l'instrument per a calcular les proporcions de la nostra acció i salvaguardant-nos de la tímidesa inoportuna i de l'extemporània temeritat; encara que el sufragi universal només ens hagués donat aquests avantatges, diem, seria ja més que suficient. Però ens ha donat molt més que tot això. Amb l'agitació electoral ens ha donat un mitjà immillorable d'entrar en contacte amb la massa del poble allí on aquesta roman encara lluny de nosaltres; un mitjà d'obligar tots els partits a defensar llurs concepcions i llur acció contra els nostres atacs davant tot el poble. A més, ha donat als nostres representants en el Reichstag una plataforma des de la qual poden parlar a llurs adversaris del Parlament i a les masses de fora amb més autoritat i llibertat que no a la premsa o als mítings. ¿De què serviria al govern i a la burgesia la llei contra els socialistes si les campanyes d'agitació electoral i els discursos socialistes al Reichstag hi obrien constants bretxes?

Amb aquesta eficaç utilització del sufragi universal ha entrat en acció un mètode totalment nou de lluita proletària, un mètode que s'ha desenrotllat ràpidament. S'ha vist que les institucions estatals, en les quals s'organitza el domini de la burgesia, ofereixen encara oportunitats a la classe obrera per a lluitar contra elles. Els obrers han pres part a les eleccions per als tribunals industrials; han disputat a la burgesia

tots els llocs i càrrecs en la provisió dels quals tenia vot i veu una part suficient del proletariat. S'ha arribat, així, a una situació en què la burgesia i el govern tenen més por de l'acció legal del partit obrer que de la seva acció illegal, més por dels resultats de les eleccions que dels de la rebel·lió.

Perquè també en aquest terreny han canviat essencialment les condicions de la lluita. La rebel·lió segons el vell estil, la lluita al carrer amb barricades, un tipus de lluita que fins a 1848 havia estat decisiu a tot arreu, ha esdevingut en gran part antiquat.

No cal fer-se il·lusions en aquest respecte: una victòria real de la insurrecció sobre els militars en una lluita al carrer, una victòria com les que s'obtenen als combats entre dos exèrcits, és una veritable excepció, una raresa. Però també és cert que els insurgents rarament hi han comptat, amb aquesta victòria. Per a ells només es tractava de fer cedir les tropes davant les influències morals, és a dir, d'un tipus d'influències que a les lluites entre els exèrcits de dos països en guerra no compten per a res, o compten en un grau molt menor. Si reïxen en l'intent, les tropes són paralizades en l'acció o els comandants perden el cap i la insurrecció guanya. Si no reïxen, encara que els militars siguin inferiors en nombre, la superioritat del millor equipament i de la millor preparació, del comandament unificat, de la utilització planificada de les forces militars i de la disciplina s'imposen. El màxim que la insurrecció pot aconseguir en l'acció tàctica és la construcció i la defensa correctes d'una barricada. El suport mutu, la disposició i la utilització de les reserves, és a dir, la cooperació i l'acció harmoniosa dels diversos destacaments, indispensables fins i tot per a la defensa d'un sector de la ciutat, per no parlar de la ciutat sencera, són, en el millor dels casos, deficients i gairebé mai no es poden aconseguir. La concentració de les forces militars en un punt decisiu és, naturalment, impossible. Per això, la forma principal de lluita és la defensa passiva; l'atac és esporàdic, però no

més per via d'excepció, en avanços ocasionals i assalts de flanc; en general, es limitarà a ocupar les posicions abandonades per les tropes en retirada. A més, els militars disposen d'artilleria i de cossos d'enginyers especialitzats i ben equipats, de recursos bèl·lics que els insurgents no tenen ni poden tenir gairebé mai. No és d'estranyar, doncs, que fins i tot les lluites de barricades lliurades amb el més gran heroisme —a París, el juny de 1848; a Viena l'octubre de 1848; a Dresden, el maig de 1849— acabessin amb la derrota de la insurrecció quan els caps atacants, no frenats per cap consideració política, es van posar a actuar des del punt de vista purament militar i llurs soldats van seguir-los fidelment.

Els nombrosos èxits dels insurrectes fins a 1848 es deuen a múltiples causes. A París el juliol de 1830 i el febrer de 1848, igual com a la majoria de les lluites de carrer a Espanya, hi havia entre els insurrectes i els militars una guàrdia cívica que, o bé es posava directament al costat de la insurrecció, o bé, amb la seva actitud tèbia i indecisa, feia vacillar les tropes i subministrava armes a la insurrecció. Quan aquesta guàrdia cívica s'oposava a la insurrecció des del primer moment, com en el cas de París el juny de 1848, aquesta era derrotada. A Berlín, el 1848, el poble va vèncer en part a causa dels considerables reforços que va rebre durant la nit i el matí del 18, en part per l'esgotament i el mal proveïment de les tropes i en part, finalment, per la paràlisi del comandament. Però en tots els casos es va obtenir la victòria perquè les tropes es negaven a obeir, perquè els oficials perdien el poder de decisió o perquè es trobaven amb les mans lligades.

Per tant, fins i tot a l'època clàssica de la lluita de carrer, la barricada tenia un efecte més moral que material. Era una manera de crebantar la fermesa dels militars. Si se sostenia fins a produir aquest efecte, s'obtenia la victòria; en cas contrari, la derrota era segura. Aquest és l'aspecte principal de la qüestió i no s'ha de

perdre mai de vista en examinar les possibilitats d'una futura lluita de carrer.

A més, ja l'any 1849 les possibilitats eren molt escasses. A tot arreu, la burgesia s'havia col·locat al costat dels governs, la «cultura i la propietat» saludaven i festejaven els militars enviats contra les insurreccions. El prestigi, l'encant de la barricada havien estat destruïts; els soldats no veien ja darrera «el poble» sinó una colla de rebels, d'agitadors, de saquejadors, d'«anivelladors», la púrria de la societat; els oficials havien après les formes tàctiques del combat de carrer, ja no avançaven en línia recta i sense protecció contra la barrera improvisada, sinó que la rodejaven a través de jardins, patis i cases. I aquesta nova tàctica reeixia, amb un mínim d'habilitat, nou de cada deu vegades.

D'aleshores ençà, les coses han canviat molt i sempre a favor dels militars. Si les grans ciutats han crescut considerablement, més han crescut encara els exèrcits. Des de 1848, París i Berlín han multiplicat gairebé per quatre llurs dimensions, però les guarnicions respectives s'han multiplicat encara més. Gràcies als ferrocarrils, les guarnicions poden ésser duplicades en vint-i-quatre hores, i en quaranta-vuit hores es poden convertir en poderosos exèrcits. L'armament d'aquestes tropes, tan enormement incrementades, ha esdevingut incomparablement més efectiu. L'any 1848 duïen el fusell de percussió d'ànima llisa i avantcàrrega; avui duen el rifle de repetició, de retrocàrrega i petit calibre, que dispara quatre vegades més lluny, amb una precisió deu vegades més gran i deu vegades més ràpidament que l'anterior. En aquella època, l'artilleria disposava de bales massisses i de pinyes de metralla, relativament ineficaces; avui disposa de les granades de percussió, amb una de les quals n'hi ha prou per a demolir la millor barricada. En aquella època s'utilitzava el pic del sapador per a obrir-se pas entre els murs; avui s'utilitza el cartutx de dinamita.

En canvi, les condicions han empitjorat pel costat dels insurgents. Dificilment hi tornarà a haver una in-

surrecció amb la qual simpatitzin totes les capes del poble; en la lluita de classes, les capes mitjanes mai no es tornaran a agrupar entorn del proletariat d'una manera tan exclusiva que els partits reaccionaris agrupats entorn de la burgesia quedin reduïts a una minoria insignificant. Per tant, el «poble» apareixerà sempre dividit, i amb això mancarà una poderosa palanca, tan extraordinàriament efectiva l'any 1848. Encara que molts soldats llicenciats es posin al costat dels insurgents, llur armament serà molt difícil. Els fusells de caça i de luxe de les armeries —suposant que no siguin prèviament inutilitzats per la policia traient una peça del pany— no es poden ni comparar amb el rifle de repetició dels soldats, ni tan sols en un combat de prop. Fins a 1848 hom podia fer-se les pròpies municions amb pólvora i plom; avui, les bales difereixen segons el tipus de fusell i només coincideixen en un punt: que totes són un producte especial de la gran indústria i, per tant, no es poden preparar *ex tempore*; el resultat d'això és que la majoria dels fusells són inútils si no es disposa de les municions especials de cadascun d'ells. Finalment, des de 1848 els nous barris de les grans ciutats han estat edificats amb carrers llargs, rectes i amples, com per permetre la màxima eficàcia dels nous canons i fusells. Seria foll el revolucionari que escollís els districtes obrers del nord i de l'est de Berlín per al combat de barricades. ¿Vol dir això que en el futur el combat de carrer no tindrà ja cap paper? En absolut. Vol dir, només, que de 1848 ençà, les condicions són molt més desfavorables per als combatents civils i molt més favorables per als militars. El futur combat de carrer només pot ésser victoriós si aquesta desfavorable situació és compensada per altres factors. Per tant, serà menys freqüent al començament d'una gran revolució que en un estadi més avançat d'aquesta, i haurà d'ésser emprès amb forces més importants. Però aquestes hauran de preferir l'atac obert a la tàctica passiva de les barricades, com ha passat a la

gran revolució francesa i el 4 de setembre i el 31 d'octubre de 1870, a París.⁴

¿Comprèn ara el lector per què les classes dominants ens volen dur allí on els fusells desapareixen i els sabres tallen? ¿Per què ens acusen de covardia, pel fet que no ens llancem al carrer, on sabem per endavant que ens espera la derrota? ¿Per què ens imploren amb tant d'encariment que ens decidim, d'una vegada, a fer de carn de canó?

Aquests cavallers malbaratats inútilment llurs prèdiques i llurs desafiaments. No som tan estúpids. Es com si demanessin a l'enemic de la pròxima guerra que prengués posició en la formació de línia del vell Fritz⁵ o en columnes de divisions senceres, a la manera de Wagram i Waterloo i, a més, amb fusells d'espurna a les mans. Si les condicions han canviat en el cas de la guerra entre nacions, també han canviat en el cas de la lluita de classes. L'època dels atacs per sorpresa, de les revolucions fetes per petites minories conscients al capdavant de masses inconscients, ja ha passat. Quan es tracta de la transformació completa de l'organització social, les masses han d'intervenir directament, han d'haver comprès de què es tracta, què hi ha en joc, per què lluiten en cos i ànima. La història dels darrers cinquanta anys ens ho ha ben ensenyat. Però, perquè les masses puguin comprendre què cal fer, cal un treball llarg i persistent, i aquest és, precisament, el treball que estem realitzant ara i l'èxit del qual provoca la desesperació de l'enemic.

Als països llatins també es reconeix cada vegada més la necessitat de revisar la vella tàctica. A tot arreu han passat a un segon pla les lluites sense preparació, a tot arreu s'ha imitat l'exemple alemany d'utilització del sufragi, de conquesta dels llocs que ens són acces-

4. [El 4 de setembre de 1870 va ésser enderrocat el govern de Lluís Bonaparte i proclamada la República; el 31 d'octubre de 1870 hi va haver la fracassada insurrecció dels blanquistes contra el govern de Defensa Nacional. Nota del traductor.]

5. [Es refereix a Frederic II de Prússia. Nota del traductor.]

sibles. A França, on el terreny ha estat minat des de fa més de cent anys per un seguit de revolucions, on no hi ha ni un sol partit que no hagi participat en conspiracions, insurreccions i tota mena d'accions revolucionàries; a França, on, com a resultat de tot això, el govern no està ja segur de l'exèrcit i on, en general, les condicions per a un *coup de main* insurreccional són molt més favorables que a Alemanya; fins i tot a França, els socialistes comprenen cada dia més que no és possible una victòria duradora si abans no guanyen la confiança de la gran massa del poble, és a dir, dels pagesos, en aquest cas. També aquí el lent treball de propaganda i l'activitat parlamentària es consideren com les tasques més immediates del partit. Els èxits no s'han fet esperar. No sols s'han conquerit una sèrie de consells municipals sinó que a la Cambra hi ha cinquanta diputats socialistes, que ja han fet caure tres governs i un president de la República. A Bèlgica, els obrers van imposar l'any passat el sufragi universal i han guanyat en una quarta part dels districtes electorals. A Suïssa, a Itàlia, a Dinamarca i fins i tot a Bulgària i a Romania, els socialistes estan representats als parlaments. A Àustria, tots els partits estan d'acord que no se'ns podrà impedir gaire més temps l'accés al *Reichsrat*. Que hi entrarem és indubtable; l'únic que es discuteix és per quina porta. I fins i tot a Rússia, quan es reuneixi el famós *Zemski Sobor*, l'Assemblea Nacional contra la qual tan inútilment resisteix el jove Nicolau, fins i tot allí podem estar segurs que tindrem una representació.

Naturalment, els nostres camarades estrangers no renuncien a llur dret a la revolució. El dret a la revolució és, en definitiva, l'únic «dret històric» veritable, l'únic dret en què es basen tots els Estats moderns sense excepció, encloent Mecklenburg, l'aristocràtica revolució del qual es va acabar el 1755 amb el «pacte successori», la gloriosa carta del feudalisme, encara avui vigent. El dret a la revolució és reconegut tan incontestablement per la consciència universal que fins i tot el

general von Boguslawski en fa derivar el dret al *coup d'état*, que reivindica per al seu emperador.

Però, passi el que passi a d'altres països, la socialdemocràcia alemanya es troba en una situació especial i ha de complir, doncs —si més no de moment—, una tasca especial. Els dos milions de votants que envia a les urnes, juntament amb els joves i les dones que no poden votar però que estan darrera d'ells, formen la massa més nombrosa i compacta, la «força de xoc» decisiva de l'exèrcit proletari internacional. Aquesta massa aporta ja més d'una quarta part dels vots emesos; i, com ho demostren les eleccions suplementàries al *Reichstag*, les eleccions a les dietes dels diversos Estats, les eleccions als consells municipals i als tribunals industrials, aquesta massa augmenta incessantment. L'augment és tan espontani, tan continu, tan irresistible i, alhora, tan tranquil, com un procés natural. Totes les intervencions governamentals contra ell han resultat impotents. Avui podem comptar ja amb dos milions i mig de votants. Si l'avanç continua d'aquesta manera, a finals de segle haurem conquerit la major part de les capes intermèdies de la societat, la petita burgesia i la petita pagesia, i ens haurem convertit en la força decisiva del país, davant la qual totes les altres forces s'hauran d'inclinar, els agradi o no. La nostra tasca principal és mantenir aquest avanç sense interrupció fins que per ell mateix escapi al control del sistema de govern dominant, no desgastar en operacions al descobert aquesta força de xoc, que augmenta cada dia, mantenir-la intacta fins al dia decisiu. Només hi ha un mitjà per a aturar momentàniament el creixement continu de les forces de combat socialistes a Alemanya i fins i tot per a fer-les retrocedir durant un temps: un xoc a gran escala amb els militars, un bany de sang com el de 1871 a París. A llarg termini, també ho superariem, això. Per a esborrar del mapa un partit que compta amb milions de membres, no basten tots els fusells de repetició d'Europa i d'Amèrica. Però en seria frenat el desenvolupament normal, la força de xoc

potser no estaria disponible en el moment crític, la lluita decisiva s'ajornaria, es prolongaria i comportaria molts més sacrificis.

La ironia de la història mundial ho capgira tot. Nosaltres, els «revolucionaris», els «rebels», prosperem molt més amb mètodes legals que amb els mètodes il·legals i la revolta. Els partits de l'ordre, com s'anomenen, s'enfonsen amb les condicions legals que ells mateixos han creat. Exclamen, desesperats, amb Odile Barrot: *La légalité nous tue*, la legalitat ens mata. En canvi, nosaltres, amb aquesta legalitat enfortim els músculs, tenim bons colors a la cara i semblen haver descobert el secret de l'eterna joventut. I si no som tan folls com per a deixar-nos arrossegar al combat de carrer per a complaure aquests senyors, no els restarà més solució que trencar ells mateixos la legalitat que tan fatal els és.

Mentrestant promulguen noves lleis contra la revolució. També aquí es pot dir que el món va al revés. Aquests fanàtics de l'anti-revolta d'avui, ¿no són els rebels d'ahir? ¿Hem provocat nosaltres, per casualitat, la guerra civil de 1866? ¿Hem expulsat nosaltres el rei de Hannover, l'Electoral de Hesse, el duc de Nassau de llurs dominis hereditaris i legítims per tal d'anexionar-los? ¿I aquests rebels contra la Confederació alemanya i contra tres testes coronades per la gràcia de Déu es queixen avui de la subversió? *Quis tulert Gracchos de seditione querentes?* ¿Qui pot permetre que els adoradors de Bismarck malparlin de la revolta?

Deixem, doncs, que duguin endavant llurs projectes de llei contra la revolta, que els facin encara més severes, que transformin tot el codi penal en goma: amb això només aconseguiran d'aportar una nova demostració de llur impotència. Per a ferir seriosament la social-democràcia han de recórrer a mesures molt diferents. Només poden impedir la revolta social-democràtica, que tan bé avança pel camí legal, amb la revolta dels partits de l'ordre, la qual no pot prosperar sense violar les lleis. El senyor Rössler, el buròcrata prussià,

i el senyor von Boguslawski, el general prussià, els han mostrat l'únic camí per a frenar uns obrers que no cauen a la trampa de la lluita al carrer: violació de la constitució, dictadura, retorn a l'absolutisme, *regis voluntas suprema lex!* De manera que, bon ànim, cavallers: aquí no val girar l'esquena, sou al ball i heu de ballar!

Però no oblideu que l'Imperi alemany, com tots els petits Estats i, en general, com tots els Estats moderns, és un producte contractual; producte, en primer lloc, del contracte dels prínceps entre si i, en segon lloc, del contracte dels prínceps amb el poble. Si un dels bàndols trenca l'estipulació, tot el contracte cau per terra i l'altre bàndol queda deslligat del compromís, com Bismarck ens ho va demostrar brillantment l'any 1866. Si violeu, doncs, la constitució del Reich, la social-democràcia quedarà en llibertat i podrà fer i deixar de fer allò que vulgui contra vosaltres. I allò que farà... no es fàcil que us ho vingui a contar ara!

Fa gairebé exactament mil sis-cents anys que un perillós partit de la subversió va provocar una gran commoció a l'Imperi romà. Va minar la religió i tots els fonaments de l'Estat; va negar radicalment que la voluntat del Cèsar fos la llei suprema; era un partit sense pàtria, internacional; es va propagar per tots els països de l'Imperi, des de la Gàl·lia fins a l'Àsia i va ultrapassar les fronteres de l'Imperi. Durant molt de temps, va dur a terme una agitació secreta, subterrània; però ja feia anys que s'havia sentit prou fort per a aparèixer obertament a la superfície. Aquell partit de la revolta, conegut amb el nom de cristià, estava fortament representat a l'exèrcit; hi havia legions senceres de cristians. Quan s'ordenava a aquestes legions que assistissin als sacrificis rituals de l'Església pagana establerta, per tal de retre-hi honors, els soldats rebels tenien l'audàcia d'arborar emblemes propis —les creus— en llurs cascos, com a signe de protesta. Les cruels punicions ordenades per llurs superiors van resultar inútils. L'emperador Dioclecià no podia conti-

nuar contemplant amb tranquil·litat com eren minats l'ordre, l'obediència i la disciplina del seu exèrcit. Va intervenir enèrgicament, mentre encara hi era a temps. Va promulgar lleis contra els socialistes, vull dir contra els cristians. Va prohibir les reunions dels rebels, va fer tancar i fins i tot enderrocar llurs centres de reunió, va prohibir les creus i altres distintius cristians, igual com a Saxònia han estat prohibits els mocadors vermells. Els cristians van ésser incapacitats per a ocupar càrrecs a l'Estat, ni tan sols no podien ésser caporals. Com que en aquella època no hi havia jutges tan ben entrenats en el «respecte de les persones» com els que pressuposa la llei contra les revoltes del senyor von Koller, es va prohibir als cristians la reclamació de drets davant els tribunals. Aquella llei excepcional tampoc no va produir cap efecte. Els cristians l'arrencaven de les parets tot burlant-se'n i es diu, fins i tot, que van cremar el palau de l'emperador a Nicomèdia, essent-hi ell dins. Aleshores, l'emperador es va venjar ordenant la gran persecució dels cristians de l'any 303, segons la nostra cronologia. Va ésser la darrera del seu gènere. I va resultar tan efectiva, que disset anys més tard l'exèrcit es componia predominantment de cristians i el següent autòcrata de tot l'Imperi romà, Constantí, anomenat el Gran pels sacerdots, va proclamar el cristianisme com a religió de l'Estat.

V. Introducció a «La guerra civil a França»¹

...Gràcies al desenvolupament econòmic i polític de França des de 1789, París s'ha trobat durant cinquanta anys en una tal situació que cap revolució no hi podia esclatar sense assumir un caràcter proletari, és a dir, sense que el proletariat, que havia comprat la victòria amb la seva sang, no presentés les pròpies reivindicacions després d'obtenir el triomf. Aquestes reivindicacions eren més o menys fosques i fins i tot confuses, segons la fase de desenvolupament atesa pels obrers de París a cada període concret, però la finalitat última de totes elles era l'abolició dels antagonismes de classe entre els capitalistes i els obrers. Es cert que ningú no sabia com es podia aconseguir aquest objectiu. Però la reivindicació mateixa, per vaga que fos la seva formulació, contenia una amenaça contra l'ordre social existent; els obrers que la formulaven estaven armats i, per tant, el desarmament dels obrers era el primer comandament de tots els grups burgesos que duïen el timó de l'Estat. Per això, després de cada revolució guanyada pels obrers, esclatava una nova lluita que acabava amb la derrota d'aquests.

Això va passar per primera vegada l'any 1848. La burgesia liberal de l'oposició parlamentària va celebrar banquets en suport de la reforma del sufragi, una reforma que havia de donar la supremacia al seu partit. En veure's cada vegada més obligada a apel·lar al poble en la seva lluita amb el govern, va haver de permetre que les ales radical i republicana de la burgesia

1. [Escrita l'any 1891 amb motiu del vintè aniversari de la *Commune* de París com a prefaci de la nova edició alemanya de *Der Bürgerkrieg in Frankreich*. (Traducció anglesa a E. BURNS, *A Handbook of Marxism*, 1937, pp. 158-71.)]

i de la petita burgesia prenguessin gradualment la direcció del moviment. Però darrera aquestes ales hi havia els obrers revolucionaris, els quals, d'ençà de 1830, havien adquirit molta més independència política que no imaginaven els burgesos i ni tan sols els republicans. Quan va esclatar la crisi entre el govern i l'oposició, els obrers van començar el combat als carrers; Lluís Felip va desaparèixer i amb ell la reforma electoral; llur plaça va ésser ocupada per la República, aclamada pels obrers victoriosos com a llur República «social». Ningú no tenia idees clares, però, sobre què volia dir allò de república social, ni tan sols els obrers. Però tenien armes i eren una força dins l'Estat. Quan els republicans burgesos que controlaven el govern van sentir que trepitjaven un terreny més ferm, llur primer objectiu va ésser, doncs, el desarmament dels obrers. Per tal d'aconseguir-ho, van empènyer els obrers a revoltar-se el mes de juny de 1848, desafiant-los directament i intentant de bandejar els obrers sense feina a províncies llunyanes. Hi va haver un veritable bany de sang de presoners indefensos, com no se n'havia vist cap des de les guerres civils que van provocar la caiguda de la República romana. Era la primera vegada que la burgesia mostrava obertament la folla crueltat a què és capaç d'arribar en el seu afany de venjança, quan el proletariat s'atreveix a plantar-li cara i a actuar com a classe a part, amb interessos i reivindicacions propis. I tanmateix, el 1848 no era sinó un joc d'infants en comparació amb la fúria salvatge de la burgesia de 1871.

El càstig no es va fer esperar gaire. Si el proletariat encara no era capaç de governar França, la burgesia ja no podia continuar governant-la. Si més no, no podia en aquell període, quan encara tenia una majoria monàrquica i estava dividida en tres partits dinàstics i un quart partit republicà. Les seves dissensions internes van permetre a l'aventurer Lluís Bonaparte d'apoderar-se de tots els punts estratègics —l'exèrcit, la policia i la maquinària administrativa— i destruir el 2 de

desembre de 1851 el darrer baluard de la burgesia, l'Assemblea Nacional. Començava el Segon Imperi —l'explotació de França per una banda d'aventurers polítics i financers, acompanyada, però, d'un desenvolupament industrial que mai no hauria estat possible sota el sistema mesquí i temorenc de Lluís Felip, en què dominava exclusivament un reduït sector de l'alta burgesia.

Lluís Bonaparte va prendre el poder polític als capitalistes amb el pretext de protegir-los dels obrers i, alhora, de protegir aquests contra la burgesia. Però en compensació, el seu règim va estimular l'especulació i l'activitat industrial —en una paraula, va estimular l'auge i l'enriquiment de tota la burgesia en proporcions fins aleshores desconegudes. És cert que encara es van desenrotllar més la corrupció i el robatori en massa, centrats en la Cort imperial i beneficiaris d'un important percentatge de l'enriquiment general.

Però el Segon Imperi era l'apellació al xovinisme francès, la reivindicació de les fronteres del Primer Imperi, perdudes l'any 1814, o si més no, les de la Primera República. Un Imperi francès amb les fronteres de la vella monarquia i, de fet, amb les fronteres, encara més amputades, de 1815, no podia subsistir gaire temps. D'aquí prové la necessitat de lliurar una sèrie de guerres de breu duració i d'estendre les fronteres. Ara: cap ampliació de les fronteres no enlluernava tant la imaginació dels xovinistes francesos com la d'apoderar-se de les terres alemanyes de la banda esquerra del Rin. Una milla quadrada al Rin valia molt més per a ells que deu als Alps o a qualsevol altre lloc. Un cop proclamat el Segon Imperi, la reivindicació de la banda esquerra del Rin, de cop o gradualment, era una qüestió de temps. I el moment es va presentar amb la guerra austriaco-prussiana de 1866. Defraudat per Bismarck i per la seva pròpia política, massa astuta i vacil·lant, en relació a les esperades «compensacions territorials», Napoleó no tenia cap més sortida que la guerra. La

guerra va esclatar, doncs, el 1870 i el va dur de primer a Sedan i després a Wilhelmshöhe.²

La conseqüència inevitable va ésser la revolució de París del 4 de setembre de 1870. L'Imperi es va esfondrar com un castell de cartes i es va tornar a proclamar la República. Però l'enemic era ja a les portes mateixes de la ciutat; els exèrcits de l'Imperi estaven assetjats sense esperança a Metz o es trobaven presoners a Alemanya. En aquella angoixosa situació, el poble va permetre que els diputats parisencs de la darrera legislatura es constituïssin en «Govern de Defensa Nacional». El poble estava tan disposat a permetre-ho que, per als fins de la defensa, tots els parisencs capaços de dur les armes s'havien enrolat a la Guàrdia Nacional i estaven armats, de manera que els obrers constituïen la gran majoria. Però l'antagonisme entre el govern, gairebé del tot burgès, i el proletariat armat no va trigar a esclatar obertament. El 31 d'octubre els batallons obrers van ocupar l'Ajuntament i van capturar alguns membres del govern. La traïció, la violació descarada de les pròpies promeses per part del govern i la intervenció d'uns quants batallons de la petita burgesia van permetre d'alliberar-los, i per tal de no provocar una guerra civil dins una ciutat assetjada pels exèrcits estrangers, els treballadors van permetre que el govern continués en funcions.

Finalment, el 8 de gener de 1871, París, mig mort de fam, va capitular, però amb uns honors sense precedents en la història de la guerra. Els forts van ésser rendits, les muralles exteriors desarmades, les armes dels regiments de línia i de la guàrdia mòbil lliurades i els soldats van ésser considerats presoners de guerra. Però la Guàrdia Nacional va conservar les armes i els canons i només va acceptar un armistici amb els vencedors, que no es van atrevir a entrar a París en pla

2. [A Sedan, l'exèrcit francès va ésser derrotat i fet presoner juntament amb l'emperador Napoleó III, el 2 de setembre de 1870. L'emperador va ésser internat a Wilhelmshöhe. *Nota del traductor.*]

triomfal. Només van gosar d'ocupar un petit racó de la ciutat, on només hi havia, de fet, parcs públics, i tot just el van ocupar uns dies. I durant tot aquest temps, ells, que havien assetjat París per espai de 131 dies, van ésser assetjats pels obrers armats de la capital, els quals vigilaven amb zel que cap «prussia» no ultrapassés els estrets límits del racó cedit als conqueridors estrangers. Aquest era el respecte que els obrers de París inspiraven a un exèrcit, davant el qual totes les tropes de l'Imperi havien rendit llurs armes. I els *Junkers* prussians, que havien vingut a venjar-se al centre mateix de la revolució, es van veure obligats a apartar-se'n respectuosament i a saludar aquella mateixa revolució armada!

Durant la guerra, els obrers de París s'havien limitat a exigir la continuació enèrgica de la lluita. Però ara, un cop feta la pau amb la capitulació de París, Thiers, el nou cap del govern, s'havia d'adonar que la supremacia de les classes propietàries —els grans terratinents i els capitalistes— corria un perill constant mentre els obrers de París tinguessin les armes a la mà. La seva primera acció va ésser un intent de desarmar-los. El 18 de març va enviar tropes de línia amb l'ordre de prendre a la Guàrdia Nacional l'artilleria que li pertanyia, perquè havia estat fabricada durant el setge de París i pagada amb una subscripció pública. L'intent no va reeixir; París es va mobilitzar com un sol home en defensa dels canons i va esclatar la guerra entre París i el govern francès, instal·lat a Versalles. El Comitè Central de la Guàrdia Nacional, que havia exercit fins aleshores el poder, va enviar la seva dimissió a la Guàrdia Nacional, després d'haver decretat l'abolició de l'escandalosa «policia de moralitat» de París. El 30, la *Commune* va abolir el servei militar obligatori i l'exèrcit permanent i va convertir la Guàrdia Nacional en l'única força armada, en la qual s'havien d'enrolar tots els ciutadans capaços de dur armes. Va condonar tots els pagaments del lloguer d'estatges des d'octubre de 1870 fins a abril, abonant en compte les quantitats

pagades per endavant i va suspendre les vendes dels objectes empenyorats a les cases de préstecs municipals. El mateix dia, els estrangers elegits per a formar part de la *Commune* van ésser confirmats a llurs càrrecs, perquè «la bandera de la *Commune* és la bandera de la República Mundial».

El primer d'abril es va decidir que el sou més alt que podien cobrar els empleats de la *Commune* i, per tant, els seus propis membres, no podria excedir de 6.000 francs. L'endemà, la *Commune* va decretar la separació de l'Església i l'Estat, l'abolició de les quantitats consignades als pressupostos de l'Estat per a finalitats religioses i la transformació de tots els béns de l'Església en béns de propietat nacional; el 8 d'abril va promulgar un decret que exclouia de les escoles tots els símbols religiosos: imatges, dogmes, oracions —en una paraula, «tot allò que pertany a l'esfera de la consciència individual»—, decret que es va anar aplicant gradualment. El 5, en resposta a l'afusellament diari dels soldats de la *Commune* capturats per les tropes de Versalles, es va promulgar un decret ordenant l'empresonament d'ostatges, però mai no es va dur a la pràctica. El 6, el 137è. batalló de la Guàrdia Nacional va treure al carrer la guillotina i la va cremar públicament enmig de l'entusiasme popular. El 12, la *Commune* va decidir la demolició de la Columna de la Victòria de la plaça Vendôme, fosa amb el bronze dels canons capturats per Napoleó després de la guerra de 1809, com a símbol de xovinisme i d'incitació a l'odi entre les nacions. Aquest decret es va aplicar el 16 de maig. El 16 d'abril la *Commune* va ordenar l'obertura d'un registre estadístic de les fàbriques tancades pels propietaris i la preparació de plans perquè els obrers que hi treballaven poguessin reprendre'n l'explotació, en forma de societats cooperatives; va ordenar també que es planegés l'organització d'aquestes cooperatives en una gran Unió. El 20, la *Commune* va abolir el treball de nit dels forners i també les targetes de registre dels obrers, les quals, d'ençà del Segon Imperi, eren explo-

tades en règim de monopoli per individus nomenats per la policia —explotadors de primera fila. El lliurament d'aquestes targetes de registre va ésser transferit als alcaldes dels vint districtes de París. El 30 d'abril, la *Commune* va ordenar la clausura de les cases de préstecs i monts de pietat, perquè eren una forma d'explotació individual de l'obrer i contradeien el dret dels obrers a disposar de llurs instruments de treball i de crèdit. El 5 de maig va ordenar la demolició de la Capella Expiatòria, construïda per a expiar l'execució de Lluís XVI.

Veiem, doncs, que a partir del 18 de març ressurt amb trets cada vegada més clars el caràcter de classe del moviment de París, relegat abans a un segon pla per la lluita contra els invasors estrangers. Els membres de la *Commune* eren gairebé tots treballadors o representants reconeguts dels treballadors i per això llurs decisions tenien un caràcter decididament proletari. O decretaven reformes que la burgesia republicana havia estat incapaç de fer per covardia, però que constituïen una base necessària per a la lliure activitat de la classe obrera —tals com l'adopció del principi que *en relació amb l'Estat* la religió és un afer purament privat—, o promulgaven decrets que afavorien directament els interessos de la classe obrera i, fins a un cert punt, somovien els fonaments del vell ordre social. Ara: en una ciutat assetjada no es podia fer res més que començar a aplicar aquestes mesures. I des dels primers dies de maig, totes les energies es van haver de dedicar a la lluita contra els exèrcits, cada vegada més nombrosos, aplegats pel govern de Versalles.

El 7 d'abril, les tropes de Versalles havien capturat el pont que travessa el Sena a Neuilly, al front oest de París; en canvi, al front sud havien estat obligats a retrocedir pel general Eudes, amb grans pèrdues. París era bombardejat contínuament per la mateixa gent que qualificava de sacrilegi el bombardejament de la mateixa ciutat pels prussians. Aquesta gent im-

plorava ara al govern prussià que accelerés el retorn dels soldats francesos fets presoners a Sedan i a Metz, perquè els reconquerissin París. Des dels primers dies de maig, l'arribada gradual d'aquestes tropes va donar a les forces de Versalles una clara superioritat. Això ja es va veure clarament el 23 d'abril, quan Thiers va trencar unilateralment les negociacions per a l'intercanvi, proposat per la *Commune*, de l'arquebisbe de París i d'un cert nombre de sacerdots detinguts com a ostatges, per un sol home, Blanqui, dues vegades elegit a la *Commune* però detingut a Clairvaux. I encara es va veure més clarament pel canvi d'actitud de Thiers: de reservat i ambigu es va convertir, de sobte, en insolent, amenaçador, brutal. Les forces de Versalles es van apoderar del reducte de Moulin Saquet, al front sud, el 3 de maig; el 9 van conquerir el fort l'Issy, completament enrunat pel foc de l'artilleria; el 14, van prendre el fort de Vanves. Al front oest, avançant gradualment, s'apoderaven —gràcies a llur superioritat numèrica— dels poblets i els edificis que s'estenien fins a les muralles de la ciutat i finalment van arribar a les muralles mateixes; l'11, gràcies a una traïció i també a la negligència dels membres de la Guàrdia Nacional destacats en aquell sector, van aconseguir d'obrir-se pas cap a l'interior de la ciutat. Els prussians, que ocupaven els forts del nord i de l'est, van permetre a les tropes de Versalles d'avançar a través del nord de la ciutat —és a dir, a través d'una zona que els era prohibida per l'armistici— i així van poder atacar en un llarg front que els parisencs creien cobert per l'armistici i defensaven, per tant, amb forces escasses. El resultat d'això va ésser que a la part occidental de París, el barri de luxe, hi va haver una resistència feble; en canvi, va ésser cada vegada més forta i tenaç a mesura que les tropes atacants s'acostaven al sector est, el veritable barri obrer. Fins al cap de vuit dies de lluita no van ésser esclafats els darrers defensors de la *Commune* a les altures de Belleville i Ménilmontant. I després, aquell assassinat en massa d'homes, dones i criatures

indefensos, que havia anat prenent cada vegada més proporcions, en el curs de la setmana va arribar a l'apogeu. Els fusells de retrocàrrega no mataven prou de pressa i els obrers vençuts van ésser afusellats per centenars amb foc de metralladora. El *Mur dels Federats* del cementiri de Père Lachaise, on es va consumir l'assassinat en massa final, està encara en peu, testimoni mut per eloqüent del salvatgisme de què és capaç la classe dominant quan la classe obrera s'atreveix a exigir els seus drets. Després hi van haver les detencions en massa; quan es va veure la impossibilitat d'afusellar tots els presoners va començar l'afusellament de víctimes arbitràriament seleccionades entre les cordes de presos i la resta van ésser traslladats a grans camps de concentració, on havien d'esperar els Consells de Guerra. Les tropes prussianes, que rodejaven el sector nord de París, van rebre l'ordre de no deixar passar cap fugitiu, però els oficials tancaven freqüentment els ulls quan els soldats obeïen més els dictats de l'humanitarisme que no les ordres dels generals; cal esmentar especialment l'humà comportament del cos d'exèrcit de Sàxonia: va deixar passar molts obrers, els quals era evident que havien lluitat en els rangs de la *Commune*.

Si avui, vint anys després, considerem l'obra i la significació històrica de la *Commune* de París de 1871, veiem la necessitat de complementar l'exposició que se'n fa a *La Guerra Civil a França* amb alguns punts addicionals.

Els membres de la *Commune* es dividien en una majoria, els blanquistes, predominants al Comitè Central de la Guàrdia Nacional, i una minoria, els membres de l'Associació Internacional de Treballadors, compostos principalment pels partidaris de l'escola socialista de Proudhon. En aquella època, la gran majoria dels blanquistes només eren socialistes per instint revolucionari i proletari; alguns havien arribat a tenir claredat sobre els principis essencials gràcies a Vaillant, que coneixia bé el socialisme científic alemany. És comprensible, doncs, que en l'esfera econòmica deixessin de fer mol-

tes coses que avui veiem clarament que havien d'haver fet. El que més costa d'entendre és el sant respecte amb què es van aturar davant les portes del Banc de França. Va ésser un error polític seriós. A mans de la *Commune*, el banc hauria valgut més de deu mil ostatges. Hauria obligat tota la burgesia francesa a pressionar sobre el govern de Versalles perquè negociés amb la *Commune*. Però el més sorprenent és l'encert amb què va actuar la *Commune* en moltes coses, si tenim en compte que la componien blanquistes i proudhonians. Aquests darrers són, naturalment, els principals responsables de les falles i els encerts polítics. I en ambdós casos, la ironia de la història va voler —com passa sovint quan els doctrinaris arriben al poder— que tant els uns com els altres fessin exactament el contrari d'allò que prescrivia llur escola.

Proudhon, el socialista dels petits pagesos i dels mestres artesans, odiava positivament el principi d'associació. Deia que feia més mal que bé; que era estèril per natura, i fins i tot perjudicial perquè era una trava per a la llibertat dels treballadors; que era un pur dogma, improductiu i carregós, tan contrari a la llibertat dels obrers com a l'economia del treball; que els seus inconvenients es multiplicaven més ràpidament que no pas els seus avantatges; que, en comparació amb ell, la concurrència, la divisió del treball i la propietat privada eren fonts de força econòmica. Només en els casos excepcionals —com els anomenava Proudhon— de la indústria a gran escala i de les grans unitats industrials, com els ferrocarrils, era possible l'associació dels treballadors.

Cap a 1871, fins i tot a París, el gran centre de l'artesanat, la indústria a gran escala havia cessat d'ésser un cas excepcional, fins al punt que el decret més important de la *Commune* va disposar una organització per a la gran indústria i per a la manufactura que no sols es basava en l'associació dels obrers a cada fàbrica sinó que es proposava, també, de combinar totes aquestes associacions en una gran Unió; breu: en l'or-

ganització que, com diu justament Marx a *La Guerra Civil* ha de dur necessàriament cap al comunisme, és a dir, cap a l'antitesi directa de la doctrina proudhoniana. La *Commune* va ésser, doncs, la tomba de l'escola proudhoniana del socialisme. Aquesta escola ha desaparegut actualment dels cercles obrers francesos; la teoria marxiana predomina sense discussió tant entre els possibilistes com entre els «marxistes». Només es poden trobar proudhonians entre la burgesia «radical».

No va pas ésser millor el destí dels blanquistes. Formats a l'escola de la conspiració i units per la severa disciplina que aquesta escola comportava, tenien la teoria que un nombre relativament escàs d'homes resoluts i ben organitzats podien, en circumstàncies favorables, no sols apoderar-se del timó de l'Estat, sinó també, amb una acció enèrgica i incansable, conservar el poder fins a arrossegar la gran massa del poble cap a la revolució i congregar-la al voltant del petit grup de líders. Aquesta concepció implicava, per damunt de tot, una dictadura molt estricta i una centralització de tot el poder a mans del nou govern revolucionari. ¿I què va fer la *Commune* en realitat, amb la seva majoria d'aquests mateixos blanquistes? En totes les seves proclames als francesos de les províncies, la *Commune* proposava una federació lliure de tots els municipis francesos amb París, una organització nacional que, per primera vegada, seria creada realment per la nació mateixa. El poder opressor de l'antic govern centralitzat —l'exèrcit, la policia política i la burocràcia que havia creat Napoleó el 1789 i que a partir d'aleshores tots els governs havien heretat i utilitzat contra els oponents—, era, precisament, el poder que havia d'ésser enderrocat a tot arreu, com ja ho havia estat a París.

La *Commune* es va veure obligada a reconèixer des del primer moment que la classe obrera, en arribar al poder, no pot continuar governant amb la vella màquina estatal; que per tal de no perdre la supremacia tot just conquerida, la classe obrera ha d'eliminar, d'una banda, tota la vella maquinària repressiva utilitzada

anteriorment contra ella i, d'altra banda, s'ha de protegir contra els seus propis diputats i funcionaris declarant-los tots, sense excepció, revocables a qualsevol moment. ¿Quina era la característica especial de l'Estat anterior? La societat havia creat òrgans especials per a prendre cura dels interessos comuns, de primer amb la simple divisió del treball. Però en el curs del temps aquests òrgans, al capdavant dels quals hi havia el poder de l'Estat, perseguint llurs propis interessos especials, s'havien transformat de servidors de la societat en amos d'aquesta, com es pot veure no sols en la monarquia hereditària sinó també en la república democràtica. A cap país els «polítics» no formen un sector més poderós i separat de la nació que a Nord-Amèrica. Cadascun dels dos grans partits que se succeeixen alternativament en l'exercici del poder és controlat, al seu torn, per persones que fan de la política un negoci, que especulen amb els càrrecs a les assemblees legislatives de la Unió i de cadascun dels Estats o que viuen de fer agitació a favor de llur partit i són retribuïts amb càrrecs si el partit guanya. Es ben sabut que durant trenta anys els americans han lluitat per treure's de sobre aquest jou, esdevingut intolerable, i que malgrat tot, cada vegada s'enfonsen més en aquest pantà de corrupció. A Nord-Amèrica és, precisament, on millor podem comprovar la creixent independència del poder estatal respecte a la societat, l'instrument de la qual havia d'ésser en principi. Allí no hi havia dinasties, ni noblesa ni exèrcit permanent, llevat dels escassos homes que vigilaven els indis; no hi havia burocràcia amb càrrecs permanents o amb dret a pensió. I tanmateix, hi trobem dos grans grups d'especuladors polítics, els quals s'apoderen alternativament de la màquina de l'Estat i l'exploten amb els mitjans més corromputs per als fins més corromputs —i la nació és impotent contra aquests dos grans càrtels de polítics, pretesos servidors d'ella però dedicats, en realitat, a explotar-la i saquejar-la.

Contra aquesta transformació de l'Estat i dels òr-

gans de l'Estat, de servidors de la societat en amos —procés inevitable en tots els Estats anteriors—, la *Commune* va emprar dos expedients infal·libles. En primer lloc, va cobrir tots els càrrecs —administratius, judicials i d'ensenyament— per elecció, a base del sufragi universal, amb dret dels electors de revocar els elegits a qualsevol moment. En segon lloc, tots els funcionaris, alts o baixos, eren retribuïts amb els mateixos salaris que percebien els altres treballadors. El sou més alt que pagava la *Commune* era de 6.000 francs. D'aquesta manera s'establia una barrera eficaç contra la percaça de càrrecs i l'arribisme, i això sense comptar els mandats imperatius que es van introduir profusament per als diputats dels cossos representatius.

Al tercer capítol de *La Guerra Civil* es descriu detalladament aquest procés de destrucció de l'antic poder estatal i la seva substitució per un Estat nou i realment democràtic. Però cal deturar-nos breument, una vegada més, en alguns dels seus trets perquè a Alemanya, particularment, la filosofia ha trasplantat a la consciència general de la burgesia i fins i tot de molts obrers la fe supersticiosa en l'Estat. Segons la concepció filosòfica, l'Estat és la «realització de la idea», o, dit en llenguatge filosòfic, el Regne de Déu a la terra, l'esfera on s'han de fer realitat la veritat i la justícia eternes. D'aquí neix una reverència supersticiosa de l'Estat i de tot allò que s'hi relaciona, la qual s'arrela molt fàcilment perquè el poble ha estat acostumat, des de la infància, a creure que els afers i els interessos comuns de tota la societat només poden ésser dirigits i protegits com en el passat, és a dir, a través de l'Estat i dels seus ben pagats funcionaris. I hom creu haver fet un pas endavant extraordinàriament atrevit quan es perd la fe en la monarquia hereditària i es fa partidari d'una república democràtica. Ara, en realitat, l'Estat no és res més que una màquina per a l'opressió d'una classe per una altra, tant en la república democràtica com en la monarquia; en el millor dels casos, és un mal heretat pel proletariat després

de la seva victoriosa lluita per la supremacia de classe. I el proletariat, com ho va fer la *Commune*, haurà d'amputar, com més aviat millor, els pitjors aspectes d'aquest mal fins que una nova generació, educada en condicions socials noves i lliures, pugui desprendre's de tota aquesta desferxa de l'Estat.

Darrerament, les paraules «dictadura del proletariat» han tornat a terroritzar el filisteu social-demòcrata. Molt bé, senyors, ¿voleu saber quin aspecte té aquesta dictadura? Mireu la *Commune* de París: això és la dictadura del proletariat.

Nota bio-bibliogràfica

- 1820 (28 de novembre) Friedrich Engels neix a Barmen (Alemanya).
- 1837 Acaba els estudis secundaris.
- 1837-38 Treballa a l'empresa del seu pare, a Barmen.
- 1838-41 Treballa a l'empresa de Heinrich Leupold, a Barmen. Escriu articles per al periòdic de Hamburg «Telegraph für Deutschland» (editat per Karl Gutzkow) i per a «Morgenblätter für gebildete Leser».
- 1841-42 Serveix durant un any en el cos d'artilleria de l'exèrcit prussià. Entra en relació amb els «joves hegelians» de Berlín. Col·labora a la «Rheinische Zeitung» de Colònia (editada per Karl Marx).
- 1842 Primer contacte personal amb Marx a Colònia.
- 1842-44 Treballa a l'empresa Ermen and Engels de Manchester.
- 1844 (Agost) Segona entrevista amb Marx, a París.
- 1844-45 A Barmen. Escriu *Die Lage der arbeitenden Klasse in England* (1845). Col·labora activament en l'agitació comunista de Hess a Elberfeld i a Barmen.
- 1845 Es reuneix amb Marx a Brussel·les. Visita Manchester amb Marx (estiu de 1845).
- 1845-48 Col·labora amb Marx en la redacció de *Die heilige Familie* (1845) i de *Die deutsche Ideologie* (1845-46), i en la formació de la Lliga dels Comunistes (1847). Visita París (1846) i Londres (1847) per encàrrec del Comitè de Correspondència de Brussel·les.
- 1848 Publica (amb Marx) *Das Manifest der kommunistischen Partei*. Revolució a Alemanya. Engels es reuneix amb Marx a Colònia i es converteix en un dels redactors de la «Neue Rheinische Zeitung».
- 1849 Participa en una insurrecció fracassada a Baden, com a ajudant de Willich.
- 1850-70 S'estableix a Manchester durant vint anys; treballa a l'empresa Ermen and Engels.
- 1850 Col·labora en la segona etapa de la «Neue Rheinische Zeitung» (editada per Marx).

1851-52	Escriu articles sobre el tema «Revolució i contra-revolució a Alemanya». Es publiquen, amb la firma de Marx, al «New York Daily Tribune».
1856	Visita Irlanda.
1857	Escriu articles sobre temes militars per a la <i>New American Cyclopaedia</i> . L'obra és interrompuda per una malaltia d'Engels.
1859	Escriu l'opuscle <i>Po und Rhein</i> .
1860	Escriu articles sobre temes militars per al «Volunteer Journal for Lancashire and Cheshire». Mort del seu pare.
1863	Mort de Mary Burns, amb la qual Engels havia viscut durant gairebé vint anys.
1864	Esdevé soci de l'empresa Ermen and Engels. Fundació de la Primera Internacional a Londres.
1867	Publicació del primer volum de <i>Das Kapital</i> , de Karl Marx.
1869	(Juliol) Engels es retira dels negocis. (Setembre) Visita Irlanda amb Lizzie Burns i Eleanor Marx.
1870-95	S'estableix a Londres.
1870-71	Escriu articles per a la «Pal Mall Gazette» sobre la guerra franco-prussiana.
1878	Publica l' <i>Anti-Dühring</i> .
1878-90	Llei de Bismarck contra els socialistes a Alemanya.
1880	Entrevista d'Engels i del líder socialista alemany Bebel a Londres.
1882	Mort de Karl Marx.
1885	Publicació del segon volum de <i>Das Kapital</i> (editat per Engels).
1887	Edita la traducció anglesa del primer volum de <i>Das Kapital</i> .
1888	Bernstein i altres membres de la redacció emigrada del «Sozialdemokrat» es traslladen de Zúrich a Londres, on tenen un estret contacte amb Engels. Engels visita els Estats Units amb el professor Schorlemmer i amb Edward i Eleanor Aveling.
1891	Programa d'Erfurt del Partit Socialista Alemany.
1893	President honorari del Congrés Socialista Internacional celebrat a Zúrich. Visita Viena i Berlín.
1894	Publicació, en dues parts, del volum III de <i>Das Kapital</i> (editat per Engels).
1895	(5 d'agost) Mort d'Engels, a Londres.

Sumari

Introducció	5
I Part. <i>Engels i els obrers anglesos</i>	17
I. La situació de la classe obrera a Anglaterra (1844)	23
A) Manchester l'any 1844	23
B) Els moviments obrers a Anglaterra (1844)	56
II. Irlanda l'any 1856	103
III. Les eleccions generals de 1868	107
IV. El moviment obrer anglès el 1879	109
V. Articles de «The Labour Standard», 1881	111
A) Un salari just per una jornada de treball justa	111
B) El sistema del salari	114
C) Els sindicats (I)	117
D) Els sindicats (II)	121
E) Un partit dels treballadors	124
F) Les classes socials necessàries i les supèrflues	128
VI. Els obrers anglesos l'any 1895	133
II Part. <i>Engels i els obrers alemanys</i>	135
I. Els obrers de Wuppertal, 1839	139
II. El comunisme a Elberfeld l'any 1845	141
III. La revolta d'Elberfeld de 1849	143
IV. La insurrecció a Baden l'any 1849	147
V. Ferdinand Lassalle	149

195

VI. El programa de Gotha de 1875	155
VII. La llei alemanya contra els socialistes, 1879-90	161
III Part. <i>L'historiador</i>	169
I. La formació de l'Estat entre els germànics	175
II. Luter i Münzer	189
III. La revolució alemanya de 1848	205
A) La insurrecció de Viena	205
B) La insurrecció de Berlín	208
C) L'Assemblea Nacional de Francfort	214
D) L'Assemblea Prussiana i l'Assemblea Nacional	219
E) L'acabament de la insurrecció	224
IV. Introducció a <i>Les lluites de classes a França</i>	231
V. Introducció a <i>La guerra civil a França</i>	255
Nota bio-bibliogràfica	269

30. Introducció a la història de la biologia per Jean Rostand	
31. La filosofia en el món d'avui per J. Ferrater Mora	
32. La teoria de la novella per György Lukács	
33. El bandolerisme català per Joan Reglà	
34. Introducció a la història contemporània per Geoffrey Barraclough	
35. L'evolució de la psicoanàlisi per Clara Thompson	
36. La dona a Catalunya per Maria Aurèlia Capmany	
37. L'art d'estimar per Erich Fromm	
38. Ciències humanes i filosofia per Lucien Goldmann	
39. Teatre contemporani I per Ricard Salvat	
40. Teatre contemporani II per Ricard Salvat	
41. Assaigs escèptics per Bertrand Russell	
42. Les classes socials per T. B. Bottomore	
43. Art i tècnica del film per Luigi Chiarini	
44. Teoria econòmica per Karl Marx	
45. L'empresari català per E. Pinilla de las Heras	
46. La música contemporània i el públic per M. Valls	
47. Catalanisme i revolució burgesa per J. Solé-Tura	
48. La necessitat de l'art per Ernst Fischer	
49. Sociologia i filosofia social per Karl Marx	
50. L'aptitud financera de Catalunya per J. Ros Hombravella i A. Montserrat	
51. Lleida, problema i realitat per J. Lladonosa, F. Porta, S. Miquel, J. Vallverdú, J. Gabernet	
52. Estratègia obrera i neocapitalisme per André Gorz	
53. Marx i Freud per Erich Fromm	
54. Socialisme a l'era nuclear per John Eaton	
55. La crisi agrària de 1879 a 1900 per Josep Iglésies	
56. El pensament polític de la dreta per Simone de Beauvoir	
57. Sociologia per Salvador Giner	
58. El marxisme del nostre temps per Gilles Martinet	
59. L'escriptor català i el problema de la llengua per Francesc Vallverdú	
60. Examen de consciència per Joan Fuster	
61. Eros i civilització per Herbert Marcuse	
62. Introducció a la Gramàtica catalana per Pompeu Fabra	
63. El príncep modern per Antonio Gramsci	
64. El grup zoològic humà per P. Teilhard de Chardin	
65. Per una moral de l'ambigüitat per Simone de Beauvoir	
66. Aportacions a la història del moviment obrer per Friedrich Engels	

En preparació:
Josep Carner i la seva obra per Albert Manent
La petita por del segle XX per Emmanuel Mounier

L'autor

Friedrich Engels (1820-1895), l'entranyable amic de Karl Marx, fou més que un mer divulgador de les teories del seu mestre: la seva col·laboració fou decisiva en la formació del marxisme. De família burgesa, Engels entra a treballar a l'empresa del seu pare i, més tard, a la fàbrica Ermen and Engels de Manchester (Anglaterra), de la qual el seu pare és soci. L'any 1842 coneix personalment Marx i des d'aleshores s'estableix entre ells una amistat que durarà tota la vida. L'any 1845 publica, de retorn a Alemanya, **La condició de la classe obrera a Anglaterra**, una de les seves obres més importants. Col·labora amb Marx en la redacció de **La sagrada família** i **La ideologia alemanya**, i l'any 1848 publiquen el famós **Manifest del partit comunista**. Participa en els fets revolucionaris del mateix any a Alemanya, la qual cosa, en vèncer la reacció, l'obliga a abandonar el seu país. S'estableix novament a Manchester i ajuda econòmicament Marx perquè aquest pugui redactar **El Capital**. L'any 1878 publica l'**Anti-Dühring**, la seva altra obra cabdal, i des de la mort de Marx (1882) es preocupa sobretot de l'edició del segon i tercer volum d'**El Capital**: poc temps després de publicar la segona i última part del tercer volum (1894), moria a Londres.

L'obra

La present selecció, basada en l'antologia de W. O. Henderson, professor d'Història Econòmica Internacional a la Universitat de Manchester, ciutat tan vinculada a Engels i a la seva obra, té un doble interès: d'una banda, és la primera vegada que el públic català disposa d'uns textos importants del gran company i deixeble de Marx; d'altra banda, alguns dels escrits que oferim no són gaire coneguts per nosaltres perquè no han estat traduïts fins ara en les llengües que solen ésser més assequibles al nostre públic. A part aquest interès divulgador, **Aportacions a la història del moviment obrer** té la virtut de donar-nos a conèixer textos fonamentals i extensos d'Engels, de manera que la feina de l'antologista —amb les opinions del qual podem estar d'acord o no en algun punt— es revesteix d'una innegable honestetat intel·lectual.